

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

39 GÜNDE
TYT
TÜRKÇE
VIDEO DERS KİTABI

BİLGİ SARMAL

39 GÜNDE TYT TÜRKÇE VİDEO DERS KİTABI

YAZARLAR

Mehmet DURMAZ

Serdal YILMAZ

Emek TAŞTAN

Yayın Koordinatörü

Serbay YİĞİT

Yayın Editörleri

Özlem ŞİMŞEK ESER - Hilal AKDOĞAN

Dizgi/Grafik

Bilgi Sarmal Dizgi / Grafik

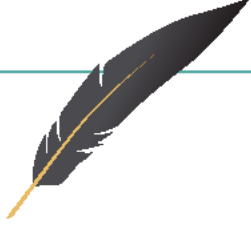
Copyright ©

ISBN = 978-625-6712-19-5

Bu kitabın her hakkı yayınevine aittir.

Hangi amaçla olursa olsun, bu kitabın tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayınlayan yayınevinin önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayınlaması ve depolanması yasaktır.

SUNU

Sevgili Öğrenciler,

39 Günde TYT Türkçe Video Ders Kitabımızla her gün için planlanmış videolu dersler ve sorular ile Türkçe konularını kolaylıkla ve planlı bir şekilde öğrenebilecek, video dersleri dinledikten sonra soruları çözebileceksiniz.

Türkçe konularının 39 günde bitirilmesi için hazırlanmış bu kitapta konular sade ve anlaşılır bir dille anlatılmaya çalışılmıştır. Sınavlara hazırlık sürecinde sizlere yardımcı olacak bu kitap, ÖSYM sınavlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Kitapta her güne bir konu verilmiş ancak konunun uzunluğuna göre bazı günlerde iki ders planlanmıştır. Ayrıca bazı konular, içerik olarak hacimli olduğu için birden fazla günde anlatılma ihtiyacı duyulmuştur. Kitabımızda konu anlatımlarından sonra **BİRLİKTE ÇÖZELİM** soruları ile **SIRA SENDE** soruları bulunmaktadır. **BİRLİKTE ÇÖZELİM** soruları çözümü yapılmış sorulardan oluşurken **SIRA SENDE** sorularında çözüm yerine cevaplar verilmiştir.

Konu anlatımları sırasında oluşturduğumuz “**Sıcak Bölge, Unutma ve Dikkat**” bölümleriyle konunun karıştırılan, dikkat edilmesi gereken önemli yönlerini vermeye ve hatırlatmaya çalıştık ve soru çözümü sırasında sizlere yararlı olacak ipuçlarını dikkatlerinize sunduk. Ayrıca her bölümün sonunda, anlatılan konuyla ilgili hazırlanan Dijital Destek Testleri ile de öğrendiklerinizi ölçmenizi amaçladık.

MEB konularının tamamının ve ÖSYM sorularında karşılaşılabileceğiniz her ayrıntının yer aldığı bu kitap sizlere çok faydalı olacaktır.

Bu zorlu süreçte sınava girecek öğrencilerimize başarılı ve huzur dolu bir gelecek diliyoruz.

YAYIN KURULU

Mehmet DURMAZ

Serdar YILMAZ

Emek TAŞTAN

Karekodu okut, 39 GÜNDE TYT TÜRKÇE
DERS VİDEOLARINA ULAŞ.

bilgisarmaltde@gmail.com

39 GÜNDE TYT TÜRKÇE VİDEO DERS KİTABI BİTİRME PROGRAMI

1. GÜN 1. DERS ☒

Sözcükte Anlam

1. GÜN 2. DERS ☐Sözcükte Anlam
Olayları2. GÜN 1. DERS ☐Sözcükte Anlam
İlişkileri2. GÜN 2. DERS ☐Söz Öbeklerinde
Anlam3. GÜN ☐Cümle Düzeyinde
Anlam4. GÜN ☐Cümle Düzeyinde
Anlam5. GÜN ☐Cümle Düzeyinde
Anlam6. GÜN ☐Cümle Düzeyinde
Anlam7. GÜN ☐Cümle Düzeyinde
Anlam8. GÜN ☐Cümle Düzeyinde
Anlam9. GÜN ☐Anlatım Biçimleri
Anlatım Nitelikleri10. GÜN ☐Düşünceyi Geliştirme
Yolları11. GÜN ☐Anlatım Biçimleri ve
Düşünceyi Geliştirme
Yolları, Kavramlar12. GÜN ☐Paragrafta Konu, Ana
Düşünce ve Yardımcı
Düşünceler13. GÜN ☐

Paragrafın Yapısı

14. GÜN ☐

Paragrafın Yapısı

15. GÜN 1. DERS ☐

Ses Bilgisi

15. GÜN 2. DERS ☐

Ses Bilgisi

16. GÜN ☐

Yazım Kuralları

17. GÜN ☐

Yazım Kuralları

18. GÜN ☐

Yazım Kuralları

19. GÜN ☐

Yazım Kuralları

20. GÜN ☐

Yazım Kuralları

21. GÜN ☐

Noktalama İşaretleri

22. GÜN ☐

Noktalama İşaretleri

23. GÜN ☐

Sözcüğün Yapısı

24. GÜN ☐

Sözcüğün Yapısı

25. GÜN ☐Sözcük Türleri
(İsimler)26. GÜN ☐Sözcük Türleri
(Sıfatlar)27. GÜN ☐Sözcük Türleri
(Zamirler)28. GÜN ☐Sözcük Türleri
(Zarflar)29. GÜN ☐Sözcük Türleri
(Tamlamalar)30. GÜN ☐Sözcük Türleri
(Edat-Bağlaç-Ünlem)31. GÜN ☐Sözcük Türleri
(Fiiller)32. GÜN ☐

Ek Fiiller

33. GÜN ☐

Fiilimsiler

34. GÜN 1. DERS ☐Cümlelerin
Asıl Öğeleri34. GÜN 2. DERS ☐Cümlelerin
Yardımcı Öğeleri35. GÜN ☐

Fiilde Çatı

36. GÜN ☐

Cümle Türleri

37. GÜN ☐

Cümle Türleri

38. GÜN ☐

Anlatım Bozukluğu

39. GÜN ☐

Anlatım Bozukluğu

İÇİNDEKİLER

1. GÜN

1. DERS

Sözcükte Anlam 7

2. DERS

Sözcükte Anlam Olayları 10

2. GÜN

1. DERS

Sözcükte Anlam İlişkileri 15

Dijital Destek Testleri - 1 18

2. DERS

Söz Öbeklerinde Anlam 21

Dijital Destek Testleri - 2 27

3. GÜN

Cümle Düzeyinde Anlam 30

Dijital Destek Testleri - 3 35

4. GÜN

Cümle Düzeyinde Anlam 38

Dijital Destek Testleri - 4 42

5. GÜN

Cümle Düzeyinde Anlam 45

Dijital Destek Testleri - 5 50

6. GÜN

Cümle Düzeyinde Anlam 53

Dijital Destek Testleri - 6 56

7. GÜN

Cümle Düzeyinde Anlam 58

8. GÜN

Cümle Düzeyinde Anlam 62

Dijital Destek Testleri - 7 65

9. GÜN

Anlatım Biçimleri - Anlatım Nitelikleri 67

10. GÜN

Düşünceyi Geliştirme Yolları 73

11. GÜN

Anlatım Biçimleri ve Düşünceyi

Geliştirme Yolları, Kavramlar 77

Dijital Destek Testleri - 8 80

12. GÜN

Paragrafta Konu, Ana Düşünce

ve Yardımcı Düşünceler 82

Dijital Destek Testleri - 9 88

13. GÜN

Paragrafın Yapısı 90

14. GÜN

Paragrafın Yapısı 94

Dijital Destek Testleri - 10 98

15. GÜN

1. DERS

Ses Bilgisi 100

2. DERS

Ses Bilgisi 105

Dijital Destek Testleri - 11 110

16. GÜN

Yazım Kuralları 112

17. GÜN

Yazım Kuralları 115

18. GÜN

Yazım Kuralları 117

19. GÜN

Yazım Kuralları 122

20. GÜN

Yazım Kuralları 126

Dijital Destek Testleri - 12 129

21. GÜN

Noktalama İşaretleri 131

22. GÜN

Noktalama İşaretleri 135

Dijital Destek Testleri - 13 139**23. GÜN**

Sözcüğün Yapısı 141

24. GÜN

Sözcüğün Yapısı 146

Dijital Destek Testleri - 14 149**25. GÜN**

Sözcük Türleri (İsimler) 151

Dijital Destek Testleri - 15 155**26. GÜN**

Sözcük Türleri (Sıfatlar) 157

Dijital Destek Testleri - 16 162**27. GÜN**

Sözcük Türleri (Zamirler) 164

Dijital Destek Testleri - 17 167**28. GÜN**

Sözcük Türleri (Zarflar) 169

Dijital Destek Testleri - 18 174**29. GÜN**

Sözcük Türleri (Tamlamalar) 176

Dijital Destek Testleri - 19 181**30. GÜN**

Sözcük Türleri (Edat - Bağlaç - Ünlem) 183

Dijital Destek Testleri - 20 189**31. GÜN**

Sözcük Türleri (Fiiller) 191

Dijital Destek Testleri - 21 197**32. GÜN**

Ek Fiiller 199

Dijital Destek Testleri - 22 203**33. GÜN**

Fiilimsiler 205

Dijital Destek Testleri - 23 209**34. GÜN****1. DERS**

Cümlelerin Asıl Öğeleri 211

Dijital Destek Testleri - 24 214**2. DERS**

Cümlelerin Yardımcı Öğeleri 216

Dijital Destek Testleri - 25 221**35. GÜN**

Fiilde Çatı 223

Dijital Destek Testleri - 26 227**36. GÜN**

Cümle Türleri 229

37. GÜN

Cümle Türleri 233

Dijital Destek Testleri - 27 236**38. GÜN**

Anlatım Bozukluğu 238

Dijital Destek Testleri - 28 241**39. GÜN**

Anlatım Bozukluğu 243

Dijital Destek Testleri - 29 248**SIRA SENDE CEVAP ANAHTARI** 250

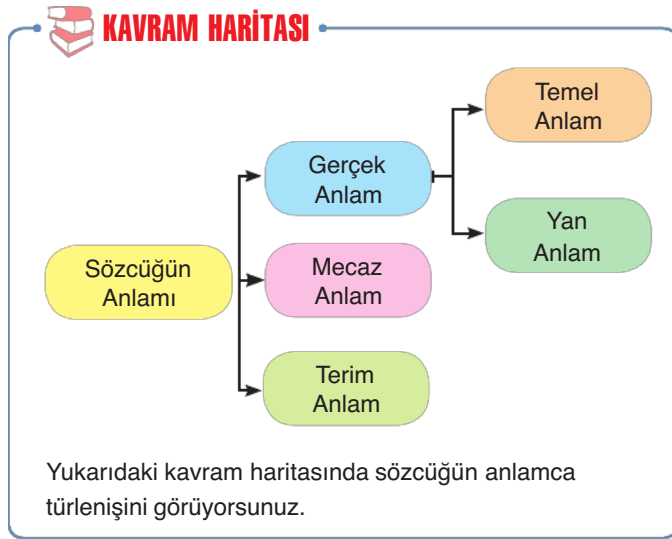
Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZCÜKTE ANLAM

1. DERS

1. GÜN

SÖZCÜKTE ANLAM

Sözcükler kullandıkları yere göre anlam kazanırlar. Şimdi sözcüklerin nasıl anlam kazandıklarını açıklamaya çalışalım.

1. GERÇEK ANLAM

Sözcüğün gerçek anlamı iki bölümden oluşur:

a) Temel Anlam:

Bir sözcüğün akla gelen ilk anlamına **temel anlam** denir. Bir sözcük tek başına iken söylendiğinde veya okunduğunda öncelikle o sözcüğün temel anlamı düşünülür.

Örnekler:

- Evin geniş kapısından içeri girdik.
(Eni çok olan)
- Çocuk, kaşığı ağızına götürmeye çalışıyordu.
(Avurtlarla iki çene arasındaki boşluk)
- Kuşun tek kanadı kırıldı.
(Uçmayı sağlayan organ)
- Ormanın yanması hepimizi üzdü.
(Isı ve ışık yayarak yok olmak)

b) Yan Anlam:

Sözcüğün “temel anlam”ından kopmadan kazandığı, onunla ilgili yeni anlamlardır. Bir sözcüğün birden çok yan anlamı olabilir.

Örnekler:

- Adamın üzerinde geniş bir ceket vardı.
(Bol)
- Mağaranın ağızında bir ateş yaktılar.
(Giriş kısmı)
- Uçağın bir kanadı az kalsın piste değiyordu.
(Uçağı havada tutan parça)
- Geceleyin şehrin bütün ışıkları yanıyordu.
(Işık vermek)

SICAK BÖLGE

Şekil ve işlev benzerliğinden hareketle oluşturulmuş yan anlamlara “yakıştırmaca” da denir: kapının kolu, dağın eteği, defterin yaprağı, geminin burnu...

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “diş” sözcüğü akla gelen ilk (temel) anlamıyla kullanılmıştır?

- Bu testerenin dişleri iyice aşınmış.
- Cebindeki tıraşın bazı dişleri kırılmış.
- Annem, komşudan birkaç diş sarımsak aldı.
- Çarkın dişleri düşündüğümüzden de sağlamdı.
- Çocuğun dişlerinden birisi çürümeye başlamıştı.

ÇÖZÜM

“Diş” sözcüğünün akla getirdiği ilk anlam, insanın ağızındaki “diş”tir. E seçeneğinde bu anlamıyla kullanılmıştır. A, B, C ve D’de ise diş sözcüğü yan anlamdadır.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “tutmak” kelimesi “beğenmek, benimsemek” anlamında kullanılmıştır?

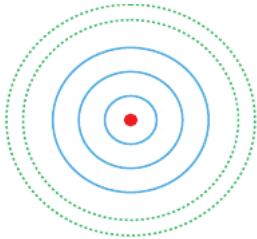
- A) Kucağında tuttuğu karpuzlar çok ağırdı.
- B) Hafta sonu tuttuğu balıkları, bize satardı.
- C) Siz eve dönünceye kadar çocuğu tutarım.
- D) Bu tarz kitapları herkes tutar ve okur.
- E) Arabanın bakımı çok tuttu, bu kadarını beklemiyordu.

2. MECAZ ANLAM (DEĞİŞMECE)

Bir sözcüğün gerçek anlamından tamamen kopuk biçimde yani gerçek anlamının dışında bir anlamla kullanılmasına **mecaz** (değişmece) denir.

KAVRAM HARİTASI

- Temel Anlam
- Yan Anlam
- Mecaz Anlam

Örnekler:

- Kayığı kıyıya ince bir halatla bağlamışlardı.
(Gerçek anlam)
- İnce davranışınız için teşekkür ederiz.
(Mecaz anlam)
- Bu ağır çuvalı ben taşıyamam.
(Gerçek anlam)
- Böyle ağır soruları hiç görmedim.
(Mecaz anlam)
- Atılan taş, evin camını kırmaştı.
(Gerçek anlam)
- N'olur beni kırma, tiyatroya beraber gidelim.
(Mecaz anlam)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Yıllar önce, çağrılı olarak gittiğim Amerika'nın Boston kentinde
I

bir özel kitaplığa uğramıştım. Kafka'nın bir romanını okumak
II III

istiyordum. Kitaplığa vardığımda güler yüzlü bir kadın görevli
IV

öylesine sıcak karşıladı ki beni, şaşırıp kaldım.
V

Yukarıdaki parçada altı çizili sözcüklerden hangisi gerçek anlamı dışında kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

Parçada I numaralı sözcük “davetli”, II numaralı sözcük “hususî”, III numaralı sözcük “yolu düşmek”, IV numaralı sözcük “gitmek” anlamında ve gerçek anlamının dışına çıkmadan kullanılmıştır. V numaralı ile gösterilen “sıcak” sözcüğü ise parçada “içten, samimi” anlamında ve mecazlı kullanılmıştır.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Toprakla uğraşmak romantik bir hobi değildir. Aksine ciddiyet ve
I

sorumluluk ister. Toprak ve tabiat, çok güçlüdür ve insanın ego-
II

sunu yontar. Çünkü insan olarak kararları alan varlık olmaya,
III

hükmetmeye güdülüyüz. Oysa tabiat söylüyor son sözü. Tabi-
IV

atın bir parçası olduğumuzu hissedersek işler yolunda gidiyor.
V

Yukarıdaki parçada altı çizili sözcüklerden hangisi gerçek anlamı dışında kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. TERİM ANLAM

Bilim, sanat, meslek, spor dallarıyla ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüklere **terim** denir.

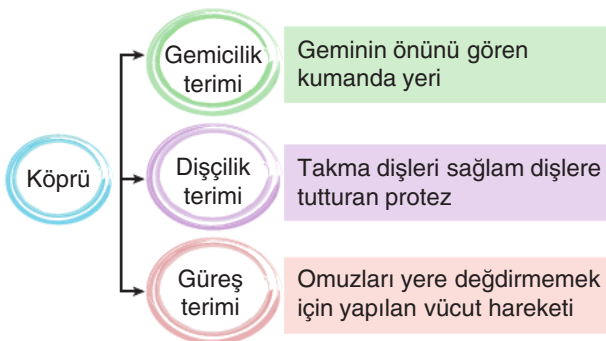
Terimler, günlük ve genel dilin ortak sözcükleri arasında yer almaz. Bunlar; bilimin, sanatın, tekniğin dilini oluşturur. Bu yüzden kullanım alanları da sınırlıdır.

Aşağıdaki tabloda değişik alanlarla ilgili bazı terimler gösterilmiştir.

Alan	Terimler
Coğrafya	Sarkıt, dikt, koy, fay, kanyon, delta, ova...
Tarih	Sipahi, yeniçeri, ulufe, devşirme, tımar...
Spor	penaltı, tuş, korner, köprü, aparkat, nakavt...
Matematik	kök, aç, küme, kare, denklem, pi sayısı...
Edebiyat	uyak, redif, lirik, epik...

SICAK BÖLGE

Bazı sözcükler değişik alanların terimi olarak kullanılmaktadır. Söz gelimi "köprü" sözcüğünü ele alalım:

BİRLİKTE ÇÖZELİM

"Güneş" sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim olarak kullanılmıştır?

- Doktor, "Güneş altında fazla kalmamalısınız." dedi.
- Kardeşim geçen yıl aldığı güneş gözlüğünü kaybetmiş.
- Güneş yüzü görmeyen bu konağın ön bahçesi incir ağaçlarıyla doluydu.
- Coğrafya öğretmenimiz, Dünya'nın Güneş'e uzaklığının 149.5 milyon km olduğunu söyledi.
- Güneşin batışıyla birlikte çantalarımızı yüklenip yola koyulduk.

ÇÖZÜM

A, B, C, E seçeneklerinde "güneş" sözcüğü bilimsel alana (astronomi) ait bir terim olarak kullanılmamıştır. D'de ise "Güneş" sözcüğü bir "gökyüzü cismi" anlamıyla kullanıldığı için terimdir.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

- Son dakikalarda golü, köşe vuruşundan bulduk. (Terim anlam)
- Adam; niye bana patladı, anlamadım. (Mecaz anlam)
- Defterin yapraklarını durduk yere yırttı. (Yan anlam)
- Kıyafetindeki lekeyi geç de olsa fark etti. (Gerçek anlam)
- Babasının gölgesinde bu işi sürdürüyordu. (Yan anlam)

Numaralanmış cümlelerin hangisinde altı çizili kelimeyle ayraç içindeki açıklama uyuşmamaktadır?

- I
- II
- III
- IV
- V

1. GÜN 1. DERS BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL** Türkçe Soru Bankası kitabından 9 ve 12. sayfalardaki testleri çözelim.

1.
GÜN

2. DERS

SÖZCÜKTE ANLAM OLAYLARI

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZCÜKTE ANLAM OLAYLARI

1. BENZETME (TEŞBİH)

Benzetme, bir varlığın özelliğini başka bir varlığın ya da kavramın özelliğiyle anlatma olarak tanımlanabilir.

Edebî metinlerde olduğu kadar günlük dilde de benzetmelere sıkça başvurulur. Söz gelimi kırmızılığı anlatmak için “kiraz gibi”, kurnazlığı anlatmak için “tilki gibi”, gücü ve kuvveti anlatmak için “aslan gibi” ifadelerini kullanırız.

Örnekler:

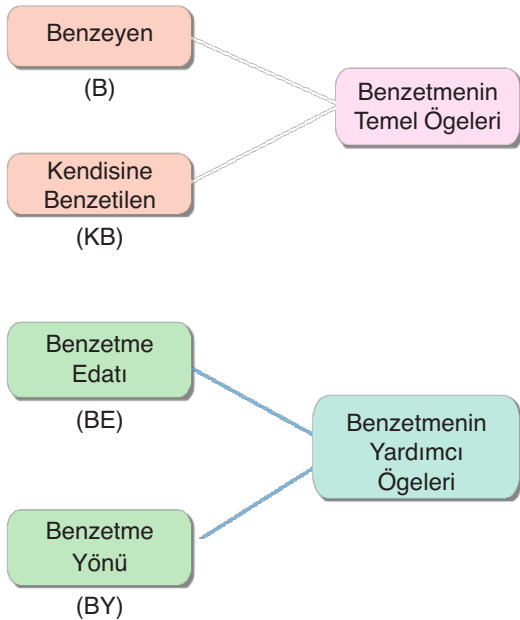
“Toroslar Çukurova’nın bereketli topraklarını İç Anadolu’nun bozkırından ayırır. Çukurova’yı at nalı biçiminde kuşatmış bir duvardır sanki. Ovacıdan bakılınca çelikten dev bir testere ağzını andıran tepeler, yaz kış ışıltılıdır.”

(Yaşar Kemal)

Yazar; yukarıdaki parçada önce Toros Dağları’nı, Çukurova’yı at nalı biçiminde kuşatmış bir duvara benzetiyor. Sonra da yine Torosların tepelerini çelikten bir testerenin ağzına (testerenin dişlerine) benzetiyor.

KAVRAM HARİTASI

Yukarıdaki kavram haritasında da görüldüğü üzere tam bir benzetmede dört öğe vardır. Benzetmenin gerçekleşebilmesi için anlatımda temel benzetme öğelerinin (B, KB) bulunması zorunludur. Diğer öğeler (BE, BY) olabilir de olmayabilir de.

- Benzetmeli anlatımda benzetme edatı olarak “gibi, tıpkı, sanki, kadar, misali...” vb. sözcükler kullanılır.
- Benzetme yönü, benzeyen ile kendisine benzetilenin karşılaştırıldığı ortak noktadır. Söz gelimi bir kişi keçiye benzetilmişse benzetme yönü “inatçılık”, aslana benzetilmişse benzetme yönü “cesaret” veya “kuvvet”tir.
- Benzetmede daima zayıf olan, güçlü olana benzetilir. “Ayşe’nin saçları ipek gibi yumuşaktır.” cümlesindeki benzetmede yumuşaklık yönünden “Ayşe’nin saçları” zayıf, “ipek” ise güçlüdür.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki dizelerin hangisinde benzetmeye başvurulma-mıştır?

- Sürüp giden bir yaz düşüncesidir ellerin
- Merhametin ta kendisiydi gözlerin
- Her bakışın ruhuma dokunan bir iğnedir
- Yeşil pencereden bir gül at bana
- Kaldırımlar içimde kıvrılan bir lisandır

ÇÖZÜM

A’da eller, yaz düşüncesine; B’de sevgilinin gözleri, merhamete; C’de sevgilinin bakışı, ruha dokunan iğneye; E’de kaldırımlar, (sanatçının) içinde kıvrılan lisana benzetilmiş. D’de benzetme yok.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

Aşağıdaki dizelerin hangisinde benzetmeye yer verilme-miştir?

- Bir ıssız ev gibi gezdiğim bu yurt
Yıllarca döktürür sana gözyaşı
- Yalnız arabacının dudağında bir ısıklık!
Bu ısıklıkla uzayan, dönen kıvrılan yollar,
- Uykuya varmış gibi görünen yılan yollar
Başını kaldırarak boşluğu dinliyordu.
- Nihayetsiz bir ova ağırttı benzimizi.
Yollar bir şerit gibi ufka bağladı bizi.
- Bir sarsıntı... Uyandım uzun süren uykudan;
Geçiyordu araba yola benzer bir sudan.

SICAK BÖLGE

Anlatımda benzetmenin dört ögesi de mevcutsa böyle benzetmelere **tam benzetme**, yalnızca temel ögeler (B, KB) kullanılarak yapılan benzetmelere **yalın benzetme**, benzetme yönünün (BY) kullanılmadığı fakat diğer ögelerin olduğu benzetmelere **kısaltılmış benzetme**, benzetme edatının (BE) olmadığı benzetmelere de **pekiştirilmiş benzetme** denir.

Örnekler:

- Yolcuyum bir kuru yaprak misali
Rüzgârın önüne katılmışım ben

(F. Nafiz Çamlıbel)

Benzeyen: ben

Kendisine Benzetilen: kuru yaprak

Benzetme Edatı: misali

Benzetme Yönü: rüzgârda savrulma

Benzetmenin tüm ögeleri var, bu bir tam benzetmedir.

- Mektuplar gelir adreslerine
Şenyuva Apartmanı, bodrum katı
Kutu gibi bir dairede otururlar

(O. Veli Kanık)

Benzeyen: daire (bodrum katı)

Kendisine Benzetilen: kutu

Benzetme Edatı: gibi

Benzetme Yönü: küçüklük (belirtilmemiş)

Dizelerde benzetme yönü açıkça belirtilmediği için bu bir kısaltılmış benzetmedir.

- Gürz ayaklı
Kalkan elli
Sancaktar olduğu
Sancak tutuşundan belli

(F. Hüsni Dağlarca)

Benzeyen: ayak, el

Kendisine Benzetilen: gürz, kalkan

Benzetme Edatı: yok

Benzetme Yönü: yok

Bu dizelerde şair İstanbul'un fethine katılan askerin ayaklarını gürze (topuzlu savaş aleti), ellerini kalkana benzetiyor. Bunu yaparken benzetmenin yardımcı ögelerinden (BE, BY) söz etmiyor. Bu, bir yalın benzetmedir. (teşbihbeliğ)

2. EĞRETİLEME (İSTİARE)

Benzetmenin iki temel ögesinden (B, KB) yalnızca biri söylenecek yapılan benzetmelere **eğretileme** denir. Anlatımda sadece kendisine benzetilen (KB) kullanılırsa açık eğretileme, sadece benzeyen (B) kullanılırsa kapalı eğretileme yapılmış olur.

Örnekler:

- Ne mektup geliyor ne haber senden
Söyle de bileyim bıktın mı benden
Her akşam güneşin battığı yerden
Gözlerin doğuyor gecelerime

(Hâlit Çelikoğlu)

Dörtlüğün son dizesinde sevgilinin gözleri "ay"a benzetilmiş ancak ay (KB) söylenmemiştir. Anlatımda sadece benzeyen kullanıldığı için burada kapalı eğretileme vardır.

- Bilekler kan içinde, dişler kenetli
Ayaklar çıplak
Ve ipek bir halıya benzeyen toprak
Bu cehennem, bu cennet bizim

(N. Hikmet Ran)

Şair, son dizede "cehennem, cennet" sözcükleriyle Anadolu'yu kastediyor. Yani Anadolu, cennet ve cehenneme benzetilmiş ancak benzeyen söylenmemiş. Bu, bir açık eğretilemedir.

3. AD AKTARMASI (MECAZİMÜRSEL)

Aralarında benzetme ilgisi bulunmayan iki kavramdan birini diğerinin yerine kullanmaya **ad aktarması (mecazımürsel)** denir.

a) İç – dış ilişkisine dayalı aktarma: "Sobayı yak da biraz ısıtalım." cümlesinde "soba" ile anlatılmak istenen "sobadaki odunlar"dır; dıştaki söylenmiş, içteki kastedilmiştir.

b) Bütün – parça ilişkisine dayalı aktarma: "Uçak Antalya'ya indi." cümlesinde "Antalya" ile kastedilen "Antalya havaalanı"dır; bütün verilmiş, parça kastedilmiştir.

c) Sanatçı – eser ilişkisine dayalı aktarma: "V. Hugo'yu okurken Fransız tarihini de öğrenirsiniz." cümlesinde "V. Hugo", "V. Hugo'nun eserleri" anlamında kullanılmıştır.

d) Yer – insan ilişkisine dayalı aktarma: "Maçtan sonra İstanbul sabaha dek uyumadı." cümlesinde "İstanbul" sözcüğü "İstanbul halkı" anlamında kullanılmıştır.

e) Yer – olay ilişkisine dayalı aktarma: "Erzurum, vatanın bölünmez bütünlüğünü vurguluyordu." cümlesinde "Erzurum" sözcüğü "Erzurum Kongresi" anlamında kullanılmıştır.

- f) **Yer – yönetim ilişkisine dayalı aktarma:** “Bütün dünya gözlerini Ankara’ya çevirdi.” cümlesinde “Ankara” ile kastedilen “Türkiye hükümeti”dir.
- g) **Yön – ülke ilişkisine dayalı aktarma:** “Batı, Bosna’da uygarlık sınavını kaybetmiştir.” cümlesinde “Batı” sözcüğü ile anlatılmak istenen “Avrupa ülkeleri”dir.
- h) **Parça – bütün ilişkisi:** Babam, tek maaşla sekiz boğaza bakmış.
- ı) **Araç – kişi:** Ünlü kalemler imza gününde bulundu.
- i) **Araç – iş:** Filede başarılı olmadık ama potada şampiyon olduk.
- j) **Sonuç – sebep:** Sabaha kadar rahmet yağdı.

Mecazımürsel: Daha birçok sebebe dayanabilir, önemli olan bir sözcüğün (benzetme hariç) bir ilgiyle başka bir sözcüğün yerine geçmesidir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Uzun yıllar resim öğretmenliği yaptıktan sonra emekli olmuş bir dostumla Kızılay’da bir belediyemizin bünyesinde açılan resim sergisini dolaşıyorduk. Lise öğrencilerinin değişik konulu resimleri vardı. Serginin bir yerinde resim öğretmeni olan dostum bir tabloya gözlerini dikmiş bakıyor, gözlerini tablodan bir türlü ayıramıyordu. Birden, tabloyu işaret ederek “Bu bir Picasso!” diyerek çığlık atınca sergideki herkes kafasını bize doğru çevirdi.

Bu parçadaki altı çizili sözle aşağıdaki açıklamalardan hangisi ilişkilendirilebilir?

- A) Bir sözü hem gerçek hem mecaz anlamıyla kullanma
- B) Bir sözü benzetme amacı gütmeyen başka bir söz yerine kullanma
- C) Birden çok anlamı bulunan bir sözcüğü uzak anlamıyla kullanma
- D) İnsanlara özgü bir niteliği cansız varlıklara aktarma
- E) Bir olguyu, gerçek nedeninin dışında, hoşla giden bir nedene bağlama

ÇÖZÜM

“Bu bir Picasso!” sözündeki “Picasso” sözcüğü (sergideki) “tablo” yerine kullanılmış ve ad aktarması (mecazımürsel) yapılmıştır. A’daki açıklama “kinaye”yi, C’deki açıklama “iki anlamlılık”ı D’deki açıklama “kişileştirme”yi, E’deki açıklama “güzel neden bulma”yı karşılar.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 5

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ad aktarmasına yer verilmiştir?

- A) İdarenin haberi olmadan kimse sınıf değişikliği yapmasın lütfen!
- B) 2024’te aramızdan ayrılan Alev Alatlı’yı aranızda okumayan var mı?
- C) Hakemin verdiği yanlış karardan ötürü tribünler ısıklı çalmaya başladı.
- D) Olimpiyat Oyunları’ndaki bazı uygulamalardan ötürü Paris, açıklama yapmak zorunda kaldı.
- E) Radyoda çalan Zeki Müren’in çok eski bir şarkısıydı ama hemen hatırladı.

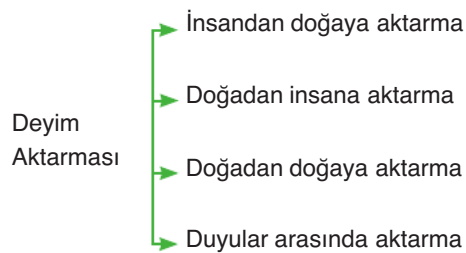
4. DEYİM AKTARMASI

Bir sözcüğün dile getirdiği kavramlarla bir başka kavram arasında benzetme yoluyla bir ilişki kurarak sözcüğü o kavrama aktarırız. Bu olaya **deyim aktarması** denir.

Deyim aktarmaları yakıştırmaca yan anlamlar ile istiarelerin de kaynağıdır. Deyim aktarmasının dilimizde birkaç türü vardır. Bunlar aşağıdaki kavram haritasında gösterilmiştir.

KAVRAM HARİTASI

a) İnsandan Doğaya Aktarma

- “Dolabın gözünde hiçbir şey yok.” cümlesinde, aslında organ adı olan “göz” sözcüğü “dolabın bölümlerinden her biri” anlamında kullanılmış ve insandan doğaya bir aktarma yapılmıştır.
- “Hırçın denizin dalgaları sahili her zamankinden şiddetli dövüyordu.” cümlesinde insana özgü bir nitelik olan “hırçınlık”, denize aktarılmıştır.

b) Doğadan İnsana Aktarma

- “Aslanım, yaptığın bu iş doğru değil!” cümlesinde “aslan” sözcüğü seslenilen kişiyi anlatmak için kullanılmıştır.
- “O tilkiye söyle, borcunu ödesin.” cümlesinde “tilki” sözcüğü, kurnaz bir kişiyi anlatmak için kullanılmıştır.
- “Senin kadar pişkinini de görmedim.” cümlesinde geçen “pişkin” sözcüğü gerçekte “çiğ olmayan” anlamına gelir ve daha çok et, sebze gibi yiyeceklerin özelliklerini yansıtır. Bu sözcük bir kişiyi tanımlamak için kullanıldığında “yüzsüz, arsız” anlamı kazanmakta ve aktarmalı kullanılmaktadır.

c) Doğadan Doğaya Aktarma

İnsan dışı bir varlığın özelliği yine insan dışı bir varlığa aktarılır.

Örnek:

- “Deniz yırtılır kimi zaman
Bilmezsiniz kim diker”
dizelerinde bez ve kumaş gibi bir nesnenin özelliği olan “yırtılmak” ve “dikilmek” denize aktarılmıştır.

d) Duyular Arasında Aktarma

Bu anlam olayında duyu organlarımızdan biriyle ilgili bir kavram, bir başka duyuyla ilgili kullanılır.

Yangından sonra acı feryatlar yeri göğü inetti.

tatma duyusu işitme duyusu

Bir tatlı bakış, insanı kimi zaman mutlu etmeye yeter.

tatma duyusu görme duyusu

5. KİNAYE (DEĞİNMECE)

Bir sözün hem gerçek hem mecaz anlama gelecek şekilde kullanılmasıdır. Ancak kinayede asıl amaç, sözün mecaz anlamıdır.

Örnekler:

- Bulamadım dünyada gönle mekân
Nerde bir gül bitse etrafı diken
Yârda o ah, bende bu baht var iken
Hasret mahpus eder kara yer beni
(Sümmani)

Bu dördünlüğün ikinci dizesinde gül hem “bitki” (gerçek anlam) hem de “olumlu şeyler” (mecaz anlam) gelecek şekilde yani kinayeli olarak kullanılmıştır. Ayrıca “diken” sözcüğü de hem gerçek hem mecaz anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

- Yeni bir yola çıkmıştık, herkes attığı adıma dikkat ediyordu.

Bu cümlede de “atım atmak” hem “yürümek” (gerçek anlam) hem de “bir işe ilk kez girişmek, ilk kez yapmak” (mecaz anlam) anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

⚡ SICAK BÖLGE

Edebiyatta bir söz sanatı olan kinaye ile halk dilinde kinayeli konuşma ya da söyleyiş olarak yer alan kavramlar karıştırılmamalıdır. Kinaye sanatında bir sözün hem gerçek hem mecaz anlamda kullanılması söz konusudur ancak asıl kastedilen mecaz anlamdır. Söz gelimi “Hamama giren terler.” atasözünde kinaye sanatı vardır. Bu sözün gerçek anlamı doğrudur ama bu söz önemli bir işe girildiğinde güçlüklerle karşılaşabileceğini belirtmek için kullanılırsa kinaye yapılmış olur.

6. KİŞİLEŞTİRME (TEŞHİS)

İnsana özgü kimi niteliklerin insan dışı varlıklara ya da kavramlara aktarılmasına **kişileştirme** denir. Bitkiler, hayvanlar, cansız varlıklar... kişileştirilebilir.

Örnekler:

- Bir güvercin uçar akça kanatlı
Barıştan savaşa selam götürür.
Yollardan yel gibi geçer bir atlı
Afyon'dan Maraş'a selam götürür.
(Abdurrahim Karakoç)

Şair, güvercini barıştan savaşa selam götüren bir insan gibi düşünmüş. Bu, bir kişileştirmedir.

- Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi.
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi
(F. Nafiz Çamlıbel)

Şair, çoban çeşmesini kişileştiriyor ve onun birçok yolcuya su verdiğini söylüyor.

- Güneyden esen soğuk rüzgârlar; ovanın bir ucundan girer, toprağı okşayarak gelir, daracık sokaklarımızda azıcık nefeslendikten sonra evlerin taş duvarlarında uysallaşarak kaybolurdu.
(Zafer Altunkozaoğlu)

Kişileştirme sanatı düzyazıda da görülebilir. Yukarıdaki parçada kişileştirilen kavram, “rüzgârlar”dır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Bugün olduğu gibi İlk Çağ'da da bu yörede birçok su kaynağı vardı. (II) Toroslarda su, yeryüzüne çıkar çıkmaz denizi aramaya başlar. (III) Sularla beslenen topraklar olabildiğince cömerttir, insana istemediği kadar ürün verir. (IV) Kıpırmızı narlar, bal gibi incirler, yemyeşil zeytinler insanların sofralarında yer alır. (V) Mutlu insanlar diyarıdır bu yüzden Çukurova.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde insana özgü niteliklerin doğadaki varlıklara aktarılması söz konusudur?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) III ve V E) IV ve V

ÇÖZÜM

II. cümlede "su", III. cümlede "topraklar" kişileştirilmiş yani insana özgü nitelikler bu kavramlara aktarılmış. Diğer seçeneklerde böyle bir durum yok.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 6

- I. Sinsi adımlarla ilerliyordu güneş.
- II. Onun tatlı gülüşü, bütün sinirimi aldı.
- III. Camı açınca içerideki balık kokusu gitti.
- IV. Aslanlarımız, bugünkü maçı da rahat kazandı.

Numaralanmış cümlelerde aşağıdaki anlam olaylarından hangisinin örneği yoktur?

- A) İstiare
B) Deyim aktarması
C) Kişileştirme
D) Kinaye
E) Ad aktarması

7. DOKUNDURMA (TARİZ)

Eleştiri, alay, doğruyu gösterme amacıyla söylenmiş iğneleyici sözlerle **dokundurma (tariz)** denir. Dokundurmada, söylenen sözün tersinin kastedilmesi söz konusudur.

Örnek:

- Bir yetim görünce döktür dişini
Bozmaya çabala halkın işini
Günde yüz adamın vur, kır dişini
Bir yaralı sarmak için yeltenme

(Huzuri)

Bu parçada şairin asıl vermek istediği mesaj; yetimlere kötü davranmayın, halkın işini bozmayın, yaraları sarın şeklinde ifade edilebilir. Sanatçı; toplumsal düzendeki bozukluğu eleştirmekte, yöneticileri iğnelemektedir.

8. ABARTMA (MÜBALAĞA)

Bir gerçeği olduğundan çok büyük ya da çok küçük göstermeye **abartma (mübalağa)** denir.

Örnek:

- Kara gözlüm bu ayrılık yetişir
İki gözüm pınar olduğu gayrı
Elim değse akan sular tutuşur
İçim dışım yanar oldu gel gayrı

(Abddurahim Karakoç)

Şairin (ağlamaktan) iki gözünün pınar olduğunu söylemesi ve elinin değmesi hâlinde suların yanıp tutuşacağını belirtmesi abartmadır.

9. DOLAYLAMA

Tek bir sözcükle anlatılabilecek bir kavramı birden çok sözcükle anlatmaya **dolaylama** denir. Dolaylamada amaç anlatımı güzel- leştirmek, bu yolla okuyucuyu etkilemektir.

Örnekler:

- Yavru vatan şu günlerde çok sıkıntılı.
(Kıbrıs)
- Mavi melekler diplomalarını bir törenle aldılar.
(Hemşireler)
- Yunan bayrağının çiğnenmesine büyük önder karşı çıkmıştı.
(Atatürk)
- Tanrının kırbacı o zamanlar Avrupa'yı titretiyordu.
(Attila)

10. GÜZEL ADLANDIRMA (ÖRTMECE)

Korkutucu, anlamca çirkin veya söylenmesi ayıp sözcükleri daha güzel, daha hoş a giden sözcüklerle ifade etmeye **güzel adlandırma** denir.

KAVRAM HARİTASI

Kavram	Güzel Adlandırma
Ölmek	Hayata gözlerini yummak
Verem	İnce hastalık
Cinler	Üç harfliler
Kör	Görme engelli
Ayı	Orman kibarı
Tuvalet	Ayakyolu

1. GÜN 2. DERS BİTTİ.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZCÜKTE ANLAM İLİŞKİLERİ

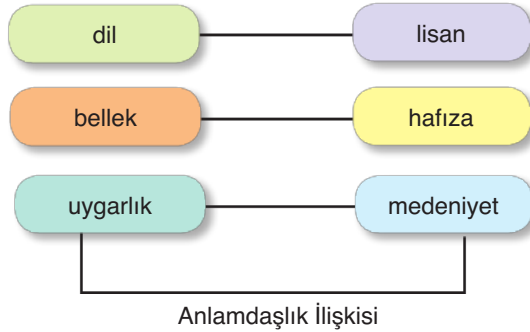
1. DERS

2. GÜN

SÖZCÜKTE ANLAM İLİŞKİLERİ

1. EŞ ANLAMLILIK İLİŞKİSİ

Sesleri farklı olduğu hâlde aynı kavramı yansıtan sözcüklere **eş anlamlı (anlamdaş) sözcükler** denir. Anlamdaş sözcüklerden biri, genellikle yabancı dillerden gelmiştir.

2. YAKIN ANLAMLILIK İLİŞKİSİ

Eş anlamlı gibi görünmelerine karşın anlamca tam bir eşitlik göstermeyen ancak birbirine yakın anlam taşıyan sözcüklere **yakın anlamlı sözcükler** denir.

dalavere – desise – dolap – düzen – entrika

kusursuz – eksiksiz – mükemmel – şahane

3. KARŞIT (ZİT) ANLAMLILIK İLİŞKİSİ

Anlam yönünden birbirinin tersi olan sözcüklere **karşıt anlamlı sözcükler** denir.

Sözcük	Karşıt Sözcük
Bolluk	Kıtlık
Cömert	Cimri
Doğal	Yapay
Uygar	İlkel

UNUTMA

Sözcüklerin karşıtları olumsuz biçimleriyle karşılanamaz. Bir başka deyişle bir sözcüğün olumsuz biçimi, onun karşıtı değildir.

Olumlu	Olumsuz
Canlı	Cansız
Sevinmek	Sevinmemek
Gülmek	Gülmemek
Paralı	Parasız

Karşıtlık ilişkisi yok.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- Babam, çocukken bizi Antalya'ya götürmüştü.
- Kıraç'ın şarkısı beni üniversite yıllarına götürdü.
- Bu hastalık, çok fazla insanı götürdü dünyadan.
- Düğünde atılan kurşun, arabanın ön camını götürdü.
- Dershaneyle ilgili öğrencileri geziye götürmüştük.

“Götürmek” sözcüğü numaralanmış cümlelerin hangilerinde aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) I ve II B) I ve V C) II ve III
D) III ve IV E) IV ve V

ÇÖZÜM

“Götürmek” sözcüğü I ve V. cümlede “birini bir yere ulaştırmak” anlamında, II. cümlede “hatırlatmak” anlamında, III. cümlede “öldürmek” anlamında, IV. cümledeyse “yok etmek” anlamında kullanılmıştır.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 7

“Bulmak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde ötekilerden farklı anlamda kullanılmıştır?

- Koyunları şarbon hastalığına karşı koruyan ilacı Pastör buldu.
- Hiyeroglif yazısını Mısırlılar buldu.
- Havanın oksijen ve azot karışımı bir gaz olduğunu Lavoisier buldu.
- Kâğıt parayı Çinliler buldu.
- Alexander Bell, telefonu 1876'da buldu.

4. EŞ SESLİ (SESTEŞ) SÖZCÜKLER

Yazılış ve okunuşları aynı, anlamları birbiriyle ilgisiz sözcüklere **sesteş sözcükler** denir.

Sesteş Sözcükler	
Bu <u>yol</u> iyi asfaltlanmamış.	Zararlı otları hemen <u>yol</u> .
<u>Al</u> bir ata binmişti.	Bana bir kitap <u>al</u> .
Geçen <u>yaz</u> tatile çıkamadık.	Bir şiir <u>yaz</u> .
Bu göl çok <u>derin</u> .	Bahçeden çiçekler <u>derin</u> .
<u>İt</u> ürür, kervan yürür.	Kapıyı azıcık <u>it</u> .

UNUTMA

Değişik anlamlarda kullanılmış çok anlamlı sözcüklerle sesteş sözcükler birbirine karıştırılmamalıdır. Anlamları farklı bile olsa yan anlam bağıntısıyla kullanılan sözcükler sesteş sayılmazlar çünkü anlam bağıntısı kopmamıştır.

- Burun kanaması tehlikeli de^ğildir. Anamur Burnu'ndan yola çıktık. Geminin burnu şimdi göründü. Sınavda derece yapınca Sena'nın burnu büyüdü.

Altı çizili sözcükler sesteş de^ğildir. Anlam genişlemesinin ve çok anlamlılık ilişkisinin örneğidir.

- Kuru otlar, çıtır çıtır yanıyordu. Onun çok kuru bir anlatımı var.

Aşağıdaki sözcüklerin anlamları farklı olsa bile bu sözcükler sesçe benzerlik göstermedikleri için sesteş sayılmazlar:

âdet – adet , yâr – yar , âlem – alem

Sesteş sözcüklerin bazıları aynı türdedir:

- Bu bağdaki üzümler çok güzel.
isim
- Ayakkabımın bağı koptu.
isim

Sesteş sözcüklerin bazıları farklı türdedir:

- Bana bu yaz, telefon et ya da mektup yaz.
isim fiil

5. SOMUT – SOYUT ANLAMLI SÖZCÜKLER

Dildeki her sözcük, bir kavramın, nesnenin ya da olayın göstergesi durumundadır. Bir sözcüğün karşıladığı, hatırlatıp aklımıza getirdiği varlık ya da kavram kimi kez madde hâlinde biçimlenmiştir; bu kavramları duyarımızla (görme, tatma, işitme...) algılayabiliriz. Böyle sözcüklere **somut anlamlı sözcükler** denir. Bazı sözcükler madde hâlinde biçimlenmemiş ancak varlığına akıl yürütme yoluyla karar verebildiğimiz bir kavram ya da durumu bildirirler. Böyle sözcüklere de **soyut anlamlı sözcükler** denir.

Somut	çiçek
	ağaç
	ses
	koku
	tilki

Somut kavramlarla anlatılan nesneler, uzayda yer kaplar.

Soyut	ruh
	insanlık
	akıl
	vicdan
	umut

Soyut kavramlarla anlatılan düşünceler, uzayda yer kaplamaz.

UNUTMA

Somut anlamlı sözcükler, zaman içerisinde anlam genişlemesine uğrayarak bir de soyut anlam kazanabilirler. Bu olaya dilde, **somuttan soyuta geçiş** denir.

İnsan beyni milyarlarca hücreden oluşur.
(somut)

Onda beyin olmadığını söylemiştim.
(soyut)

6. NİTEL – NİCEL ANLAMLI SÖZLER

Bir şeyin sayılabilen, ölçülebilen ya da azalıp çoğalabilen durumunu bildiren sözcüklere **nicelik anlamlı sözcükler** denir. “Az bir parayla bizi savuşturdu.” cümlesinde “az” sözcüğü paranın sayılabilir özelliğini gösteren ve nicelik anlamı taşıyan bir sözcüktür. Yine “Konuyu birkaç öğrenci anlamamıştı.” cümlesinde “birkaç” sözcüğü belirsiz nicelik bildirmektedir.

Dilimizdeki kimi sözcükler, bir kavramın nasıl olduğunu ne gibi özellikler taşıdığını anlatır. Böyle sözcüklere **nitelik anlamlı sözcükler** denir. Nitelik anlamlı sözcükler, daha çok sıfat ya da belirteç olarak kullanılır: “İyi adamlar, güzel işler yaparlar.” cümlesinde “iyi ve güzel” sözcükleri nitel anlamlıdır.

Örnek:

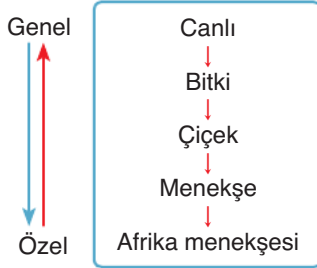
Soluğum bir kuş gibi uçuyor ellerine
Kapılıp gidiyorum saçının tellerine
Gözlerinden göğüme sayısız yıldız akar
Bir gülüşün içimde binlerce lamba yakar
Bir aydınlık denizin sonsuz derinliğinde
Yüzüyorum gözünün yeşil serinliğinde

(Erdem Beyazıt)

Yukarıdaki parçada “bir kuş gibi”, “aydınlık”, “sonsuz”, “yeşil” sözcükleri nitelik; “sayısız”, “binlerce” sözcükleri ise nicelik bildirmektedir.

7. GENEL – ÖZEL ANLAMLI SÖZCÜKLER

Dilimizde öyle sözcükler vardır ki söylendiğinde birden çok varlığı belleğimizde canlandırır. Bir başka deyişle bazı sözcükler, kavram ya da nesneleri topluca belirtirler. İşte böyle sözcüklere **genel anlamlı sözcükler** denir. “Canlı” sözcüğü “bitki”, “çiçek” ve “menekşe” kavramlarının hepsini içine alan genel anlamlı bir sözcüktür. Yine öyle sözcükler de vardır ki bunlar tek bir varlığı dile getirirler. Yani aynı türden kavramları tek tek düşündüren sözcüklere **özel anlamlı sözcükler** denir: Ayşe, Samsun, radyo, kibrit...

SICAK BÖLGE

Bir tekil tür adı karşıladığı kavramın tümünü ifade edecek bir şekilde kullanılırsa buna **genelleme** denir.

Kitap en iyi dosttur.

bütün kitaplar (Genelleme var.)

Kitap, masanın üstünde durmuyordu.

bir tane kitap (Genelleme yok.)

8. YANSIMA SÖZCÜKLER

Dilimizdeki bazı sözcükler, doğadaki türlü varlıkların çıkardığı seslerden türemiştir. Böyle sözcüklere **doğa yansıması (tabiat taklidi) sözcükler** denir. Yansıma sözcüklerin kimileri doğa olaylarından kaynaklanır.

Yansıma Sözcük	Kaynağı
miyav + la (mak)	Kedi sesi
gıcır + tı	Kapı sesi
me + le (mek)	Kuzu sesi
pat + ır + tı	Ayakla yapılan gürültü

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- Yeni aldıkları evin büyük bir balkonu vardı. (nicel anlamı)
- Senden yüz bulsa yüz lira daha isteyecekti (eş sesli)
- Eşsiz bir güzelliği sahip yerlerimiz var ülkemizde. (nitel anlamı)
- Bu kokuyu nerede olsa bilirim, balık kokusu bu. (Somut anlamı)
- Uygar olan toplumlarla böyle davranışlarla karşılaşmazsınız. (Eş anlamı)

Numaralanmış cümlelerin hangisinde altı çizili kelimeyle ayraç içindeki açıklama uyusmamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

V. cümledeki “uygar” sözcüğünün anlamdaşı “toplum” değil “medenî” sözcüğüdür.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 8

Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer
Ömrüm oldukça gönül tahtına keyfince kurul
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre bedel

Yahya Kemal Beyatlı'ya ait bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- Somut sözcük
- Soyut sözcük
- Yansıma sözcük
- Nitel anlamlı sözcük
- Mecaz anlamlı sözcük

2. GÜN 1. DERS BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 14. sayfadaki testi çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
1

1. Aşağıdakilerin hangisinde “dayanmak” sözcüğünün anlamı ile kullanımı birbirine uymamaktadır?

- A) **Anlam:** Bir yere yaslanmak kendini dayamak.
Kullanım: Odalardan birinde köşeye dayanmış bir adam, sanki sızmış gibi görünüyor.
- B) **Anlam:** Varmak, ulaşmak.
Kullanım: Bu haber ortalığa yayılır yayılmaz banknotlarını kapalı bankaya dayanıyor.
- C) **Anlam:** Uzun süre kullanılmaya uygun olmak.
Kullanım: Bitpazarından çok ucuza aldığımız kumaş uzun süre dayandı.
- D) **Anlam:** Güç bir duruma katlanmak.
Kullanım: Kazılmış mezarın önüne geldiklerinde daha fazla dayanamayıp oraciğe çöktü.
- E) **Anlam:** Bütün gücünü kullanarak bir işi yapmak.
Kullanım: Geminin yapımında çok sağlam malzemeler kullanıldığında gemi fırtınaya dayanır.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ad aktarması” vardır?

- A) Gençliğimin o zor günlerini atlatabilmek için başımı yaslayabilecek bir omuz aradığım çok olmuştur.
- B) İmparator’a takımını sahadan çekmesi için çok baskı yapıldı ama o bunların hiçbirine aldırmadı.
- C) Son konserinde hayranlarına unutulmaz dakikalar yaşatan Diva bir daha konsere çıkmayacağını açıkladı.
- D) En küçük sorunları bile dert edenler, büyük sorunlarla karşılaşınca ne yapacağını bilmez olur.
- E) Mürsel Dayı, dün gece geç vakit kırk yıllık hayat arkadaşı yanı başında beklerken hakkın rahmetine kavuştu.

3. Öykü; kısa ve yoğun (derinlikli) yapısı, anlam açıklığı ve gündelik hayata denk düşen yalın (süsten uzak), dolaysız (düz) anlatımı ile modern insanın beklentilerine (istekleri-ne) cevap verebilecek bir özelliğe sahip. Kısa öykü, okurla anlatıcı arasında pek çok şey biliniyormuş da anlatılırsa fazlalık olacaktı gibi bir yaklaşımın (yakınlaşmanın) ürünüdür; anlatımda büyük boşluklar ve susmalar vardır.

Bu parçadaki numaralanmış sözlerden hangisinin anlamı parantez () içinde verilen açıklamayla uyuşmamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Eksen eğikliği ve Dünya’nın Güneş çevresindeki hareketi mevsimleri oluşturur. Her iki yarım kürede de mevsimler birbirinin tersi olarak yaşanır yani kuzey yarım küre yazı yaşarken güney yarım küre kışı yaşamaktadır. Aynı şekilde birinde sonbahar yaşanırken diğerinde ilkbahar yaşanır. Eğer eksen eğikliği olmasaydı Dünya Güneş etrafında dolanırken Güneş’in yere düşme açısı değişmeyecek, sıcaklık değişimleri gerçekleşmeyecek, böylece mevsimler de oluşmayacaktı.

Bu parçada aşağıdakilerin hangisi yoktur?

- A) Terim
B) Karşıt anlamlılık
C) Genel-özel ilişkisi taşıyan sözcükler
D) Ad aktarması
E) Dolaylama

B
İ
L
G
İ

S
A
R
M
A
L

5. Edebiyatın “iyileştirici” niteliğinden (özellikinden) yola çıkan bir grup bilim insanı, nitelikli (kaliteli) romanların insan beynini geliştirip keskinleştirdiğini (dinginleştirdiğini), sosyal bağları (toplumsal ilişkileri) güçlendirerek (kuvvetlendirerek) kişiliği değiştirdiğini ve ilişki kurmayı kolaylaştırdığını belirledi.

Bu parçadaki numaralanmış sözlerden hangisinin anlamı parantez () içinde verilen açıklamayla uyuşmamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. Melih Cevdet’in de bir yazısında ---- gibi şiiriz; Doğu’nun etkisinden ----, bu kez de Batı şiirine ----.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi sırasıyla getirilebilir?

- A) kanıtladığı – sıyrılmış – yamanmıştır
B) değiştiği – kurtulamamış – yaklaşmıştır
C) eleştirdiği – uzaklaşmış – cephe almıştır
D) söylediği – kopmamış – eklemlenmiştir
E) belirttiği – kurtulmuş – sığınmıştır

7. **basit:** anlaşılması kolay olan, karışık olmayan

bulunmak: bir yerde olmak

sağlamak: bir işin olması için gerekli durumu hazırlamak

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “basit, bulunmak, sağlamak” sözcükleri belirtilen anlamlarını karşılayacak şekilde kullanılmıştır?

- A) Misafirlere ikramda bulunmak için marketten basit, atıştırmalık şeyler alıyor; kendine kolaylık sağlamak için bulunduruyordu.
B) Üstündeki basit kıyafet, bulunduğu yere yakışmıyordu ve sağladığı gücün bitmesine neden oluyordu.
C) Bu basit şakalar hiç bitmiyor, orada bulunan herkese eğlenceli bir ortam sağlıyordu.
D) Doktor, bulunduğu yerde basit hastalıklara tanı koyuyor ve bazı hastaların tedavi edilmesini sağlıyordu.
E) Çok basit düşünüyordu çünkü sağladığı sempatinin nimetlerinin başka bir yerde bulunmayacağını o da biliyordu.

8. Hava yağmurlu olunca hafta sonundaki geziyi bir sonraki haftaya bıraktık. Bunun üzerine çanta hazırlamayı da bıraktım. Çantadakileri geri boşaltmaya başlamıştım ki eldivenlerin olmadığını fark ettim. Acaba eldivenleri nerede bırakmıştım? Sonradan üzerimdeki montun cebine koyduğumu hatırladım. Eldivenleri montun cebinden çıkararak elime geçirdim. Ondan sonra da arabaya binerek kardeşimi çarşıya bıraktım.

Bu parçada “bırakmak” sözcüğü aşağıdaki anlamlardan hangisine karşılık gelecek şekilde kullanılmamıştır?

- A) Götürmek
B) Bir işi başka bir zamana ertelemek
C) Bir şeyi bir yerde unutmuş olmak
D) Kendi hâline terk etmek
E) Yapılan bir işten vazgeçmek

9. Orhan Koçak'ın *Tehlikeli Dönüşler* adlı inceleme ve eleştiri kitabının benzersiz bir biçemle kaleme alındığını söyleyelim. Bir kere esere adamakılı bir emek verilmiş. Dil ve anlatım kusurları yok denecek kadar az. Okuduğu sanatçılarla ilgili subjektif tespitler yapıyor ve bunu söyleşi hazzı verecek şekilde sunuyor okuyucuya. Sanırım soluk soluğa okunacak bir yapıyla karşı karşıyayız.

Aşağıdaki sözcüklerin hangisi bu parçadaki altı çizili yerlerden herhangi birinin anlamca karşılığı olamaz?

- A) üslup
B) iyiden iyiye
C) nesnel
D) özgün
E) akıcı

10. Bütün bu takıntılarım nedeniyle kalkıp gittim, iletişimci kayınvalidemin çalışma odasına. Mis gibi. Pırıl pırıl. Masif möbleler âdeta fısıldamakta, "Kalite buna denir işte!" diye... Güven altındayım. Gayet zarif bir şekilde karşılandım. İçtiğimiz kahve çok güzeldi, bir fincan daha içmek istedim.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Yansıma
B) İnsandan doğaya aktarma
C) Güzel adlandırma
D) Soyut anlamlı sözcük
E) Ad aktarması

11. I. Bir yolunu bulup söylesem olmaz
Aşkım dağılayıp dursun içimi
II. Tuttuğun yol, yol mudur şimdi
Rüzgâra vermişsin sırrımı benim
III. Bütün yolları kapatmalılar
Hiçbiri çıkmıyor neyleyim sana
IV. Şimdi yol bakalım saçlarını
Arama bulunmaz ki ölümler
V. Yaş otuz beş yolun yarısı eder
Dante gibi ortasındayız ömrün

Yukarıdaki numaralandırılmış ikili dizelerden hangisinde kullanılan "yol" sözcüğü, diğerlerinde kullanılan "yol" sözcükleriyle sesteşlik ilişkisine sahiptir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

12. Yedi tepeli şehrimde

Bıraktım gonca gülümü

Ne ölümden korkmak ayıp

Ne de düşünmek ölümü

Nazım Hikmet Ran'ın "Karlı Kayın Ormanı"ndan alınan bu dizelerdeki altı çizili sözde görülen anlam olayının açıklaması hangisinde verilmiştir?

- A) Benzetmenin güçlü unsuru söylenerek açık istiare yapılmıştır.
B) Yalnızca benzeyen söylenerek kapalı istiare oluşturulmuştur.
C) Benzetme amacı gütmeksizin bir söz başka söz yerine kullanılmıştır.
D) Tek kelimeyle adlandırılacak bir adın yerine birden fazla kelime kullanılarak dolaylama yapılmıştır.
E) Bir olayın doğal sebebinin yerine hayalî ve çağrışımsal bir sebep gösterilerek hüsnütalil oluşturulmuştur.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZ ÖBEKLERİNDE ANLAM

2. DERS

2. GÜN

SÖZ ÖBEKLERİNDE ANLAM

SÖZ ÖBEKLERİ

Bir varlığı, bir kavramı, bir durumu veya eylemi karşılamak için oluşturulan söz dizisine **söz öbeği (grubu)** denir.

Söz öbekleri; tek sözcükle anlatılamayan, anlatımı için birden çok sözcüğe ihtiyaç duyulan nesne, durum ya da kavramları karşılamaya yarayan dil birlikleridir.

A. KALIPLAŞMIŞ SÖZ ÖBEKLERİ

1. İKİLEMELER

Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla iki sözcükten oluşan kalıplaşmış dil birliklerine **ikileme** denir.

Örnekler:

- Karlı dağların başında
Salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp benim için
Yaşın yaşın ağlar mısın

(Yunus Emre)

- Bizim yaylamız meşeli
Dibinde güller dōşeli
Eli top top menevşeli
Kızlar varır yaylamıza

(Dadaloğlu)

İKİLEMELERİN OLUŞTURULMA (KURULUŞ) YOLLARI

- İkilemeler değişik biçimlerde oluşturulabilir. Bunların başlıcaları şunlardır:
 - Aynı sözcüklerin tekrarıyla kurulabilir:
ağır ağır, uslu uslu, hızlı hızlı, tıkır tıkır, tekrar tekrar, birer birer...
 - Eş anlamlı sözcüklerin tekrarıyla kurulabilir:
kavga dövüş, gam keder, ses seda, akıllı uslu...
 - Yakın anlamlı sözcüklerle kurulabilir:
akıl fikir, hak hukuk, kol kanat, tıka basa, çalı çırpı...
 - Karşıt (zıt) anlamlı sözcüklerle kurulabilir:
acı tatlı, ileri geri, aşağı yukarı, inişli çıkışlı, er geç...
 - Biri anlamlı biri anlamsız (yakıştırma) sözcüklerle kurulabilir:
eğri büğrü, çer çöp, eski püskü, kaba saba...

NOT: İkinci sözcüğün başına "m" ünsüzü getirilerek bu tarz ikilemeler oluşturulabilir:

ev mev, kitap mitap, ağaç mağaç, soru moru, deniz meniz, köy möy...

- Her iki sözcük de anlamsız yani yakıştırma olabilir:
eciş bücüş, ıvır zıvır, cart curt, mırın kırın...

NOT: Yansıma sözcüklerle bu tarz ikilemeler sıklıkla oluşturulabilir:

vızıl vızıl, vızır vızır, paldır küldür, şırıl şırıl, mışıl mışıl...

DİKKAT

İkilemeyi oluşturan sözcükler iyelik, hâl çekim eklerini veya zarf-fiil yapım eklerinden bazılarını alarak da ikilemeyi oluşturabilir.

- el ele, art arda (yönelme hâli eki)
- ucu ucuna (iyelik / iyelik / yönelme hâli eki)
- baş başa, teke teke (yönelme hâli eki)
- elden ele, baştan baş (çıkma / yönelme hâli ekleri)
- sere serpe, düş kalka, geze geze (zarf-fiil yapım eki)
- gör görmez, bakar bakmaz (zarf-fiil yapım eki)

SIRA SENDE - 1

Kırlara çıkıp kucak kucak çiçek toplamış, bunları öğretmenimize vermiştik.

Bu cümlede altı çizili sözün cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Haberi alınca apar topar geldik.
- B) Öğrenciler birer birer içeri girdi.
- C) Zavallı kedi acı acı miyavlıyordu.
- D) Ben, o köyleri sık sık dolaşıyorum.
- E) Tabak tabak yemek yedi, yine de doymamış.

2. DEYİMLER

Bir olayı, bir durumu, bir kavramı daha etkileyici anlatmak için en az iki sözcüğün bir araya gelip kaynaşmasıyla oluşan ve çoğu kez mecaz anlam bildiren sözcük öbeğine **deyim** denir.

Örnekler:

Çam devirmek, suya sabuna dokunmamak, baltayı taşa vurmamak, göze girmek, kaşla göz arasında, atı alan Üsküdar'ı geçti, gelen ağıd giden paşam...

DEYİMLERİN ÖZELLİKLERİ

- a) En az iki sözcükten oluşur ve anlatılması güç, soyut bir kavramı karşılar. Deyimler, genellikle somutlaştırma örneğidir:
 - “Farkında olmadan karşısındakine dokunacak veya kötü bir sonuç doğuracak söz söylemek” anlamında “çam devirmek” deyimini kullanırız.
- b) Deyimler, kalıplaşmış sözlerdir:
 - “Şirketin hesapları incelenirken müfettişler bize kök söktürdü.” cümlesinde “kök söktürmek” deyimini “güçlük çıkarmak, uğraştırmak” anlamına gelir.
- c) Deyimi oluşturan sözcüklerin kalıplaşmış hâlleri bozulmaz, yerine başka sözcükler kullanılamaz ve mecazlı deyimler başka bir dile sözcüğü sözcüğüne çevrilemez:
 - “Ayıkla bulgurun taşını” denmez, “ayıkla pirincin taşını” denir.

- d) Deyim, bir bütün olarak hangi anlama geliyorsa hep o anlama gelir. Hiç kimse bir deyim olduğunu başka anlamda kullanamaz:
 - “Etekleri tutuşmak” ve “etekleri zil çalmak” deyimlerinin her ikisi de “acele, telaş” anlamı bildirir ancak ilkinde bir “panik” durumu, ikincisinde ise “sevinçli bir telaş” anlamı gizlidir. Birbirine çok yakın bu iki deyim bile birbirinin yerine kullanılamaz.
- e) Deyimlerin çoğu “-mak / -mek” mastar ekiyle bittiği için bunlar kişiye ve zamana göre çekimlenebilir, bunlar anlamca kaynaşmış birleşik fiillerdir:
 - Baltayı taşa vurdum. Baltayı taşa vurdunuz...
- f) Bazı deyimler cümle şeklindedir:
 - Geçti Bor'un pazarı, sür eşeğini Niğde'ye.
 - Atı alan, Üsküdar'ı geçti.
 - Çoğu gitti, azı kaldı.
- g) Bazı deyimler söz öbeği şeklindedir (sıfat-zarf-isim öbeği):
 - Damdan düşer gibi, eli kulağında, el altından, püf noktası, işten değil, sumrucuk kuşu gibi, göz nuru, iyi gün dostu...

SICAK BÖLGE

Deyimler ile atasözleri karıştırılmamalıdır. Deyimler tek tek kişilerin davranışlarını, karakterlerini anlatmak için kullanılır; belli bir kişi, olay ya da durum için kullanılır. Atasözleri ise geneldir; toplumun tümüne seslenir, kural koyar ve öğüt verir. Deyimlerde öğüt anlamı yoktur.

Örnekler:

• Atı alan Üsküdar'ı geçti. • Armut piş, ağzıma düş. • Ayıkla pirincin taşını. • İş işten geçti.	DEYİM
• Can çıkmayınca huy çıkmaz. • Demir tavında dövülür. • Taşıma suyla değirmen dönmez. • Vakitsiz öten horozun başını keserler. • Zenginin malı, züğürdün çenesini yorar.	ATASÖZÜ

BİRLİKTE ÇÖZELİM

“Sınıfta kaldığımı öğrenince babamın ----.” cümlesi aşağıdaki deyimlerden hangisiyle tamamlanamaz?

- A) tepesi attı
- B) kanı beynine sıçradı
- C) cinleri başına toplandı
- D) yüreği ağzına geldi
- E) kafası kızdı

ÇÖZÜM

A, B, C ve E seçeneklerinde verilen deyimlerin hepsi öfkelenme anlatır. Soruda verilen cümle, olumsuz bir durumdan söz ettiği için bu deyimlerden biriyle sürdürülebilir. “Yüreği ağzına gelmek”, çok korkmak demektir. Cümle, bu deyimle tamamlanamaz.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Bu adamın damdan düşer gibi konuşmasına sinir oluyorum.

Altı çizili deyim bu cümleye kattığı anlam aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Ona taktığımız ismi, birdenbire yüzüne karşı söyleyivermesin mi...
- B) Öğrenciler, öğretmenin her söylediğini dikkatli biçimde dinliyordu.
- C) Yönetim kurulu üyeleri, en kısa zamanda bir toplantı yapmak istiyordu.
- D) Kavgaya tutuşacaklarını anlayınca hemen araya girdik.
- E) Adam, süratli adımlarla olay yerinden uzaklaştı.

SICAK BÖLGE

Türkçede çok az da olsa mecaz anlam içermeyen deyimler de vardır.

Örnekler:

- göz emeği
- parasıyla rezil olmak
- kapı dışarı etmek
- çoğu gitti, azı kaldı
- parayla değil sırayla
- hem suçlu hem güçlü
- yükte hafif pahada ağır
- iki lafı bir araya getirememek
- iyi gün dostu

3. ATASÖZLERİ

Türkçedeki kalıplaşmış söz öbeklerinden birini de atasözleri oluşturur. Halk dilinde genel kural niteliği kazanmış, az sözle çok şey anlatan özlü sözlere **atasözü** denir.

ATASÖZLERİNİN ÖZELLİKLERİ

- a) Her atasözü bir deneyimi, bir birikimi yansıtır:
 - Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer.
 - Çobansız koyunu kurt kapar.
- b) Atasözleri, toplumun değer yargılarını yansıtır:
 - Yuvayı yapan dişi kuştur.
 - Dost bin ise azdır, düşman bir ise çoktur.
- c) Atasözleri de deyimler gibi toplumun malı olmuştur. Söyleyenleri unutulup gitmiştir yani anonim ürünlerdir.
- d) Akılda kalıcılığı sağlamak için pek çok atasözünde ölçüden, kafiye den yararlanılmıştır:
 - Acıkan doymam, susuyan kanmam sanır.
 - Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya baş.
- e) Bazı atasözlerinde kinaye sanatı vardır:
 - Güneş balçıkla sıvanmaz.
 - Dikensiz gül olmaz.
- f) Bazı atasözleri yalnızca mecaz anlam içerir, temel anlamı doğru değildir:
 - Körle yatan, şaşı kalkar.
 - Rüzgâr eken fırtına biçer.

- g) Bazı atasözleri, mecaz anlam içermez:
- Akıl akıldan üstündür.
 - Dost ile ye, iç; alışveriş etme.
- h) Bazı atasözleri, kısa öykü biçimindedir:
- Abdala "Kar yağıyor." demişler, "Titremeye hazırım." demiş.
 - Deve kuşuna "Uç!" demişler, "Ben deveyim." demiş; "Yük taşı." demişler, "Ben kuşum!" demiş.
- i) Bazı atasözleri, emir kipindedir:
- Yoldan kal, yoldaştan kalma.
 - Bugünün işini yarına bırakma.
- j) Bazı atasözleri, doğa olaylarının nasıl olageldiğini dile getirir:
- Kork nisanın beşinden, öküzü ayırır eşinden.
 - Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
- k) Bazı atasözleri, birbiriyle çelişik anlam içerirler:
- İyiliğe iyilik olsaydı koca öküzü bıçak olmazdı.
 - İyilik eden iyilik bulur.
 - Fazla mal göz çıkarmaz.
 - Azıcık aşım kaygısız başım.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Kötü bir durum karşısında hiçbir çözüm yolu bulamayan kişi, bu durumdan kurtulmak için her çareye başvurur. Çoğu kez çok tehlikeli olduğunu bile bile en olmayacak kişilerden yardım ister.

Bu parçada anlatılanlar, aşağıdakilerden hangisiyle belirtilebilir?

- A) Derdini söylemeyen derman bulamaz.
 B) Demir tavında dövülür.
 C) Çömlekçi suyu saksıdan içer.
 D) Denize düşen yılana sarılır.
 E) Akıl kişiye sermayedir.

ÇÖZÜM

Soruda verilen açıklamayı en iyi karşılayan, "Denize düşen yılana sarılır." atasözüdür. Atasözündeki "denize düşmek" kavramı kötü bir durum içinde olmayı, "yılana sarılmak" kavramı ise sıkıntılardan kurtulmak için "en olmayacak kişilerden yardım almayı" ifade eder. Diğer seçeneklerdeki atasözleri sorunun başındaki açıklamayla ilişkilendirilemez.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde karşılaştırma yoktur?

- A) Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır.
 B) Alçak uçan, yüce konar; yüce uçan, alçak konar.
 C) El yarası geçer, dil yarası geçmez.
 D) Oğlan, atadan öğrenir sofra açmayı; kız, anadan öğrenir bıçkı biçmeyi.
 E) Deveyi yardan uçuran, bir tutam ottur.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L

B. KALIPLAŞMAMIŞ SÖZ ÖBEKLERİ

Üniversite sınavlarında çıkan soruların bazıları kalıplaşmamış söz öbekleriyle ilgilidir. Bu tür sorularda genellikle bir paragraf içinde geçen belli bir söz öbeğinin (grubunun) ya da cümlelerin altı çizilmekte, bununla kastedilen anlamın ne olduğu sorulmaktadır. Böyle soruları çözerken unutulmaması gereken en önemli şey, altı çizili ifadeyi metnin bütününe göre anlamlandırmak olmalıdır. Metnin tümünü okumadan sadece altı çizili kısım ile yetinerek söz öbeğini anlamlandırmak yanıltıcı olabilir. Kalıplaşmamış söz öbekleri, çoğunlukla yazarının öznel görüşlerini içerir ve çoğu kez yoğun bir anlam bildirir.

Örnek:

Polonyalı piyanist Frederic Chopin, iki yüzyıl sonra bugün bile dayanılmaz büyüğünden hiçbir şey yitirmemiş görünüyor. Her türlü oyundan uzak durmasına rağmen özgün kalabilmesine hayranım onun. Chopin en çok Chopin gibi olmadığı için kendisi olmuştur.

Bu parçadaki altı çizili sözle Chopin’le ilgili olarak anlatılmak istenen nedir?

Çözüm:

Parçanın tümünde ünlü müzisyen Chopin’in kimi özellikleri dile getiriliyor ve her şeye rağmen “özgün” kalabildiği vurgulanıyor. Chopin’in Chopin gibi olmaması ne demektir? Eğer Chopin, kendisi gibi olsaydı kendisini tekrar etmiş olurdu. Böyle olmadığına göre altı çizili sözle anlatılmak istenen, Chopin’in kendisini tekrar etmediği ve hep birbirinden farklı, özgün ürünler ortaya koyduğudur.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Romanlarında, öykülerinde insanı ruhsal derinliğiyle işleyen Tanpınar, kendisini eleştirenler karşısında havlu atmamıştır. Sanat hayatı boyunca Türk insanını anlatmaya, Türk insanına tarihsel boyut kazandırmaya çalışmıştır. Geçmişimize yabancılaşmak sorunu modernlikten ödün vermeden biraz olsun aşabiliyorsak bunda Tanpınar’ın katkısı büyüktür. Bu açıdan bakıldığında Tanpınar, yanına bir ikinci ad yazılamayan kişilerden dir. O, başkalarının yürüdüğü yoldan gitmediği için kendisine ait ayak izi bırakmayı başarmıştır.

Bu parçadaki altı çizili sözlerle anlatılmak istenenler arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Özgün bir çizgi yakalama
- B) Alanında biricik olma
- C) Geleneklerden kopma
- D) Mücadeleden vazgeçmeme
- E) Gerçekleri yeniden biçimlendirme

ÇÖZÜM

Parçadaki “havlu atmamıştır” sözü D’deki, “geçmişimize yabancılaşmak sorunu” sözü C’deki, “yanına bir ikinci ad yazılamayan” sözü B’deki, “kendisine ait ayak izi bırakmayı başarma” sözü A’daki açıklamayı karşılar.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

Bir şairin, hemen her konuda şiir yazabileceği düşüncesiyle meslektaşlarına ahkâm kesmesi onu başarıya değil, başarısızlığa götürür. Ben her şeyi bilirim, yaparım diyen birinden hayır gelir mi? İyi şair, diğer sanatçılara tepeden bakmaz, alçak gönüllüdür. Eleştirmenlerden gelen kamçı şakırtılarına kulak verir, ona göre yazar. Bilir ki büyük sanatçı olmak isteyen kişi eski sazdan yeni sesler çıkarmayı başarmak zorundadır.

Bu parçadaki altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Değişik kültürlerin yansımalarını sentezleme
- B) Genç kuşaklara geçmişin güzelliklerini gösterme
- C) Gelenekten yararlanarak sıra dışı eserler ortaya koyma
- D) Yepyeni imgeler oluşturarak okuyucuyu etkileme
- E) Kendisine yönelik eleştirileri görmezden gelme

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L

2. GÜN 2. DERS BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 20, 23, 26, 29, 31 ve 34. sayfalardaki testleri çözelim.

TEST
2

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

1. O, vitrin çağında gölgede kalmayı seçerek akıntının tersine yol almayı tercih ediyor. Kim bilir belki de eserlerinin sözcüleri gibi durmaksızın konuşan, anlatan, fikir beyan eden yazarlar kalabalığı arasında göz önünde olmamaya dair ısrarı ile sivriliyor.

Bu parçada altı çizili bölümle anlatılmak isteneni en kapsamlı biçimde karşılayan söz aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çağın gereklerine uyum sağlayamayarak kendini gizleyen
- B) Çağın tutumunu beğenmeyerek tersine tavır alan
- C) Çağın görünür olma modasına uymayarak kendini ön plana çıkarmayan
- D) Eserini anlatmak ve açıklamaktan çekinen
- E) Göz önünde olmamayı seçtiği için başarıyı yakalayan

3. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi aynı zamanda gerçek anlamını sezdirecek biçimde kullanılmıştır?

- A) Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.
- B) Taşıma su ile değirmen dönmez.
- C) Minareyi çalan kılıfını hazırlar.
- D) Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır.
- E) Doğru söyleyenin tepesi delik olur.

2. Dilimizde bir sözcüğe bağlanarak oluşturulan çok sayıda deyim vardır. Bu deyimler zengin anlamlar içerir. Söz gelimi kanı bozuk deyimini soysuz, karaktersiz; kanı donmak deyimini çok şaşırmak demektir. Kanı ısınmak deyimini ise birine yakınlık duymayı anlatır. Yine kan kusmak deyimini çok eziyet ya da sıkıntı çekmek, kanı kaynamak deyimini aşırı derecede sinirlenmeyi dile getirir.

Bu parçadaki altı çizili deyimlerden hangisi yanlış açıklanmıştır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

4. "Kazanırsan dost kazan, düşmanı anan da doğurur."

Bu atasözünün karşıt anlamlısı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her koyun kendi bacağından asılır.
- B) Ana gibi yâr, Bağdat gibi diyar olmaz.
- C) Güvenme dostuna, saman doldurur postuna.
- D) Kardeşim olsun da kanlım olsun.
- E) Dost, dostun ayıbını yüzüne söyler.

5. Deyimlerin amacı; bir kavramı ya özel kalıp içinde ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinin amacı ise yol göstermek, ders ve öğüt vermek, ibret almamız için gerçekleri bildirmektir. Görülüyor ki deyimle atasözü, amaçta da birbirinden ayrılmaktadır.

- I. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
- II. Keskin sirke küpüne zarar.
- III. Gülme komşuna, gelir başına.
- IV. Kendi düşen ağlamaz.
- V. Armut piş, ağızıma düş.

Bu parçaya göre yukarıdaki sözlerden hangileri amaç bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve IV
- D) Yalnız IV
- E) Yalnız V

6. Bir eleştirmenimiz, Yaşar Kemal'i eleştirirken şöyle demişti: Siz, yazdıklarınızı değerlendiremiyor, neyi nerede keseceğinizi bilmiyorsunuz. Sadece kalem kullanıyor, makasınızı kullanmıyorsunuz. Bu gidişle birçok eleştirmenin hışmına uğramanız kaçınılmaz görünüyor.

Bu parçadaki altı çizili sözle Yaşar Kemal'in anlatılmak istenen özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anlatımda pek çok zaman abartmalara başvurduğu
- B) Başka sanatçıların izinden yürümeye çalıştığı
- C) Sözcük seçiminde titizlik göstermediği
- D) Eserlerindeki gereksiz kısımları ayıklamadığı
- E) Anlatımda olayların akışını iyi düzenleyemediği

7. Yazma konusunda Çekoslovakyalı yazar Milan Kundera'ya kulak verelim: "Pek çok sanatçı, aynı konuyu ele alır ancak her sanatçı, bu konuları başkalarının anlatmadığı biçimde anlatmak amacıyla yazar. Eseri bitince de herkes tarafından beğenilmek ister. Kaçınılmaz bir şeydir bu. Ama herkeşe meydan okumaya can atan biri nasıl beğenilebilir? İşte mesleğimizin dayandığı, çıkışı olmayan korkunç bir çelişkidir bu."

Bu parçadaki "başkalarının anlatmadığı biçimde anlatmak" sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bir konunun diğer yazarlarca işlenmeyen yanlarını ele almak
- B) Başka yazarların ifade etmekten çekindiği gerçekleri dile getirmek
- C) Anlatımda başkalarından farklı, özgün bir yol tutturmak
- D) Konusunu işlerken çok az kişinin bildiği sözcükler kullanmak
- E) Sözcükleri bilinen anlamlarının dışında kullanarak dikkat çekmek

B
İ
L
G
İ

S
A
R
M
A
L

8. Ünü Türkçenin sınırlarını aşmış bir yazar Cengiz Aytmatov. Bir Hintli de okuyor onu bir Arjantinli de. Nereden geliyor Aytmatov'un gücü? Bana kalırsa kimliğinden... Ulusal değerleri dışlamayan, köklerini yadsımayan, geleneğini unutmayan ve böylelikle evrenselliği yakalayan bir kimlik bu!

Bu parçadaki "Ünü Türkçenin sınırlarını aşmış" sözüyle adı geçen yazarın anlatılmak istenen özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Evrensel boyutta tanınıp ilgi görmesi
- B) Hemen herkesin ilgi duyacağı konuları işlemesi
- C) Türkçenin tanınması için değişik etkinliklere katılması
- D) Türkçenin konuşulduğu coğrafyalarda daha çok tanınması
- E) Eserleriyle Türkçeyi sevdirdiği

9. Kalem oynattığı alanın frekansı birçok istasyonla kesişiyor bu sanatçının. Öykü, deneme, şiir, röportaj, köşe yazısı gibi birbirine uzak türlerin tadını bir tek eserinden alabiliyorsunuz.

Bu parçadaki altı çizili sözle sanatçının hangi özelliği anlatılmak istenmektedir?

- A) Türler arası bir alanda yazdığı
- B) Bir türü diğerlerinden daha çok benimsediği
- C) Her yazısının türünün farklı olduğu
- D) Yazı türlerinin ayırdına kolayca varamadığı
- E) Birçok türde yazarak dikkat çekmeye çalıştığı

10. Kuşkusuz her sanatçı, yaşadığı deneyleri karşılayıp onu sanat katına yükseltecek estetik, dil ve biçim arayışı içerisinde olacaktır. Bu da sürekli değişimi zorunlu kılar. Bu nedenle kuramlar, kurallar geçici; yapıtlar ise her zaman kalıcıdır. Kuşkusuz kurama göre, kurallara göre sanat yapılamaz, yapılmamalıdır. Zaten güçlü yapıtlar, kendilerini bir “edebiyat modeli” olarak sunar. Edebiyatta başkalarına benzemek değil, benzememek temel hedeftir.

Bu parçada edebiyat eserleriyle ilgili olarak altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özgün, sıra dışı olmak
- B) Konu alanını çok geniş tutmak
- C) Ustalaşmayı zamana yaymak
- D) Yazma tekniklerini iyi araştırmak
- E) Gün yüzüne çıkmamış konuları işlemek

11. Fuad Köprülü'nün asistan adayı olarak üniversiteye giren ve ölümüne kadar Türk edebiyatı alanında çalışmalar yapan Mehmet Kaplan, âdeta tek kişilik bir okuldu. Prof. Dr. İnci Enginün de onun öğrencisiydi, romancı Tarık Buğra da. Sanat-edebiyat dünyamıza metin tahlilini getiren bu bilim insanı, köklerini hep Türk edebiyatının verimli toprağından doyurmuştu.

Bu parçadaki altı çizili sözle Mehmet Kaplan'ın anlatılmak istenen yönü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ulusal değerleri önemseyen bir araştırmacı olduğu
- B) Birçok sanatçı ve araştırmacının yetişmesini sağladığı
- C) Eserleriyle birçok konuya açıklık getirdiği
- D) Farklı alanlarda değişik eserler ortaya koyduğu
- E) Çalışmalarıyla, kendisini yetiştirenlerden daha başarılı olduğu

12. Sadece eşyanın ve olayların öyküsünü yazan kimi öykücülerin hoşuna sanırım gitmeyecek bu kitap. Bu kitaptaki öykülerin, edebiyatın öncelikli niteliği olan “insanı hareket noktası yapma” ilkesinin farkında olan bir yazarın elinden çıktığı anlaşılıyor.

Bu parçadaki altı çizili sözle öykü yazarının hangi niteliği vurgulanmak istenmiştir?

- A) İnsan dışındaki varlıklara çok az yer vermesi
- B) Daha çok, insanla ilgili sorunları dile getirmesi
- C) Anlatımda her zaman insanı merkeze alması
- D) İnsanı anlatırken özgün bir çizgi yakalaması
- E) İnsan-eşya ilişkisini her şeyden çok önemsemesi

3.
GÜN

CÜMLE DÜZEYİNDE ANLAM

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

KAVRAM HARİTASI

CÜMLE DÜZEYİNDE ANLAM - GENEL KAVRAM HARİTASI

CÜMLENİN OLUŞUMU

1)	Cümle Oluşturma
2)	Cümle Tamamlama
3)	Cümle Birleştirme
4)	Anlatımın Yönünü Değiştiren İfadeler

CÜMLE YORUMLAMA

1)	Cümlede Konu
2)	Ana Fikir (Ana Düşünce)
3)	Eş Anımlı Cümleler
4)	Yakın Anımlı Cümleler
5)	Karşıt Anımlı Cümleler
6)	Cümleden Çıkarılabilecek / Çıkarılamayacak Yargı
7)	Kesin Yargı

ANLATIMIN ÖZELLİKLERİNE GÖRE CÜMLELER

1)	Öznel Anlatımlı Cümle
2)	Nesnel Anlatımlı Cümle
3)	Doğrudan (Düz) Anlatımlı Cümle
4)	Dolaylı Anlatımlı Cümle
5)	Tanım Cümlesi
6)	İçerik (Konu) Cümlesi
7)	Üslup (Biçim) Cümlesi

ANLAM İLİŞKİLERİNE GÖRE CÜMLELER

1)	Neden-Sonuç İlişkili Cümle
2)	Amaç-Sonuç İlişkili Cümle
3)	Koşula Bağlılık Anlamı Taşıyan Cümle
4)	Karşılaştırma Anlamı Taşıyan Cümle
5)	Aşamalı Durum Bildiren Cümle

CÜMLENİN İÇERDİĞİ DUYGU, DÜŞÜNCE VEYA KAVRAMLAR – 1

1)	Varsayım
2)	Olasılık (İhtimal)
3)	Tahmin
4)	Öneri
5)	Tasarı
6)	Sitem
7)	Yakınma (Şikâyet)
8)	Hayıflanma
9)	Ön Yargı (Peşin Hüküm)
10)	Uyarı
11)	Endişe (Kaygı)
12)	Eleştiri / Öz eleştiri
13)	Karşıtlık Bildiren Cümleler
14)	Beklenti
15)	Kesinlik
16)	Çaresizlik

CÜMLENİN İÇERDİĞİ DUYGU, DÜŞÜNCE VEYA KAVRAMLAR – 2

1)	Kararlılık / Kararsızlık
2)	Eşitlik
3)	Değerlendirme
4)	Çıkarım
5)	Saptama
6)	Onay
7)	Beğeni
8)	Şaşıрма
9)	Gözlem
10)	Azımsama
11)	Küçümseme
12)	Kanıksama
13)	Yadsıma
14)	Karşıtlık

CÜMLE OLUŞTURMA, TAMAMLAMA VE BİRLEŞTİRME

CÜMLE (TÜMCE)

Bir duygu ve düşüncüyü, bir **oluş** ve **kılışı**, bir **durumu** tam bir **yargı** hâlinde anlatan sözcük veya söz grubuna **cümle (tümce)** denir. Cümlelerin varlığı için tek sözcük yeterlidir. **Çekimli fiil** veya **ek-fiil** almış bir ad tek başına cümle kurabilir:

Gidiyorum. / İyidir. / Sus. / Güzelmiş.

Cümleler; yüklem olan sözcüğün anlamına göre **iş**, **durum**, **oluş**, **düşünce** bildirebilir. Her türden sözcük yüklem olabildiği için cümlelerin anlamsal çeşitlilik taşıması doğaldır.

Cümle için tek bir sözcük yeterli olsa bile anlatıcının ya da konuşmacının belirtmek istediği ayrıntılara göre yüklem çeşitli öğelerle tamamlanır. Her öge cümleye farklı bir ayrıntı katar. Söz gelimi,

Buldum.

sözcüğü tek başına **yüklem**dir. Bu yükleme çeşitli öğeler ekleyerek cümlelerin biçimsel ve anlamsal olarak nasıl oluştuğunu, eklenen söz öbeklerinin yüklemle ilişkisini kavramaya çalışalım.

Okulda buldum. (Okulda sözcüğü yükleme yer ayrıntısı katmış.)

Bugün okulda buldum. (Zaman ayrıntısı eklendi.)

Bu kalemi bugün okulda buldum. (Bulunan nesne eklendi.)

Bu biçimde öğeler ekleyerek anlatılmak istenen düşünce, olay, durum, oluş daha da belirginleşir. Ayrıca her ögeyi ayrıntılandırarak sözcüklerle anlam zenginleştirilebilir:

Bu kırmızı kalemi, bugün öğleden sonra okulun arka bahçesinde buldum.

Cümleler anlatılmak istenen düşüncenin yoğunluğuna, derinliğine göre, okura/dinleyiciye aktarılmak istenen bilginin azlığına çokluğuna göre **uzun ya da kısa** olabilir.

Cümlede anlatılmak isteneni kavrayabilmek onun yapısal ve anlamsal çözümlemesini yapabilmekle mümkün.

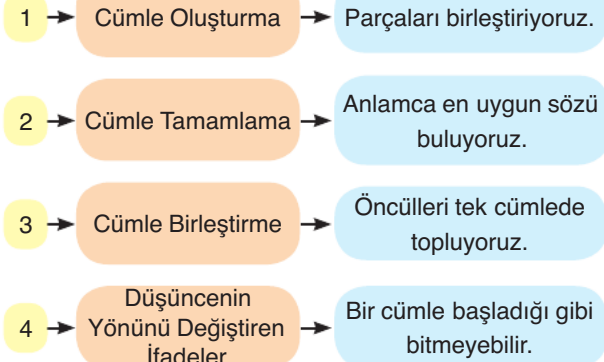
Aşağıdaki örnek cümlelerin kuruluşunu anlamaya ve anlamsal halkalarını görmeye çalışalım.

Örnekler:

- Ahmet Reşat, önünden çekilmeyen ve gözlerini gözlerinden ayırmayan kâhyaya anlayışla baktı.
- Anlattıklarımı hakkıyla kavrayabilmeniz için ta en baştan başlamam gerek.
- Semiha, iğne iplik bulmak için korkunç bir telaşa düştü.
- Sık sık bizden neden büyük sanatçı, büyük bilimci çıkmaz diye söylenir dururuz.
- Son yıllarda bazı yazarlarımızın, özellikle bazı sanatçılarımızın Yunan mitolojisine iştahla dadandıkları görülüyor.

KAVRAM HARİTASI

Cümle, sözcük ve sözcük öbeklerinden **tam bir yargı** bildirmesi yönüyle ayrılır. Bir anlam ifade etmek üzere sözcüklerin ve sözcük gruplarının bir kurala uygun biçimde düzenlenmesiyle cümle oluşur.

1) Cümle Oluşturma

Cümle için temel koşul bir yüklem bulunmasıdır. Cümlede yüklem başta, ortada, sonda bulunabilir. Diğer öğelerin yükleme hangi sırayla bağlanacağını yazar belirler. ÖSYM sorularında karışık olarak verilen söz öbeklerinden cümle oluşturma istendiğinde çoğunlukla verilenleri kurallı cümle hâline getirmeniz istenir. O yüzden bu oluşturmada yüklem sona konur. Aşağıdaki örnekleri inceleyelim:

Örnek:

- evlerin arkasındaki avluya
- çocuk eve geldiğinde
- girmek üzereydi.
- araba da

“**girmek üzereydi**” bölümü ek fiil ile çekimli olduğu için yüklemidir. Diğer öbekleri doğru bağdaştırma ile sıraladığımızda “Çocuk eve geldiğinde araba da evlerin arkasındaki avluya girmek üzereydi.” cümlesi ortaya çıkar. Bu bağdaştırmayı yaparken eklerin ve bağlaçların etkili olduğunu unutmayalım.

Doğru sıralama: II - IV - I - III

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- I. bir görev bildim
- II. İngiliz edebiyatı üzerine
- III. bu kitabı yazmayı
- IV. kırk yıla yakın
- V. ders verdikten sonra

Yukarıdaki sözler anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi baştan üçüncü olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

Verilen sözler, anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturacak biçimde sıralandığında cümle şu şekilde olacaktır: Kırk yıla yakın İngiliz edebiyatı üzerine ders verdikten sonra bu kitabı yazmayı bir görev bildim.

Bu bağlamda doğru sıralama IV – II – V – III – I şeklinde olacaktır.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

- I. Neolitik Çağlara kadar
- II. olan tarih, Kıbrıs'ta
- III. birçok çatışmanın merkezi
- IV. uzanan ve yüzyıllar boyunca
- V. bol miktarda bulunuyor

Yukarıdaki sözler anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi baştan ikinci olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2) Cümle Tamamlama

Cümle kurarken sözcükleri yerli yerinde ve anlam özelliklerine uygun kullanmak gerekir. Bir sözcük cümlede hem biçimsel olarak yerli yerine oturmalı yani cümlenin anlatımını bozmamalı hem de anlatılmak istenen düşünceye uygun seçilmelidir. Yani bağdaştırma doğru kurulmalıdır.

Bir cümlede, bir yer boş bırakılıp onun tamamlanması istenirse seçeneklerde verilen ifadelerin doğru bağdaştırmayı sağlayıp sağlamadığına bakılır. Cevap için verilen seçenekler biçim ve anlam bakımından cümleye uyum sağlamalıdır. Tamamlama için cümledeki diğer sözcüklerle seçeneklerde verilenlerin anlam özelliklerinden yararlanılır.

Örneğin;

- 50 yıllık sinema yaşamında yaptığı 14 film, Carl Dreyer'in sinemanın gelmiş geçmiş en büyük ustaları arasında ---- yetiyor.

Bu cümlede boş bırakılan yere biçimsel ve anlamsal olarak **anılmasına, sayılmasına, görülmesine** sözcükleri getirilebilir. Üslup olarak baktığımızda en uygunu **anılmasına** gibi görünür. **Bilinmesine** sözcüğü ise bu boşluğa uygun değil çünkü **arasında** sözcüğü ile uyumsuz.

Örnekler:

- Macera peşinde yola çıkan Don Kişot, hayalinde büyük bir şato olarak ---- bir hana rastlar. (**canlandırdığı**)
- Bundan on on iki sene evvel Hâlîde Edip'in eserlerini büyük bir ---- hatta bir çeşit ---- okuyanlardandım. (**ilgi - tutkuyla**)
- Güzin Dino, Namık Kemal'in *İntibah*'ını incelerken konunun ve kişilerin *Hançerli Hanım* diye ---- bir meddah hikâyesinden geldiğini ----. (**bilinen - göstermiştir**)
- Ahmet Mithat ilk romanı *Hasan Mellah*'ı, Monte Cristo'dan ---- yazdığını söyler. (**esinlenerek**)
- Toplumlar ---- sanat teknikleri yönünden alışverişi olağan ----. (**arasında - karşılayabiliriz**)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

İslam öncesi Türk boylarının pratik ve âdetleriyle şekillenen Uygur tıbbının Hindistan, İran, Çin gibi komşu ülkelerdeki uygulamalardan ----, daha sonra İslam dinine ait motif ve uygulamalarla ---- görülmektedir.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) etkilendiği - zenginleştiği
- B) vazgeçtiği - ortaya çıktı
- C) soyutlandığı - özgünleştiği
- D) korunduğu - farklılaştığı
- E) ayrıştığı - şekillendiği

ÇÖZÜM

Verilen seçeneklerin hangisinin cümleyi üslup, biçim ve anlam bakımından tamamladığına baktığımızda “Uygur tıbbının İran, Çin gibi komşu ülkelerdeki uygulamalardan etkilendiği, daha sonra İslam dinine ait motif ve uygulamalarla zenginleştiği görülmektedir.” şeklinde olacaktır.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Mensur şiir, edebî bir tür olarak ilk kez Fransız edebiyatında XIX. yüzyılın ortalarına doğru ---- ve söz konusu yüzyılın ikinci yarısında yine aynı edebiyat dünyasında benimsenerek ---- kazanmıştır.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) popülerleşmiş - sıradanlık
- B) ortaya çıkmış - yaygınlık
- C) kullanılmış - öznellik
- D) sürmüştü - önem
- E) parlamış - özellik

3) Cümle Birleştirme

Her cümle bir yargı bildirir. Bazen birbirini izlemesinden veya anlamca ilişkili olmasından dolayı birden fazla yargı tek cümle biçiminde ifade edilir. Yargıların tek cümle çerçevesinde birleştirilmesinde bağlaçlar, fiilimsiler bazen de noktalama işaretlerinden yararlanır.

Örneğin,

- Kasaba, dağın eteğinde kurulmuştu.
- Kasaba, yeşilin binbir tonunu barındırıyordu.
- Kasaba, şehre çok uzaktı.

Bu üç cümle de bir **kasabadan** söz ediyor ve onun özelliklerini belirtiyor. Üç cümlelerin öznesi de **kasaba** sözcüğü. Bu cümleleri tek cümlede birleştirelim.

Şehre çok uzak olan ve dağın eteğinde kurulmuş kasaba yeşilin binbir tonunu barındırıyordu.

- Kitap çok uzun ve sıkıcıydı.
- Bu yüzden okumaktan vazgeçtim.

Aralarında **neden - sonuç ilgisi** bulunan bu iki yargıyı tek cümle olarak ifade edelim:

Çok uzun ve sıkıcı olduğu için kitabı okumaktan vazgeçtim.

- İngiliz Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'ndeki “Eleştiri” dersi dokümanlarını kitap hâline getirdik.
- Edebiyat kuramları ve eleştiri yöntemleri üzerine yayımlar yok denecek kadar azdı.

Bu iki yargı arasında nasıl bir ilişki olabilir? Dikkatle okuduğumuzda aslında “yayın az olduğu için bu kitabı yayımladık” şablonu ile özetlenebilecek bir cümle. İki yargı arasında **gerekçe** ilgisi var.

Bu iki yargı şu şekilde birleşir:

Edebiyat kuramları ve eleştiri yöntemleri üzerine yayımların yok denecek kadar az olmasından dolayı İngiliz Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'ndeki “Eleştiri” dersi dokümanlarını kitap hâline getirdik.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- I. Festival filmleri, 4 farklı yaş kategorisinde gösterilecek.
- II. Festival filmleriyle çocukların kendi yaşlarına uygun filmleri izlemeleri ve kendi yaş grupları ile birlikte izledikleri filmlerden daha fazla keyif almaları amaçlanıyor.

Bu iki cümlede ifade edilenlerin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çocukların kendi yaşlarına uygun filmleri izlemeleri ve farklı yaş grupları ile birlikte izledikleri filmlerden daha fazla keyif almaları amacıyla bu yıl da festival filmleri 4 farklı yaş kategorisinde gösterilecek.
- B) 4 farklı yaş kategorisinde gösterilecek festival filmleriyle çocukların kendi yaşlarına uygun filmleri izlemeleri ve kendi akranları ile birlikte izledikleri filmlerden daha fazla keyif almaları amaçlanıyor.
- C) Festival filmleri bu yıl da 4 farklı yaş kategorisinde gösterileceği için çocukların kendi yaşlarına uygun filmleri izlemeleri ve kendi yaş grupları ile birlikte izledikleri filmlerden keyif alarak mutlu olmaları amaçlanıyor.
- D) Her yıl 4 farklı yaş kategorisinde gösterilen ve çocukların kendi yaşlarına uygun filmleri izlemeleri ve kendi yaş grupları ile birlikte izledikleri filmlerden daha fazla keyif almaları amaçlanıyor.
- E) Çocukların kendi yaşlarına uygun filmleri izlemeleri ve kendi yaş grupları ile birlikte izledikleri filmlerden daha fazla keyif almaları amacıyla 4 farklı film kategorisinde birçok film gösterilecek.

ÇÖZÜM

Cümleleri dikkatlice okuyup anladıktan sonra birleştirmede neyin etkili olacağına bakalım.

I. cümlede festival filmleri 4 farklı yaş kategorisinde gösterileceğinden, II. cümlede ise festival filmleriyle çocukların kendi yaşlarına uygun filmleri izlemeleri ve kendi yaş grupları ile birlikte izledikleri filmlerden daha fazla keyif almaları amaçlandığından söz edilmiştir. Bu bağlamda iki cümlelerin birleşmiş şekli “4 farklı yaş kategorisinde gösterilecek festival filmleriyle çocukların kendi yaşlarına uygun filmleri izlemeleri ve kendi akranları ile birlikte izledikleri filmlerden daha fazla keyif almaları amaçlanıyor.” olur.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

- I. Orhan Veli Kanık'ın yaptığı çeviriler ve okumalar sırasında Gerard de Nerval'i keşfetmekle birlikte şiirlerinde de yer yer ondan izler taşıdığı görülmektedir.
- II. Orhan Veli Kanık, iyi seviyede Fransızca bilir ve Nerval dâhil birçok Fransız şairden şiir çevirmiştir.

Bu iki cümlede ifade edilenlerin anlamca doğru biçimde birleştirilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Orhan Veli Kanık'ın iyi seviyede Fransızca bildiği ve Nerval dâhil birçok Fransız şairden şiir çevirileri ve okumaları yaptığı, bu sırada Gerard de Nerval'i keşfettiği, bununla birlikte şiirlerinde de yer yer ondan izler taşıdığı görülmektedir.
- B) Orhan Veli Kanık'ın yaptığı çeviriler ve okumalar sırasında Gerard de Nerval'i keşfetmekle birlikte şiirlerinin de yer yer ondan izler taşıdığı, iyi seviyede Fransızca bildiği ve Nerval dâhil birçok Fransız şairden etkilenecek özgünlüğü yitirdiği görülmektedir.
- C) Orhan Veli Kanık'ın iyi seviyede Fransızca bilmesinden ötürü Gerard de Nerval'i keşfettiği, şiirlerinde de yer yer ondan izler taşıdığı, yaptığı çeviriler ve okumalar sırasında birçok bilinmeyen Fransız sanatçıyı şiirleriyle edebiyatımıza kazandırdığı görülmektedir.
- D) Orhan Veli Kanık'ın yaptığı çeviriler ve okumalar sırasında Gerard de Nerval'i keşfettiği, şiirlerinde de yer yer ondan izler taşıdığı bununla birlikte Fransızca bildiği ve Nerval dâhil birçok Fransız şair ve yazardan iyi seviyede çeviriler yaptığı görülmektedir.
- E) Orhan Veli Kanık'ın iyi seviyede Fransızca bildiği, Nerval dâhil birçok Fransız şairden özgün şiir çevirdiği çünkü yaptığı çeviriler ve okumalar sırasında Gerard de Nerval'in özgünlüğünü keşfetmekle kalmadığı, şiirlerinde de yer yer ondan izler taşıdığı görülmektedir.

3. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 39. sayfadaki testleri çözelim.

1. En güzel sözler şiir biçiminde söylenen sözlerdir ve gök kubbenin altında en uzun yaşayan sözler de ----.

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanırsa anlam bütünlüğü sağlanır?

- A) şairleri zamana damgasını vuran şiirlerdir
B) özgün olan ve vecize niteliğindeki sözlerdir
C) şiir kalıbına giren sözlerdir
D) atasözü ve deyim özelliği kazanmış sözlerdir
E) duygu yoğunluğu olan sözlerdir

2. I. Düzenli yapılan egzersizler vücutta endorfin seviyesini yükseltir.
II. Endorfin seviyesi kişinin kendini çok daha iyi hissetmesini sağlar, ağrı algısını da azaltır.

Bu iki cümlede ifade edilenlerin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kişinin kendini daha iyi hissetmesini sağlayan ve ağrı algısını azaltan endorfinin vücutta yükselmesi için mutlaka düzenli egzersiz yapmak gerekir.
B) Endorfin seviyesini yükselten en önemli etken düzenli yapılan egzersizlerdir, bu da kişinin kendini daha iyi hissetmesini sağlar ve ağrıları dindirir.
C) Endorfin kişinin düzenli egzersiz yapmasına bağlı olarak artar ve kişide tüm olumsuz duyguları yok eder, ağrıları azaltır.
D) Endorfin kişinin kendini daha iyi hissetmesini sağlayan ve ağrıları dindiren bir hormondur, düzenli egzersizle artış gösterir.
E) Düzenli egzersizle seviyesi artan endorfin, kişinin kendini çok daha iyi hissetmesini sağladığı gibi ağrı algısını azaltır.

3. I. ağır perdeli penceresinden
II. bir sulu boya levhası gibi
III. küçük salonun fes renginde, kalın,
IV. dışarısı muhteşem, parlak
V. görünüyordu

Yukarıda numaralanmış bölümlerden anlamlı bir cümle oluşturulmak istense sıralama aşağıdakilerden hangisi olur?

- A) II – III – I – V – IV
B) III – II – I – IV – V
C) III – I – IV – II – V
D) II – III – I – IV – V
E) III – I – II – IV – V

4. Yazdığı her hikâye kitabıyla okuyucusunu biraz daha şaşırtmayı ---- Mustafa Kutlu, diğer türdeki kitaplarında da bu geleneğini ---- devam etmiştir.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangileri sırasıyla getirilmelidir?

- A) başaran – sürdürmeye
B) düşünen – hiç bozmadan
C) amaçlayan – aramaya
D) bilen – yansıtmaya
E) sanat sayan – özellikle

5. Toplumcu mesajlar vermek için değil estetik haz oluşturmak için yazdığını söyleyen ve bu konuda taviz vermediğini iddia eden sanatçı bile metinlerinde varoluşa ilişkin sorunları, bunalımları, açmazları ortaya koyar ancak ----.

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanamaz?

- A) okurun metinleri içselleştirebilmesi için metinleri anlama çabası içine girmesi gerekir
- B) okurların kendileriyle özdeşleştirdiği bu metinlerin anlaşılma oranı yüksektir
- C) bunları estetikten gözleri kamaşmayıp da anlam güneşine bakabilenler görebilir
- D) okurun bu düşüncelere ulaşabilmesi, öncelikle metni doğru alımlamasına bağlıdır
- E) bu metinler her okurun rahatça anlayabileceği yapıda değildir

6. I. Üzerine araştırma yürütülebilecek en kolay duygu korkudur.
II. Korkunun ortaya çıkardığı fizyolojik tepki kolaylıkla ölçülebilir.

Bu iki cümlede ifade edilenlerin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Üzerine araştırma yapılabilecek en kolay duygunun korku olması sayesinde ortaya çıkardığı fizyolojik tepki kolaylıkla gözlemlenebilir.
- B) Korkunun ortaya çıkardığı tepkiler kolaylıkla ölçülebilir çünkü üzerine araştırma yürütülebilecek en kolay duygu korkudur.
- C) Üzerine araştırma yürütülebilecek en kolay duygu korku olmasına rağmen korkunun ortaya çıkardığı fizyolojik tepki kolaylıkla ölçülebilir.
- D) Korku, ortaya çıkardığı fizyolojik tepkinin kolaylıkla ölçülebilmesi sebebiyle üzerine araştırma yürütülebilecek en kolay duygudur.
- E) Korkunun ortaya çıkardığı fizyolojik tepkiler kolay ölçüldüğünden bütün dünyada en kolay araştırma yapılan duygu olmuştur.

7. Kendisi oryantalist yani Doğu bilimci midir, değil midir; bu, yazarın kitaplarını aşan bir konu yalnız ---- .

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanamaz?

- A) yazarın Doğu'yu anlama, Doğu'ya olan merakı giderme çabası göze çarpıyor
- B) oryantalizmi kullandığı kendisinin de söylediği bir şey
- C) eserlerinde etkilerinin açıkça görüldüğü bir gerçek
- D) oryantalist bakış açısı tüm eserlerinde öne çıkıyor
- E) onun oryantalist olduğunu yazın dünyasında herkes bilir

8. I. Ağrı, bizi sakatlanmalara karşı uyaran ve böylelikle vücudumuzu korumamızı sağlayan bir savunma mekanizması olarak gelişmiştir.
II. Ağrı, rahatsızlık verici bir histir ve bazı insanlar ağrıyı gidermek için her çareye başvurmaktadır.

Bu iki cümlede ifade edilenlerin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Rahatsızlık verici bir his olan ve bazı insanların gidermek için her çareye başvurdıkları ağrı, kişiyi sakatlanmalara karşı uyaran ve böylelikle vücudun korunmasını sağlayan bir savunma mekanizmasıdır.
- B) Ağrı, bizi sakatlanmalara karşı uyaran ve böylelikle vücudumuzu korumamızı sağlayan bir savunma mekanizması olarak gelişmiş, rahatsızlık verici bir histir ve bazı insanlar ağrıyı gidermek için akıl almaz çarelere başvurmaktadır.
- C) Rahatsızlık verici bir his olan ve bazı insanların gidermek için her çareye başvurdıkları ağrı, kişiyi sakatlanmalara karşı uyaran ve böylelikle vücudun korunmasını sağlayan mükemmel bir savunma mekanizması olarak gelişmiştir.
- D) Ağrı bizi sakatlanmalara karşı uyaran ve böylelikle vücudumuzu korumamızı sağlayan bir savunma mekanizması olarak gelişmiştir ama bazı insanlar ağrıyı gidermek için her çareye başvurmaktadır.
- E) Ağrı, bizi sakatlanmalara karşı uyaran ve böylelikle vücudumuzu korumamızı sağlayan bir savunma mekanizması olarak gelişmiş olmasına rağmen bazı insanlar rahatsızlık verici bir his olduğu için bunu gidermeye çalışırlar.

9. I. Boğaziçi Üniversitesinde düzenlenen
II. Bizans uygarlığıyla ilgili
III. bir tören ile çalışmalarına başladı
IV. Türkiye’de bir devlet üniversitesi bünyesinde
V. çalışmalarda bulunmak üzere kurulan Merkez

Yukarıdaki sözler anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi baştan üçüncü olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

10. Roman sanatını bilen, birikimi iyi, çalışkan, araştırmacı biri ama ----.

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanamaz?

- A) edebiyatın üretim ve yaratıcılık boyutundan çok edebiyat piyasasında başarıya odaklanmış durumda
B) henüz yolun başında, roman yazabilmek için daha çok çalışması lazım
C) eserleri yazınsal açıdan biraz sorunlu
D) sanatsal başarıya odaklanmış, değişik ürünler ortaya koyuyor
E) edebiyat alanında var olmak için biraz Türkçesine özen göstermeli

11. I. Bina küçük bir çam ormanının önündeydi.
II. Beyaz, şık bir bina, mermerdenmiş gibi göz kamaştıracak derecede parlıyordu.
III. Binanın tarhlarını yabani otlar bürümüşü.

Yukarıdaki cümlelerin, anlamını koruyarak tek cümleye dönüştürülmüş en uygun biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Beyaz, şık bir bina, mermerdenmiş gibi göz kamaştıracak derecede parlayan tarhlarını yabani otlar bürümüş, küçük bir çam ormanının önündeydi.
B) Tarhlarını yabani otlar bürümüş küçük bir çam ormanının önünde, beyaz, şık bir bina, mermerdenmiş gibi göz kamaştıracak derecede parlıyordu.
C) Küçük bir çam ormanının önünde, tarhlarını yabani otlar bürümüş, beyaz, şık bir bina, mermerdenmiş gibi göz kamaştıracak derecede parlıyordu.
D) Küçük bir çam ormanının önünde parlayan, tarhlarını yabani otlar bürümüş şık bir bina mermerdenmiş gibi göz kamaştıracak şekilde görünüyordu.
E) Tarhlarını yabani otların bürüdüğü çam ormanındaki beyaz, şık bina, mermerdenmiş gibi göz kamaştıracak derecede parlıyordu.

12. I. alçak duvarlı, oldukça geniş
II. koyu gölgeleri
III. okulun bütün çatısını kaplardı
IV. yükselen büyük kestane ağaçlarının birbirine karışmış
V. bir avlunun ortasındaki okulun etrafında

Yukarıda numaralanmış bölümlerden anlamlı bir cümle oluşturulmak istense sıralama aşağıdakilerden hangisi olur?

- A) I – II – IV – III – V
B) II – IV – V – I – III
C) I – V – II – III – IV
D) I – V – IV – II – III
E) II – III – I – V – IV

4.
GÜN

CÜMLE DÜZEYİNDE ANLAM

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

CÜMLE YORUMLAMA

1) Cümlede Konu

Konu; cümlede ele alınan, üzerinde konuşulan ya da yazı yazılan düşünce, sorun, durum ya da olaydır. "Bu cümlede neden söz ediliyor?" sorusunun cevabı, o cümlelerin konusunu verir. ÖSYM sınavlarında cümlelerin konusu, bazen doğrudan sorulabilir ama çoğu zaman cümle düzeyindeki diğer anlam sorularını çözülebilmesi için konunun bulunabilmesi gerekir.

Örnekler:

- Zamanın ve mekânın sınırlarına hapsedilemeyen yazınsal yaratıların temel özelliği yinelenmeye değil yenilenmeye yönelmiş olmalarıdır.
Bu cümlelerin konusu: **Sanat eserinin kalıcılığının neye bağlı olduğu**
- Sanat eserlerinde gördüğümüz; doğadır, insandır, hayattır ve sanatçı eserinde bize bunları yansıtır; bir ayna tutar dünyaya sanki.
Bu cümlelerin konusu: **Sanat eserinin gerçeği anlatma biçimi**

- Şiirin kendi dilindeki tek konumunu, şahane yalnızlığını, yüklendiği espriyi çevrildiği dilde tıpatıp yeniden yaratmak imkânsız bir şey.

Bu cümlelerin konusu: **Şiirin başka dile tercümesi**

- Orhan Veli, büyük kavgasını sürdürürken eski sanata karşı cevaplarını yazılarında değil, hep şiirlerinde vermek istedi.

Bu cümlelerin konusu: **Orhan Veli'nin şiirlerinin niteliği**

- Yazıyı birilerine ışık tutmak, bildiğim bir sırrı paylaşmak, toplumsal bir meseleyi unutturmamak yahut derdinden, kederinden öldüğüm bir olayı-yaşantıyı anlatmak için kullanmıyorum.

Bu cümlelerin konusu: **Yazmanın bir şeyleri anlatmanın bir aracı olmadığı**

2) Cümlede Ana Fikir (Ana Düşünce)

Cümlelerin ana fikrine "cümlelerin iletisi" diyebiliriz. Her cümlelerin söylenme / yazılma amacı var. Ana fikir bu amacı yansıtır. Cümlelerin ana düşüncesi genellikle "cümlede anlatılmak istenen düşünce / yargı" kalıbıyla sorulur.

Örnekler:

- Yazmak her şeyden önce verili hayatla yetinmemek, bizim için çizilmiş sınırlara başkaldırmaktır.
- **Yazar, içinde bulunduğu koşullardan mutlu olmaz, onu değiştirmeye çalışır.**
- Yirmi birinci yüzyılın başlarındayız ama dünyadaki gürültü, savaşlar, adaletsizlik, insan eliyle yaratılmış çirkinlik, umutsuzluk ve açgözlülük hâlâ can yakıyor.
- **Yirmi birinci yüzyıla gelmemize rağmen dünya hâlâ insanı derinden etkileyen sorunlar yaşamaya devam ediyor.**
- Sanatla yaşamak, güçlüklerine karşın insanın kendine yeterli olmasını sağlıyor.
- **Sanat uğraşı zorluğuna rağmen insanın kendine yetmesini sağlar.**
- Yazdıklarımın çoğunda çocukluğumdan geçitler, sevgisiz, yalnız geçmiş çocukluğumun izleri vardır.
- **Yapıtlarımın çoğunda kötü geçmiş çocukluğumun yansımaları vardır.**

3) Eş Anlamlı Cümleler

Farklı sözcüklerle, farklı söz dizimiyle aynı iletiyi veren, aynı düşünceyi anlatan cümleler eş anlamlıdır.

- Sanatçı toplum hayatına ayna tutar.
- **Sanat adamı sosyal gerçekleri değiştirmeden yansıtır.**

Örnekler:

- Çevirmen, bir cümledeki sözcüklerin tek tek anlamını değil cümlelerin bütünündeki anlamı yansıtmaya çalışmalıdır.
- **Çevirmen, sadece sözcüklerin karşılığını koymakla yetinmemeli, onları cümle içine yerleştirirken de titiz davranmalıdır.**
- Bir yazarın çocukluğu, o yazarın banka hesabıdır.
- **Yazarın sanatsal yaratıları, çocukluk anılarıyla, çocuklukta yaşadıklarıyla beslenir.**
- Konuyu oldukça genel yönleriyle ele almışsınız.
- **Konuyu ayrıntılara inmeden işlemişsiniz.**
- Sanat, toplumdaki bireylerin çoğunluğunu dikkate alarak onların çizgisine inmemeli, tersine hep biraz önden gitmelidir.
- **Sanat toplum düzeyinin üstünde olmalı, topluma yol göstermelidir.**
- İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur.
- **Can çıkmayınca huy çıkmaz.**

4) Yakın Anlamlı Cümleler

Bazı cümleler birbirine çok yakın kavram ve düşüncelerle ilgilidir. Bu tür cümlelerde tam bir anlam eşitliği yoktur. İki cümle de aynı düşünce çerçevesinde oluşturulmuştur ve iletileri de birbirine çok benzer. Aynı konuyu ve ana düşünceyi yansıtan bu tür cümleler arasında ayrıntı farkları vardır.

- Ne zaman Nazım'ın bir şiirini okusam yüreğim titrer.
- **Nazım'ın şiiri, okurunu duygulandıran bir yapıya sahiptir.**

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Artık herkesin hemfikir olduğu gibi sadece "anlam" değil öyküleri başarılı kılan. (II) O anlamı temayı örmeye, çatmada kullanılan dil ve üslup da anlam-tema-içerik kadar önemli. (III) Nitekim Remziye Aslan da duru bir anlatıma ulaşmak için adamakıllı uğraşmış, dil ve anlatımını yontmuş. (IV) Sözcüklerin fazlasını atıp yazdıklarını damıtmış ve "eser"ini inşa etmiş. (V) Bu inşada dilin tüm kıvrımlarını, gizli geçitleri, dil bilgisi kurallarını zorlamış.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) III ve IV E) IV ve V

ÇÖZÜM

Verilen parçada III. cümlede Remziye Aslan'ın "dil ve anlatımını yonttuğu" belirtilmiştir. IV. cümlede de "sözcüklerin fazlasını atıp yazdıklarını damıttığından" söz edilmiştir.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

Dobralığı kabalıktan, dürüstlüğü patavatsızlıktan, samimiyeti laubalilikten ayırabilen insan, insana lazımdır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisi bu cümleyle anlamca aynı doğrultudadır?

- A) İnsanları kırmamaya özen gösterirken cesurca kendisi olabilen insan samimidir.
B) Duygularını bastırmak yerine duygularının kaynağını görmeye cesaret eden insan güçlüdür.
C) Doğruluk, açıklık, içtenlik gibi davranışlarında ölçülü olan insanlar insanlara faydalı olur.
D) Hayatının kıymetini fark edip kendisine ve insanlara hak ettiği değeri gösterebilen insan mutludur.
E) Zihninde sadece pozitif düşüncelere yer vererek kalbinde pozitif duygular yeşermesine izin veren insan iyidir.

5) Karşıt Anlamlı Cümleler (Anlamca Çelişen Cümleler)

Bazı cümleler aynı konu çevresinde biçimlense bile iletileri birbirine zıttır, aynı konu üzerine farklı düşünceleri dile getirir.

- Sirtını bugüne yaslamayan, günceli yakalayamamış yazarların yarına kalması mümkün değildir.
- **Yapıtlarında günümüz sorunlarına odaklanan yazarlar kalıcı olamaz.**

Bu iki cümlede de konu "yazarın kalıcı olması"dır. İlk cümlelerin iletilerini "günceli yakalayan kalıcı olur" şeklinde özetleyebiliriz. İkinci cümlede ise "günceli işleyen yazar kalıcı olamaz" iletileri vardır. Bu iki yargı karşıt düşünceleri ifade eder.

Örnekler:

- Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır.
- **Akıllı köprü arayana dek, deli suyu geçer.**
- Çizgi filmlerde şiddet, yaşamdan alınan olayların içinde, abartılmış biçimde sunulduğundan çocuklar bunun gerçek dışılığının ayırımına varıyor.

- Çocuk, çizgi filmlerde sık tekrarlanan şiddet görüntülerinin etkisi altında kalarak çocukluğun saf dünyasını yitiriyor.
- Yayınlandığı zaman halkın beğenisini kazanıp sevilerek okunmayan bir yapıt yarına kalamaz.
- Ortaya çıktığında toplumun ilgisini çekmeyen eserler de kalıcılığı yakalayabilir.
- İyilik eden iyilik bulur.
- İyiliğe iyilik olsaydı koca öküz bacak olmazdı.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Türkülerin yöre ağızıyla okunmasını uygun bulmuyorum. (II) Türkü o yöre ağızıyla okunduğu zaman sadece o yöre halkı tarafından dinlenir, bütün ülkeye yayılmaz. (III) Bu sanatçımız Karadeniz türkülerini öz Türkçe okudu. (IV) Onun okuduğu türküler bütün yurttaki büyük beğeni topladı. (V) Yine de türküler, doğduğu bölgenin dil özellikleriyle okuyanların folklorümüze büyük katkısı olduğunu inkar edemeyiz.

Bu parçada anlamca birbiriyle çelişen cümleler hangileridir?

- A) I ve II B) I ve IV C) I ve V
D) II ve V E) III ve V

ÇÖZÜM

I. cümlede "türkülerin yöre ağızıyla okunmasının uygun bulunmadığı" düşüncesi dile getiriliyor. Yöre ağızı türkülerin ait olduğu yörenin ağızına uygun söylenmesi demek. V. cümlede ise bu düşüncenin tam tersi bir düşünce dile getiriliyor ve "doğduğu bölgenin dil özellikleriyle okumanın yararı" yani yöresel ağızın korunmasının önemi belirtiliyor. I. cümle ile V. cümle karşıt düşüncelerdir.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 5

- Ancak doğuştan, Tanrı vergisi bir yeteneğe sahip olan bireyler, sanat alanında özgün yapıtlar verebilir.
- Sanatçı; çağlar boyunca insanın ilgi alanına giren konuları ele almış; günümüze kadar önemini ve etkisini hiç eksilmeden sürdürmüştür.
- Dış dünyadaki bir şeyin sanat çatısı altında değerlendirilebilmesi için ona bir sanatçının elinin değmesi gerekir.
- "Sanatçı olunmaz, sanatçı doğulur." diyenlere "Hangi büyük isim çalışmadan, emek vermeden sanatçı olmuştur?" demek isterim.

Numaralanmış cümlelerden hangileri anlamca birbiriyle çelişmektedir?

- A) I ve II B) I ve IV C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

6) Cümleden Çıkarılabilecek / Çıkarılamayacak Yargı

Her cümlemin ifade ettiği bir anlam vardır. Bu anlamı doğrudan algılayabileceğimiz gibi cümlemin iletisini merkeze alarak, onunla ilgili çeşitli yorumlar da yapabiliriz. Ana iletiyle bağlantılı olarak yapabileceğimiz yorumlar çıkarılabilecek düşüncelerdir. Çıkarılabilecek yargılar konu ve iletiyle ilintilidir. Hiç ilinti kurulamayacak yargılar ise cümleden çıkarılamaz.

Yazdıklarımı süslemek, gereksiz yere allayıp pullamak için değil tam tersine dilimin çekiciliği iyice ortaya çıksın, tutkun olduğum bu dil, albenisini en yalın ama gizemli bir biçimde göstereyim, diye yazıyorum.

Bu cümleyi dikkatlice okuyalım ve bu cümleden yazar ile ilgili çıkarılabilecek düşünceleri sıralayalım:

- Yalın, sade bir dil kullanmaktadır. (... gereksiz yere allayıp pullamak değil...)
- Sanat yapmanın gereksiz olduğunu düşünmektedir. (... süslemek, gereksiz yere allayıp pullamak için değil...)
- Türkçeyi çok seven bir yazardır. (... tutkun olduğum bu dil...)
- Türkçe gizli güzellikleri ve çekiciliği olan bir dildir. (... dil, albenisini en yalın ama gizemli bir biçimde...)

Bu düşünceler cümleden çıkarılabilirken

- "Türkçeden başka bir dil bilmiyorum."
- "Yabancı diller Türkçe kadar albenili değildir." yargıları çıkarılamaz.

7) Cümleden Çıkarılabilecek Kesin Yargı

Bir cümlede yer alan bilgilere dayanarak cümle ile ilgili çeşitli yorumlar yapılabilir. Bu yorumlar bir şekilde ana iletiyle ilgilidir. “Çıkarılabilecek kesin yargı” sorusunda bu yorumların ayırt edilmesi ve ayıklanması istenir.

“Bir cümleden çıkarılacak kesin yargı”yı bulmamız istendiğinde seçeneklerde çoğunlukla cümle ile ilgili yorumlar yer alır. Yorumun yer almadığı, -genellikle nesnel- yargı kesin çıkarılabilen yargıdır. Aşağıdaki cümleyi “çıkarılabilecek kesin yargı” yönüyle inceleyelim:

1967 yılının son aylarında 70 yaşında iken ölen ve ilk filmini 1919’da yapan Julien Duvivier, ölümünden birkaç gün öncesine kadar “Şeytan Ruhlu Kadın” filmi üzerinde çalışıyordu.

Bu cümleden Duvivier ile ilgili “kesin olarak” çıkarılabilecek yargıyı arayalım:

- Duvivier çok sayıda film yapmıştır.
Bu yargı çıkarılamaz, çünkü cümlede “sayı” ile ilgili bilgi yok. “Çok sayıda” sözü bir yorumdur.
- Duvivier’in ilk filmi kadınlar üstünedir.
İlk filminin tarihi cümlede var ama konusu yok. Böyle bir yargı çıkarılamaz.
- Duvivier ilk filminden sonra film çekmemiştir.
Bu bilgiye ulaşabileceğimiz bir ifade cümlede yer almıyor.
- **Duvivier, ölümünden kısa bir süre öncesine kadar film çalışmalarına devam etmiştir.**

Bu yargı cümleden kesin olarak çıkarılabilir. Çünkü cümlede “ölümünden birkaç gün öncesine” sözü “kısa bir süre”ye götürür bizi. Üzerinde çalıştığı filmin adı da cümlede yer alıyor.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Yapılan bazı araştırmalara göre yaşamdan tatmin olma ve mutlu olma hissi, 65-79 yaşları arasında en üst noktaya çıkıyor ve kendine güvenen yaşlı insanlar, yaşamlarından daha önce hiç olmadığı kadar keyif alıyor.

Bu cümleden kesin olarak çıkarılabilecek yargı aşağıdakilerden hangisidir?

- 65-79 yaş aralığındaki insanlar, birçok çalışmaya ve araştırmaya konu olmuştur.
- İnsanlar, 65 yaşından sonra mutlu olmaya başlamış ve kendine güveni artmıştır.
- 79 yaşından önce birçok insan, yaşamdan nasıl zevk alacağını bilmeden yaşamıştır.
- 65-79 yaş aralığı dışında kalan insanlarda kendine güven ve mutluluk duygusu eksiktir.
- Birtakım verilere göre insanların kendini en mutlu hissettiği dönem, 65-79 yaş aralığıdır.

ÇÖZÜM

A’da “birçok çalışmaya...” ifadesi, B’de “65 yaşından sonra...” C’de “79 yaşından önce...”, D’de “65-79 yaş aralığı dışında kalan insanlarda...” ifadeleri verilen cümleye göre kesinlik bildirmez.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 6

19. yüzyılda birçok gezgin ve bilim insanının bölgeye yaptıkları gezi ve araştırmalar sonucunda Eskişehir il merkezinin 3 km kuzeydoğusunda, Porsuk Nehri ile yan kolu Sarısu (Batys) arasında kalan geniş ovanın güney kenarında yer alan Şarhöyük ören yerinin, antik Dorylaion kentinin merkezi olduğu saptanmıştır.

Bu cümleden kesin olarak çıkarılabilecek yargı aşağıdakilerden hangisidir?

19. yüzyıldan günümüze kadar Eskişehir ve çevresinde birçok kazı çalışması yapılmış ve yapılan bu kazılarla Dorylaion gibi eski yerleşim yerleri olduğu saptanmıştır.
- Eskişehir il merkezinin 3 km kuzeydoğusunda, Porsuk Nehri ile yan kolu Sarısu (Batys) arasında kalan geniş bölgenin Şarhöyük ören yerinin merkezi olduğu tespit edilmiştir.
- Dorylaion kentinin merkezinin bulunmasıyla Eskişehir il merkezinin 3 km kuzeydoğusunda Porsuk Nehri ile yan kolu Sarısu (Batys) arasında arkeologların ilgisini çekecek yeni yerleşim yerleri olacağı saptanmıştır.
- Eskişehir sınırları içerisinde yer alan Şarhöyük ören yerinin, antik Dorylaion kentinin merkezi olduğunun tespit edilmesinde 19. yüzyılda birçok gezgin ve bilim insanının bölgeye yaptıkları gezi ve araştırmalar etkili olmuştur.
- E) Dorylaion kentinin Şarhöyük ören yerinde yer aldığı ilk olarak 19. yüzyılda birçok gezgin ve bilim insanının bölgeye yaptıkları gezi ve araştırmalar sonucunda tespit edilmiş ancak bu durum açığa çıkarılmamıştır.

4. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 41, 44, 47 ve 50. sayfalardaki testleri çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
4

1. Çok yönlü kültür birikimi, resim ve mimariyle, dünya edebiyatıyla içli dışlılığı, evrenselliğe pupa yelken yolculuğu ile yerel olanın derinine inmesi, çağdaş olanı, geleneksel olanla ve tarih bilinciyle buluşturması gibi nice özellikleri onun çok yönlülüğüne işaret etse de eserinin bir bütün olduğunu gözden kaçırmamalı. Zira bu bütün, düşün içindeki gerçeği; gerçeğin içindeki düşün aramaktır.

Aşağıdakilerden hangisi sözü edilen yazarla ilgili bu cümleden çıkarılabilecek bir yargı değildir?

- A) Yazar ulusal konulardan evrenselliğe ulaşmayı başarmıştır.
- B) Yazar eserlerinde geçmişle modern sentezlemeyi başarmıştır.
- C) Onun eserlerinde farklı sanat dallarının etkileri görülür.
- D) Yazarın çok yönlü birikimi onu özgünlüğe ulaştırmıştır.
- E) Eserlerinde gerçek ile hayaller iç içe yer almaktadır.

2. Mayası gerçeklik olmayan bir romanın kitlelerce tanınıp benimsenmesi mümkün değildir.

Aşağıdakilerden hangisi bu cümleyle anlamca çelişmektedir?

- A) Romanın geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasını sağlayan şey, konusunun yaşanmışlığıdır.
- B) Roman bir ayna gibi hayatı yansıtırsa geniş bir okuyucu yelpazesine sahip olur.
- C) Halkın çoğu hayallerden arınmış, fotoğraf gerçekçiliğine yakın romanları sever.
- D) Gerçeği işleyen romanlar, okurların en çok rağbet ettiği romanlardır.
- E) Romanın popülerliği, teknik ve kurgusal olarak mükemmel olduğunu gösterir.

3. (I) Çevirdiği eseri seven ve kendisine saygısı olan her çevirmen, çevirisinin asıl metnin estetik yetkinliğine ulaşamayacağını bilmelidir. (II) Ama iynin daha iyisi ya da kötünün daha az kötüsü her zaman mümkündür. (III) Aradaki seviye farkını azaltma olanağını bulduğunda hiç duraksamadan müdahalesini yapmalıdır. (IV) Çevirisinden emin olan, daha iyisinin yapılamayacağına inanan çevirmen ise kendini sorgulamalıdır. (V) Ve unutmamalıdır ki hiçbir çeviri eserin sanatsal gücünü bütünüyle yakalayamaz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I ve II
- B) I ve V
- C) II ve IV
- D) III ve IV
- E) IV ve V

4. I. Acı patlıcanı kırağı çalmaz.
II. Davulun sesi uzaktan hoş gelir.
III. Harman dövmek keçinin işi değil.
IV. Aş taşınca kepçeye paha olmaz.
V. Akçesi ucuz olanın kendisi pahalı olur.

Aşağıdakilerin hangisinde numaralanmış olarak verilen atasözlerinden birinin açıklaması yoktur?

- A) Dışarıdan mutlu görünen bir insanın içi kan ağlıyor olabilir.
- B) Tutumlu olmayan kişi, çok kötü durumlara düşer.
- C) Bir şeye ihtiyaç duyulursa onun fiyatı yükselir, değeri artar.
- D) İnsanların yeteneği neyse onlara ona göre iş vermeliyiz.
- E) Cömert olan insan; kıymetli olur, kendisine saygı duyulur.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

5. Şiir, zekâ ülkelerinde uzun ve üzücü yolculuklardan sonra doğan şeydir.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi anlamca bu cümlelerin karşıtıdır?

- A) Şiir, insanı duygulandırma yerine eğitmeyi amaç edinmelidir.
 B) Şiir, insanlara bütün hayatı boyunca eşlik eden bir felsefedir.
 C) Şiir, sezgi ve ilham yoluyla kalpte oluşan duyguların dışavurumudur.
 D) Şiir, düşünceyi duygu hâline getirinceye kadar, yoğurmaktır.
 E) Şiir, daima insana sanat zevkini yaşatmaktan başka amaç gütmemelidir.

7. (I) Öykülerini incelediğimizde şikâyetçi bir üslupla çok sık karşılaşmıyoruz. (II) Ele aldığı karakterlerin kişiliklerinde dillendirdiği şikâyetleri, serzenişleri ve kızgınlıkları o kadar ustaca ele alıyor ki biz şikâyet eden bir yazar değil bir karakter görüyoruz. (III) Öyküyü bitirdiğimizde de yazarın değil karakterin şikâyetlerini, kızgınlıklarını, öfkelerini hatırlıyoruz. (IV) Sait Faik, öyküsünü anlattığı karakterler hangi sosyal statüden, sınıftan, yaşam tarzı ya da ideolojiden olursa olsun, biz o karakterin bireyselliğini görerek işe başlıyoruz. (V) Onun sosyal hayatında, iş çevresinde ya da kendi içinde yaşadığı sorunlardan, yer aldığı toplumun genişçe bir tablosunu çıkartabiliyoruz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I ve II B) II ve III C) II ve IV
 D) III ve IV E) III ve V

6. “Hangi alanda olursa olsun, bir sanatçıyı tanıma yolu eserlerini eksiksiz olarak tanımaktan geçer.”

Aşağıdakilerden hangisi anlamca bu cümleye en yakındır?

- A) Bir sanatçının yapıtlarında anlattıklarıyla yaşadığı gerçekler arasında her zaman bir ilişki vardır.
 B) Bir sanatçının hayatını ve yaşadıklarını bilmek her zaman eserlerini anlamaya yardımcı olacaktır.
 C) Eserlerinden yola çıkarak sanatçıların tüm yönleriyle anlaşılması mümkün değildir.
 D) Bir sanatçıyı en iyi şekilde anlamak için eserlerini tüm yönleriyle bilmek gerekir.
 E) Sanatçıları tanımak için öncelikle sanatçının fikirlerini, hitap ettiği kitleyi tanımak gerekir.

8. I. Zamanın yıpratıcılığına direnmek isteyen sanatçılar, başka bağlara imrenmek yerine kendi bağının güllerini dermelidir.
 II. Okurların duygularını harekete geçiren sanat eserleri, çağlar boyu yeniliğini korur.
 III. Geleceğe kalacak sanatçılar, ancak alanında özgünlüğe ulaşan sanatçılardır.
 IV. Ortaya çıktığında halkın beğenisini yakalayamayan eserler de kalıcılığa ulaşabilir.
 V. Okur sayısının çok olması bir eserin geleceğe kalacağını göstermez.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
 D) III ve IV E) IV ve V

9. Şiir, heyecanla aklın dengesini içerir; heyecan, duygusal düzeydeki izlenimleri yoğunlaştırırsa akıl bilgi düzeyindeki verileri şiire katar.

Bu cümleden şiirle ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Şiir, düşünceyi duygu hâline getirinceye kadar yoğun-maktır.
- B) Şiirin değeri, verdiği mesajın zenginliğiyle doğru oran-tılıdır.
- C) Duygu yönü ihmal edilmiş, kuru, didaktik şiirler; şiirsel-likten uzaktır.
- D) Şiir, ne sadece aklın ne sadece duyguların ürünüdür.
- E) Ozanın duyguları, düşünceleri, hayalleri, dünya görü-şü, felsefesi, kişiliği şiirde belli olur.

11. Resim, heykel, şiir, musiki genel anlamıyla sanat; yüksel-mek için her türlü engele direnmek zorundadır.

Bu cümlede anlatılmak istenen düşünceye en yakın cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanat, her türlü kalıptan, sınırlandırmadan uzak olma-lıdır.
- B) Türü ne olursa olsun sanat, zorluklarla mücadele ede-rek yükselir.
- C) Sanat, toplumsal sınırlamaların olduğu dönemlerde içine kapanır.
- D) Sanatın yükselişi, onu temsil edenlerin kararlılığıyla mümkündür.
- E) Sanatın ilerlemesi, sanatçının disiplinli çalışmasına bağlıdır.

10. “Bir şiir, yalnız o şiire giren sözcüklerden değil bir de girmeyen sözcüklerden meydana gelir.”

Bu cümlede anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şiirde sözcüklerinin seçilerek kullanılması gerekir.
- B) Şiirde estetik değeri olmayan sözlerin kullanılmaması şarttır.
- C) Şiiri, dizelerde anlatılanlarla çağrıştırdıkları birlikte oluşturur.
- D) Şiirde kullanılan imgelerin orijinallliği ona çarpıcılık ka-zandırır.
- E) Yazarın kullanmayı sevmediği sözcükler, şiire giremez ama onların gölgesi hissedilir.

12. “Büyük yazarlar, yeni kelimeler icat etmek yerine herkesin bildiği kelimelerle yeni dünyalar yaratır.”

Bu cümlede büyük yazarlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Kelimeleri titizlikle ve ustalıkla kullandıkları
- B) Sıradan kelimeleri kendine özgü kullanmaları
- C) Yeni kelime kullanımına karşı olmaları
- D) Bilinen kelimelere yeni anlamlar yüklemeleri
- E) Kelimeleri seçerken titizlik göstermeleri

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

CÜMLE DÜZEYİNDE ANLAM

5.
GÜN

ANLATIM ÖZELLİKLERİNE GÖRE CÜMLELER

KAVRAM HARİTASI

1) Öznel Anlatımlı Cümle

Öznel sözcüğü, **özneye ilişkin olan, nesnelerin gerçeğine değil, bireyin düşünce ve duygularına dayanan** anlamına gelir. Cümlelerin anlatımı ile ilgili olarak öznellik taşıyan cümleler, söyleyenin kişisel duygu ve düşüncelerini içeren cümlelerdir. Öznel yargılar, kişiden kişiye değişir; kanıtlanamaz. **Bana göre, bence** anlamı taşır. Duygusal ve kişiseldir. Kanıtlanamadığı için genel geçerliliği yoktur.

- Sadece kırk beş sayfadan oluşan bu öykü son zamanlarda okuduğum en etkileyici metindi.

Bu cümlede, öykünün kırk beş sayfadan oluşması söyleyenin kişisel görüşü değildir ama onun **etkileyici** olması kişiseldir. Bir başkası bu metni etkileyici bulmayabilir.

Örnekler:

- Sanatçı; gördüğümüz dünyayı, nesneleri, insanları, **ustaca** yansıttığı için yapıtı okur tarafından çok sevildi.
- Her yazma deneyimi öncelikle **kendi karanlığını keşfetme yolculuğuyla başlar.**
- Bilim kurgu roman dünyasının bir nevi kurucu babası İsaac Asimov **eşsiz güzellikte** eserler vermiştir.

UNUTMA

Öznel anlatımın anahtar sözcüklerini şöyle sıralayabiliriz:

- kişisel düşünce / göreceli / düşsel öge / soyut / kanıtlanamayan / taraflı / yorum içeren/ değişken / izafi / subjektif

2) Nesnel Anlatımlı Cümle

Nesnel sözcüğü; bireyin kişisel görüşünden bağımsız, **nesneye ilişkin** olan demektir. Nesnellik; genelgeçer, herkes için geçerli olmayı anlatır.

Nesnel yargılar; kişiden kişiye değişmez, **objektiftir ve kanıtlanabilir** nitelik taşır. Nesnel anlatımlı cümlelerde ifade edilenler; bilgi, belge, gözlem ve sayısal verilere dayanır. Konuşan ya da yazan kişi söze kendi duygu ve düşüncelerini katmaz.

- Şiir kitabının baş kısmında, şairin şiirle ilgili görüşlerini açıkladığı on beş sayfalık bir ön söz yer alıyor.

Bu cümlede ön sözün kitabın başında olduğu, on beş sayfadan oluştuğu, şiirle ilgili açıklamalar içerdiği kişiye göre değişmez. Kitabı inceleyen herkes bu çıkarımı yapabilir. Dolayısıyla bu yargı nesneldir.

Örnekler:

- Ses dergisinin açtığı liseler arası bir şiir yarışmasının jürisinde Cemal Süreya da vardı.
- Melisa Gürpınar'ın *Geceyarısı Notları* adlı yapıtı yüz yirmi sayfalık bir şiir kitabıdır.
- Yahya Kemal Beyatlı'nın divan edebiyatı tarzında yazdığı şiirleri *Eski Şiirin Rüzgârıyla* adlı kitapta toplanmıştır.
- Lascaux Mağara Resimleri 1940'ta, Orta Fransa'daki Montignac köyü yakınlarında dört çocuğun yanlışlıkla bir mağaraya girmesi sonucunda keşfedilmiştir.
- Çoğaltımsal klonlama, ilk kez 1997 yılında Dolly adında bir kuzu üzerinde yapıldı.

UNUTMA

Nesnel anlatımın anahtar sözcüklerini şöyle sıralayabiliriz:

- ölçülebilir / objektif / bilimsel / kesin kanıtlanabilir / somut / tarafsız / yorumsuz / yansız / genelgeçer

SICAK BÖLGE

- ➔ Bir cümlede verilen bilginin doğru ya da yanlış olması nesnelliği etkilemez.
- ➔ "...kanıtlanabilirlik açısından hangisi farklıdır?" şeklindeki bir soru, verilen seçeneklerin öznel mi yoksa nesnel mi olduğunu ayırt etmenizi ister. Kanıtlanabilir nitelikte olan yargılar nesnel, kanıtlanamaz nitelikte olan yargılar öznelidir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Efes Harabeleri içindeki Mermer Cadde, Celsus Kütüphanesi ile Odeon arasında ulaşımı sağlıyor. (II) Arabaların kullandığı caddede yayalar da unutulmamış. (III) Yolu kenarında bulunan yüksek platform bugünkü kaldırımlarla aynı görevi görüyor. (IV) Yüzyıllar öncesinde insan odaklı bir şehircilik anlayışına sahip olmaları hayranlık uyandırıcı. (V) Dünyanın ilk reklam panosu olduğu düşünülen cadde üzerindeki mermer, az ileride bulunan Aşk Evi'ni tasvir ediyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi nesnel bir yargı değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

Verilen parçada IV numaralı cümlede "hayranlık uyandırıcı" ifadesi cümleye öznellik katmıştır.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 7

(I) Akdeniz dünyasının en büyük antik kentlerinden Efes, bütünüyle benzersiz bir kent. (II) Farklı dönemlerden en rafine ve iyileştirilmiş mimarlık ve kentsel planlama örneklerine sahip. (III) Bugün gezilen Efes, Büyük İskender'in haleflerinden Lysimakhos tarafından, Panayır ile Bülbül Dağları arasındaki vadiye MÖ 300 yıllarında kurulmuş. (IV) Dönemin en büyük ve muhteşem limanlarından birine sahip olan Efes, MÖ 133'te Roma toprağına dâhil edilmiş. (V) Önemli ve etkileyici, politik, ticari ve dinî merkez olarak 5 ve 6. yüzyıllarda Küçük Asya eyaletinin başkenti olmuş.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi kanıtlanabilirlik açısından diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3) Doğrudan (Düz) Anlatımlı Cümle

Yazı yazarken kimi zaman düşünceyi güçlendirmek, daha inandırıcı kılmak için başka bir yazar, bilim insanı ya da sanatçının görüşüne başvurulabilir. Başka birinden yapılan alıntı cümlesi, söyleyenin söylediği gibi yani hiç değişmeden alınırsa buna **doğrudan (düz) anlatım** denir.

Örnekler:

- Voltaire eleştirmenleri, "Vay o çevirmenlere, hem harfi harfine çeviri yaparlar hem de her cümlede anlamın canına okurlar!" sözüyle eleştiriyor.
- "Her şey bir insanı sevmekle başlar." diyor Sait Faik Abasıyanık.
- Necati Cumalı bir dergide yayımlanan yazısında "Son kuşak şairleri şehir adlarını, yabancı adları kullanmaktan hoşlanıyorlar." demiş.

4) Dolaylı Anlatımlı Cümle

Yazıda bir başkasının sözünü biçimsel olarak değiştirip anlatımın akışına uydurarak söylemeye **dolaylı anlatım** denir. Bir düz anlatım örneği olan,

- Muallim Naci "Kafiye göz için olmalıdır." demiştir. cümlesini, alıntının biçimini değiştirerek
- "Muallim Naci, kafiye için göz olduğunu söylemiştir." şeklinde ifade edersek dolaylı anlatım kullanmış oluruz.

Örnekler:

- Ömer Hayyam, evrenin ruhunun adalet olduğunu ifade etmiştir.
- Recaizade Mahmut Ekrem, *Araba Sevdası*'na yazdığı ön sözde, hikâye ve romanın birer ibret aynası olduğunu söyler.
- Sanatçı; bir kuşağı anlamının, bir dönemi anlamak olduğunu anlattı.

Aşağıdaki cümlelerin hangisi doğrudan (düz) anlatıma örnektir?

- A) Usta isim, yaşamın her zaman yokuş yukarı giden bir yol olduğunu ifade etmişti.
- B) Toplantıda yapılan her yanlışın daha doğruya ulaşmada bir fırsat olduğu belirtildi.
- C) Onun bu davranışından sonra "Akıl, yaşta değil; baştadır." demişti rahmetli hocam.
- D) Kadın, çocuğun yaşının küçük olduğunu ve onun zamanla olgunlaşacağını söyledi annesine.
- E) Genç yönetmen, son çektiği filmin bu kadar ilgi göreceğini beklemediğini söylemiş.

ÇÖZÜM

Verilen cümlelere bakıldığında A'da "... ifade etti", B'de "... belirtti", D'de "... söyledi", E'de "... söylemiş" sözcükleriyle cümleyi dolaylı anlatım yapmıştır. Ancak C'de bir kişiye ait söz, olduğu gibi alıntılanmış ve "... demişti" diyerek sözün söylendiği gibi aktarıldığı belirtilmiştir.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 8

(I) Her sanat yapıtı alımlayanla başlar, der Zehra İpşiroğlu. (II) Okuyucusunu bulamayan kitabın, izleyicisini bulamayan resmin, dinleyicisini bulamayan müziğin sandık içerisinde saklanan eşya gibi olduğunu söyler bir başka yazısında. (III) Metin çözümlemeleri, hem sanatçıyı hakkıyla tanımamızı hem de metinlerdeki kurmaca kavramını öğrencilere daha iyi anlatarak sandığın içinden anlamı bulup çıkartmamızı sağlayacak çalışmalardır. (IV) Selahattin Dilidüzgün ise çocuklara edebiyat metinleri okumak veya okutmak düşüncesinin ardında edebiyat ürünlerinin zevkli, serüven dolu ve heyecanlı kapılarını aralama ereği kadar, onların edebiyat eğitimlerine ve duyarlılıklarına yatırım yapmak, düşüncelerini daha etkin kılmak gibi kültürel ve eğitsel bir amaç da bulunmaktadır, der. (V) Dilidüzgün'ün altını çizdiği amaçlara ulaşılması okur/öğrenci metin diyalogunun sağlanmasına şüphesiz okullarda yapılacak edebiyat öğretimi derslerinin bu doğrultuda hazırlanmasına da bağlıdır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi dolaylı anlatıma örnek gösterilebilir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

5) Tanım Cümlesi

Bir kavramın özel ve değişmez niteliklerinin belirtilmesine **tanım** denir.

Tanım cümlesi, bir şeyin ne olduğunu belirleyici ve ayırıcı özellikleriyle ortaya koyar. Tanımsal nitelik taşıyan bir cümle "---- nedir? ---- neye denir?" sorularına cevap verir.

Tanım cümlesi her zaman nesnel olmak zorunda değildir. Bu sorulara cevap verecek nitelikte kurulmuş öznel cümleler de tanım cümlesidir.

Örnekler:

- Yazmak, bir yaratıcılık alanı olarak öncelikle bireysel bir varoluştur.
- Yel değirmeni; rüzgâr gücünden faydalanılarak içinde buğday veya başka tanelerinin öğütüldüğü bir değirmen çeşididir.
- Müzik, taklit veya notalama yoluyla tekrarlanabilen düzenli sestir.

SICAK BÖLGE

Tanım cümlesi ile açıklama cümlesi karıştırılmamalıdır.

- Ad türünden sözcüklerin rengini, durumunu, biçimini bildiren sözcüklere sıfat denir.

Bu cümle "Sıfat nedir?" sorusuna cevap veriyor. Aynı anlama gelen

- Sıfatlar, ad türünden sözcüklerin rengini, durumunu, biçimini bildirir.

şeklinde bir cümle kursaydık bu, tanım cümlesi olmazdı. Çünkü "Bu nedir?" sorusuna cevap verecek yapıda kurulmamış.

UNUTMA

Tanım cümlesi doğru ya da yanlış, öznel ya da nesnel olabilir.

- Zamir, ismin yerini tutan sözcüktür. (Doğru tanım cümlesi)
- Zarflar, isimlerin niteliğini gösteren sözcüklerdir. (Tanım cümlesi biçiminde kurulmuş ama yanlış bir tanım yapılmıştır.)
- Sandalye, yüksekçe bir yerde oturmaya yarayan ev gereçlerinden biridir. (Nesnel bir tanımlama yapılmış.)
- Sandalye, balkonda denizi seyredirken bana yoldaşlık eden vefalı bir dosttur. (Öznel bir tanımlama yapılmış.)

6) İçerik (Konu/Muhteva) Cümlesi

Sözlü veya yazılı anlatımda verilmek istenen öz, düşünce, duygu ve imgelerin bütününe **içerik** denir. Bir yapının konusu onun içeriğidir. İçerik; yapının özü, anlatılan olay, varlık veya kavramdır. Bir cümle "Bu yapıtta ne anlatılıyor?" sorusunun cevap veriyorsa içerik cümlesidir.

Örnekler:

- *Kuyucaklı Yusuf* romanı, o döneme kadar ifade edilmemiş problemleri, ezilen köylü ve toplumsal yapının aksayan yönlerini ilk defa içerden bir gözle ele alır.
- Zeynep Delav, *Kemik Tozu*'ndaki öykülerde anlaşılmasını, yalnızlığı, terk edilmişliği ince ince işliyor.
- *İnce Memed*, bir köylünün ağılık düzenine başkaldırısını anlatıyor.

SICAK BÖLGE

Öz, konu, muhteva, kahramanlar, anlatılanlar, söz edilenler, olaylar, tema, anlatılan düşünce... gibi kavramlar içerik ile ilgilidir. Bu kavramları kullanarak sorulan sorular da içeriğe dairdir.

UNUTMA

“Anlam” sözcüğü içerik ile, “anlatım” sözcüğü üslup ile ilgilidir. Aynı şekilde “söylenenler” içerikle “söyleyiş” ise üslupla ilgilidir.

7) Üslup (Biçem) Cümlesi

Bir sanatçının, bir sanat türünün veya bir sanat döneminin özel tarzına **üslup (biçem)** denir. Sanatçının anlatım biçimi, sanatını oluşturduğu malzemeyi kullanma yöntemi yani tarzı onun üslubunu oluşturur. Edebî eserlerde “dil ve anlatım özellikleri”yle ilgili yargılar üslup yargısıdır.

Edebiyatta “Sanatçı, nasıl anlatıyor?” sorusunun cevabını içeren cümleler üslup cümleleridir.

Örnekler:

- Nurullah Ataç, edebiyat ve hayat hakkındaki fikirlerini devrik cümlelerle anlatmayı seçmiştir.
- İmgelerle yüklü dizeler, Cenap Şahabettin’in şiirinin içinde çok önemli bir yere sahiptir.
- Romanda kahramanın ağzından kendi fikirlerini abartılı bir dille ve eskimiş sözcükler kullanarak aktarıyor yazar.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde üslupla ilgili bir özelliğe değinilmiştir?

- Şair; kitapta insanın evrendeki yerini, doğanın görkemi karşısındaki sarsılış ve duyularını dile getiriyor.
- Ahmet Mithat'ın meddah ağzı kullanması, olayların akışını keserek araya girmesi, okurla sohbet etmesi onun romanına başka bir özellik kazandırır.
- Yazarın son romanı, sadece Kurtuluş Savaşı anlatmakla kalmamış; aynı zamanda Osmanlı beldelerinin savaş sırasındaki durumuna da ışık tutmuştur.
- Hüseyin Rahmi Gürpınar; bazı romanlarında açların ve fakirlerin, böyle bir sömürü düzeninde zenginleri soymasının suç sayılmayacağı fikrini savunur.
- Servetifünun Dönemi yazarlarından Halit Ziya Uşaklıgil, *Aşk-ı Memnu* adlı romanında mutsuz bir sonla biten bir aşk öyküsünü anlatır.

ÇÖZÜM

Üslup (biçem), bir yazarın anlatım özellikleridir. Dolayısıyla B'deki “meddah ağzı kullanması, olayların akışını keserek araya girmesi, okurla sohbet etmesi” ifadeleri üslupla ilgilidir.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 9

(I) Sait Faik'in *Havuz Başı* öyküsü sıradan bir kişinin günlük yaşamından bir kesit sunmaktadır okuyucuya. (II) Üst yapıda, okuyucuya yazarın yarattığı bir kahramanın ruhsal durumları dile getirilmektedir. (III) Bir adamın yoğun olarak yaşadığı, platonik bir aşkın acıları, ümitleri, ümitsizlikleri, sıkıntıları anlatılmaktadır öyküde. (IV) Tabii ki bu, yazarın gerçekte anlatmak istediği şeyin yabancılaştırılarak karşımıza çıkmasından başka bir şey değildir aslında. (V) Bir türlü âşık olduğu insana ulaşamamanın, kahramanımızda yarattığı sıkıntıları dile getiren yazar, okuyucu ile kasıtlı bir diyaloga girerek metnin art alanında var olan gerçek anlama ulaşmamızı istemektedir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi içerikle ilgili bir yargı değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

UNUTMA

Anlatım, anlatım tarzı, dil, biçem, söyleyiş, teknik, yöntem, sözcük seçimi, dile getiriş... kavramları üslupla ilgilidir. ÖSYM sorularında bu sözcükler kullanılarak da üslupla ilgili soru sorulabilir.

SICAK BÖLGE

Cümlede geçen veya vurgulanan “yoğunluk, yalınlık, doğallık, akıcılık, imgelilik, titizlik” vb. kavramlar da sanatçının üslubu ile ilgilidir. Bu kavramların ne anlama geldiğine göz atalım:

Yoğunluk:

Yoğunluk, az sözcükle çok şey anlatma, özlü bir anlatım demektir.

- Müfit Nadir, dergilerde yazdığı bütün yazılarda sözcük israfından özellikle kaçınarak az sözcükle çok şeyi anlatma yoluna gitmiştir. (duruluk + yoğunluk)
- Kısa, özlü ve özgün yapısı, yoğunluklu anlatımıyla okuyucunun ilgisini çekecek bu öykülerde dokusu sıkı bir anlatım kullanılır. (duru + özgün + yoğun)

Yalınlık:

Anlatımda yalınlık; açık, süsten ve zorlamadan uzak olma, metnin kolayca anlaşılabilmesi, sade olması demektir.

- Nurullah Ataç; çok soyut konuları bile süsten ve zorlamadan uzak, kolayca anlaşılabilen, sade bir dille anlatır.
- Eleştirmenin düşüncelerini olabildiğince somut ve yalın biçimde dile getirmesi gerekir.

Doğallık:

Yazarın yapıtında konuyu, içten geldiği gibi anlatmasıdır. Doğal anlatımda zorlama, yapmacıklık yoktur; tabiiyet ve içtenlik vardır. Yani yazar samimidir.

- Yazar, son şiirinde duygularını içinden geldiği gibi, yapmacıksız anlatmış.
- Günlük hayatta kullanılan sanatsız, yapmacıksız dili kullanarak oluşturmuş öykülerini.

Akıcılık:

Bir metnin okuru sıkıkmaması, kolay okunabilme niteliğine sahip olmasıdır.

- Salah Birsell'in denemeleri okuru hiç sıkıkmaz, su içme kolaylığında okunur.
- Şöyle bir karıştırırım diye kitabı elime almıştım bir de bak-tım yarıya gelivermişim.

Titizlik:

Yazarın anlatımı oluşturan söz değerlerini, dilin sunduğu imkânları özenli, dikkatli kullanmasıdır.

- Sanatçı yapıtlarında sözcük seçimini rastgele değil, özenli bir çalışmanın sonucunda yapıyor.
- Öykülerindeki kahramanları anlatırken kullandığı sözcükler, seçtiği niteliler kılı kırk yaran bir özenin ürünü.

Özgünlük:

Orijinallik demektir. Bir yazarın anlatımının başka yazarlara benzememesi; alışılmışın dışında, sıra dışı, farklı olma, kendine ait özellikleri yansıtmasıdır. Özgünlük, yenilik ve yaratıcılık kavramlarını da içerir.

- Daha ilk öyküleriyle kendine kimsenin gitmediği bir yol çizmeyi bilmiştir o.

- Çukurova'da yaşayan işçilerin sorunlarını sadece kendisinin bildiği bir yolla anlatmayı bildi Yaşar Kemal.

Yaratıcılık:

Yazarın; yaşanmamış, var olmayan bir şeyi hayal edebilmesi, bir şeyi herkesten farklı yollarla yapabilme ve yeni fikirler geliştirebilmesidir. Yaratıcılık, özgünlük ile yakından ilgilidir.

- Yazar, sıradan konulardan hareketle bile kimsenin aklına gelmeyecek kurguları yapabilecek yeteneğe sahip.
- Mülteci sorununu anlatmak için hayalinde canlandırdığı olaylar dizgesi gerçeklerin çok ötesinde.

Kalıcılık:

Bir yapıtın çağını aşması, zamana yenik düşmemesidir. Kalıcı olan yapıtlar, yeniliğini hiçbir zaman kaybetmez. Klasik olarak nitelenen ve çağlar ötesine seslenen yapıtlar ölümsüzlüğü yakalamıştır.

- Genç şair, sesini bugünden yarına duyurmanın yolunu bulmuştur.
- Sanatçı, bugün var olmakla kalmayacak, yarın da daha öteki gün de okurların ilgisini çekmeye devam edecektir.

Evrensellik:

Evrensellik niteliği, her çağda, her insan için geçerli olan konuları işleyen yapıtlar için kullanılır. Sevgi, aşk, ayrılık gibi konular evrenselidir. Bunlar, belli bir çağa veya topluma özgü değildir.

- Nazım Hikmet'in şiirleri her çağda, her insan için geçerli olan konularla donanmıştır.
- Öyle insanı anlatıyor ki duygularınızla, kötü ve iyi yanlarınızla kendinizi bulursunuz, İspanyol veya Türk olursunuz önemli değil.

Yerellik ve Ulusallık:

Belli bir yöre, bölge veya ülkeye özgü demektir. Evrenselliğin tersidir. Bir yapıtın ait olduğu, ülkeye, bölgeye özgü nitelikleri dile getirmesi, bu bağlantısını açıkça belli etmesi demektir.

- Fakir Baykurt, romanlarında kahramanlarını yöresel şivelerle konuşturmuş. (yerel)
- Bu dönemde yaşamış insanların, sadece bu coğrafyada yaşayabilecekleri sorunları kayda geçirmiş öykülerinde. (yerel - ulusal)
- Sanatçının bir görevi de millî değerleri sezdirmektir. (ulusallık)

5. GÜN BİTTİ.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
5

1. (I) Sanat, dünyayı anlama ve bilme çabasının yanı sıra onu anlamlı kılma etkinliğidir. (II) Yani bir arayışın sonucudur; kendini, hayatı anlamlı kılmak adına. (III) İşte gerçek sanatçıların böyle derterleri vardır ve bu amaçla birtakım eserler üretirler. (IV) Sanatçılar hayata, insana dair ne varsa, her tür duygu, düşünce ve kavramı nasıl algılıyorsa onu kendi benliğinde dönüştürür. (V) Sonra edebiyat, resim, müzik aracılığıyla da dışa yansıtmaya çalışır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde tanımlama yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. (I) İnsanın içini ısıtan bir renk karnavalının ortasından usul-cacık akıyor nehir. (II) Dağların karlı zirvelerinden püsküren bulutlar top top olup pamuk tarlasına dönüştürüyor göğü. (III) Sabahın ilk ışıklarıyla köylerinden ayrılan sığır sürülerinin kaldırdığı tozlar etrafı kızıla boyuyor. (IV) Atlı çobanların önüne kattığı koca hayvanlar da dağların tepelerindeki taze otla kaplanmış meralarına yavaş yavaş ilerliyor, haylaz çocuklar gibi. (V) Salına salına yürüyen, tembel ve umursamaz kazlar, küçük çobanların önlerinde nehrin kıyısına kadar yaklaşıp beyaz gövdelerini serin sulara bırakıyorlar.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi kişisel düşünce içermemektedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisi biçemle ilgili bir yargı değildir?**

- A) Yazarda söz tasarrufu var, kısa ve öz bir şekilde söylemek istediğini okuyucuya ulaştırır ve kenara çekilir.
B) Yazar kelimelerle âdeta dans ediyor, kitaplarında akıcı bir dil hâkim.
C) Sanatçı vermek istediği mesajı cümlelerinin arasına ustaca sıkıştırıyor.
D) Bu kitabında yazar, ana mesajı kitabın sonuna yerleştirmiş.
E) Eserin yalınlığı karşısında şaşırıp kaldım, neredeyse bütüncül bir yalınlık.

4. Türk edebiyatının -Tahsin Yücel'in deyişiyle- "kökü kendisinde olan" büyük öykücüsü Sait Faik Abasıyanık'ın ismi söylendiğinde okuyanların zihninde canlanan resimlerde birbirine benzeyen şeyler vardır. Mesela şiirsellik, yalınlık, yazıya dökülmüş sevgi, iyi insanları iyilikleriyle, kötülerini de kötülükleriyle kabulleniş... Tüm bunların anlatıldığı sahil-ler, denizlerin orta yeri, balıkçı kulübeleri, ağır ağır sallanan tekneler...

Bu parçada sözü edilenlerle aşağıdaki kavramlardan hangisi ilişkilendirilemez?

- A) Biçem
B) İçerik
C) Özgünlük
D) Evrensellik
E) Sadelik

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisi doğrudan (düz) anlatıma örnektir?

- A) İbrahim Kavaz, "Sait Faik Abasıyanık" kitabında Sait Faik'in hiçbir edebî akımın etkisi altında kalmadan, kendi yolunu açarak yazdığını belirtiyor.
- B) Hakkı Süha Gezgin'in anlattığına göre Sait Faik o yıllarda, "Sınıfta sakın ve dalgın, bahçede ise yalnız"dır.
- C) İbrahim Kavaz, Sait Faik'in hayatı boyunca çevresiyle uyum sağlayamadığını ve bu uyuşmazlığın da onun her şeyden şikayet eden bir karakter yapısından kaynaklandığını belirtiyor.
- D) *Alemdağ'da Var Bir Yılan* kitabındaki öyküler, İbrahim Kavaz'ın da belirttiği gibi, Sait Faik'in sürrealizme geçen bir öykücülüğü benimsemeye başladığını gösterir.
- E) Samet Ağaoğlu da Varlık dergisinde yayımlanan yazısında Sait Faik'i, toplum meselelerinden çok insanı ele alan sanatçılar sınıfına koyuyor.

6. Aşağıdaki cümlelerle ilgili olarak ayraç içinde verilen kavramların hangisi yanlıştır?

- A) Sosyoloji, bizi gündelik deneyimlerimizi yeniden değerlendirmeye yönlendiren bilim dalıdır. (tanım)
- B) Sosyoloji; çevremizdeki toplumsal kurallar, kültürel normlar, yoksulluk, ayrımcılık gibi olguların belirli tarihsel süreçlerle şekillenmiş olduğunu gösterir. (nesnellik)
- C) Doğru bildiklerimizi sorgulamaya açarak başka bir dünyanın mümkün olduğunu en iyi sosyoloji gösterir. (öznellik)
- D) Sosyoloji özgür ve demokratik bir toplum oluşturabilme konusunda bizleri donanımlı hâle getirir. (dolaylı anlam)
- E) *Sosyolojik Düşünmek*'te Bauman, sosyolojinin inceleme konusu olan ikilik ve karşıtlıkları çok boyutlu bir bakışla irdeliyor. (içerik)

7. (I) Türküler, sosyal hayatı her açıdan kuşatan bir özelliğe sahiptir. (II) Hayatı bir bütün olarak türkülerden okumak mümkündür. (III) Bu yüzden de "ortak değer üretme ve üretilen ortak değerleri yansıtırma bağlamında toplumu oluşturan bireylerin birbirlerini tanıma, anlama ve böylece bütünleşmesini sağlama aracıdır. (IV) İnsanın en belirgin duygularından olan aşkın yansıtılma biçimi de türkülerde kendisine fazlasıyla yer bulan konulardandır. (V) Türkülerimizde umutsuz aşklara da geniş bir şekilde yer verilmiştir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde tanımlama yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisi kanıtlanabilirlik açısından diğerlerinden farklıdır?

- A) Bu yazarımızın romanları, yaşanmışlığa bire bir karşılık gelen somut hayatın yansımalarıdır.
- B) Onun romanları, yakın ve uzak geçmişteki yaşanmışlıklar üzerine kurulmuştur.
- C) O, hep yaşam romanları yazmış; romanlarını mutluluk, mutsuzluk, sevgi, aşk, acı, sevgisizlik, yenilgi gibi yamsal gerçekler üzerine kurgulamıştır.
- D) Roman ve öykülerinde olduğu gibi denemelerinde de okuru okuma ediminin içine alarak, sınıksız sararak beyin jimnastiği yaptırıyor.
- E) Onun romanının zamanı, kendisinin doğrudan içinde yer aldığı zaman ya da zamanları onun zamanına değenlerin zamanıdır.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

CÜMLE DÜZEYİNDE ANLAM

6.
GÜN

ANLAM İLİŞKİLERİNE GÖRE CÜMLELER

KAVRAM HARİTASI

1)	Neden-Sonuç İlişkili Cümle
2)	Amaç-Sonuç İlişkili Cümle
3)	Koşula Bağlılık Anlamı Taşıyan Cümle
4)	Karşılaştırma Anlamı Taşıyan Cümle
5)	Aşamalı Durum Bildiren Cümleler

1) Neden-Sonuç (Sebe-sonuç) İlişkili Cümle:

Neden-sonuç cümlelerinde birden fazla yargı bulunur. Bu yargılar anlamca birbirleriyle ilişkilidir. İki yargıdan biri diğerinin nedeni olduğu için cümleye **neden-sonuç cümlesi** denir. Buna **gerekçeli cümle** de denilebilir. Eylem gerekçesiyle birlikte ifade edilmiştir.

Bu tür cümlelerde eyleme sorulan "Niçin?" sorusuna anlamca "çünkü" ile başlayan cevap alınır. Söz gelimi "Kitap çok geç yayımlandığı için okur tarafından yeterince ilgi görmedi." cümlesinde "ilgi görmedi" eylemi bir sonuçtur. "Niçin ilgi görmedi?" diye sorulduğunda "Kitap çok geç yayımlandığı için" cevabı alınır. Niçin sorusuna cevap veren bölüm gerekçe / neden bölümüdür.

Örnekler:

- Yazmadan önce ayrıntılı plan yaptığımdan yazma süreci kolaylaşıyor.
- Mevsim çok kurak geçtiği için ağaçlar yeterince meyve vermedi.
- Yolların kapalı olması nedeniyle o gece eve gidemedik.
- Romanın dili çok ağır, bu nedenle romanı öğrencilerime tavsiye edemedim.
- Bu fırlıdak adama kimse güvenmiyor çünkü bugüne kadar verdiği sözleri yerine getirdiği görülmemiştir.
- Bu çocuk bu işi yapamaz zira yeterli tecrübesi yok.

SICAK BÖLGE

Gerekçe olan yargı, temel cümlelerin yan cümlecisi olabilir. Bu durumda temel cümleye fiilimsilerle bazen de bağlaçlarla bağlanır.

- Soruma cevap **vermediği için** ona kızdım.
Gerekçe olan yargıyla sonuç olan yargı iki farklı cümle hâlinde ifade edilip yan yana yazılabilir:
- Sabah işe gelmedi. Akşamdan istifa etmişti.
Neden-sonuç cümlelerinde olay gerçekleşmiş, sonuç ortaya çıkmıştır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki dizelerin hangisinde sebep-sonuç ilişkisi vardır?

- Belki bir gün rüzgar olurum ben de
Eserim başakların üzerinden
- Şimdi gülemiyorum kaygısızca
Asık suratlı insanlar kızıyor bana
- Ey hep bir kelime arayan kalbim
Sonra arayan, tekrar arayan kalbim
- Biz de bir kere sevinebilseydik.
Çiçek açmış ağaçlar gibi çıldırasıya.
- Küçük pencerem bahçeye bakar
Bademler, erikler geceye bakar

ÇÖZÜM

Verilen dizelerde B seçeneğini incelediğimizde şair, kaygısızca gülememesinin sebebini asık suratlı insanların kızmasına bağlamıştır.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 10

(I) Roman okuyan bir ailenin üyesiydim, bu özendirici ortam sayesinde roman okumanın tiryakisi oldum. (II) Okuduğum bölüme destek olsun diye siyaset bilimi, sosyoloji vb. kitaplara dadandım bir süre. (III) Âşık oldum, aşk şiirlerini keşfettim. (IV) Sonra bir söyleşi okudum öyküye/hikâyeye takıldım kaldım. (V) Epey bir süre çağdaşlarım ne yapmış ise kaçırmaksızın okudum.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde sebep-sonuç anlamı yoktur?

- I
- II
- III
- IV
- V

2) Amaç-Sonuç İlişkili Cümle:

Amaç; erişilmek istenen sonuç, maksat, gaye, erek veya hedef demektir. Amaç-sonuç cümlelerinde yüklemde bildirilen temel yargının hangi amaçla yapıldığı bir yan cümlecik olarak cümlede içinde bulunur. Yan cümlecik yüklemde bildirilen eylemin hangi amaç gözetilerek yapıldığını belirtir.

Türkçenin inceliklerini öğrenebilmek için yazarlık kursuna gidiyorum.

Bu cümlede “yazarlık kursuna gitme” eyleminin amacı “Türkçenin inceliklerini öğrenebilmek” şeklinde belirtilmiştir.

Örnekler:

- Yıllardır görmediğim büyük amcamı görmek üzere İstanbul'dan kalkıp Adana'ya geldim.
- Sanatçı, bu romanını öğrenci sorunlarını yazın dünyasına taşımak için kaleme almış.
- Kaymakam Selahattin Bey, bu küçük yavrucağa sahip çıkmak niyetiyle onu evlat edinir.
- Okurlar yetkin metinler okusun diye bir sanatçı olarak gece gündüz çalışıyorum.
- Öteki arkadaşlar, bu mutlu olayı kutlamak üzere Nail'in onlara çay ikram etmesini istemişler.

UNUTMA

Sebepten amaç da “niçin” sorusunun karşılığıdır ve ÖSYM sorularında her ikisi de “gerekçe” sayılmıştır.

SICAK BÖLGE

Neden-sonuç ilişkisinde önce neden gerçekleşir, sonra buna bağlı bir sonuç ortaya çıkar. Amaç-sonuç ilişkisinde kişinin eylemi gerçekleştirme amacı vardır ancak bu amaç gerçekleşip gerçekleşmediği kesin değildir.

Gerçekleşmiş bir şey amaç olamaz.

- İstanbul'a bir iş bulup çalışmak ve para kazanmak için gelmiş.

Bu cümlede “İstanbul'a gelmiş” sözü sonucu ifade eder ve gerçekleşmiştir. “bir iş bulup çalışmak ve para kazanmak” sözü amacı ifade eder ve cümlede söylendiği anda henüz gerçekleşmemiştir.

3) Koşula Bağlılık Anlamı Taşıyan Cümle:

Koşul (şart) cümlelerinde eylemin gerçekleşmesi başka bir durumun varlığına, gerçekleşmesine bağlıdır. Öne sürülen koşul gerçekleşmezse yargı da gerçekleşmez. Bu cümleler bir oluş veya kılıf, bir koşul veya dileğe bağlayarak bildirir.

“Dikkatli ve yavaş yavaş okursan felsefe metinlerini anlayabilirsin.”

Bu cümlede “felsefe metinlerini anlayabilme” sonucu “dikkatli ve yavaş yavaş okuma” koşuluna bağlanmış.

Örnekler:

- İhtiyacı olan insanlara iyilik yaptıkça onların gözündeki değerin artar.
- Kütüphaneden son aldığın kitabı getirdin mi önümüzdeki hafta okumak için yenisini alabilirsin.
- Bu köyde yaşamaya devam edebilirsin ama kesinlikle eski muhtarla konuşmayacaksın.
- Yeni romanımı bitirebilirim bu yaz ailemle birlikte Madrid'e gitmeyi düşünüyorum.
- Ülkemizin yasaları izin verseydi sokakta yaşayan, evsiz barksız kalmış en azından beş çocuğu evlat edinmek isterdim.

SICAK BÖLGE

Cümlede koşul anlamı her zaman -sa / -se ekiyle sağlanır, diye bir kural yok. Kimi zaman çeşitli edat ve bağlaçlar ile zarf fiil ekleri de cümleye koşul anlamı verebilir.

- Çiçekler **sulandıkça** boy atar.
(zarf-fiil eki -dıkça koşul anlamı sağlamış.)

Ayrıca unutulmamalıdır ki -sa / -se eki bazen istek de bildirir.

- Yaz gelse, güneye inip denize girsek...

4) Karşılaştırma Anlamı Taşıyan Cümle:

Karşılaştırma, kişi ve nesnelerin benzer veya aynı yanlarını incelemek, bunlarla ilgili bir sonuca varmaktır. İki varlık veya kavramın, benzeyen yönleri bakımından güçlü ya da zayıf olduğu saptamasının ortaya konmasıdır. Bu cümlelerde karşılaştırma anlamı “en, daha, gibi, kadar, ise, -den fazla” gibi sözcükler kullanılarak sağlanır.

Örnekler:

- İstanbul şimdi bir yıl öncesine göre çok daha kalabalık.
- Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* romanı aynı yazarın *Kuyucaklı Yusuf*'undan daha fazla satıldı.

- Ne yapıyorum, nasıl yapıyorum sorularını yanıtlamak gerçekten kolay değil çünkü ne yaptığımız, nasıl yaptığımız üzerinde yazarken daha az, yazdıktan sonra daha çok düşünürüz.
- Ünlü masal kahramanı Heidi'nin oradan oraya koştuğu Alp-ler ile hemen hemen aynı güzelliğe sahip bir yayladayız.
- Bugünkü edebiyatta bu güçte bir yapıtla karşılaşmadım, günümüz yazarları arasında hiç kimse, ne ben ne de bir başkası, böyle bir şey yazmayı başaramadı.

SICAK BÖLGE

- Kimi benzetmeli anlatımlarda karşılaştırma ilgisi sezilir.
- Gözleri deniz gibi maviydi.
Bu cümlede gözlerin maviliği denizin maviliğine benzetilmiş ve "mavilik" açısından karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırmada iki unsurun da cümlede kullanılması gerekmez.
- Kızılırmak Türkiye'nin en uzun nehridir.
Bu cümlede Kızılırmak'ın karşılaştırıldığı diğer nehirler söylenmemiştir. Ancak "en uzun" sözünden bir karşılaştırmanın varlığı anlaşılıyor.
- Kıyas yapılmaksızın varlıkların özelliklerinin verilmesi, karşılaştırma değildir.
- Bir tarafta başı karlı dağlar; bir tarafta yemyeşil ağaçlar vardı.

5) Aşamalı Durum Bildiren Cümleler:

Aşama, önem veya değer bakımından gitgide yükselen sıra basamaklarının her birine denir. Anlatımda bir durumun zihinde daha iyi canlanabilmesi için o durumu zaman içindeki değişim sırasıyla anlatmadır.

Örnekler:

- Plan yaptım ve romanımı plana adım adım uyararak yazdım.
- Uyardım, kaç kere konuştum, ilişkimi kestim ama yine de anlamadı yaptığı hatayı.
- Uyudukça tembelleşiyor, tembelleştikçe şişmanlıyorsun kardeşim.
- Bahçedeki toprak küp, bekledikçe güzelleşiyor; güzelleştikçe müşterisi artıyordu.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- Uçak bileti almak için çarşıya çıkacağım.
- Bugün öğretmen beni sorarsa ona hastalandığımı söylersin.
- Mustafa Kutlu'nun en beğenilen hikâyelerinden biriydi bu hikâyesi.
- İçinde bulunduğumuz yarım kürede hava sıcaklıkları her geçen yıl artıyor.

Numaralanmış cümlelerde aşağıdaki anlam ilişkilerinden hangisi yoktur?

- Aşamalı durum
- Amaç-sonuç ilişkisi
- Neden-sonuç ilişkisi
- Koşul-sonuç ilişkisi
- Karşılaştırma

ÇÖZÜM

Numaralanmış cümleleri incelediğimizde I. cümleden B, II. cümleden D, III. cümleden E ve IV. cümleden A'ya ulaşılır. Verilen cümlelerde neden-sonuç ilişkisi yoktur.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 11

- Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış. (gerekçeli yargı)
- Baba, oğula bir bağ bağışlamış; oğul, babaya bir sal-kım üzüm vermemiş. (karşılaştırma)
- İki gönül bir olunca samanlık seyrân olur. (koşul-sonuç)
- Benzeye benzeye kış, benzeye benzeye yaz olur. (aşamalı yargı)
- Alçak yerde yatma, sel alır; yüksek yerde yatma, yel alır. (neden-sonuç)

Numaralanmış olarak verilen atasözlerinden hangisinde ay-raç () içinde belirtilen kavramın örneği yoktur?

- I
- II
- III
- IV
- V

6. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 53 ve 56. sayfalardaki testleri çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
6

1. Aşağıdaki dizelerin hangisinde bir yargı gerekçesiyle birlikte verilmiştir?

- A) Yiğidin başına bir iş gelince
Onu yad ellere açıcı olma
- B) Elinden geldikçe sen eylik eyle
Hatıra dokunup yıkıcı olma
- C) Sen eyilik et de o zayı olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma
- D) Alçaklarda otur, gözet kendini
Katı yükseklerden uçucu olma
- E) Seni her mecliste hacil (küçük) düşürür
Kötülerle konup göçücü olma

2. Bazı insanlar vardır, yaptığı işe aşkla bağlıdır ve o işe kendini adanmıştır. (I) Ben Cem Duman'ı bir yazın misyoneri bir yazın âşığı olarak görüyorum. (II) O kitap yayımlamakla kalmamış; kitap redaksiyonu, sayfa düzenlemesi, kitap sözleşmesi, kitap tanıtım toplantılarının düzenlemesine kadar olan bütün rolleri üstlenmiş. (III) Büyük bir keyifle yazarları evinde konuk etmiş, onları Hollanda'da gezdirmiş; kâh gülümüş, kâh üzümüş, kâh tadını çıkarmış... (IV) Bu *Bir Başka Anılar* kitabında on beş yazar ve sanatçı ile anılarını paylaşmış. (V) Kendi deyimiyle, "*Bir Başka Anılar*; yazar, şair ve sanatçılarla seyahatlerim ve sohbetlerimizden çıktı."

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi kendinden önceki yargının gerekçesi durumundadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. (I) O; yaşama karşı savaştan yürekli, yalnız bir adamdır. (II) O, yalnızlığını yazdığı roman ve öykülerinde çoğaltır aslında. (III) Yaşadıklarını, obasını, arkadaşlarını unutmaz; vefalıdır. (IV) Kendince değerli bulduklarını öyküleştirir. (V) Kendi yaşamından önemli bir kesittir öyküleri.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yargı gerekçesiyle birlikte verilmiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde karşılaştırma anlamı yoktur?

- A) Söylediği şarkılarından çok yaptığı dizi müzikleriyle halkın gönlünü kazanmıştı.
- B) Bağlama Anadolu'da en çok rağbet gören, en çok kullanılan çalgıdır.
- C) Tiyatroda, teknik bakımdan sinemadaki kadar olanağa sahip değiliz.
- D) Şimdilerde eski gemilerin yerini son derece modern gemiler almış.
- E) Dinleyici, konuşmacıyı sorgulayarak dinlemelidir.

5. (I) Türk edebiyatı, dünyaya çok fazla açılmadı maalesef. (II) Orhan Pamuk ismini bilen çok tabii ama onun dışında yanına gelen bir yazar olmadı. (III) Belki Elif Şafak, yaygın çevriliyor. (IV) Türkiye'den Orhan Pamuk çıkmış, Türk edebiyatı nedir, merak edelim, araştıralım diye çaba harcayan Batılı eleştirmen veya edebiyat meraklısı yeni yeni ortaya çıkıyor. (V) Bizim şiirimiz çok kuvvetlidir; şiire ilgi olmadı, diğer romancılara da.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde amaç anlamı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. (I) Gündelik anlamıyla yarar, çıkar duygusunda olan sanat; sanat değildir. (II) Gerçek sanat; yarar, çıkar düşünmez; düşündüğü anda sanat olmaktan çıkar. (III) Üstelik insanları kandırır, oyalar ve sömürür de. (IV) Sanat sevgisi insanın ne sağlığını artırır ne kazancını ne rahatını. (V) Gerçeği, hem sanatçıyı hem çevresini tedirgin eder; sahtesi ise tedirgin etmez ama kafasını, yüreğini köreltir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde karşılaştırma anlamı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7. I. Eğer benim ile gitmek dilersen
Eğlen güzel yaz olsun da gidelim
- II. Adı sanı bilinmedik illere
Gitmeyince gönül yardan ayrılmaz
- III. Severim güzeli nice olursa
Boyu uzun, beli ince olursa
- IV. Mecliste arif ol kelamı dinle
El iki söylerse sen birin söyle
- V. Azrail gelmiş de can talep eyler
Benim can vermeye dermanım mı var

Bu dizelerin hangisinde koşul-sonuç ilişkisi yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. (I) Apartmanda yaşamaktan mutsuzum. (II) Bana hapishaneleri hatırlatıyor. (III) Onların insanlar için uygun yapılar olduklarına inanmıyorum. (IV) Bir de onca hikâye birikiyor ama kimsenin bu anlatıları dinlemeye vakti yok; hep “koş koş”, “yetiş yetiş” hâli ve şimdilerde bir de buna eklenen “daha daha”, “yeni yeni” arzuları. (V) Apartman yaşamı aceleci kılıyor, bölüyor ve iletişimsiz bırakıyor insanları. (VI) Ama işte bir umut, belki pembe bir apartmanda yaraları öpüp iyileştirecek birileri kalmıştır.

Bu parçada yer alan numaralanmış cümlelerin hangisi I. cümledeki yargının gerekçesi değildir?

- A) II B) III C) IV D) V E) VI

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisi, aşamalı bir durum bildir-mektedir?

- A) Samsun’da bugün yağmur yağdı, sonra güneş açtı ve gökkuşağı oluştu.
- B) Susuzluktan yapraklarını dökmüş çiçek suladıkça yeşerdi, yeşerdikçe güzelleşti, çiçeklendi.
- C) Çocuk, okula gidiyor, sonra bir mağazada çalışıyor, akşam annesine yardım ediyordu.
- D) Orman yavaşça yükselip bir dağı çevreliyor ve dağın sivri, karlı tepesi pamuk pamuk bulutları deliyordu.
- E) Dere boyunca sıralanan çeşit çeşit meyve ağaçlarının dallarındaki meyveler tam olgunlaşma dönemindeydi ve yerlere dökülüyordu.

10. İki dili iyi bilmek, yazınsal değer taşıyan bir çeviri yapabil-mek için yeterli değildir.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi bu yargının gerekçesi olmaya en uygun cümlesidir?

- A) Kaynak dili ve hedef dili, tam anlamıyla bilmek asla mümkün değildir.
- B) Yazınsal yapıtların kalıcılığı konusunda kaynaklan-maz, bu ancak özgün bir biçimle mümkündür.
- C) Yazarlığın sırrına ancak ve ancak dilin sırrına varabi-lenler ulaşır.
- D) Bir çevirinin doğru yöntemlerle yapılmaması, çevirilen eserin değerini yok eder.
- E) Çevirmen yazınsal yeteneğe sahip değilse yaptığı çe-viri yazınsal yapıt katına yükselemez.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir karşılaştırma söz konusudur?

- A) Kars çoban köpeği; Kuzey Doğu Anadolu yöresinde yetişen, saflığı tescil edilmiş, bölge şartlarına uyumlu, çok iyi koruyucu özelliğe sahip, zeki bir çoban köpeğidir.
- B) Çiçeklerinde altı adet taç yaprak bulunan Kapadokya soğanı; kayalık-ormanlık alanları sever ve 900-1400 metreler arasındaki yükseltilerde yetişir.
- C) Avrupa’nın son iki milyon yılda geçirdiği buzul devirle-rinde soğuktan kaçan hayvan türleri Balkanlar ve Kaf-kasya üzerinden Anadolu’ya gelmişlerdir.
- D) Karadeniz’de yaşayan hayvan ve bitki türleri, Akde-niz’deki kadar çeşitli değildir.
- E) Deniz üzerinden uçmamaya özen gösteren Avrupa leylekleri, İstanbul Boğazı’nın dar noktalarından geç-rek Afrika’ya doğru yolculuklarına devam ederler.

12. (I) Bırakmaktan ve denemekten vazgeçmediğiniz sürece asla yenilmiş değilsiniz. (II) Başarısızlıklarımızdan işlerin nasıl yapılmayacağını öğreniriz. (III) Edison ampülü keş-fetmek için yaptığı ilk altı bin denemede başarılı olamamış-tı. (IV) Cesaretinin kırılıp kırılmadığı sorulduğunda “Hayır, şimdi bunu yapamayacağımız altı bin yolu da iyi biliyorum.” diye cevap vermişti. (V) Edison gibi bizim de bazen başarı-yı öğrenmeden başarısızlığı öğrenmemiz gerekiyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde ko-şul anlamı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7.
GÜN

CÜMLE DÜZEYİNDE ANLAM

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

CÜMLENİN İÇERDİĞİ DUYGU, DÜŞÜNCE VE KAVRAMLAR - 1

KAVRAM HARİTASI

1)	Varsayım
2)	Olasılık (İhtimal)
3)	Tahmin
4)	Öneri
5)	Tasarı
6)	Sitem
7)	Yakınma (Şikâyet)
8)	Hayıflanma
9)	Ön Yargı (Peşin Hüküm)
10)	Uyarı
11)	Endişe (Kaygı)
12)	Eleştiri
13)	Öz Eleştiri
14)	Beklenti
15)	Kesinlik
16)	Çaresizlik

1) VARSAYIM

Belli bilgilere olanak sağlamak, bağlantıları anlaşılır kılmak, olayları açıklamak üzere geçici olarak konmuş önerilere **varsayım** denir.

Cümlede varsayım anlamı “**diyelim ki, tut ki, farz edelim, kabul edelim, bir an için düşünelim**” gibi sözlerle sağlanır.

Örnekler:

- Diyelim ki sana istediğin krediyi verdiler, o zaman atölyeyi açabilecek misin?
- Mersin’de, deniz kenarında sakın bir evde yaşadığını farz et.
- Tut ki yıllardır üzerinde çalıştığın bu romanı hiç bitiremedin ve hiçbir zaman yayımlayamadın.
- Bir an için İsviçre Alplerinde, çok sakın bir köyde bir keçi çobanı olduğunu düşün.

2) OLASILIK (İhtimal)

Olasılık cümlelerinde bir yargının gerçekleşme ve gerçekleşmeme ihtimallerinden söz edilir. Bu tür cümlelerde bir “ikilem” vardır. Bir cümlede olasılık anlamı, “-dir, -ecek, sanki, belki, sanırım, galiba, herhâlde, olabilir” gibi ek veya ifadelerle sağlanır.

Örnekler:

- Başkan, bu akşam televizyon konuşmasında nükleer enerji konusundaki son gelişmelere belki değinir.
- Köydeki bahçeye dört yıl önce diktiğimiz elma fidanları bu yıl meyve verebilir.
- Betül, derse gelmediğine göre bir işi çıkmış olmalı.
- Odadan hiç ses gelmiyor, Macit dayım uyumuş olabilir.

3) TAHMİN

Akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirmeye **tahmin** denir. Tahmin, bir durumun, bir olayın sonucu ile ilgili fikir yürütmedir.

Örnekler:

- Saat beş oldu, Antalya uçağı şimdiye kadar kalkmıştır.
- Başakların olgunluğuna bakılırsa bu yıl ambarlarımız buğdayla dolacak.
- Barajda sular normal seviyenin üzerine çıktı, yakında kapakları açarlar.

SICAK BÖLGE

Birtakım verilerden yola çıkarak sonucu tahmin etmeye, sonuçla ilgili yoruma ulaşmaya çıkarımda **bulunma - çıkarım yapma** da denir.

Örnek:

- Yüzü gülüyor demek ki sınavı iyi geçti.
- Deneme sınavına girmediğine göre yeterince hazırlanmamış.
- Onu hiç arayıp sormuyorsun öyleyse ona kızdın.

4) ÖNERİ (Salık Verme)

Öneri; bir sorunu çözmek için tavsiyede bulunma, yol gösterme, öğüt verme ve görüş bildirmedir. Öneri, bir konuda görülen eksikliğin nasıl giderilebileceği konusunda yol gösterir.

Örnekler:

- Bir eleştirmen olarak romanının sayfa sayısını okunabilir düzeyde tutman gerektiğini düşünüyorum.
- Hangi okulu seçeceğinle ilgili kararsızlığını gidermek için tercih konusunda uzman ve deneyimli biriyle konuşmalısın.
- Bu kenar mahalle evi, artık size küçük geliyor; bunu satın da şehrin güzel bir yerinden büyükçe bir ev alın.

5) TASARI (Plan)

Olması veya yapılması istenen bir şeyin, zihinde aldığı biçime **tasarı** denir. Anlatımda tasarı anlamı taşıyan cümle, gelecekte yapılması düşünülen bir şeyin zihinde aldığı biçimin ifadesi, yani plandır.

Örnekler:

- Gelecek yıl, on yıl önce yaylaya yaptığım minik kulübemin çatısını yenilemeyi düşünüyorum.
- Üniversiteyi kazandığımda planım bir araba almak ve okula kendi arabamla gitmek.
- Yeni romanım, dört kişilik bir ailenin yaşadığı dramı, uğradığı haksızlıkları anlatacak.

6) SİTEM (Gönül Koyma)

Sitem; bir kimseye, yaptığı bir hareketin veya söylediği sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık gibi duygular uyandırdığını öfkelenmeden belirtmedir. Sitem cümlelerinde bir dostun kırgınlığı seziilir ve “aşk olsun” havası hâkimdir.

Örnekler:

- Ta Almany'a'dan bizim kasabaya geldin ve benimle görüşmeden gittin öyle mi?
- Çocukluğun bizimle geçti, elimizde büyüdün, insan bir arar sorar.
- Hafta sonu pikniğe gitmişsiniz, aşk olsun, bize neden haber vermediniz?

7) YAKINMA (Şikâyet)

Bir durum veya olaydan şikâyet etmeye, hoşnutsuzluk belirtmeye ve sızlanmaya **yakınma** denir. Sitemden farklı olarak yakınmada bir kızgınlık vardır. Dostluk havası yoktur.

Örnekler:

- Günümüzde çeşitli sanat kollarıyla uğraşan aydınlarımız bir türlü halkın sorunlarına eğilip onları dile getiremedi.
- El yazınızın okunaksız olması öykülerinizi bilgisayara aktarırken beni çok zorladı.
- Siz, bunca yıldır dünyanın çeşitli yerlerinde başka insanların yaşadığı acılara duyarsız kaldınız.

8) HAYIFLANMA (Üzülme)

Hayıflanma; bir şeye acıma, üzülme, yazıklanma ve yerinme demektir. Pişmanlıkların anlatımı en yoğun hayıflanma cümlelerini oluşturur. Ama ortaya çıkan bir duruma üzülme bildiren ve pişmanlık içermeyen cümleler de hayıflanma cümleleridir. Hayıflanma cümleleri “Ne yazık ki, keşke, tüh, vah” anlamları taşır.

Örnekler:

- Ben de senin kadar düzenli çalışsaydım da istediğim üniversitede okuma şansını yakalasaydım.
- Yaşımız geçmeden gözlerimiz görür ellerimiz tutarken gezip eğlenseydik...
- Gençlik günlerinin su gibi akıp gittiğini, hayatı güzelleştiren birçok şeyin elimizden kayıp gittiğini nasıl da fark etmemişiz!

9) ÖN YARGI (Peşin Hüküm)

Bir şeyi yeterince bilmeden varılmış kanı, önceden verilmiş yargıya **ön yargı** denir. Sonuçlanmamış bir olay hakkında ön yargı anlamı taşıyan cümle kurulabilir. Ön yargı, olumlu ya da olumsuz olabilir.

Örnekler:

- Yeni çektiğiniz film, bu yılın en çok seyredilen filmi olacak.
- Bu kitabın, çok kaliteli şiirler içerse bile en fazla üç yüz kişi tarafından satın alınacağını biliyorum.
- Şimdi hiç kimsenin önemsemediği, herkesin itip kaktığı bu çocuk gelecekte çok büyük bir adam olacak.

10) UYARI (İkaz)

Uyarı; bir konu veya sorun üzerine ilgi çekme, bu konuda sorumlu kişileri ikaz etmedir. İhtar etme, tembihte bulunma şeklinde de ifade edilebilir.

Örnekler:

- Önlem alınmazsa kısa zaman sonra ülkemizde havayı temizleyecek orman kalmayacak.
- Biraz daha hızlı yürümezsen piknik otobüsüne yetişemeyeceksin.
- Öykülerin dilini güncelleyip yaşayan sözcükleri kullanmazsan bir süre sonra genç okurun kalmayacak.

11) ENDİŞE (Kaygı)

Düşünce, tasa, kuşku, korku... Endişe cümleleri üzüntülü düşünce durumunu yansıtır. Kişilerin bazı bilgi veya düşüncelere dayanarak “ya kötü bir şey olursa” şeklindeki kaygılarını dile getirmesidir.

Örnekler:

- Un fiyatları bir kere daha artarsa ne yaparız biz?
- Bu kitabı yayımladık ama ya beklediğimiz ilgiyi görmezse...
- Acaba o gurbette nasıl yer içerler, ne yaparlar?

12) ELEŞTİRİ

Eleştiri; bir insanı, eseri, konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla incelemektir. Bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türüne **eleştiri** denir.

Anlatımda, sanat eseri üzerine verilen hüküm içeren cümleler eleştiri cümlesidir.

Örnekler:

- Öykülerinde sıradan insanın dünyasını vermek amacıyla başvurduğu şive kullanımı metinleri basitleştirmiş.
- Cervantes’in, kahraman Don Kişot karşısındaki karmaşık tutumu onun bazı konularda kararsız olduğunu ortaya koyuyor.
- Beş Hececiler, amaçladıkları hâlde halk ozanlarının düzeyini yakalayamadılar ve ne yazık ki şiirsellikten de uzaklaştılar.

SICAK BÖLGE

Eleştiri, sosyal hayatta yalnızca olumsuzlukları dile getirmek anlamı taşır. “Bu çocuğu niye bu kadar eleştiriyorsun?” cümlesinde olduğu gibi. Ama sanat eserleri ve sanatçıyla ilgili bir yazı söz konusuysa olumlu da olsa olumsuz da olsa “değerlendirme” cümlelerinin tamamı eleştiri cümlesidir. Nitekim ÖSYM sorularında “olumlu eleştiri”, “olumsuz eleştiri” ifadeleri yer almaktadır.

13) ÖZ ELEŞTİRİ

Bir insanın kendini, bir sanatçının kendi eserini ya da davranışını eleştirmesine **öz eleştiri** denir. Kişinin kendi davranışları ve yaptıkları üzerine verdiği yargılardır. “otokritik” sözcüğü de öz eleştiri yerine kullanılır.

Örnekler:

- Köydeki akrabalarım yeterince zaman ayırsaydım bugün beni daha kolay kabul ederlerdi.
- Bugünden bakınca genç iken yazdığım romanların halkın sorunlarına yabancı kaldığını, topluma uzak düştüğünü fark ediyorum.

14) BEKLENTİ

Gerçekleşmesi beklenen davranış, iş, durum veya olayı bildiren cümlelerdir. Bu tür cümleler, beklentinin kendisini ifade eder; bu beklentiler bazen gerçekleşir, bazen gerçekleşmez.

Örnekler:

- Teyzem, Almanya’dan dönerken en sevdiğim bisikletten getirir bana. (beklenti)
- Bu yeni girişimin sonucunda hepimiz zengin olacağımızı ummuştuk. (gerçekleşmemiş beklenti)
- Öykü kitabımın, yayımlandıktan kısa bir süre sonra çok satanlar listesine girmesini bekliyorum. (beklenti)

SICAK BÖLGE

Beklenti ile gerçekleşmemiş beklenti karıştırılabilir.

- Bugün beni arar sanmıştım.

Bu cümleyi söyleyenin beklentisi “aranmak”tır. “sanmıştım” sözünden bu beklentinin gerçekleşmediğini anlıyoruz. Yani gerçekleşmemiş beklentiler, hayal kırıklığı bildirir. Boşa çıkmış bir beklenti vardır.

15) KESİNLİK

Bir bilginin, bir kanının kuşkuya düşmeden onaylanması durumuna **kesinlik** denir.

Örnekler:

- Senin gibi disiplinsiz ve özensiz bir oyuncuyla bir daha çalışmam olanaksız.
- Geçen yıl Gölyazı'daki evde yazmaya başladığım öykü kitabım dün itibarıyla bitmiştir.

16) ÇARESİZLİK

Gerçekleşen bir olay veya oluşan durum karşısında yapılabilecek herhangi bir şey olmamasına, elden bir şey gelmemesine **çaresizlik** denir.

Örnekler:

- Gitmediği doktor, hastane kalmadı fakat hastalığını tedavi ettiremedi.
- Parasızlık elimi kolumu bağladı, köyden dışarı çıkamıyorum.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- Türkiye'de hiç kimsenin dikkatini çekmeyen bu romanın dünyanın en çok satanları listesine girdiğini düşünelim. (varsayım)
- Gecenin bu saatinde kapımızı çalan Mücella teyze olsa gerek. (kesinlik)
- Seranızı camdan yaparsanız ürünleriniz hem daha sağlıklı olur hem de seranızdan daha fazla verim alırsınız. (öneri)
- Aynı sokakta yaşadığımız komşularımızın hiçbiri çektiğimiz sıkıntılarla ilgili bize el uzatmadı. (yakınma)
- Babamın köydeki bahçesinde bulunan o dev ağacın dalları arasına bir ağaç ev yaptıracağım. (tasarı)

Yukarıda numaralanmış dizelerden hangisinin anlamı başka içinde verilen kavram ile uyuşmamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

Verilen cümleler incelendiğinde I'de varsayım, III'te öneri, IV'te yakınma ve V'te tasarı anlamı olduğu görülecektir. Ancak II. cümlede kesinlik değil olasılık anlamı vardır.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 12

- Çanakkale'yi gerçekten anlamak ve keyifli bir gezi yapmak istiyorsanız rehber olarak size Serdar Bey'i salık veriyorum. (öneri)
- Bir şiir kitabı yayımladım, hiçbir eleştirmen köşesinde dergisinde bir tanıtım yazısı bile yazmadı. (yakınma)
- Tut ki karnım acıktı, anneme küstüm, tüm şehir bana küstü. (varsayım)
- Bu iş öyle kolayca yapılabilecek bir iş değil, senin üstesinden gelebileceğin bir şey değil yani. (ön yargı)
- Robinson Crusoe'da, basit ve kaba üslûbuna rağmen Homeros'un *Odysseus*'sını hatırlatan destansı özellikler vardır. (öz eleştiri)

Yukarıda numaralanmış dizelerden hangisinin anlamı başka içinde verilen kavram ile uyuşmamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 59. sayfadaki testi çözelim.

8.
GÜN

CÜMLE DÜZEYİNDE ANLAM

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

CÜMLENİN İÇERDİĞİ DUYGU, DÜŞÜNCE VE KAVRAMLAR - 2

KAVRAM HARİTASI

1)	Kararlılık / Kararsızlık
2)	Genelleme
3)	Değerlendirme
4)	Çıkarım
5)	Saptama
6)	Onay
7)	Beğeni
8)	Şaşırtma
9)	Gözlem
10)	Azımsama
11)	Küçümseme
12)	Kanıksama
13)	Yadsıma
14)	Karşıtlık

1) KARARLILIK / KARARSIZLIK

Bir konuda nasıl davranacağını belirleyip o davranışta ısrar etmek **kararlılık**tir. Ne yapacağını bilememe, emin olmama, olasılıklar arasında karar vermekte zorlanma ise **kararsızlık**tir.

Örnekler:

- Hiçbir şey beni yazları tatil için Bodrum'a gitmekten alıkoymaz.
- İtiraz istemiyorum, akşamdan eşyalarını topla; yarın İzmir'e babaannenin yanına gideceksin.
- Siz, ne kadar itiraz etseniz de ben mavi tişörtü alacağım.

2) GENELLEME

Varlıklar veya olaylar arasındaki benzerlik bağlantılarını bir düşüncede toplamaya **genelleme** denir. Anlatımda gözlenen tek tek olgulardan yola çıkarak genel yargıya ulaşmaktır.

Örnekler:

- Çevreye meraklı, gözlem yapmayı seven çocuklar büyüyünce sanatçı olur.
- Yayla insanı yardımseverdir, misafirperverdir; yolcuyla dışarda koymaz.
- İlk filmi sevilen yönetmenlerin bütün filmleri güzel olur.

3) DEĞERLENDİRME

Bir şeyin nitelik ya da niceliği üstüne yapılan çalışma sonunda ulaşılan yargıdır. Değerlendirme için; konu, eser, fikir, nesne veya kişi gerekir. Bir eser, kişi, sanatçı hakkındaki kişisel saptamalar, değerlendirme cümlesini oluşturur.

Örnekler:

- Oğuz Atay, *Bir Bilim Adamının Romanı*'nda konuyu gerçek yaşamdan seçmekle çok isabetli bir seçim yapmıştır.
- Otobiyografik bir yapıt olan *David Copperfield*, Dickens'in kendisine mahsus özellikleriyle dolu, dikkat çekici bir kitaptır.
- Emily Bronte'nin romanı *Ölmeyen Aşk*, İngiliz romantizminin büyük şaheserlerinden biri.

4) ÇIKARIM

Çıkarım, verilerden bir sonuca ulaşma demektir. Anlatımda çıkarım cümlesi; elde bulunan verileri kullanarak, bu bilgilerden hareketle akıl yürüterek, kanıtlara dayanarak ulaşılan sonuçları içeren cümledir.

Örnekler:

- Bütün romanlarında olaylar, köyde başlıyor demek ki çocukluğu köyde geçmiş bir yazar bu.
- Okuyan herkesin mühendis olması, bu kasaba insanının sayısal alana yatkınlığını gösteriyor.
- Yüzün çok solgun görünüyor, öyleyse dün gece hiç uymadın sen.
- On yılda yayımladığı on beş roman, yazarın çok üretken bir sanatçı olduğunun göstergesidir.

5) SAPTAMA (Tespit)

Bir durumu; kuşkuyla yer vermeyecek şekilde gösterme, belirleme, belirtme işidir. Saptama; bir konu, eser veya düşünce hakkında yapılan tespittir.

Örnekler:

- Basıldığı ilk yılında, *1887'den 2000 Yılına Görünüşü* az satıldı fakat bir müddet sonra, satış birdenbire arttı.
- Sanatçının kitabında yer alan öykülerin çoğunda olaylar köyde, az bir kısmında ise yine köye bağlı kırsal alanda geçiyor.
- Günümüzde yayıncılar çok satan kitapların peşinden koşuyor, bir yazarın ya da kitabın değerini ne kadar belirliyor.

6) ONAY (Tastik)

Yapılan bir işin ya da davranışın yerinde ve doğru olduğunun kabul edildiği cümleler **onay** cümleleridir.

Örnekler:

- Konuşmadığın hâlde zor durumdaki arkadaşını kurtarman çok doğru bir hareketti.
- Okuyacağın kitapları sıraya koyman ve disiplin içinde okuman doğru.
- Yahya Kemal'in dediği gibi şiir sanatların en ulusalıdır.

7) BEĞENİ (Takdir)

Bir varlığı veya bir davranışı takdir etme, övme anlamı taşıyan cümlelerdir.

Örnekler:

- Salondan çıktığımda hâlâ filmin etkisi üzerimdeydi, çok etkilendim.
- Ev dediğin böyle geniş, büyük pencere ve aydınlık olmalı.
- Polisiye roman konusunda fazla romancımızın olmadığı bir dönemde Ahmet Ümit'in bu alanda oluşturduğu yapıtları çok güzel ve anlamlı buluyorum.

8) ŞAŞIRMA (Hayret)

Beklenmedik bir durum karşısında ne yapacağını, nasıl davranacağını bilememeye, hayrete düşmeye **şaşıрма** denir.

Örnekler:

- Ben köşe bucak ondan kaçarken dayımların kapısını açar açmaz Mürsel Bey'i karşımda görmeyeyim mi?
- Oyunun sonunda başkahramanın yeniden sahneye çıkacağını hiç beklemiyordum, benim için büyük sürpriz oldu.
- Bizim mahallenin o süklüm püklüm delikanlısını lüks arabanın içinde görünce bakakaldım.

9) GÖZLEM

Bir olayı, bir gerçeği ya da bir nesneyi anlamak için onların türlü belirti ve koşullarını izleme ve inceleme işine **gözlem** denir. Anlatımda gözlem cümleleri, varlığın, durumun veya olayın gözlemlenerek algılanan niteliklerini içerir.

Örnekler:

- Kır evinin bahçesinde on tane erik ağacı vardı ve bunların birinin dalına büyük bir salıncak kurulmuştu.
- Yıllar sonra eve döndü ağabeyim, yer yer saçlarına ak düşmüş, yüzü esmerleşmiş ve sırtı kamburlaşmıştı.
- Odanın bir köşesinde armut koltuk, onun hemen yanında gitar duruyordu.

10) AZIMSAMA

Bir şeyin miktar olarak az ve yetersiz görüldüğünü ifade eden cümlelerdir. Genellikle ölçülebilen, sayılabılınan şeyler azımsanır.

Örnekler:

- Bu küçücük dükkândan kazandığın üç kuruş parayla nasıl geçiniyorsun sen?
- Senin ev dediğin bu yirmi metrekairelik kulübe mi?
- Sadece üç tanecik kitabım var.

11) KÜÇÜMSEME

Bir kişiye, olaya, nesneye değer vermeme, küçük görme, önemsememe, hafife alma anlamı taşıyan cümlelerdir.

Örnekler:

- Bir de mühendis olacaksın, daha plan çizemiyorsun.
- Sen bu kafayla gidersen kısa zamanda dükkânı batırırsın.
- Yazdıklarını önemsiyorsun ama bunlar ilkokul çocukları için bile hafif gelir.

12) KANIKSAMA

Kaniksamak, çok tekrarlama sebebiyle etkilenmez olmak, alışmak anlamına gelir. Anlatımda alıştığımız, artık etkisini yitirmiş, kabullendiğimiz durumları anlatmak için kullanılan cümlelerdir.

Örnekler:

- Evden çıkarken ışığı söndürmemene alıştım artık.
- Her gece saat 12'de geçen bu treni fark etmiyorum bile.
- Burada yaşayanlar artık havanın bu kadar sıcak olmasına aldırış etmiyorlar.

13) YADSIMA (İnkâr)

Yadsımak; yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini söylemek, yaptığını saklamak, inkâr etmek anlamına gelir.

Anlatımda genellikle ilgili, bağlı bulunduğu bir şeye yabancı kalmak anlamında kullanılır.

Örnekler:

- Bütün bunları ben mi anlatmışım sana?
- Okulun camlarını benim kırdığım tamamen yalan.
- Benim, sanatımı halkın yararları için kullanmadığımı, toplumsal konulara eğilmediğimi söylüyorlar; olur mu öyle şey?

14) KARŞITLIK

Karşıtlık, zıt özellikler içermesi durumudur. Burada önemli olan şu ayrımı yapmaktır: Aynı varlığın karşıt durumları mı yoksa ayrı varlıkların karşıt durumları mı soruluyor?

Örnekler:

- Sanatın iyisi bir aydınlıktır, kötüsü ise sonsuz bir karanlık. (Aynı varlığa ait karşıt durum)
- Atom gücü gibidir sanat; yapmak için de kullanılır, yıkmak için de. (Aynı varlığa ait karşıt durum)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) *Kirpinin Zarafeti*, Fransız roman yazarı ve felsefe profesörü Muriel Barbery tarafından yazılan, büyüleyici, farklı ve değişik bir romandır. (II) Eserde, aklını ve entelektüelliğini kasten gizleyen bir apartman kapıcısı olan Renée Michel'in bu özelliklerinin dengesiz fakat büyümüş de küçülmüş gibi görünen bir kız çocuğu olan Paloma Josse tarafından keşfedilmesi konu edilmiştir. (III) Birçok bilge karakterin yer aldığı *Kirpinin Zarafeti*'nde müzik eserlerine, sinema filmlerine, tablolara ve edebi çalışmalara göndermeler vardır. (IV) Felsefe, sınıf bilinci ve kişisel fikir ayrılıkları gibi temaların bir arada işlendiği romanda iki anlatıcı vardır: Renee ve Paloma. (V) Olaylar ve fikirler bu ikilinin dilinden okuyucuya başarılı bir şekilde aktarılır.

***Kirpinin Zarafeti* adlı eserin anlatıldığı bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

- A) I. cümlede bir beğeniden söz edilmiştir.
- B) II. cümlede eserin içeriğinden söz edilmiştir.
- C) III. cümlede bir tespit vardır.
- D) IV. cümlede eserin özgün yanı vurgulanmıştır.
- E) V. cümlede bir değerlendirme yapılmıştır.

ÇÖZÜM

Bu parçadaki numaralanmış cümlelere bakıldığında söylenecek ifadenin D seçeneğinde olduğu görülür. Çünkü IV. cümlede eserin özgün olduğuna dair bir bilgi yoktur.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 13

(I) Sakın ha, düş deyince "rüyayı" kastettiğim sanılmasın. (II) O, gözleri açık düş gücünü kullanıyor. (III) Bunu yaparken insan ruhuna, insan ruhunun derinliklerine, farklı coğrafyalara ve tarihlere, farklı edebiyat eserlerine, farklı kültürlere yolculuklara çıkıyor. (IV) Bu yolculukta sözcüklerle, dille didişiyor. (V) Roman, öykü, şiir, deneme derken kendiyle ve çevresiyle hesaplaşıyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle uyarı anlamı taşımaktadır.
- B) II. cümlede bir çıkarım yapılmıştır.
- C) III. cümlede sayıp dökme yoluyla yazarın kültürel alt yapısına dikkat çekiliyor.
- D) IV. cümlede biçemden söz edilmektedir.
- E) V. cümlede türlerin yazarı yansıttığından söz edilmektedir.

BİLGİ SARMAL

8. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 62, 65 ve 70. sayfalardaki testleri çözelim.

1. (I) Bütün plastik sanatlar gibi fotoğraf sanatı da içerik ve biçimin uyumlu bir bütünlüğüdür. (II) Zaman zaman dengeler değişse de her içerik bir biçim altında var olur. (III) Kuşkusuz her sanat biçimi tekniğiyle beraber vardır. (IV) Ya da tersinden söylenirse içerik biçimi var eden özdür, bu ilişki fotoğraf sanatının doğası gereği hep vardır. (V) Buradan hareketle fotoğrafçının seçimi ve düzenlemesi olduğu kadar kullanılan malzemenin de önemli olduğu sonucuna gidebiliriz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir çıkarım yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. (I) Sanatçının kimi şiirlerini severek okusam da tercihim öykülerinden yana. (karşılaştırma) (II) Onun da bildiği gibi şiirden öyküye ya da öyküden şiire geçiş kolay değildir. (öz-nellik) (III) Disiplinler arası geçişin çok başarılı örnekleri de var tabii. (tahmin) (IV) Keşke diyorum, bu anlamda sanatçı şiire ayırdığı zamanı metne, öyküye ayırsaymış. (hayıflanma) (V) Aynı şeyi kendim için de söylüyorum, şair olmaya harcadığım zaman ve enerjiyi öykü ya da romana ayırsaydım daha verimli olurdu, diye düşünüyorum. (öz eleştiri)

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. (I) Öyküler okunduğunda politik kaygılarla yazılmış gibi gelebilir okuyucunun aklına. (II) Tam aksine yaşanan zorlu hayatı mizahlaştırmayı ve yalın bir dille anlatmayı becermiş Yalçinkaya. (III) Necmettin Yalçinkaya'nın tüm öyküleri hayatın içinden. (IV) Her öyküyü okurken düşündüm, üzül-düm ama en çok da gülümsedim. (V) Yaşanan tüm zorluk-ları mizahlaştırmak her öykücünün başaracağı bir durum değil, Yalçinkaya bunu başarmış.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle olasılık anlamı içermektedir.
B) II. cümlede sanatçının içerik ve biçim özelliğinden söz edilmektedir.
C) III. cümle sanatçı hakkında öznel bir değerlendirmedir.
D) IV. cümlede öykünün mizahi yönü vurgulanmıştır.
E) V. cümlede beğeni ve takdir anlamı vardır.

4. (I) Bu kitapta yazılı olanları anlamakta güçlük çekebilirsin. (II) Çünkü anlamak, mutlaka ortak bir dil gerektirir. (III) Or-tak dil ise ortak yaşam, ortak bilgi, ortak birikim, ortak düş; kimi yerde, ortak düşün demektir. (IV) Ama diyebilirsin ki bana yabancı olanı arıyorum ben; öyleyse yolun açık ol-sun. (V) Ama gene de bu kitabı okurken elinin altında, bü-yük gezginlerin sözlükleri, andaçları bulunsun, derim.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede varsayım anlamı vardır.
B) II. cümle I. cümlede anlatılanların gerekçesidir.
C) III. cümlede tanımlama yapılmıştır.
D) IV. cümlede bir temennide bulunulmuştur.
E) V. cümlede tavsiye anlamı vardır.

5. (I) Atina'da kapsamlı bir şiir seçkisinin hazırlıklarını da yap-mıştım. (II) Anadolu ve İstanbul kökenli Rum yazar ve şair-ler için ayrı birer seçki hazırlamayı düşünüyordum. (III) Anadolu ve İstanbul kökenli Rum yazarlarla şairlerin sayısı ve kalitesi, edebiyat geleneği zengin bir Avrupa ül-kesi kadar geniş ve kapsamlıdır. (IV) Bunu herkese göster-mek benim için çok önemli. (V) Ama dediğim gibi, yoğun emek gerektiren böyleli çalışmalar ilgi görmediği için bu projelerimi şimdilik erteledim.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde tasarı anlamı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. Aşağıdaki dizelerden hangisinin anlamı, ayraç içinde verilen ifadeyle uyuşmamaktadır?

- A) Çalışmakla yazık boşuna geçti ömür
Geri gelmiyor artık o güzelim yıllar (hayıflanma)
B) Paylaşmayı dürüstlüğü öğren de büyü
Say ki bizim hayatımız burada bitti. (varsayım)
C) Leyla... Ela gözlü bir çöl ahusu
Saçları bahtından daha siyahtır. (karşılaştırma)
D) Nasıl iş bu her yanına çiçek yağmış
Erik ağacının ışık içinde yüzüyor. (şaşırtma)
E) Gitme, sonbahar oluyorum, sonrası hiç
Ağaçlar bükmesinler n'olursun boyunlarını. (öz teselli)

7. Aşağıdaki dizelerin hangisinde anlam ayraç içinde verilen kavram ile uyuşmamaktadır?

- A) Çırlıçılplak kalakaldım sessizliğinin orta yerinde.
Sonra sesime yankı vermeyen uçurumlar kıyısında
yürüdüm bir zaman. (çaresizlik)
- B) Farz et ki bilmiyorum dört ettiğini iki kere ikinin
Anlatamayacak mıyım kesin bir dille seni sevdiğimi
(varsayım)
- C) Neydi o bir zamanlar sevmişliğim, sevilmişliğim
O heyheyler, o delişmenlikler neydi? (özlem)
- D) Önümdeki diz boyu karanlıklar da ne,
Ne bu ardımdaki kül yığını; elli yaşım? (sitem)
- E) Hadi gel, tut ellerimi, benimle yan
Benimle meydan oku her çaresizliğe. (istek)

8. (I) Bir yazarın sürgünde yaşadığı bunca zorluğa rağmen yazmada inat etmesi, takdire şayan bir şeydir. (II) Yazarın bu eserinde Anadolu ve Avrupa'da yaşam mücadelesi veren insanların hikâyelerini zevkle okuyacaksınız. (III) Yazar, anlatım tarzıyla okuyucunun olayları âdetâ yaşıyormuş gibi hissetmesini sağlamaktadır. (IV) Hikâyelerde önceki eserlerine göre daha derin, daha toparlayıcı, karakterleri daha belirgin kılan anlatım yok gibi. (V) Yer yer güldürücü, yer yer hüznü, çocuksu davranışlar; sevgi ve nahiflik kokan bu yeni çalışmasıyla okuyuculara farklı bir kapı aralıyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde yazarla ilgili olumsuz eleştiri sezilebilir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

9. I. Göreceksiniz, son şiirlerinde de ayrılık ve ölüm üzerine konuşup bizleri hayal kırıklığına uğratacak. (ön yargı)
- II. Günlerdir geceli gündüzlü çalışıyorsun, ne kadar az iş yapmışsın. (küçümseme)
- III. İnsan, kendisine bunca emeği geçen insanı bir kere de olsa arayıp sorar. (sitem)
- IV. Hadi perdelerimizi açtık diyelim; masraflarımızı çıkaramıyoruz, destek görmüyoruz ki devam edelim. (yakınma)
- V. İşlerini günü gününe yaparsan mutlaka başarılı olursun. (kesinlik)

Yukarıda numaralanmış cümlelerin anlam özellikleriyle ilgili olarak ayraç içinde verilen kavramlardan hangisi yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

10. I. Gece geçmez, gündüz olmaz
Can bu dünyaya dayanmaz neden? (yakınma)
- II. Haykırdım dağlara duymaz
Bekledim günlerce yok ki gelen. (çaresizlik)
- III. Yerde oldum, gökte oldum
Sormayın hâlimi, ah başım duman! (üzüntü)
- IV. Gönül uslanmayı bilmez
Düşlerim gerçek, gerçeğim yalan. (şikâyet)
- V. Nehrim ol gel ak yine, kelebek ol gel uç yine
Çiçeğim ol gel aç yine, rüzgâr ol... (hayıflanma)

Yukarıda numaralanmış dizelerden hangisinin anlamı ayraç içinde verilen kavram ile uyuşmamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisiyle ayraç içinde verilen kavram uyuşmamaktadır?

- A) Yolun her iki tarafına da onar tane çınar ağacı dikmişler. (eşitlik)
- B) Gitmek mi zor, kalmak mı zor bilemedim. (kararsızlık)
- C) Dilini tutmayı öğrenemezsen etrafında kimsecikler kalmaz. (sitem)
- D) Eve bu kadar geç gelmezdi, başına bir şey mi geldi acaba? (endişe)
- E) Şiirinde anlamayı güçleştirecek kadar fazla sanata yer vermişsin. (eleştiri)

12. (I) Bir yazarımızın derlediği *Kediler Kitabı*'nda edebiyatımızdaki kedi hikâyeleri bir araya getirilmiş. (II) Kitapta aynı zamanda Osmanlıdan bu yana "evlerimizin sultanı" olan kedilerden de söz edilmiş. (III) Ayrıca kedi düşkünü, ünlü isimlerin yaşamlarından ilginç notlar da yer alıyor. (IV) Kitap "kedisever bir toplum" olarak herkesin ilgisini çekecek cinsten. (V) Çünkü kedilerin diğer hayvanlara göre çok farklı bir yeri vardır bu topraklarda.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede kitabın türünden söz edilmektedir.
- B) II. cümlede kitabın içeriği hakkında bilgi verilmiştir.
- C) III. cümlede nesnel bir değerlendirme yapılmıştır.
- D) IV. cümle bir ön yargı belirtmektedir.
- E) V. cümlede bir genelleme yapılmıştır.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

ANLATIM BİÇİMLERİ – ANLATIM NİTELİKLERİ

9.
GÜN

ANLATIM TÜRLERİ VE DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

ANLATIM TÜRLERİ (BİÇİMLERİ)

1. AÇIKLAYICI ANLATIM

Herhangi bir konu hakkında bilgiler vermek, bir şeyler öğretmek amacına yönelik anlatım biçimidir. Bilgilendirme amacıyla yazılan fikir yazılarında ve bilimsel eserlerde (ansiklopediler, ders kitapları, bilimsel yazılar... vb.) kullanılan bir anlatım biçimidir. Bu tür yazılar; bir konuda bilgi vermek, bir konuyu öğretmek amacı güder.

Bu anlatım biçiminde amaç; “bilgilendirme”, “öğretme” olduğundan düşünceyi geliştirebilmek ve daha etkili kılmak için “tanımlama, karşılaştırma, neden ve kanıt gösterme, tanık gösterme, örnekleme” gibi açıklama tekniklerine başvurulur.

Açıklayıcı anlatıma daha çok makale türü yazılarda başvurulur. Ancak fıkra, eleştiri, anı, günlük, biyografi, gezi yazısı gibi türlerde de bu anlatım biçimine yer verilebilir.

ÖRNEK - 1

Okuyucularının çoğu; Abdülhak Şinasi Hisar'ın temizlik ve titizlikte benzeri bulunmayan, ömrü boyunca inatla sürdürdüğü bu fobisini işitmişlerdir. Ona göre elle tutulan her şeyde mikrop vardı! Temizlik ve titizlik tutkusunu benliğini saran bir virüs gibi ölünceye dek taşıdı. Hatta garibinize gidecek ama üstat Abdülhak Şinasi Hisar, bu alerjisi yüzünden hiçbir meyveyi yemezdi! Bu ihtiyâcı, sun'î meyve hapları yutarak giderirdi! Bir gün portakal, şeftali, elma gibi meyvelerin çeşitli meziyetlerinden konuşuluyordu. O, bu konuşmalara tek cümle ile katıldı ve insanların mikropları genellikle meyvelerden aldığını söylemekle yetindi. Başka bir gün de “Beyefendi dedim. Portakalın, karpuzun kabuklarında bilmediğimiz mikrop- lar gezinse bile asıl cevherine ve içine nasıl geçer? Kabuğu soyulunca içi rahatlıkla yenilir. Çünkü mikrop, bu öze geçmemiştir. Bu sözüme gülümseyerek: “Sizlere göre öyledir.” karşılığını verdi. İnsanların mikropları genellikle meyvelerden aldığı inancındaydı. Hayatında hiç meyve yememişti. Manavların önünden geçerken o güzelim meyvelere bakamaz ya başını çevirir ya yolunu değiştirirdi.

(Taha Toros)

Yukarıdaki parça gazeteci Taha Toros'un bir röportajından alınmıştır. Bu parçada ünlü yazar Abdülhak Şinasi Hisar'ın “temizlik” hastalığı açıklayıcı bir yöntemle dile getiriliyor.

ÖRNEK - 2

Memduh Şevket Esendal, öykülerini sade ve temiz bir Türkçeyle yazmış, öykücülükte Çehov tarzını benimsemiştir. Onun öykülerini okuyanlar eserin içinde kendilerini, çevrelerini ve hayatta karşılaştıkları kişileri bulur gibi olurlar. Esendal, günlük hayatı iyimser bir hava içinde verir. Öykülerindeki olaylar son derece basittir.

Yukarıdaki parçada yazar, okuyucuya Memduh Şevket Esendal'ın öyküleriyle ilgili açıklayıcı bilgiler veriyor.

2. TARTIŞMACI ANLATIM

Okuyucuyu veya dinleyiciyi istenilen davranış ve düşünce biçimine yönlendirmek amacıyla başvurulmuş bir anlatım biçimidir. Bu anlatım biçimiyle okuyucunun sahip olduğu düşüncenin değiştirilmesi amaçlanır. Yani amaç, **düşünce ve kanılarda değişiklik yapmaktır.**

Tartışmacı anlatım; eleştiri, makale, fıkra vb. yazı türlerinde kullanılabilir.

ÖRNEK - 1

Herkesin yazar olabileceğini söylemek herkesin doktor, berber, piyanist olabileceğini söylemekten çok farklı değil aslında. Evet, herkes her şey olabilir ama yine de kimi zaman bu bize imkânsız görünür. Çünkü hep en yaratıcı ustalara bakarak yön tayin ediyoruz. Yanlış olan budur. Yaşar Kemal, Dostoyevski ya da James Joyce'a bakıp ne kadar çalışsak da onlar kadar büyük yazarlar olamayacağımızı düşünürüz. Bu ne yazık ki doğrudur. Ama bu her meslek, her beceri için geçerlidir. Nasıl ki tüm fizikçiler Hawking ya da Einstein olamıyorsa biz de o büyük yazarlardan biri olamayız.

Yazar, parçada herkesin istese her mesleği yapamayacağını, bu arada yazar olmak isteyen herkesin de yazar olamayacağı düşüncesini ileri sürüyor. “Herkesin yazar olabileceği” görüşünün yanlışlığını kanıtlamaya çalışıyor.

ÖRNEK - 2

Eskiden beri çocuk yayınlarında “çocuğa göre” kavramıyla “çocukça” kavramını birbirine karıştırmışızdır. Bu yüzden çocukların eline verdiğimiz yazılar, yapıtlar, onların yaşantılarına kapalı, sezgi ve düş güçlerini kamçılayan, çocukça ürünlerdir. Bunların çoğu; çocuklara, içinde yaşayacakları kurmaca bir dünya sunmaz; onları, kendi dar dünyalarının sınırını dışına çıkarmaz. Kimi kalıplaşmış düşüncelerin aktarımı için birer araçtır yalnızca. Dokularına, yaşamın renkliliği, zenginliği sinmemiştir. Bu nedenle yazılı ve basılı simgeler evrene karşı, açığa vurulmamış bir nefret geliştirir çocuklarda.

Bu parçada yazar, çocuklar için oluşturulan kitapların çocukları okumaya alıştırmadığını, aksine okumaktan nefret ettirdiğini savunuyor ve çocuk kitaplarının nasıl olması gerektiğini tartışıyor.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

“Canlılar üzerinde göstermiş olduğu etki ile bir hastalığın teşhis ve tedavisinde rol oynayan kimyasal preparatlara ilaç denir. İlaçlar katı, sıvı, jel olmak üzere üç formda üretilir. İlaç üretimi kimya disiplini olan ‘farmakoloji’nin alanına girer. İnsan ve hayvan hastalıklarının yanında bitkilerde oluşan hastalıkları yok etmek için de ilaçlar kullanılır. İlaçların bilinçsizce kullanılması; bağımlılığa ve sağlığın bozulmasına yol açar ve ülke ekonomisine zarar verir. Günümüzde kanser ve diğer hastalıklarla mücadele için ilaç araştırmaları yoğun bir şekilde devam etmektedir.”

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Tanım yapılmıştır.
- B) Tartışmacı anlatıma yer verilmiştir.
- C) Nesnel değerlendirmeler vardır.
- D) Terimlerden yararlanılmıştır.
- E) Açıklamaya başvurulmuştur.

ÇÖZÜM

Bu parçadaki birinci cümlede tanım yapıldığı için A’ya, parçada kişisel görüşlere yer verilmediği için C’ye, “canlı, farmakoloji” gibi terimlere yer verildiği için D’ye, parçanın genelinde açıklama yoluyla bilgi verildiği için E’ye ulaşılabileceği söylenebilir. Ancak parçada kişisel görüşlere ve bir düşüncüyü değiştirmeye yönelik ifade yoktur.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Dil bilimsel açıdan metin yapısı kavramı küçük yapı, büyük yapı ve üst yapı olmak üzere üç boyutta kullanılabilir. Küçük yapı, metindeki cümleler arası ilişkileri ifade eder ve metinsellik ilkelerinden bağdaşıklıkla ilgilidir. Büyük yapı, değişik boyuttaki metin birimlerinin düzenlenmesi ile ilgili olup tutarlılıkla ilişkilidir. Üst yapı ise yazmaya başlarken belirlenen türün (şiir, hikâye, roman vb.) çizdiği çerçevede gelişir. Metnin üst yapısı yazma geleneğiyle sıkı bir ilişki içerisindedir.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi vardır?

- A) Açıklamaya başvurma
- B) Örneklere yer verme
- C) Alıntıdan yararlanma
- D) Tartışmaya yer verme
- E) Tanımlardan yararlanma

3. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM

Öyküleyici anlatım, yaşanmış ya da tasarlanmış bir olayın başkalarına söz ya da yazı ile anlatımıdır. Öyküleyici anlatım daha çok öykü, roman, masal, mesnevi, destan gibi olaya dayalı türlerde kullanılır. Ancak anı, gezi yazısı, günlük gibi kişisel hayatı yansıtan yazılarda da öyküleyici anlatımdan yararlanılabilir.

Öyküleyici anlatımda birden çok olay, oluş sırasına göre arka arkaya sıralanır ve bir filmin değişik sahnelerini izliyormuşuz gibi bir intiba bırakır.

ÖRNEK

Sıcak temmuz güneşi, Ömer Dayı’nın alnındaki boncuk boncuk terleri çoğaltıyordu. Ömer Dayı, sabahın köründen beri tarlasında buğday yoluyordu. Elindeki orak ısıt ısıldı. Güneş vurdukça, şavkı gözlerini kamaştırıyordu. Arada sırada doğruluyor, gerneşiyor, belini kütürdetiyordu. “Karnım da yeğin acıktı... Bizim avrat nerede kaldı? Dönümü ağır soykanın... Oldu bitti beni hep böyle bekletir. Yolda olsun, tarlada olsun...” Sol koluna yığıldığı desteleri dağıtmadan usulca yere indiriyordu. Boynu, kavurucu güneşin altında iyice kızarmıştı. Şalvarının kıvrım yerlerindeki terler kuruyup tuz bağlamıştı. Çizgili, yakasız keten gömleğinin önü, boydan boya açıktı. Terli göğsüne buğday kılıçıkları yapışmıştı. Başını kaldırıp yola doğru baktı: “Aha avrat geliyor!” diye rahat bir nefes aldı.
(Şevket Bulut / Kısmet)

Yukarıdaki anlatımda birden fazla eylem var ve bunlar oluş sırasına göre veriliyor. Ömer Dayı’nın etrafında bir olay halkası, yani bir olay örgüsü oluşturulmuş. Eylemler tek bir fotoğraf karesine sığmayacak kadar çok.

Öyküyü Oluşturan Öğeler:

Öyküleyici anlatım; olay, kişi, yer ve zaman öğelerine dayanır. Bunları kısaca açıklayalım:

a) Olay:

Öyküleyici anlatımda öncelikle bulunması gereken öğedir. Anlatım, bir ana olay ile birçok yardımcı olay arasında kurulan ilişkilerle yapılır. Ana olay genellikle üç evrede anlatılır: serim, düğüm, çözüm.

b) Kişi:

Öyküleyici anlatımda olayları gerçekleştiren bir ya da birden çok kişi bulunur. Bunların kimileri olay için birinci derecede önemlidir.

c) Yer:

Öyküleyici metinlerde olayların geçtiği mekânlar vardır. Bu mekânlar çok değişik nitelikler taşıyabilir ve kahramanların yaşadıkları coğrafyayı oluşturur. Mekân, kimi zaman küçük bir evdir kimi zaman kocaman bir mahalle ya da şehir.

d) Zaman:

Zaman, sonsuz bir akıştır. Kişiler, bu akış içine var olur, olaylar bu akış içinde geçer. Bu nedenle öykülemde zaman da belirtilir.

e) Anlatıcı (Yazar):

Her öykünün, romanın bir yazarı, anlatıcısı vardır. Anlatıcı, anlatımını değişik bakış açılarıyla yapabilir.

Bakış açılarını üç ana başlıkta toplayabiliriz.

1. İlâhi (Tanrısal) - Hâkim Bakış Açısı:

Edebî metinlerde kullanılan en eski yöntemdir. Bu yöntemde sınırsız bir bakış açısı vardır. Anlatıcı yani yazar, öyküde anlatılanların tamamını bilen bir varlıktır. Kahramanların gizli konuşmalarını, akıllarından, gönüllerinden geçeni bilir ve anlatır. Zaman zaman kendi yorumlarını ekleyebilir, açıklamalarda ve yargılarda bulunabilir. Öyküde ne kadar kişi varsa her birinin gözüyle olayları ayrı ayrı görmemizi sağlar.

ÖRNEK

Ali nihayet uyandı. Anasını kucakladı. Her sabah yaptığı gibi yorganı kafasına büsbütün çekti. Anası yorgandan dışarıda kalan ayaklarını gıdıkladı. Yataktan bir hamlede fırlayan oğluyla beraber tekrar yatağa düştükleri zaman bir genç kız kahkahasıyla gülen kadın mesut sayılabılırdi. Mesutları çok az bir mahallenin çocukları değil miydiler? Anasının çocuğundan, çocuğun anasından başka gelirleri var mıydı? Yemek odasına kucak kucağa geçtiler. Odanın içini kızarmış bir ekmek kokusu doldurmuştu. Semaver, ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ızdırıp ne grev ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. Ondandır yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi. Sabahleyin Ali'nin bir semaver, bir de fabrikanın önünde bekleyen salep güğümü hoşuna giderdi.

(Sait Faik Abasıyanık / Semaver)

Yazar, parçada öykü kahramanlarımız Ali ile annesinden söz ediyor. Okuyucuya mutlu bir ana-oğul tablosu çiziyor. Yazar, annenin ve oğlunun mesut olduklarını söylüyor; Ali'nin semaver hakkında ne düşündüğünü, nelerden hoşlandığını biliyor. Kısacası yazar, kahramanların her yönünü "bilen" konumunda, her şeye hâkim. Dolayısıyla anlatımda hâkim (ilahî) bakış açısının kullanıldığını söyleyebiliriz.

2. Kahraman Anlatıcısının Bakış Açısı:

Bu yöntemde olayı anlatan "ben" ya da "biz" vardır. Bu ben/biz, öykünün kahramanı olabileceği gibi tanık ya da gözlemcisi de olabilir. Olayları anlatan kişinin bilgisi; deneyimi, algılama ve yorumlama yeteneğiyle sınırlıdır.

ÖRNEK

"Her sabah Çarşı Camii'nin arkasındaki harap zaptiye ahırlarının önünden, bir serçe sürüsü gibi, cıvı cıvı neşeli geçerdik. Okul biraz daha ileride, alçak duvarlı, oldukça geniş bir avlunun ortasında idi. Bir kattı, etrafında yükselen büyük kestane ağaçlarının birbirine karışmış koyu gölgeleri bütün çatısını kaplardı. Biz daha avlunun kapısından Hoca girmeden Efendinin olup olmadığını, şöyle bir bakar, anlardık:

- Abdurrahman Çelebi gelmiş mi be?

- Gelmiş, gelmiş...

Abdurrahman Çelebi, Hoca Efendinin eşeği idi. Siyah, huy-suz, inatçı bir hayvan..."

(Ömer Seyfettin / Falaka)

Parçada yazar, anlatımı I. çoğul kişi (biz) ağzından yapıyor. Hikâyenin kahramanları kendisi ve arkadaşları. Dolayısıyla anlatımda kahraman anlatıcısının bakış açısı kullanılmış oluyor.

3. Gözlemci (Müşahit / Kameraman) Anlatıcısının Bakış Açısı:

Bu yöntemde olaylar, dışarıdan görüldüğü biçimiyle nesnel bir tarzda aktarılır. Olaylar, bize anlatılmıyor da kişinin gözünün önünde oluyormuş izlenimi verilir. Kişilerin duygu ve düşünceleri eylemlerinden çıkartılır. Olaylar, bir kamera sessizliğiyle izlenir ve okuyucuya aktarılır.

ÖRNEK

Yenidüzenden önce göreve başlamış bulunan yaşlı sorgu yargıcı Grişutkin ile melankolik yaradılışlı doktor Svistitski birlikte bir otopsiye gidiyorlardı. İlerledikleri köy yolunda karanlıktan göz gözü görmüyor, ardı arkası kesilmeyen bir yağmur yağıyordu. Sorgu yargıcı, “Ne pis hava!” diye homurdandı. “İnsanlığı, uygarlığı bırakın bir yana, işe yarar bir iklimimiz bile yok! Bizimkine de memleket demişler! Hem de Avrupa’y-mışız! Göğün dibi delinmiş sanki, durmak bilmiyor, alçak!” Böyle dedikten sonra arabayı süren uşağı Mişka’ya çıkıştı: “Sen de çabuk sür atları, kör olası! Eğer dişlerini dökmemi istemiyorsan elini çabuk tut!”

Derin derin içini çekip ıslak kürküne sarınan doktor, “Ne garip, Agey Alekseyiç!” dedi. “Benim havaya pek aldırđım yok ancak içimi ezen, tuhaf bir önsezi var yüreğimde. Az sonra başıma bir felaket gelecekmış gibi bir duygu içindeyim. Ne bileyim. Ölüden mikrop kapabilirim, sevdiğim bir yakınımı yitirebilirim...”

(Anton Çehov)

Parçanın yazarı anlatımı tamamen üçüncü kişi gözüyle yapıyor. Anlattıklarına hiçbir yorum katmıyor ve olan biteni bir kamera sessizliğiyle izliyor ve okuyucuya aktarıyor. Anlatım, gözlemci kişinin bakış açısıyla yapılmış.

4. BETİMLEYİCİ (TASVİR) ANLATIM

Nesneleri, varlıkları, onların hareketlerini kendilerine özgü ayrırcı nitelikleriyle anlatma, göz önünde canlandırmaya **betimleme (tasvir)** denir.

Betimleme, yaygın bir anlatımla **sözcüklerle resim yapma** olarak da tanımlanabilir.

a) Sanatsal-İzlenimsel Betimleme:

- Öykü ve romanlarda başvurulan bir anlatım biçimidir.
- İzlenim kazandırmak amacıyla yazılır.
- Görme, işitme, koklama, dokunma, tatma gibi duylulara seslenen ayrıntılara yer verilir.
- Kişisellik ve öznel anlatım göze çarpar.
- Söz sanatlarına (mecaz, benzetme, istiare vb.) yer verilir.

ÖRNEK

“Akşam okuldan çıktıktan sonra, birlikte boza satmaya çıkmadan önce sobanın üstünde, soba daha yanmıyorsa küçük Aygaz ocağında Mevlut çorba pişirmeyi severdi. Tencerede kaynayan suyun içine bir kaşık Sana yağı ve dolapta ne kaldıysa, havuç, kereviz, patates doğrayıp atar, köyden getirdikleri biber ve bulgurdan üzerine iki avuç serper ve fokurtuyu dinleyerek çorbanın içindeki cehennem hareketi seyrederdi. Patates ve havuç parçacıkları, cehennem ateşinde yanan yaratıklar misali çorbanın içinde deli gibi dönerler, tencerenin içinde sanki onların çığlıkları, can çekişmeleri duyulur, bazen tıpkı bir yanardağın ağzında olacağı gibi beklenmedik kabarmalar olur, havuçlar ve kerevizler yükselerek Mevlut’un burnuna yaklaşırdı. Mevlut, patateslerin piştikçe sararmasını, havucun rengini çorbaya vermesini, fokurtunun çıkardığı sesin değişmesini izlemeyi sever, tencerenin içindeki fokur hareketin gitmeye başladığı Atatürk Erkek Lisesindeki coğrafya dersinde anlatılan gezegenlerin dönüşünün tıpatıp aynı olduğunu gözlemler, sonra kendisinin de âlemde bu küçük parçacıklar gibi durup döndüğünü düşünürdü. Tencereden gelen sıcak ve hoş kokulu buharla ısınmak güzeldi.”

(Orhan Pamuk / Kafamda Bir Tuhafılık)

Yazar, yukarıdaki parçada roman kahramanı Mevlut’un çorba pişirmesini ustalıkla betimliyor. Betimleme yaparken de türlü söz oyunlarına başvuruyor. Söz gelimi çorbanın içinde fokurtuyla kaynayan havuç ve patates parçacıklarını cehennem ateşinde yanan yaratıklara benzetiyor. Hatta tencerenin içinde can çekişmelerini, çığlık attıklarını düşünerek onları kişileştiriyor. Yine çorbadaki kabarmayı bir yanardağın kabarmasına, çorbadaki havuç ve patates parçacıklarının tencerede dönmesini gezegenlerin dönüşüne benzetiyor.

Roman ve öykülerde yazarlar kahramanlarını daha iyi anlatabilmek için onları fiziksel ve ruhsal yönden betimlerler. Yani insan betimlemesi iki açıdan yapılabilir:

Fiziksel Betimleme (Fiziksel Portre):

Fiziksel betimleme, insanın dış görünüşünün bir fotoğrafıdır. Bu tür portre betimlemelerinde kişinin dış görünümü yani kaşı gözü, ağzı, burnu, saçları, boyu kıyafetleri vb. yansıtılır.

ÖRNEK

“İncilâ Ablâ, geçmiş zamanlardan kalma bir peri kızı gibiydi. Kızıl saçlarını omuzlarına döker, ağır ağır tarardı. Papatya sularıyla yıkanıyor kızı saçları. İncilâ Ablalar, hemen bahçeye açılan en alt katta oturuyorlardı. Evin içi sessiz ve sıcaktı. Onunla birlikte olmaktan mutluluk duyardım. İlişirdim kucığına. Defferime kenar süsü yapardı kurşun kalemlerle. Kimi vakitler annesi gibi saçlarını topluyor, ama onun topuzu sıkı değil. Aralardan kaçan yumuşak bukleler ensesine düşerdi.”

(Gelinlik Kız / Selim İleri)

Ruhsal Betimleme (Ruhsal Portre):

Bir insanın iç dünyasını, tutum ve davranışlarını betimlemeye **ruhsal betimleme** denir. Özellikle psikolojik roman ve öykülerde bu tür betimlemeler yapılır.

(Aşağıdaki parça Peyami Safa'nın Dokuzuncu Hariciye Koğuşu adlı eserinden alınmıştır. Eserde uzun süre hastanelerde tedavi gören fakat bir türlü iyileşmeyen, hastalıklı bacağının kesilmesi ni bekleyen bir gencin psikolojisi yansıtılır.)

ÖRNEK

"Ben minderim üstünde arka üstü yatıyorum; etrafımın telaşını seyrederken kendimi unutuyorum. Hatta bazı kendimi hep-sinden fazla sakın buluyorum, fakat bu kalabalıklar dağılıp da felaketimle baş başa kalınca dehşet. Vücudumun büyük bir parçasını kaybetmek hayaline bir saniye katlanamıyorum; içime baygınlıklar geliyor, ellerimle hasta bacağı tutuyorum ve onun ölümünü kendi ölümünden daha dehşetli buluyorum. Ameliyattan sonraki hâlimi düşünmek de ayrıca dehşet veriyor. Büyük bir uzvun boşluğunu hissetmeye nasıl dayanacağımı anlamıyorum, bir diş çektirdikten sonra bile yerinde ağızdan daha büyük bir boşluk kaldığı zannedildiği hâlde, ayrılan bir bacağın yerinde kalan uçurumun baş dönmesine nasıl alışılır?"

(Peyami Safa / Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

b) Açıklayıcı-Öğretici Betimleme:

- Daha çok ders kitaplarında, ansiklopedilerde başvuru bir anlatım biçimidir.
- Bilgi vermek amacıyla yapılır.
- Genel ayrıntılar üzerinde durulur, duyularla ilgili ayrıntılara yer verilmez.
- Nesnel anlatım esastır, söz oyunlarına ve mecazlara başvurulmaz. Bazı sanatsal ifadeler ve öznel cümleler yer alsa bile bilgi verme amacından sapılmaz.
- Amaç sanat yapmak değil, bir konu hakkında açıklayıcı bilgi vermektir.

ÖRNEK

"Bolu'nun bence en güzel ilçesi Göynük, İstanbul'la Ankara'nın tam ortasıdır. Görünüşü ilk bakışta bile etkiler insanı: vadinin tabanında akan incecik dere, kıyı ve yamaçlarında eski Türk evleri, tepede yenilenmiş saat kulesi, ağaçlar, çiçekler... Usta ressamın elinden çıkmış resim gibidir Göynük. Bu tablodaki her şey çok dengeli. Abartılı renk, güzelliği bozan çirkinlik yok. Friglerden Osmanlıya birçok uygarlık bu topraklardan geçmiş, hepsi de iz bırakmıştır."

SICAK BÖLGE

Açıklayıcı, betimleyici ve öyküleyici anlatım biçimlerinin hepsi bir parçada kullanılmış olabilir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Babam, masasındaki yerine oturmuştu. O zamanlar kaç yaşlarındaydı? Kırkını geçmişti sanırım. Anadolu savaşı biteli beş altı yıl olmuştu. Orta boylu, tıknaz bir adamdı. Bakışları etkili, görünümü ağırbaşlıydı. Biraz genizden gelen sesini pek ender yükseltirdi. Borsalino şapkalar almıştı annem ona da şapka devrimi olunca. Ama bunları çoğunlukla elinde tutar, giymezdi. Portmantoda asılı bıraktıklarına elimi değdiğimde canlı, sıcak bir hayvanı okşuyor duygusuna kapılırdım. Gizli gizli dokunurdum şapkalarına babamın.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- Öznel değerlendirme vardır.
- Öykülemekten yararlanılmıştır.
- Bir varlığa insana özgü bir nitelik aktarılmıştır.
- Betimleyici öğelere yer verilmiştir.
- Yinelemeye başvurulmuştur.

ÇÖZÜM

"Bakışları etkili, görünümü ağırbaşlı" cümlesinden A'ya, "...oturmuştu, ...geçmişti, ...kapılırdım, ...dokunurdum"dan B'ye, "orta boylu, tıknaz bir adamdı ya da bakışları etkili, görünümü ağırbaşlıydı"dan D'ye, "gizli gizli" den E'ye ulaşılabileceği söylenebilir. Ancak parçada bir varlığa insana özgü bir nitelik aktarımı yoktur.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Limandan Rumca şarkılar geliyordu. Bağırma, şamata sabahın ilk ışıkları belirene kadar sürdü. Arada silahlar atılıyordu. Savaş nispet, o yıl ağaçlar, çiçeklerle deliler gibi donanmıştı. Edadil kalfa bunaklığına bir de sakarlık katmış şuraya buraya çarpa çarpa dolanıyordu. Kan kırmızı topraklar hâlinde açmış sardunyalara bakıp “Genç kanı aldı bu çiçekler. Alıp açtılar. Yiğitlerin yürek kanları suladı bu ağaçları, çiçekleri donattı.” diyordu.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) İkillemelere yer verme
- B) Benzetmeye başvurma
- C) Birden çok duyuya seslenme
- D) Betimleyici öğelerden yararlanma
- E) Birinci kişili anlatımla oluşturulma

İYİ ANLATIMIN NİTELİKLERİ

Güzel yazılmış yazılar ya da dinleyiciler üzerinde büyük etki bırakan konuşmaların bazı nitelikleri vardır. Biz bunlara iyi ve doğru anlatımın nitelikleri diyoruz. Bunların başlıcaları şunlardır:

1. Doğallık

Sanatçının konuşmada ya da yazmada yapmacılıktan uzak olması, anlatımda doğallığı sağlar. Bir sanatçı, içinden geldiği gibi, içten ve sıcak bir anlatımla yazıyorsa doğallığı yakalamış demektir.

2. Özgünlük

Kişinin anlatımı kendine özgü ise, başkalarını taklit eder nitelikte değilse **özgün** demektir. Büyük yazarlar, şairler üsluplarının özgünlüğü ile sanat dünyasında yer almışlardır.

3. Tutarlılık

Kişinin anlattıkları önceki anlattıklarıyla çelişmemeli; yazdıklarına ters düşmemelidir. Anlatımda tutarsızlık inandırıcılığı yok eder.

4. İnandırıcılık

Anlatımının inandırıcı olması için; kişinin anlattıklarına güvenmesi gerekir. Kişi ancak kendi inandığı bir konuda inandırıcı anlatımı yakalayabilir. Anlatılanları mantık çerçevesine oturtabilmek, inandırıcılık açısından çok önemlidir. Buradaki inandırıcılık bir düşünceyi alıcıya zorla benimsetme biçiminde de olmamalıdır. İnandırıcılık, etkileyiciliği yanında getirir. Bunun için de duygular sıcak, düşünceler açık, anlatım özgün ve söyleyiş güzel olmalıdır.

5. Akıcılık

Anlatım, tutuk ve kesik kesik olmamalıdır. Akıcı bir anlatım, sürekli ve kolay okumayı sağlar. Akıcı bir anlatım ile dile getirilen görüş ya da düşünceler, dinleyicinin ya da okuyucunun belleğinde kolayca yer eder.

6. Duruluk

Anlatımda gereksiz söz kullanmama ilkesine **duruluk** denir. Bir cümlede kullanılan gereksiz sözcükler anlamı dağıtır, anlamayı zorlaştırır. İyi kurulmuş bir cümleden ne bir sözcük çıkarılabilir ne de o cümleye bir sözcük eklenebilir.

7. Yalınlık (Sadelik)

Anlatımın söz sanatlarından uzak olmasına **yalınlık** denir. Yalın bir metinde mecazlara, gereksiz benzetmelere yer verilmez. Yalınlık; süslü, boyalı anlatımın karşıtıdır.

8. Özlülük

Bir konu en az sözcükle fakat en kapsamlı biçimde anlatılmışsa anlatım **özlü** demektir. Atasözleri, özdeyişler özlü anlatım örnekleridir. Yoğunluk da özlü anlatım anlamında kullanılmaktadır.

9. Açıklık

Bir düşüncenin başka düşüncelerle karıştırılmadan kolayca anlaşılmasına **açıklık** denir. Düşüncelerin kolayca anlaşılması ise öncelikle iyi düzenlenmiş olmalarına bağlıdır. Açıklığın sağlanabilmesi için sözcüklerin, deyimlerin, noktalama işaretlerinin yerinde kullanılması gerekir. Aksi durumda anlatımın kapalı olmasına yol açılmış olur.

9. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 77, 80, 83 ve 86. sayfalardaki testleri çözelim.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

10.
GÜN

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Paragrafın bir düşünce birimi olduğunu daha önce belirtmiştik. İyi düzenlenmiş bir yazıda kaç paragraf varsa, o kadar da düşünce var demektir. Her paragraf, bir düşünceyle ilgili cümleler kümesinden oluşur. Paragrafı oluşturan cümlelerin çokluğu ya da azlığı, öne sürülen düşüncelerin geliştirilmesine bağlıdır. Düşünceyi geliştirme, onu okuyucunun kolayca kavrayabileceği bir duruma getirme demektir.

Düşünceyi geliştirme yollarının başlıcaları şunlardır:

- * Tanımlama
- * Örnekleme
- * Tanık gösterme (Destekleyici alıntı yapma)
- * Karşılaştırma
- * Benzetme
- * Yinelemelere başvurma
- * Sayısal verilerden yararlanma
- * Somutlama
- * Soyutlama

1. TANIMLAMA

Temel özellikleri aracılığıyla bir kavramın ne olduğunu belirtme ye **tanımlama** denir.

Bir anlatımın tanım olup olmadığı “Bu nedir?” veya “Bu neye denir?” sorularına cevap verip vermediğine bakılarak anlaşılır. Sorudaki “bu” sözcüğü tanımlanan ya da anlatımda tanımlanması mümkün olan kavram yerine kullanılır: “Lirik şiir nedir?” gibi.

Aşağıdaki örnekleri bu açıklamaları dikkate alarak gözden geçirelim:

ÖRNEK

“Ahlak” kelimesi, “huy, karakter” gibi anlamlar içerir; Latince de “moral” ile karşılaşılır. Daha geniş bir açıdan bakınca şöyle de denebilir: **Ahlak, insanların toplum içindeki eylemlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla kabul edilen ilkeler bütünüdür.** Ahlak ve ahlak felsefesi (etik), genellikle aynı anlamda kullanılmasına rağmen birbirlerinden farklı kavramlardır.

2. ÖRNEKLEME

Düşünceyi geliştirmenin bir yolu da örneklemedir. Örnekleme, soyut bir düşünceye somutluk ve görünürlük katar, söylenilmek isteneni okuyucunun zihninde canlandırır. Genellikle örnekleme somutlaştırma amacıyla başvurulur.

ÖRNEK

Süssüzlük, büyük bir süstür. Hemingway’in hikâyelerinde, doğrudan anlatmayan ama sezdirenen üslubu, bu ustalığı yansıtır. Söz gelimi İhtiyar Adam ve Deniz romanında, tek bir gereksiz söz, tek bir süsleme ve abartma bulamazsınız. Büyük yazarlar romanlarında “şairane”likten de nefret ederler. Dili okurla aralarında bir engel olmaktan çıkarıp anlaşılır cümlelerle doğrudan doğruya konularını anlatmaya girişirler. Dilin farkına bile varmazsınız.

Yazar, bu parçada düşüncelerini inandırıcı kılmak için “Süssüzlük, büyük bir süstür.” yargısının doğruluğunu kanıtlamak için Hemingway ve eserlerinden örnekler veriyor.

3. TANIK GÖSTERME (ALINTI YAPMA)

Bir yazar, düşüncelerini inandırıcı kılmak için başkalarının sözlerinden, düşüncelerinden yararlanabilir. Yazma dilinde buna başkalarını **tanık (şahit) gösterme** denir. Ancak tanık olarak sözüne düşüncesine başvurduğumuz kişinin ele aldığımız konuda tanınmış, güvenilir bir kişi olması gerekir. Söz gelimi bir heykeltıraş ekonomiyle ilgili bir konuda tanık gösterilirse düşünce inandırıcı olmaktan uzaklaşır.

Her yazar; düşüncesini açıklamasına yardım eden ya da kendisine esin veren, başkasına ait bir düşünceyi yazısında kullanabilir. Bunun iki yolu vardır:

- Alınan düşünce bunu ortaya koyan kişinin kendi dilinden olduğu gibi aktarılır. Bu durumda alınan sözler tırnak işaretleri arasında gösterilmiştir ya da gösterilebilir. Bu tür alıntıda dikkat edilecek nokta hiçbir sözcüğü değiştirmemektir. Dalgınlık, unutkanlık bu konuda özür sayılmaz.
- İkinci tür alıntıda ise düşünceler özetlenerek aktarılır. Alıntı yapan onu kendi anladığı biçimde ve kendi dil deneyimi içinde anlatır. Bu durumda tırnak işareti gerekmez.

ÖRNEK - 1

*Bir edebiyat eseri ortaya çıktığı zaman bu, aslında herkesi ilgilendirmez. Çünkü edebiyat birikimi olmayan kişiler bu eseri yeterince değerlendirme konumunda değildirler. Nobel Ödüllü Octavio Paz, dilimize Öte Ses adıyla çevrilen deneme kitabında, “En iyi satanlar, edebî eserler değil, ticari eşyalar-
dır.” der ve şu tespiti yapar: “Piyasanın mantığı, edebiyatın mantığı değildir”. Söylemesi bile fazla: Paz, bu sözleriyle, nitelikli okuru, ya da Jimenez’in ‘uçsuz bucaksız azınlık’ dediği elit (seçkin) okuru önemser; herkesi değil!*

Bu parçada yazar “Bir edebiyat eserini ancak belli birikimi olan kişiler değerlendirebilir.” düşüncesini savunuyor ve bunun doğruluğuna okuyucuyu inandırmak için de Octavio Paz’ın konuyla ilgili bir sözünü alıntılıyor. Dolayısıyla tanık gösterme yöntemine başvurmuş oluyor.

ÖRNEK - 2

Dilin tadını çıkarmak, soylu ve güçlü sanatçıların işidir. Dil bilincine, duyarlılığına erişememiş sanatçılar başaramazlar bunu. Jean-Paul Sartre’ın şu sözlerini analım burada: “İnsan bazı şeyleri söylemeyi seçtiği için değil, onları belli bir biçimde söylemeyi seçtiği için yazardır.” Türkçenin tadını okuyucuya veremeyen bir romanın, hikâyenin, şiirin kalıcılığından söz edilemez. Bir eseri var eden öncelikle dilidir, anlatımdaki yetkinliğidir. Bu ustalığa erişememiş bir yazarın zamana karşı koymasından, direnmesinden ve klasikleşmesinden söz edilemez.

Yazar, parçada “Bir eseri var eden öncelikle dilidir, anlatımdaki yetkinliğidir.” düşüncesini savunuyor ve bu düşüncesini doğrulamak için de ünlü yazar J. P. Sartre’dan bir alıntı yapıyor. Böylece okuyucu karşısında inandırıcılığını artırmış oluyor.

4. KARŞILAŞTIRMA

Düşünceyi geliştirmenin bir başka yolu da benzer ya da farklı kavramlar arasında karşılaştırma yapmaktır. Karşılaştırma, günlük konuşma dilinde olsun, yazı dilinde olsun sık sık başvurulan bir düşünceyi geliştirme yoludur.

Karşılaştırma üç yoldan yapılır:

- Benzerlikten yararlanma
- Karşıtlıklardan yararlanma
- İlişki kurma

ÖRNEK - 1

Orhan Kemal de Yaşar Kemal de Güney Anadolu Bölgesi’nde doğmuş, büyümüş ve romanlarında iyi bildikleri o yörenin insanlarına eğilmiş, sorunlarını dile getirmişlerdir. Orhan Kemal karakterlerini daha çok Adana’daki fabrika işçileri, küçük memurlar, ırgatlar arasından seçmesine karşılık Yaşar Kemal köylülerden, aşiret beylerinden, yörüklerden, eşraftan seçer. Ama iki yazarın romanını birbirinden ayıran ne kent ve köy farkıdır ne de seçtikleri kişilerin ait oldukları toplumsal tabakalar. Asıl ayırım, yarattıkları kurmaca dünya ile gerçeklik arasındaki bağıdır.

ÖRNEK - 2

“Etik”le “ahlak” arasında bir ayırım yapmak gereklidir. Olağan konuşmalarda ikisi sıklıkla birbirinin yerine kullanılır ama bunların farklı anlamları vardır aslında. Kısaca belirtecek olursak “etik”, doğru ve yanlış davranış teorisidir; “ahlak” ise onun pratiği. Ahlakî değil de etik ilkelerden söz etmek doğru olur çünkü etik, teoridir. Etik değil ahlakî davranıştan söz etmek doğrudur çünkü ahlak pratiktir. Etik, bir kişinin belli bir durumda ifade etmek istediği değerlerle ilgilidir; ahlak ise bunu hayata geçirme tarzıdır.

5. BENZETME

Düşünceyi daha iyi anlatabilmek için başvurulan yollardan biri de benzetmedir. Benzetme, aralarında ilgi bulunan iki kavramdan zayıf olanı güçlü olanla karşılaştırma işlemidir.

ÖRNEK

Çalışmalarımız sonuç verdi. Neler mi oldu? Ot bitmeyen bozkırlar, ipek gibi yumuşak topraklı ovalara dönüştü. Tarlalar, arı kovanları gibi uğuldamaya başladı. Toprağın derinliklerinde uyuyan sular yeryüzüne çıkarıldı. Kova kova süt veren inekler, kovan kovan bal veren arılar yetiştirildi. Sofraları, el ele verilerek üretilen yiyecekler süsledi.

Parçada ot bitmeyen bozkırlar, ipek gibi yumuşak topraklı ovalara; tarlalarda çalışanlar, kovanlarında bal yapan arılara benzetilmiş. Bu benzetmeler de anlatılanları renklendirmiş, güzelleştirmiş.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Gün kararmaya başladığında gri renkli cam ekran; titrek ışığını, ay ışığına nazire yaparcasına, oturma odalarının camlarından çevreye yayar. Titrek ışığın gri cam üzerinde oluşturduğu görünümler, ekranın kendi sınırlı yüzeyi içinde nasıl ve ne amaçla hazırlandığının bilincindedir. Ekran, kendinden öncekilerin bütün iyiliklerini ve kötülüklerini bir mirasyedi insan gibi sergilerken hem geniş kitlelere ulaştığının hem de bu kitlelere anındalığın vazgeçilmezliğini yaşattığının farkındadır. Titrek ışıklı camın adı “televizyon”, onun ortaya çıkardığı yeni dünyanın adı ise “televizyon çağı”dır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Benzetme
- B) Tanımlama
- C) Kişileştirme
- D) Örnekleme
- E) Karşılaştırma

ÇÖZÜM

“...bir mirasyedi insan gibi sergilerken...” cümlesinde benzetme (A) vardır. Parçadaki son cümlede tanım (B) ve karşılaştırma (E) vardır. “... ay ışığına nazire yaparcasına” da kişileştirme (C) vardır.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

Divan şiirinin en yaygın nazım şekillerinden biri olan gazel, kadınlara söylenen aşk dolu güzel söz anlamındadır. Genellikle aşk, güzellik ve içki konulu olan lirik gazellerin beyit sayısı beş ile on iki arasında değişir. Gazelin ilk beyti kendi içinde kafiye-lidir. Sonraki beyitlerin ilk dizeleri serbesttir, ikinci dizeler ise ilk beyitle kafiye-lidir. Fuzûlî'nin “Gazel bildirir şâirin kudretin/Gazel arttırır nâzımın şöhretin” beyti gazelin şairler için önemini yansıtır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Tanımlama
- B) Benzetme
- C) Karşılaştırma
- D) Tanık gösterme
- E) Açıklama

6. YİNELEMELERE BAŞVURMA

Anlamı güçlendirmek için kelime veya kelime gruplarını sıkça tekrar etmek de düşünceyi geliştirme yollarından biridir.

ÖRNEK

Yalnızlıktan nasıl da korkarım! Bir ses olsun isterim her zaman. Güzel ses, çirkin ses fark etmez. Yeter ki bir ses olsun, bana yalnızlığımı unutturacak.

Parçada “ses” kelimesi yinelenerek önemi vurgulanmıştır.

SICAK BÖLGE

Aynı kelimelerin tekrarıyla yapılan ikilemeler de bir yinelemedir.

7. SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA

Düşünceyi inandırıcı kılmak için başvurulacak yollardan birisi de sayısal verilerden (istatistiklerden) yararlanmadır. Okuyucu her zaman bilimsel araştırmalardan elde edilen sayılara, istatistiklere güven duyar. Düşünceyi inandırıcı kılmanın en kestirme yolu budur.

ÖRNEK

Kütüphaneler, kültürel yaşamı besleyen ve geliştiren ana damarlardandır. Ne var ki kâğıt üzerinde sayıları artmış gibi görünse de Türkiye’de neredeyse 50.000 kişiye bir halk kütüphanesi düşmekte. Oysa Almanya’da bu rakam 6000. Öte yandan, ülkemizde son otuz yıllık dönemde halk kütüphanelerine üye olanların oranının da % 1 ya da % 2 olduğunu belirtelim. Bu oranın ABD, İngiltere, Finlandiya’da % 60 dolaylarında olduğu söylenebilir. Bu sayısal değerler, kültürel yaşamımızda etkili bir yeri olan kütüphanelerin yetersiz olduğunu her yönüyle açık seçik gösteriyor.

8. SOMUTLAMA

Soyut kavramları benzetme yoluyla açıklamaya **somutlama** denir. Kavram, benzetilen varlığın bazı nitelikleriyle kavratılmaya çalışılır. Bu yolla kavram zihinde canlanır, görünürlik kazanır.

Örnekleme, tanımlama, karşılaştırma gibi düşünceyi geliştirme yollarında somutlamaya başvurularak düşünce kolayca kavratılır.

ÖRNEK

Hırs, bizi başarıya ulaştıran önemli bir dürtü olmasına rağmen aşırısı da bize zarar verebilir. Hırs öyle bir ateştir ki ona çok yaklaştığımızda yanarak, ondan çok uzaklaştığımızda donarak ölürüz.

Bu parçada “hırs” gibi soyut bir kavram ateşe benzetilerek somutlaştırılmıştır.

9. SOYUTLAMA

Somut kavramlara soyut anlamlar yükleyerek anlatmaktır:

- Bu problemi çözmenin bir yolu var.
- Onun kalpsizin biri olduğu belli.
- Bu işte biraz pişmen lazım.
- Bu çok kafalı bir çocuk.
- Ona çok kırıldım.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Adına şiirler, şarkılar yazılmış, mavi gök kubbesinin altında yüzyıllar boyunca büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmış güzel İstanbul'u eskiden beri anlatan birçok eser vardır. Refik Halit Karay'ın *İstanbul'un Bir Yüzü*, Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul'u*, Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* akla ilk gelen eserlerden sadece birkaçıdır. Divan edebiyatında Nedim, sonraki dönemde İstanbul âşığı Yahya Kemal şiirlerinde bu şehri anlatmaktan geri durmayan isimlerdendir.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi vardır?

- A) Somutlama
- B) Benzetme
- C) Kişileştirme
- D) Örnekleme
- E) Karşılaştırma

ÇÖZÜM

Verilen parçada “Adına şiirler, şarkılar yazılmış, mavi gök kubbesinin altında yüzyıllar boyunca medeniyetlerin en büyüklerine ev sahipliği yapmış güzel İstanbul'u eskiden beri anlatan birçok eser vardır.” dendenikten sonra İstanbul'u anlatan eserlere örnekler verilmiştir.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

Türkiye'ye gelen turist sayısının bir önceki yıla göre arttığı görülüyor. Ülkeye gelen turist sayısı, 2022'de 51,4 milyonken bu sayısının yüzde 10 artışla 2023'te 56,7 milyona yükseldiği görülüyor. Ziyaretçi sayıları ülke bazında incelendiğinde ilk üç ülke arasında birinciliği Rusya Federasyonu 6,3 milyon ziyaretçiyle, ikinciliği çok yakın bir rakamla 6,2 milyonla Almanya'dan gelen ziyaretçiler, üçüncülüğü de 3,8 milyonluk rakamla İngiltere yani Birleşik Krallık'tan gelen ziyaretçiler oluşturuyor. Bu konuyla ilgili açıklama yapan turizm bakanıysa şunları söyledi: Seyahat isteğinden vazgeçmiyor turist ama ortalama kalış süresinde azaltmalara gidebiliyor. Yani ne yapıyor? 14 gece kalacaksa 12 gece, 12 gece kalacaksa 10 gece gibi ortalama kalış sayısını azaltıyor ama seyahat isteğinden vazgeçmiyor.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Açıklama yapma
- B) Alıntıdan yararlanma
- C) Soyut kavramları somutlaştırma
- D) Kişisellikten uzak durma
- E) Sayısal verilerden yararlanma

BİLGİ SARMAL

10. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL** Türkçe Soru Bankası kitabından 89. sayfadaki testi çözelim.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

ANLATIM BİÇİMLERİ VE DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI, KAVRAMLAR

11.
GÜN

ANLATIM BİÇİMLERİ VE DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI KAVRAMLAR, AÇIKLAMALAR, ÖRNEKLER...

Aşağıda, anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarıyla ilgili bazı kavramlaştırmalar örnekleriyle açıklanmıştır. Bunları öğrenmeniz hâlinde konuyla ilgili tüm soruları doğru çözebilirsiniz.

- Çıkarımda bulunma:** Kimi verileri değerlendirdikten sonra bunlardan bir sonuç çıkarma demektir. **Örnek:**
 - Peyami Safa'nın eserleri üzerine yazılmış inceleme yazılarının sayısı, onun nitelik açısından ciddi bir okur kitlesine sahip olduğunu gösterir.*
 - Osman Hamdi'nin "Kaplumbağa Terbiyecisi" adlı tablosundaki yaşlı adamın, arkasında bağladığı ellerinde bir ney vardır. Bu, onun tasavvufla haşır neşir olduğunu kanıtlar.*
- Pekiştirmeye başvurma:** Bir sözcüğün veya cümlemin anlamını türlü yollarla anlamca daha da güçlendirme demektir. **Örnek:**
 - Kapkaranlı bir gece... Yaşlı mı yaşlı, ahşap bir konak... Darmadağınık bir oda... Bu odada yalnız ve yorgun bir adam!*
 - Muğla yöresinde çıkan yangınlardan geriye cırılçıplak ve simsiyah dağlar, tepeler kaldı.*
- Yinelemelere yer verme:** Bir metinde anlamı güçlendirmek için belli sözcükleri sıkça tekrarlama ya da ikilemelere başvurma demektir. **Örnek:**
 - Hava kararsa da gece olsa da hiçbir şeyden ve hiç kimseden korkmam. Yanımda biri olsun, bir ses olsun, bir görüntü olsun yeter ki. Televizyondan gelen bir ses ya da bir radyodan gelen ses... İnsan olsun, radyo olsun, televizyon olsun; en nihayetinde bir ses olsun...*
- Doğayı devinin içinde yansıtmak:** Doğadaki değişimi, dönüşümü, hareketliliği anlatmaya denir. **Örnek:**
 - Hazar Gölü, bu saatlerde böyle olurdu. Bir renk cümbüşüyle yıkanıp durulanırdı bu saatlerde. Bir bakıyorsun göl; durgun, çarşaf gibi. Bir bakıyorsun maviye çalan rengiyle ve rüzgârla birlikte dalgalar birbirini kovalıyor.*
- Sorular yoluyla düşündürme:** Bir parçada okuru düşündürmek için arka arkaya sorular sıralama demektir. **Örnek:**
 - Sizin hiç kalbiniz kırıldı mı? Sevdiğiniz birinin sizi aldattığı ya da kandırdığı oldu mu hiç? Bunlar artık günümüzde sıradan şeyler. Kalbinizin kırılması da birinin sizi kandırması da doğal karşılanmalı artık. Peki, bir kalbin incinmesi, gücenmesi ve dahi kırılması ne anlama gelir sizce? Evet, şimdi bu soruyu cevaplamak çok da kolay olmasa gerek.*
- Dikkat:** Soru biçiminde olup cevap beklemeyen sözde soru cümleleri de bu işlevi görür.
- Alıntıyla düşünceyi pekiştirme / Tanık gösterme / Alıntılama:** Yazarın kendi düşüncesini desteklemek için başkasından bir söz aktarması demektir. **Örnek:**
 - Şiirin vazgeçilmezliğinden dem vuruyor Charles Baudelaire ve şiirden vazgeçebileceği zannına kapılanlara kendini bilmezler yaftasını yapıştırmaktan geri kalmıyor. Ne demişti Baudelaire? "Ekmek yemeden üç gün hayatta kalabilirsiniz, şiirden mahrum kalarak bir gün bile yaşayabilmeniz imkânsız ve bunun aksini her kim iddia ederse hata içindedir."*
- Sayıp dökmelerden yararlanma:** Yazarın anlattığı konuyla ilgili örnekleri, belli olay ya da olguları ardı ardına sıralaması demektir. **Örnek:**
 - İyi bir yazar aynı zamanda iyi bir gözlemcidir. Sadece gündüz değil gece de gözlem yapmalı ki öykülerini ya da romanlarını çeşitlendirebilsin. Dolayısıyla gündüz de gece de gözlemcilik görevini sürdürmeli, her kesimden her insanı gözlemlemeli: Durakta oturan öğrenciler, yaşlılar, kadınlar; işportacılar, memurlar, müdürler, şoförler, karaborsacılar, hırsızlar, aydınlar...*
- Çoğullaştırmalar yapma:** Bir sözü çokluk ifade edecek biçime getirmeye çoğullaştırma denir. **Örnek:**
 - Bu çocuğu, herkes çok severdi. Okulda arkadaşları ve öğretmenleri; evde kardeşleri, mahallede komşuları... Birçok insanın sahip olmadığı bir hoşgörüyü, anlayışa sahipti. Yardımseverdi. Birçok iyi özelliği taşıyordu da belki o yüzden bu kadar seviliyordu.*
- Düş gücünden yararlanma:** Yazarın anlatımına kendi hayal (düş) gücünü yansıtmak demektir. Yazar veya şair, bunu mecazlı - imgeli anlatımlarla gerçekleştirir. **Örnek:**
 - Nevşehir demek Ürgüp demekse Ürgüp demek Peribacaları demekse Peribacaları da taşın güneşle dostluğu, arkadaşlığı; bulutla, yağmurla sırdaşlığı demektir.*
- Yazıyı I. kişili anlatımla biçimlendirme:** Anlatımı I. kişi (ben-biz) ağızından yapma demektir. **Örnek:**
 - O gün kafam çok karışık çünkü uzun süre odamın nasıl olması gerektiği üzerine kafa yordum. Sonra mimar arkadaşımı aradım, yanıma çağırdım. O, gelince eşyaların yerini değiştirmem kolay oldu. Artık rahatlamıştım.*

11. Yazıyı III. kişili anlatımla biçimlendirme: Anlatımı III. kişi (o - onlar) ağzından yapma demektir. **Örnek:**

- Hadi, burada durmayın, dedi. Herkesin gitmesini istiyordu. Herkes gidince balkona çıktı, sandalyesine oturup masada duran kitapları karıştırdı.

12. Sessel yinelemelere başvurma: Anlatımda belli sözcüklerde aynı seslerin tekrarına yer verme demektir. **Örnek:**

- İnsanlar yüksek sürücü koltuğuna oturup yürüyen, zıplayan ne varsa altlarına alıp yollarına devam ediyorlar. Kalabalığın arasından yenileri çıkıyor, yaklaşıyor, geçiyor ve bu böyle hiç aralıksız devam ediyor. Atlar yürüyor. Hızla geçen resmî arabaların açık camlarından kuş tüyleriyle süslenmiş güzel şapkalar görünüyor.

13. İmgelere dayalı anlatımdan yararlanma: Zihinde tasarlanan hayallere dayalı anlatıma imgeleme denir. Mecazlarla anlatmak şeklinde gerçekleşir. **Örnek:**

- Bir mavi balon mudur bu yaz?
- İçi sevda dolu yolculuk.

14. Olayları oluş sırasına göre verme: Yazarın bir olayı anlatırken oluşum sürecinde olup bitenleri sırasıyla ifade etmesi demektir. **Örnek:**

- İstanbul'a saat üç gibi vardım. Otobüsten inip hemen taksiye bindim. Şoför nereye götürüyüm diye sorunca beni Üsküdar'a götür, dedim. Adam, yavaşça kafasını sallayarak "tamam abi" dedi.

15. Genellemelere başvurma: Zihnin özel durumları ayıklayarak genel bir kurala ulaşmasına genelleme denir. **Örnek:**

- Şiirler; insanın iç dünyasının sesi olsa da bir süre sonra onu yazan şairden çıkıp toplumun, insanlığın malı olur.
- Her canlının bu dünyadaki varlığını elbette zamanı gelince sonlanacaktır.

16. Çağrışımlardan yararlanma: Bir düşüncenin, görüntünün ya da davranışın bir başkasını anımsatmasına çağrışım denir. Mecazlı ve imgeli anlatımlar çağrışım içerir. **Örnek:**

- Bembeyaz örtüyle kaplanmış dağları anlatmışsam kış mevsimi duyumsansın istemişimdir. Çatır çatır yanan ateşten bahsetmişsem soğukun varlığı hissedilsin istemişimdir.
- Karanlıklar ne kadar yoğun olursa olsun, isterse kurşungeçirmez olsun arkasından bir ışığın patlayacağını öğren-dik... İnsanlığa güveniyorsak o ışığı görürüz.

17. Öneri nitelikli cümleler kurma: Yazarın parçada okura seslenerek bazı şeyleri tavsiye etmesi, yapmasını söylemesi öneri nitelikli cümlelerin ortaya çıkışını sağlar. **Örnek:**

- Kenar mahallelerde top peşinde koşan çocukları, pence-rede sarkıp komşusuyla dedikodu yapan kadınların çekinmeden fotoğraflarını mı çekmek istiyorsunuz? O zaman İstanbul'daki Balat semtine gidin. Orası sizin için vazgeçilmez mekândır. İsteddiğiniz kareleri gönlünüzce oluşturun.

18. Nitelendirmelere başvurma: Anlatımda niteleyici sözlere (sıfatlara, zarflara) yer vermeye nitelendirme denir. **Örnek:**

- Göz alabildiğine uzayıp giden bir sahili vardı bölgenin. Sabah saatlerinde çarşaf gibi bir deniz oluyordu. Hırçın dalgalar olmadığı zamanlarda bir karış boydaki insanlar bile gönül rahatlığıyla denize girebiliyordu. Öğleye doğru bulutların arasından aralanarak şöyle böyle yüzünü gösteren güneş, yavaş yavaş insanın tenini yakmaya başlıyordu.

19. Kişileştirmeye yer verme: İnsan dışı varlıklara insana özgü nitelikler verilirse kişileştirme yapılmış olur. **Örnek:**

- Bu mevsime ve bu aya gelince kestane ağaçları sizi ormana davet eder kestane toplamak için. Ormana girdiğinizde tüm orman size yarenlik eder. Yalnızlıktan canları sıkılan ağaçlar, sevinçten ne yapacağını bilemez.

20. Abartmaya başvurma: Yazar; bir olayı, durumu olduğundan çok fazla büyüterek veya küçülterek dile getiriyorsa abartmaya başvurmuş demektir. **Örnek:**

- Onu görünce aklımdan milyonlarca düşünce geçiyor. Onu bir gün görmesem bin yıl görmemiş gibi oluyorum.

21. Senli benli bir anlatıma başvurma: Herhangi bir konuda yazarın okuyucuyla konuşuyormuş gibi samimi ve anlaşılır bir dille yazdığı, her türlü özentiden uzak yazılarda senli benli bir anlatım var demektir. **Örnek:**

- Aydın'dan ayrıldıklarında babam daha kundaktaymış, dedemse henüz on sekiz yaşındaymış. Tüm aileden yalnızca onlar değil diğerleri de dağılmış Anadolu'nun dört bir yanına. Göç sırasında yaşlı genç pek çok insan ölmüş hastalıktan. Bunları nereden mi biliyorum? Küçüklüğümde dedemden dinlemiştim hepsini. O yüzden dedemin, babamın doğduğu yerlere gitmeyi düşlerim hep.

22. Karşıtıklardan yararlanma: Parçada birbirine karşıt (zıt) durumların dile getirilmesidir. Bu, her zaman karşıt sözcüklerle yapılmayabilir. **Örnek:**

- O, yıllar önce aramızdan ayrıldı ama yapıtları hâlâ edebiyat dünyasında. Ölen şairler, eleştirmenler, hikâyeciler varken o, yazdıklarıyla dipdiri.
- Doğuda dağlar kar altında yatarken bahar geldi dağlarına Ege'nin.

23. Birden çok duyuya ya da farklı duyulara seslenme: Parçada yazar, beş duyudan en az ikisiyle ilgili ayrıntı veriyorsa farklı duyulara seslenme söz konusudur. **Örnek:**

- Küçük bir balık sandalı yanaşılıyor Amasra'daki iskeleye. Martılar çığlık çığlığa nasiplerini kovalıyor. Günün ilk ışıklarıyla birlikte insanlar birer ikişer dolduruyorlar iskeleyi. Taze tutulmuş balık alma peşindeler. (Görme ve işitme duyularına yer verilmiş.)

24. Eksiltili cümleler kullanma: Eksiltili cümle, anlamca tamamlanması okuyucuya bırakılmış yani **yüklemi söylenmemiş cümle** demektir. **Örnek:**

- *Dışarıda sonbahar rüzgârı, bahçede ağaçların hışırdayan yaprakları... İçimde nedenini bilmediğim bir hüznün... Kapının altından gelen rüzgârın sesi...*

25. Devrik cümlelerle anlatımı doğallaştırma: Anlatımda devrik cümlelere yer vermek, konuşma havası yaratacağından anlatımı doğallaştırır. **Örnek:**

- *Çocuklar bahçede erik yerken yaşlı adam geldi kimseye görünmeden. Sanki kendi bahçelerindeki erikler yer gibiydi çocuklar. Adam, öylece onları izledi varlığını hissettirmeden.*

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Cemreler birer birer düşerken baharın geldiğinden hâlâ şüpheleniz varsa manavların tezgâhlarına bakın. Koyu yeşil renkleriyle hafif tüylü baklalar olmuştusa, körpecik bezelyeler size gülümsüyorsa sultani cinsiyle, bir de kendine has rengiyle çağlalar tezgâhlarda boy göstermişse baharın geldiğine inanın. Hele baharın gelişini müjdeleyen bir yeşillik var ki tezgâhta duruşuyla kraliçelere taş çıkarır. Gösterişli yaprakları, sımsıkı gövdesi, uçlarında mor, eflatun tüyleriyle bu asilzadenin adı enginarıdır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Öneride bulunma
- B) Koşul öne sürme
- C) Karşılaştırma
- D) Yineleme
- E) Nitelendirme

ÇÖZÜM

Verilen parça incelendiğinde "...tezgâhlarına bakın ve ... geldiğine inanın" cümlelerinde öneri (A), "... olmuştusa, ... gülümsüyorsa, ... boy göstermişse baharın geldiğine inanın" cümlesinde koşul öne sürme (B), "birer birer" ikilemesinde yineleme (D), "gösterişli yaprakları, sımsıkı gövdesi" gibi ifadelerden nitelendirme (E) yapıldığı görülür. Verilen parçada karşılaştırma yoktur.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 5

Sık sık tek başıma sokaklarda dolaşmaya çıkıyorum ve çok vahşi olduğu izlenimi uyandıran bir peri masalının içinde yaşadığımızı düşünüyorum. Nasıl bir itiş kakış, nasıl bir gürültü... Bağrış çağrışlar, sesler, tangirtılar, gümbürtüler... Ve her şey o kadar iç içe geçmiş hâlde ki... İnsanlar, çocuklar, genç kızlar, adamlar ve asil kadınlar arabaların tekerlekleri dibinde yürüyorlar. Tramvayın vagonları, insan figürleriyle doldurulmuş kutulara benziyor. Otobüsler, kocaman hantal bir böcek gibi hareket ediyor.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Yinelemelere yer verme
- B) Çıkarımda bulunma
- C) Sayıp dökme
- D) Çoğullaştırma
- E) Benzetme

11. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 92. sayfadaki testi çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
8

1. Hüzün, keder, acı, kaygı... Fuzuli'nin ruh iklimine bunlar egemen ve ona göre ancak ulaşamayan güzel, gerçekten güzeldir. Farklı bir kültür dünyasının, başka bir çağın şairi olan Rilke de güzellik ve aşk konusunda Fuzuli gibi düşünür. O da vuslata ermemiş, tatmin olmamış âşıkları yüceltir. "Ah içimizdeki bu yangını söndürmeye çalışmadan bağrımızda taşısak!" der. Bu bakımdan Rilke'yle Fuzuli, ruh akrabası sayılabilirler. Zamanından hoşnut olmadığı için malına bir başka pazar arayan Fuzuli, ruhun neredeyse iflas ettiği, aşkın et pazarına döndüğü günümüzde yaşasaydı ne yapardı acaba? Burnunu tutarak kaçardı herhâlde. Ama bugünün boşucu ortamından kurtulmamızda onun gibilerin ruh üreten sözleri yardımcı olabilir. Fuzuli'ye bugünün hiç gereği yok belki ama Fuzuli'nin bugüne gereği çok.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Gerekçeli yargı
B) Tanık gösterme
C) Karşılaştırma
D) Yakınma cümlesi
E) Dolaylı anlatım

2. Dedektiflik yaparken bir makinist kadar dikkatli olmam gerekiyor. Hayatım bir tren gibi. Hızlı, durakları az ve hedefe yönelik. Bazen makaslarda yanlış yollara saptığım olsa da henüz büyük bir kaza atlatmadım. Biriyle konuşmaya başladım. İnsanlar, dedikodu yapmayı sever. Başkasını suçlamak, günlük işlerinden biridir. Bana eskiye saklanmış sırları anlatırlar. Şanslıysam olayları çözmeme yardımcı olur. Aslında her şey çok basit. Kıskançlık, hüsrana, aşk... Bütün cinayetlerin nedeni, "keşke" duygusu. Bir gün kendi olduğumuz yerden hoşnut olabilsek...

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Tanımlamaya başvurulmuştur.
B) Soyut durumlar, somutlaştırılarak verilmiştir.
C) Söyleşi havasında yazılmıştır.
D) Eksiltile cümle kullanılmıştır.
E) Genellemelere başvurulmuştur.

3. Yaşlılar gençlerin yaptıklarını yapamazlar. Ne var ki bedensel güç isteyen işler için doğrudur bu. Yaşlılar elbette bu tür işleri yapamazlar. Ama akıl gücüne dayanan işleri daha iyi yaparlar. Bu yönden yaşlandıkça düşünme ve yaratma gücünün zayıfladığı savı doğru değildir. Homeros'u, Platon'u, Zenon'u, Diyojen'i düşünün. Bunlar en ünlü yapıtlarını yaşlılık dönemlerinde vermemiş midir?

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisi yoktur?

- A) Tartışma
B) Karşılaştırma
C) Örnekleme
D) Betimleme
E) Sözde soru cümlesi

4. Torosların, gökyüzüne yükselen en üst sınırı, Pozantı arkasında ortaya çıkar. Gökyüzünün kuzey ufkuna doğru bir şahin gagası gibi yükselir, 3583 metreye ulaşarak "Medetsiz Tepesi" adını alır. Karla kaplı doruğun keskin rüzgârı, ayazı buradaki canlıları yakar kavurur. Beyaz yatağından hiç kalkmayan karlarla buzulların soğuttuğu o dorukların taşı toprağı, hiç güneş görmez. Ay ise yoğun bulutların arasından başını uzatarak ara sıra gülümsemekle yetinir.

Bu parçanın anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Birden çok duyuya seslenilmiştir.
B) Açıklayıcı betimleme yapılmıştır.
C) Örnekleme yöntemi kullanılmıştır.
D) Dış dünya ile ilgili izlenimler yansıtılmıştır.
E) Kimi varlıkların deviniminden söz edilmiştir.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

5. Ben, bütün ahalisi Rumeli'den göç etmiş, yoksul ama şirin bir köyde doğdum. Çocukluğum onların diliyle "memleket" hikâyeleriyle yoğruldu. Tabii bu anlatılanlar arasında göç, en başta gelen konuydu. Büyüklerimden; o zaman küçük bir çocuk olan dedemin Boğaz'ı geçerken hay huy arasında gemide unutulduğunu, geminin ikinci kez karşıya geçişinde onu bir köşeye büzülmüş bir hâlde için için ağlarken bulduklarını kaç kez dinledim. Tabii başkalarını da...

- I. Benzetme yapılmıştır.
- II. Öyküleyici anlatıma yer verilmiştir.
- III. İkilemeye yer verilmiştir.
- IV. Öznel ifadeler kullanılmıştır.
- V. İlahi bakış açısıyla yazılmıştır.

Bu parçayla ilgili olarak yukarıdakilerden hangileri yanlıştır?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) III ve V
- D) I ve V
- E) II ve IV

6. Otomobilin icadından sonra dünyadaki fosil yakıt kaynaklarının sürekli azalması ve içten yanmalı motorların yol açtığı çevre kirliliği sebebiyle otomobiller için yeni enerji kaynağı arayışları başladı. Bu arayışların sonucunda elektrikle, hidrojenle veya güneş enerjisiyle çalışan otomobiller ortaya çıktı. Fakat günümüz otomobilleri arasında beklentileri karşılamaya en çok yaklaşan araç türü, hem fosil yakıtla hem de elektrikle çalışan iki ayrı motorun bulunduğu ve bu iki motorun nöbetleşerek çalıştığı hibrit adı verilen otomobiller oldu. 2017 yılının ilk yarısında toplam 1.429 adet hibrit otomobil satışının gerçekleşmesi bu araç türünün yakın gelecekte yaygınlaşacağını bir işareti olabilir.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) Açıklama yapılmıştır.
- B) Çıkarımda bulunulmuştur.
- C) Karşılaştırmaya başvurulmuştur.
- D) Benzetme yapılmıştır.
- E) Sessiz yinelenmelerden yararlanılmıştır.

7. I. İki yanı manifaturacı, tuhafiyeci, berber, terzi dükkânlarının bulunduğu uzun bir sokakta yürüyorduk. Uzaktan bakırcıların çekiç sesleri duyuluyordu. Terziler dükkânlarının önünde, taburelerine oturup bacak bacak üstüne atmış, kucaklarındaki kumaş parçalarını ağır ağır teyelliyorlardı.
- II. Çocukluğundaki yaz günlerini düşününce içine bir sıkıntı çökerdi. Sıcak öğle sonraları, ipe dizilmiş tütün yapraklarının kurutulduğu bomboş, sessiz sokaklar, dilleri dışarıda bitkin köpekler... Sonra zorunlu öğle uykuları... Mızıklamasının yararı olmazdı; çabuk büyümesi için gündüzleri bol bol uyuması gerekiyordu.

Aşağıdakilerden hangisi bu iki parçanın anlatımlarındaki ortak özelliklerden biri olamaz?

- A) Birden fazla duyuya seslenilmesi
- B) Betimleme yapılması
- C) İkilemeye yer verilmesi
- D) Niteleyici sözcüklerin kullanılması
- E) Eksiltili cümlelere yer verilmesi

8. Tuz Gölü'nü sağına alıp soldaki tepelere yaslanarak bir süre yolculuk ettiniz mi küçük tepelerle örülü, ufku belirsiz bir düzlük başlar: tepeler, tarlalar, onları ayıran patikalar... Derken ufkun ötesinde birden karşınızda etkileyici bir yükselti belirir. Ne zaman yanından geçsem bu yükseltinin tepesi ya dumanlı ya bulutludur. Tepesinde sürekli beyaz bir taç... Artık yol boyunca onunla birlikteyiz. İşte biraz nöbet tutar gibi, biraz birini bekler gibi, biraz buralar benim diye bakar gibi duran bu delikanlının adı; Hasan Dağı'dır. Güneşin ilk ışıkları Hasan Dağı'nın arkasına vurunca sanki dev bir alev fışkırmış gibi ışık saçılır zirvesinden. Pek çok yerde pek çok güzel dağ gördüm ama Hasan Dağı, onlara göre bozkırın ortasında bir başka güzeldir.

Bu parçanın anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Öznel değerlendirmeler yapılmıştır.
- B) Sayıp dökmelere yer verilmiştir.
- C) Benzetmeye başvurulmuştur.
- D) Karşılaştırmadan yararlanılmıştır.
- E) Anlatım, örneklemelerle somutlaştırılmıştır.

12.
GÜNPARAGRAFTA KONU, ANA DÜŞÜNCE VE
YARDIMCI DÜŞÜNCELERKarekodu okut, ders
videolarına ulaş.

PARAGRAF DÜZEYİNDE ANLAM

PARAGRAF NEDİR?

Latince “para (bölüm)” ve “graf (yazı)” sözcüklerinin birleşmesiyle oluşan paragraf; düzyazıda bir düşüncenin, duygunun veya durumun açıklandığı metin birimi demektir. Bir başka ifadeyle paragraf, bir yazının kendi içinde anlam bütünlüğü taşıyan küçük bir bölümdür.

ÖRNEK

Yapay zekâ; derin bir geçmişe sahip olmasına rağmen özellikle 21. yüzyıl başlangıcıyla birlikte yükselişinde hız kazanan, zeki sistemlerin (yazılımların veya makinelerin) geliştirilmesiyle uğraşan bir bilim ve teknoloji alanı olarak tanımlanabilmektedir. Önceleri insanların düşünce ve davranışlarını esin kaynağı olarak kullanan yapay zekâ; artık canlı veya cansız, doğadaki birçok unsuru esin kaynağı olarak kullanabilmekte, sahip olduğu güçlü ve esnek çözüm özellikleri sayesinde hayatın her alanına nüfuz edebilmektedir. Bu durum; bilgisayar, elektronik ve iletişim teknolojileri gibi destekleyici teknolojilerin ilerlemesi ve bu ilerlemelerin de nihayetinde yapay zekâyı etkilemesi sonucunda, durdurulamaz bir aşamaya ulaşmıştır. Önceleri daha çok bilim dünyasında söz sahibi olan ve henüz herkesin dikkatini çekmemiş olan yapay zekâ, günlük hayatımıza girmesiyle birlikte oldukça popüler bir hâle gelmiştir.

Yukarıdaki parçada da cümleler anlamca birbirini tamamlıyor. Parçayı okurken neden söz edildiğini kolayca kavrayabiliyoruz. Konu dışına çıkan hiçbir cümle yok. Bu da metnin iyi yazılmış bir paragraf olduğunu gösteriyor.

SONUÇ: Paragrafın her cümlesi birbiriyle anlamca uyumlu olmalı, her cümle aynı ana düşünceyi desteklemek amacıyla bir anlam kümesi oluşturmalıdır.

I. PARAGRAFIN KONUSU

Bir yazarın üzerinde durduğu, hakkında yazı yazdığı olay, durum ya da düşünceye **konu** denir. Doğal ve toplumsal çevremizdeki her şey, bir yazının (paragrafın) konusu olabilir.

SICAK BÖLGE

Her paragrafın mutlaka bir konusu vardır. Konuyu belirleyebilmek için “Yazar bu parçada neyi anlatmaktadır?”, “Neden söz etmektedir?”, “Hangi kavramlar üzerinde durmuştur?” gibi soruları cevaplamamız gerekir.

Üniversiteye giriş sınavlarında paragrafın konusuyla ilgili sorular aşağıdaki soru köklerinden biriyle yöneltilmektedir:

- Bu parçanın konusu aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu parçada aşağıdakilerin hangisinden söz edilmektedir?
- Bu paragrafta aşağıdaki konuların hangisi tartışılmaktadır?
- Bu parçada yazar neden yakınmaktadır?
- Bu sözler aşağıdaki sorulardan hangisine karşılık söylenmiş olabilir?
- Bu parçada aşağıdakilerin hangisine değinilmiştir?

SICAK BÖLGE

Bir paragrafın konusu, genellikle giriş cümlesinden çıkarılabilir. Çünkü yazar okuyucusuna bu ilk cümlede ne üzerinde duracağını açıklar. Kimi zaman konuyu ilk cümlede anlama imkânı olmaz; konuyu belirlemek için parçanın ilk birkaç cümlesini ya da tamamını okumak gerekir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Şairlerin, yalnız sözüne sadık kalmayan, yüz verip arkasını getirmeyen sevgililere darıldığını sanıyorsanız aldanırsınız. Şair milleti, çokluk havadan nem kapan bir yaratılışa sahiptir. Sevmeleri, dostlukları nasıl anlıksa nefretlerinin zembereği de kolaycacak boşalır onların. Şefkatleri ile gazapları arasında ince bir zar mevcuttur. Büyük şairlerin kaprisleri de büyük olur, dargınlıkları da... Bu kaprisler, alınganlıklar yüzündendir ki yediği içtiği ayrı gitmez nice memleket şairi, sırf gönül tellerinden birkaçı koptuğu için “Yüzünü şeytan görsün!” deyip ezeli dostunun cenazesine bile gitmekten kaçınmıştır.

Bu parçanın bütününe neyden söz edilmektedir?

- Şairlerin kişilik özelliklerinden
- Şairlerin toplumla ilişki kuramadıklarından
- Herkesin kolayca şair olamayacağından
- Şairlerin birbirlerini sevmediklerinden
- Şair olmanın yeteneğe bağlı olduğundan

ÇÖZÜM

Parçanın bütününe şairlerin genel kişilik özelliklerinden söz ediliyor ve şairlerin duygusallığı ön plana çıkaran kişiler oldukları belirtiliyor.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Şiir okuyandan çok şairi olan bir coğrafya burası. Edebiyat dünyası denilen şey de futbol medyasından farksız. Edebiyat dergilerinin tuhaf rekabeti, yayınevlerinin çok satacak yazar avları, yazarların omurgasızlığı... Her şeyin satılık, her şeyin pazarlanabilir olduğu bir ortamda şiir okunmasa da olur. Diyeceksin “Be adam sen niye yazıyorsun?” Elimden başkası gelmediği için yazıyorum. Böyle tutunabildiğim için kendime ve dünyaya, bunca mutsuzluğa, öfkeme karşı umudumu koruyabilmek için...

Bu parçada özellikle aşağıdakilerin hangisinden yakınılmaktadır?

- A) Az miktarda şair ve şiir olmasından
- B) Şiir okuyucusunun yetersizliğinden
- C) Şiirin maddi bir beklentiyle yazılmasından
- D) Şiir yazıp beğendirmenin zor olduğundan
- E) Şiire bakışın zamanla değiştiğinden

SICAK BÖLGE

Paragraf sorularını çözerken, daima verilen parçaya bağlı kalmalı ve cevabı parçaya dayanarak bulmalıyız. Cevaplarda hiçbir zaman öznel görüşlerimiz etkili olmamalıdır.

II. PARAGRAFİN ANA DÜŞÜNCESİ

Her yazı, belirli bir amaca yönelik yazılır ve türü ne olursa olsun her metinde, iletilmek istenen temel bir düşünce ya da duygu vardır. Yazıda bu temel düşünce ya da duyguyu ifade eden cümleye **ana düşünce (ana fikir) cümlesi** denir.

Aşağıdaki parça “**Sanat herkese seslenen ortak bir dildir.**” ana düşüncesini vurgulamak için yazılmıştır.

“Sanat, insanları birbirine yaklaştıran bir etkinliktir. Yunus’u sevmek için Türk, Hugo’yu sevmek için de Fransız olmak gerekmez. Onların konuştukları dil, aşktır, umuttur, güzelliştir. Bir şiirde, bir hikâyede, bir romanda her şeyden önce bir insan yüreğinin atışları duyulmalıdır. Sanat bize, yaşama sanatına giden yolu gösterir. Önemli olan bu ‘yüreğin atışlarını’ ruhumuzda hissedebilmemizdir.”

Aşağıdaki parça, “**Sağlık hizmetlerinde, çağdaş tıp anlayışının yanı sıra doktor ve hasta iletişiminin kurulmuş olması da önemlidir.**” ana düşüncesini vurgulamak için yazılmıştır.

Sağlık personelinin, bilimsel verilere dayalı tanımlar koymasının yanında kendi düşüncelerini halka tam olarak anlatabilmesi için sağlıkla ilgili kavramların yerel karşılıklarını bilmesinde zorunluluk vardır. Halkın kullandığı sözcük ve deyimleri bilmek, yalnızca onlarla anlaşmaya değil; onların düşüncelerini, inanışlarını, değer yargılarını kısaca kültürlerini anlamaya da yardım eder. Kültürel özellikleri dikkate almayan bir sağlık hizmeti verimli bir biçimde gerçekleştirilemez.

ANA DÜŞÜNCE CÜMLESİNİN ÖZELLİKLERİ

- Konu değil, konuyla ilgili düşünce bildirir.
- Açık, kısa ve özlü bir anlatımı vardır.
- Farklı yorumlara yol açmaz, anlamı nettir.
- Geliştirilmeye, üzerinde söz söylenmeye, açıklanmaya elverişlidir.
- Paragrafın en genel yargısıdır.
- Paragrafın anlamca en kapsamlı yargısıdır.
- Yazarın paragrafta savunduğu temel görüştür.
- Yazarın okuyucuya iletmek istediği mesajdır.
- Yazarın vurgulamak istediği düşüncedir.
- Paragrafta asıl anlatılmak istenen görüştür.
- Yazarın anlattığı şeylerle ilgili çıkarımıdır, yorumudur ve bakış açısidir.

ANA DÜŞÜNCE CÜMLESİNİN YERİ

Ana düşünce cümlesinin paragrafta değişmez, demirbaş bir yeri yoktur. Yazının başında da sonunda da ortasında da bulunabilir. Kimi durumlarda açık bir biçimde bir önerme olarak söylenmeyebilir de. Bu durumda bütün yazıya sindirilmiş olur. Okuyucu olarak işimiz ana düşünceyi bulma, yazıyı oluşturmadaki işlevini anlayabilirdir.

Kimi paragraflar tümdengelim (genelden özele) yöntemiyle oluşturulur. Bu durumda ana düşünce c mleri paragrafın başında yer alır.

ÖRNEK

İster  nl  olsun ister  ns z, her yazar, dile kendi ölçüsünde bir katkıda bulunur. Örneğın Shakespeare ve Vergilius; kendi dillerini geliştirmek için çok çalışmış, çok şey yapmışlardır. Ancak kendilerinden önceki yazarlar, bu dilleri, onların işlemesine hazır hâle getirmeselerdi onlar da bu dilleri bu ölçüde geliştiremezlerdi.

Kimi paragraflar tümevarım ( zelden genele gidiş) yöntemiyle oluşturulur. Bu durumda ana düşünce c mleri paragrafın sonunda yer alır.

ÖRNEK

Yaşam, olduğu gibi kalmaz; kuşkusuz hep değişir. Ancak değişimin yavaş ya da hızlı olduğu dönemler vardır. Gelenekler, bu değişimin hızlandığı dönemlerde insanların karşısına büyük bir sorun olarak çıkar. Yaşanan g nle geçmiş arasında gözle görülür bir farkın olmadığı dönemlerde ise böyle bir sorun yoktur. Özetle **toplumsal alanda yenileşmelerin hızlanması, toplumlarda sorunların doğmasına yol açar.**

Kimi paragraflarda ana düşünce, paragrafın başında da sonunda da olmayabilir. Paragrafın orta kısmında yani gelişme bölümünde yer alır.

ÖRNEK

Özellikle genç sanatçılar dile gereken önemi vermiyorlar. Unutmamak gerekir ki yazarlar için dil her şeydir. Bir yazarın bu gerçeği anlamaması, anlatımının yanlışlarla dolu olması korkunç bir şey! **Yazarların üslupları güzel ya da kötü olabilir ama dili kötü kullanan kişi, yazar olamaz, olmamalıdır.**   nk  her yazar öncelikle bir dil işçisi, her yapıt da bir dil ürünüdür.

Bazı paragraflarda ana düşünce hiçbir c mlerde somutlaşmaya bilir. Bu durumda paragrafı okuduktan sonra bizim bir ana düşünce ortaya koymamız gerekir.

ÖRNEK

Bugün bakıyorum da o şiirimden başka şiir yazmasam olurmuş, diyorum. Çünkü ondan, yaşamım boyunca kurtulamadım. Antolojilerde aynı şiir, şiirimi uzaktan tanıyanların dilinde aynı şiir... Yabancı dillere benden şiir mi çeviriyorlar, ille de o şiir olacak. Oysa ondan sonra nice güzel şiirler yazdım. Ne yazık ki ülkemizde çoğu kez belli bir dönemin şiiri okunur. şiirimiz öncesi ve sonrasıyla, daha doğrusu bütünüyle ele alınmaz.

Bu parçadaki hiçbir c ml , ana düşünce özelliği göstermiyor. Ana düşünceyi biz belirleyelim: **“Bir şairi tek bir şiiriyle değil yazdığı bütün şiirlerle değerlendirmek gerekir.”**

SONUÇ: Öğretici metinlere dayalı paragraf sorularında ana düşünce c mlerinin yeri yazarın akıl yürütme biçimine göre değişebilir. Nitekim yukarıdaki örneklerde ana düşüncenin kimi zaman paragrafın başında kimi zaman sonunda kimi zaman da ortasında yer aldığını görüyorsunuz.

ANA D ş NCEY  BULMAMIZA YARAYAN İPUÇLARI

Kısacası

Gerçek olan şu ki

Asıl önemli olan

Belirtmek istiyorum ki

Bence

İşin sırrı

 nemli olan.....

Vurgulanması gereken

En önemlisi de

Anlatmak istediğim

Kanımca

Özetle söylenecek olursa

Bu bakımdan

Bu açıdan bakılacak olursa

Demek ki

Anlaşılan

Öyleyse

Sonuc olarak

Bir paragrafta yukarıdaki ifadeleri tamamlayan sözler bir yargı hâline gelince ana düşünce niteliği kazanır. Yazar, çoğu kez asıl anlatmak istediğini yani ana düşüncesini bu sözlerle başlayarak belirtir ya da yineler.

 SICAK BÖLGE

Bir paragrafta tanık gösterme yöntemine başvurularak alıntı söze yer verilmişse parçanın ana düşüncesi alıntı sözle ilgilidir. Bu yüzden paragraf soruları üzülürken alıntı sözlerin altı çizilmelidir.

ÖRNEK

Hedefi olmayan, bir şey üretmeyen bir insanın toplumda bir karşılığı olmaz. Kişiler ancak ürettikleriyle topluma faydalı olabilirler. İnsanı insan yapan en üstün meziyet de bir şeyler üretebilmesidir. Öyleyse insan, kendisini ayrıcalıklı kılan bu özelliğiyle ön plana çıkmalıdır. Yoksa insan madde itibarıyla bir hiç hükmündedir. Bunun için Necip Fazıl, "Tomurcuk derdinde olmayan ağaç, odundur." der.

Yukarıdaki parçada yazar, kendi fikirlerini desteklemek için Necip Fazıl'ın bir sözüne yer veriyor. Aslında paragrafın ana düşüncesi ilk cümlede belirtilmiş ama Necip Fazıl'dan yapılan alıntı, bu düşüncüyü daha da pekiştiriyor ve yazarı inandırıcı kılıyor.

ANA DUYGU NEDİR?

Öğretici metinlerde yazarın savunduğu temel görüşe ana düşünce dendiğini daha önce görmüştük. Coşku ve heyecanı dile getiren duygu yoğunluklu metinlerde, yani şiirlerde ise ana düşünceden çok ana duygudan söz ederiz. Bir şairin yazdığı şiirde işleyip geliştirdiği temel duyguya **ana duygu** diyoruz. Ana duygu genellikle bir tamlama şeklinde ifade edilir: *vatan sevgisi, anne sevgisi, yurt özlemi, yaşama sevinci, çocukluğa özlem...* gibi. Kimi sınav soruları ana duyguyu buldurmaya yönelik olabilir.

Örnek:

Bu bahar havası, bu bahçe;
Havuzda su pırıl pırıldır.
Uçurtmam bulutlardan yüce,
Zıpızplarım pırıl pırıldır.
Ne güzel dönüyor çemberim;
Hiç bitmese horoz şekerim!

Yukarıdaki parçanın tümü dikkate alındığında şairin işleyip geliştirdiği ana duygunun "*çocukluğa özlem*" olduğunu söyleyebiliriz.

ANA DÜŞÜNCEYLE İLGİLİ SORU KÖKLERİ

Paragrafın ana düşüncesini belirlemeye yönelik soru cümleleri sınavlarda değişik biçimlerde karşımıza çıkabilir. Bunların başlıcaları şunlardır:

- Bu parçanın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu parçada savunulan görüş aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu parçanın iletisi aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu parçada aşağıdaki düşüncelerden hangisi vurgulanmaktadır?
- Bu parçadan çıkarılabilecek en kapsamlı yargı aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu parçada asıl anlatılmak istenen nedir?
- Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi diğerlerine göre anlamca daha geneldir?

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Normalde yirmi otuz yıl önce yayımlanmış bir doğa bilim metnini, fizik ya da astronomi kitabını kimse okumaz. Özellikle bilimin bu dallarındaki olağanüstü gelişme hızına, araştırmaların sonuçlarına baktığımızda, kimi yayınlar yirmi otuz yıla bile kalmadan eskiyip giderler. Birçok bilimsel dergi, çıkardığı sayıda yayımlanan metnin ilk kaleme alınış tarihini dizinde yazarın adıyla birlikte belirtme yoluna gitmektedir çünkü yazının, yazarı tarafından kaleme alındığı tarih ile basılış tarihi arasındaki zaman aralığında, yeni araştırma sonuçlarında ortaya çıkan farklar nedeniyle içerikçe sınırlanabilmesi ya da düzeltilmesi söz konusudur. Modern doğa biliminin birçok özel alanında yeni ders, öğretim ya da başvuru kitaplarının eksikliklerinin duyulmasının başlıca nedeni; yayıncıların, böyle temel ders kitaplarının yıllarca uğraşmayı gerektirmesi, dolayısıyla da sorumlularının, "Tam biz basarken yeni bir bulgu ya da keşif, metni daha basımda 'eskimiş' bilgiler içeren bir metne dönüştürür mü?" biçimindeki haklı endişesidir. Sadece tıbbın ve biyolojinin belli başlı alanları için değil, astronomi için de geçerli bir endişedir bu.

Bu parçada asıl vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- Bilim sonsuz değişime, yeniliğe şüpheye açık bir alandır.
- Bilimin birçok alanında yeni yayınların sayısı giderek azalmaktadır.
- Yazılanların eskimesi endişesiyle bilimsel metin yayımlamaktan uzak durulmaktadır.
- Tıpta ve biyolojide olduğu gibi astronomide de değişim ve yenilik sürekli dir.
- Modern doğa bilimlerinin birçoğunda kaynak sıkıntısı yaşanmaktadır.

B
İ
L
G
İ

ÇÖZÜM

Parçada bilimsel alandaki hızlı değişimin yayın alanına yansımaları üzerinde duruluyor ve yayıncıların bilgilerin değişebileceği endişesiyle kitap yayımlamakta tereddüt ettikleri belirtiliyor. Parçanın bütününde vurgulanan düşünce budur.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Bir adam gelip bir dervişe insanın ne kadar özgür, bağımsız olduğunu sorar. Kendisi tamamen özgür müdür yoksa bir sınırlama var mıdır? Kader, kısmet özgürlüğün neresindedir? Derviş “Ayağa kalk!” der. Adam şaşırır, “Ben basit bir soru soruyorum, sen ise bana ayağa kalkmamı söylüyorsun.” der. Ama yine de ayağa kalkar. Sonra derviş “Şimdi bacaklarından birini kaldır.” der. Adam, ayaklarından birini kaldırdığında derviş ona “Bu son derece iyi. Sadece bir şey daha var. Şimdi öteki ayağını da kaldır.” der. Adam, “İmkânsız bir şey istiyorsunuz. Ben sağ ayağımı kaldırdım. Artık sol ayağımı kaldıramam.” der. Derviş de “Başlangıçta sol ayağını havaya kaldırabilirdin. Bunu yasaklayan bir emir yoktu. Sol ayağını mı, sağ ayağını mı kaldıracağın konusunda tamamıyla özgürdün. Bununla ilgili hiçbir şey söylememiştim, buna sen karar verdin. Sen sağ ayağını kaldırdın. Kararının kendisi vasıtasıyla sol ayağının kalkmasını imkânsızlaştıran sendin.” der.

Bu parçanın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsan kendi kararları doğrultusunda özgürlüğünün sınırlarını belirler.
- B) Sınırsız özgürlüğe kavuşmak isteyen insanın risk alması gerekir.
- C) Kader, kısmet gibi dinî kavramlar insan özgürlüğünün önünde birer engeldir.
- D) İnsanoğlu özgür olmak istediği andan itibaren birtakım doğaüstü yasalarla mücadele eder.
- E) İnsan, bu âlemden özgür olmadığını kabullendiği anda huzura erer.

PARAGRAFTA YARDIMCI (YAN) DÜŞÜNCELER

Bir paragrafta konuyu açıklamaya ve ana düşünceyi buldurmaya yarayan cümlelere **yardımcı (yan) düşünceler** denir.

Her paragrafta bir ana düşünce olmasına rağmen birden çok yardımcı düşünce vardır. Parça eksik ve yanlış anlaşılırsa ana düşünce ile yardımcı düşünceler birbirine karıştırılır. Parçada asıl anlatılmak (vurgulanmak) istenen, ana düşünce; okuru ana düşünceye götüren, okura bu konuda kılavuzluk eden düşünceler ise yardımcı düşüncelerdir.

Yardımcı düşünceler paragrafta tanımlama, örnekleme, karşılaştırma... teknikleriyle dile getirilebilir. Bütün bunlar ana düşünceyi ortaya koymak amacına dönüktür.

Yardımcı Düşüncelerin Belirlenmesi:

Ana düşünceyi kavramanın ikinci aşaması yardımcı düşünceleri belirlemektir. Bunun için “*Yazar konunun açıklamasını yaparken hangi ayrıntılardan yararlanıyor?*” sorusuna cevap bulmak gerekir. Bu soruya verilen karşılıklar yardımcı düşünceleri verir.

Aşağıdaki paragrafın ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyelim.

ÖRNEK

Şairi üretici ve canlı kılan, toprağıdır; yani halkı ve tarihi. Şair, kökleriyle tarihin öz suyunu süzüp dallarıyla halkının duygularını yansıtabildiği ölçüde ayakta ve verimlidir. Üreteceği şiir, toprağına döküldükçe bereketlenecektir çünkü bakarsın yarısı halk olup somutlaşmıştır, yarısı tarih olup gerçekleşmiş. Şair, toprağından sökülmedikçe ayakta ölü ağaçlar gibi.

Bu paragrafın ana düşüncesi, “*Ulusal değerlerine yaslanmadan şiir yazan sanatçının verimliliğinden söz edilemez.*” şeklinde ifade edilebilir. Bu ana düşünceyi destekleyen yardımcı düşünceler şunlardır:

Şair, şiirlerini yazarken kendi geçmişinden yararlanır.

Bir şairin en güzel şiirleri gelenekten beslenir.

İyi şair, şiirini kendi halkının teknesinde yoğurur.

Şairin geleceğe kalması, sanatta izleyeceği tutuma bağlıdır.

Yardımcı düşünce sorularının soru tipleri şunlardır:

..... varılamaz?

..... değnilmemiştir?

..... söz edilmemiştir?

..... çıkarılamaz?

..... belirtilmemiştir?

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Britanyalı yazar Carrie Elks, çok okunan aşk romanlarıyla tanınıyor. *Londra'da Aşk* ve *Kendine İyi Bak* kitaplarının ardından son olarak yayımladığı *Shakespeare Kardeşler* serisi, basıldığı ülkelerde Elks'in en az diğer kitapları kadar çok sevildi. *Shakespeare Kardeşler* serisi, annelerini kaybetmiş dört kız kardeşin dünyanın dört ayrı şehrinde, dört mevsimde, sırayla başrolü üstlendiği dört ayrı aşk öyküsünü anlatıyor. Serinin ilk kitabı *Yaz Gecesi Rüyası*, İtalya'nın Varenna kentinde, Como Gölü'nün kıyılarında geçiyor.

Bu parçada Carrie Elks ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Hayatını Britanya'da sürdürdüğüne
- B) Romanlarında aşk konusunu işlediğine
- C) Romanlarının farklı ülkelerde okunduğuna
- D) Kitaplarının genellikle beğeni gördüğüne
- E) Son kitabının, bir seri içinde yer aldığına

ÇÖZÜM

Parçadaki "*Shakespeare Kardeşler* serisi, basıldığı ülkelerde Elks'in en az diğer kitapları kadar çok sevildi." cümlesinden D seçeneğinde verilen; "... dört ayrı aşk öyküsünü anlatıyor." ifadesinden B'deki romanların konusunun aşkla ilgili olduğuna; "... serinin ilk kitabı *Yaz Gecesi Rüyası*" sözünden E'deki bu kitabın seri içinde yer aldığına değinilmiştir. "Basıldığı ülkelerde" sözüyle C'deki bilgiye değinilmiştir. Parçada, yazar Carrie Elks'in Britanyalı olduğu söylenmiş ama Britanya'da yaşadığına değinilmemiştir.

Doğru cevap (A) seçeneğidir

SIRA SENDE - 3

Bilindiği gibi Türklerin ana vatanı Orta Asya'dır ve Orta Asya uçsuz bucaksız bir bozkırdır. Bölgenin geneline, bozkır kuşağının getirdiği karasal iklim hâkimdir. Bu coğrafya özelliklerinin tarıma elverişli olmaması sebebiyle Türkler hayvancılıkla uğraşmışlardır. Hayvancılığın getirdiği zorunluluklarla birlikte de yaylak kışlak göçebe kültürü oluşmuştur. Yani yerleşik hayata geçene kadar su kenarları ve yeşilliğin olduğu yerlere göç etmişlerdir. Bu duruma bağlı olarak da temel besin kaynağı, doğal olarak kırmızı et olmuştur. Zaten genel olarak bakıldığında da bölgenin sert coğrafyasında sağlam kalabilmek için proteini yüksek kırmızı et yemek mecburiyeti doğmuştur.

Bu parçada Türklerle ilgi olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Geçim kaynaklarına
- B) Beslenme şekillerine
- C) Yerleşim yerlerine
- D) Göç etme şekillerine
- E) Yaşam tarzlarına

12. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 121, 124, 127, 130, 133, 136, 139, 142, 145 ve 148. sayfalardaki testleri çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
9

1. Kitap yazmak başlı başına zor bir iştir. Şöyle ifade edeyim: Issız bir adada yaşıyorsun, yazdığını şişenin içine koyarak denize atıyorsun ve sonra o mektubun sahibine varmasını bekliyorsun. Özellikle roman yazmak en karmaşık şekilde “Beni anla!” demektir. Kendini saklamanın karmaşık yolu... Karmaşık olmasının sebebi de ne kadar anlaşılacak istediğinle ilgili. Bence sır olan da orada anlatılmayan şeyi anlayan okuyucuyla kurduğun ilişki. Geçen gün biri bana “Kalabalıklar içinde insanın kendisini yalnız hissetmesini engelleyen birisiniz.” dedi. Bunu beni hiç tanımayan ve benim tanımadığım sadece kitaplarımı okuyan birisi söyledi. Böyle hissettiğine göre o sırrı onunla paylaşmışım demektir.

Bu parçada görüşlerini dile getiren yazara göre roman yazmanın karmaşık olmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Romanların giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin yerleriyle oynanması ve olayların kronolojik sırayla verilmesi
- B) Roman yazarının anlattıklarını dolaylı ve örtük biçimde dile getirme arzusu
- C) Romanların hacimli eserler olması nedeniyle okurlar tarafından bütünlüklü değerlendirilmesinin kolay olmaması
- D) Nitelikli okurların romanları eleştirel gözle okuyup eksik yanlarını görünce okumaktan vazgeçmeleri
- E) Belli bir bilgi birikimine sahip olmayan okurlar tarafından okunduğunda bile kolaylıkla anlaşılması

2. Kendine güveni olan bir sanatçının belli bir sanat eğitimin-den geçmemesi (otodidaktlık) onun kendi yolunu, sesini, kimliğini bulmasını hızlandırır. Böyle bir sanatçının çalışmaları diğer sanatçıların çalışmalarından farklı ya da ayrıksıdır. Otodidakt bir sanatçının öğretmeni doğa, toplum, yaşamdır. Her şey sanatçının kendisiyle başlar ve biter. Böylesi sanatçıların sanatsal mücadeleleri sanat eğitimi almış sanatçılardan daha zordur. Çünkü onlar varacakları amaca doğru gidecekleri yolu kendileri açacak, bulacaklardır. Elbette tüm bunlar kişilikli, öz güveni ve söyleyecek sözü olan bir sanatçı için geçerlidir.

Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi otodidakt sanatçıların özelliklerinden biri değildir?

- A) Eğitimli sanatçılara göre oldukça farklıdırlar.
- B) Birikimlerini tabiatı, sosyal hayattan kazanırlar.
- C) Kendine güveni yerinde ve karakterli kişilerdir.
- D) Hedeflerine kendi çabalarıyla ulaşırlar.
- E) Sanat eğitimi almış sanatçılardan faydalanırlar.

3 ve 4. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

(I) Sait Faik'in ilk dönem öykülerinin ortak özelliği içerdiği insan sevgisiydi. (II) O, ilk hikâyelerinde hep emekçileri, avareleri, sıradan insanları yüceltti. (III) Küçük insanların mutluluklarını, yaşama sevinçlerini zorlamasız, doğal bir dil ile anlatmaya çalıştı. (IV) Varlıklarından bile haberdar olunmayan, bu insanları edebiyatımızda ilk kez yerine koyan, güçlü bir akım haline getiren, en güzel hikâyelerini yazan Sait Faik oldu. (V) İlk döneminde Sait Faik, çalışana duyduğu sevgiyi insan sevgisine dönüştürdü. (VI) Sevgide evrensellliği yakalayan yazar, ayrılıklarına takılmadan insanlara eşitlikçi biçimde yaklaştı.

3. Numaralanmış cümlelerin hangisinde hem üslup hem de içerikle ilgili bir değerlendirme yapılmıştır?

A) III B) I C) II D) IV E) V

4. Bu parçadan Sait Faik ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) İnsan sevgisini ilk öykülerinde çıkış noktası yaptığı
- B) Kahramanların olağanüstü özellikler taşımadığı
- C) İçten bir anlatımının olduğu
- D) Kesit öyküsüne yöneldiği
- E) Sevgide insan ayrımı yapmadığı

B
İ
L
G
İ
S
A
R
A
M
A
L

B
İ
L
G
İ
S
A
R
A
M
A
L

5. Şairlere her zaman derin bir saygı duyduğum hâlde bu genç şairin, adına kart bastırıp ünvan ve meslek olarak da “şair” yazdığını gördüğümde gözlerime inanmamıştım. Görüşmemizde şairliği bir meslek olarak benimsediğini, işini gerçekten ciddiye aldığını göstermek için böyle bir yola başvurduğunu öğrendim kendisinden fakat pek de inanmadım doğrusu. Söz konusu şairlikse bu sıfatı kendi kendine vermeye hakkı olmadığını düşündüm. Çünkü şiirlerini okuduğumda bir eleştirmen olarak onlara şiir demek gelmedi içimden. Şair, yalnızca birbiriyle ilgili sözcükleri peş peşe dizmiş, bunları kendince kafiyelendirmiş, bir de aliterasyonlar kullanmış.

Bu parçada sözü edilen şairle ilgili olarak;

- I. Şiirlerinde ahenk unsurlarına yer verdiği
- II. Duygusal içerikli şiirlerinin olduğuna
- III. Şiirlerinin nitelikten yoksun olduğuna
- IV. Şairliği bir meslek olarak gördüğüne

ifadelerinden hangisine veya hangilerine değinilmemiştir?

- A) I ve III B) Yalnız II C) I ve IV
D) Yalnız III E) II ve IV

6. Eleştirmenlerin çoğu, gazetelerin ve dergilerin kültür sanat sayfalarında yeni çıkan bir eser için “özgün bir biçem, imgelerle yoğrulmuş mükemmel bir şiir, okuru güzel diyarlara götüren bir şiir...” gibi sözler kullanıyorlar. Oysa gerek şiir sanatı gerekse eleştiri için bu ve benzer ifadelerin hiçbir önemi yoktur. Mesela bir üslup nasıl özgün olabilir, büyüleyici kullanımlar neye göre büyüleyicidir? Bunun ölçütü nedir? Bir şiirin beni güzel diyarlara götürme garantisi nedir? Bundan dolayı birçok değerlendirmenin, kanıtlanabilirliği tartışılabilir yargılardan oluştuğunu söyleyebiliriz.

Bu parçada asıl vurgulanmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğru bir eleştirinin sadece bir yapıta yönelik yapılmasının yanlışlığı
B) Sanatsal bir yapının eleştirilmemesi gerektiği
C) Gerçek bir eleştirinin uzun zaman içerisinde yapılabilmesi
D) Bir yapının sadece olumlu yönlerinin söylenmemesi gerektiği
E) Eleştirideki yargıların nesnel dayanaklarının olması gerektiği

7. Bence romanların kitap hâlinde yayımlanması etkisini azaltıyor. Bilinçli ve meraklı okur, romanı bir çırpıda okuyor. Eskiden büyük romanlar, gazete veya dergilerde bölüm bölüm yayımlanırdı. Okurlar; merakla, büyük bir heyecanla bunları takip ederdi. Türk edebiyatında Ahmet Mithat Efendi, Rus edebiyatında Dostoyevski gibi büyük yazarların bazı romanları bu şekilde okurla buluşturulmuştur. Evet, bence bugün de aynı yöntem denense romana ilgi artacaktır.

Bu parçada yazar, aşağıdakilerden hangisini savunmaktadır?

- A) Romanların sosyal yaşamdan uzak temaları anlatmasının okurun sıkılmasına neden olduğunu
B) Romanların kitap hâlinde değil de gazete veya dergilerde parça parça yayımlanması gerektiğini
C) Romanların, okurun merakını kamçılayan bir olay örgüsüne sahip olması gerektiğini
D) Romanların, okurun anlayabileceği yalınlıkta bir dille yazılması gerektiğini
E) Romanların uzun olmasının okurda bıkkınlığa neden olduğunu

8. Eğer özgürseniz yani gerçekleştirdiğiniz eylemlerle ilgili size bir baskı uygulanmıyorsa bir gücün gizli veya açık yönlendirmesi olmaksızın kararlar alıyor ve uyguluyorsanız davranışlarınızın sonuçlarıyla ilgili olarak herhangi bir kimseyi suçlayamazsınız. Bu durumda siz asla davranışlarınızın getirdiği sorumluluktan kaçamazsınız. Çünkü sizin öyle davranmama özgürlüğünüz de vardı ve bu özgürlüğünüze müdahale eden de olmamıştı. Öyleyse yaptığınız iş ve eylemlerin sorumluluğundan kaçmak için bahaneler üretmeyiniz. Bin dereden su getirmeyiniz. Sonucun böyle olacağını bilmiyordum demeyiniz çünkü size bilgilenme özgürlüğü de verilmişti. Eğer bilgilenmek zor geldiyse o zaman da haddinizi bilme özgürlüğünüz de vardı. İnsan denen varlığın en temel özelliği özgürlüktür elbette ama bu, sorumsuz ve keyfi bir özgürlük değildir. Çünkü nerede bir güzellik varsa onun bir de bedeli vardır.

Bu parçada işlenen temel kavramlar aşağıdakilerden hangisinde bir arada verilmiştir?

- A) Bilgi – bilinç – insan
B) Özgürlük – eylem – sorumluluk
C) Özgürlük – bilgi – insan
D) Varlık – insan – sorumluluk
E) Sorumluluk – dürüstlük – ceza

13.
GÜN

PARAGRAFIN YAPISI

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

III. PARAGRAFIN YAPISI

Paragraf, biçimsel yönden cümleler topluluğudur. Paragrafı oluşturan cümleler anlam ve anlatım özellikleri bakımından giriş, gelişme ve sonuç cümlesi olmak üzere üç bölümde incelenebilir: Paragrafı kavrayabilmek, anlamlandırabilmek için bu cümlelerin yapı ve anlam özelliklerini, birbirleriyle olan biçimsel ve anlamsal ilişkilerini iyi kavramak gerekir.

Paragrafı oluşturan cümleler arasındaki ilişkiyi bir zincirin halkaları arasındaki ilişkiye benzetebiliriz. Anlam ve anlatım bakımından iyi kurulmuş bir paragrafta her cümle, kendisinden önceki ve sonraki cümleleri düşünce akışı yönünden destekler. Paragrafın başlığı da bu uyumu taşır. Bu nitelikleri taşımayan bir paragrafın sağlam kurulduğunu söyleyemeyiz.

Paragraftaki düşünce düzenini bir örnek paragraf üzerinde göstermeye çalışalım:

SİNEMA VE ŞİİR

(Giriş cümlesi) Sinema, güzel sanatların en zorudur. **(Gelişme cümleleri)** Çünkü en gelişmiş tekniklerin kullanılmasını ve uyumlu bir takım çalışmasını gerektirir. Şiirde ise durum farklıdır: İyi bir şiir, kötü bir kâğıda, kötü bir biçimde basılmış olsa bile şiir olma niteliğini yitirmez ve okuyucusunu bulur. Çünkü şiir, ses uyumuna, zihinsel-duygusal çağrışımlara, imgelere dayalı bir türdür. **(Sonuç cümlesi)** İnsan şiiri doğrudan zihniyle algılar; oysa film, göze ve kulağa seslenir.

PARAGRAFIN YAPISIYLA İLGİLİ SORU KÖKLERİ

- Bu parçaya konabilecek en uygun başlık aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu parçanın giriş cümlesi aşağıdakilerden hangisi olabilir?
- Dil ve düşüncenin akışına göre bu parçanın başına aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?
- Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi düşünce akışını bozmaktadır?
- Bu parça aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanırsa dil ve düşünce akışı bozulmamış olur?
- Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinden sonra "----" cümlesi getirilirse parçanın anlam bütünlüğü bozulmaz?
- Bu parçadaki numaralanmış yerlerden hangisine "----" cümlesi getirilirse parçanın anlam bütünlüğü sağlanmış olur?
- Yukarıdaki cümlelerle anlamlı bir paragraf oluşturulsa sıralama aşağıdakilerin hangisindeki gibi olur?
- Bu parça iki paragrafa bölünmek istense ikinci paragraf numaralanmış cümlelerden hangisiyle başlar?

- Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangileri yer değiştirirse parçanın anlam bütünlüğü sağlanmış olur?
- Yukarıdaki cümlelerle anlamlı bir paragraf oluşturulursa baştan ikinci cümle hangisi olur?

A) PARAGRAFIN BAŞLIĞI

Paragrafın bir düşünce birimi olduğunu vurgulamıştık. Her paragraf, belli bir düşünceyi aktarmak amacıyla oluşturulur. Bu düşünceleri bir iki sözcükle çekici bir biçimde özetleyecek bir ifade, paragrafın başlığını oluşturur.

Paragrafın başlığı olabilecek sözün konuyu ve ana düşünceyi çağrıştırması gerekir. Ayrıca özgün ve çarpıcı bir başlık, yazıyı çekici kılar. Bu nedenle paragrafın başlığını ararken konuyu ve ana düşünceyi iyi belirlemek gerekir. Paragrafın başlığı âdeta, paragrafta anlatılanların birkaç sözcükle özeti gibi olmalıdır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Çocuk kitapları, içindeyken biraz neşelenip oradan oraya koştuğumuz, incelikleri hatırladığımız, zarif ve içten şeylerle buluşmayı arzu ettiğimiz alternatif, tatlı bir dünya biz yetişkinler için. Bu renkli eve kapanıp inzivaya çekilmek, çocukların içtenliğiyle sarmaş dolaş olmak çocuklar kadar bize de iyi geliyor. Dolayısıyla parmağını minik okurlara doğru sallayan, üstten üstten konuşan, samimiyetsiz karakterler ve hayattan kopuk anlatılardan kaçıp çocuk kitaplarına sığınıyoruz bazen. Özgünlük, iyi bir kurgu, evrensel temalar, sabahtan akşama kadar dinlemekten sıkılmayacağımız bir anlatıcı, merak uyandıran ayrıntılar, yaratıcılık, neşe, bazen keder, gizem, çocukluk günlerinin masum telaşları vb. şeyleri kucaklayan metinlerin izini sürüyoruz böylelikle.

Bu parça için en uygun başlık aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çocuk Gelişiminde Çocuk Kitaplarının Rolü
- B) Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Durumu
- C) Yetişkinler İçin Çocuk Edebiyatı
- D) Çocuklar İçin Yazmanın Zorlukları
- E) Yetişkinlerin Gözünden Çocuk Dünyası

ÇÖZÜM

Parçanın tümünde yetişkinlerin çocuk edebiyatıyla ilgilenmelerinin kendilerine iyi geleceği belirtiliyor ve çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklar kadar yetişkinlere de hitap ettiği vurgulanıyor. Bu durumda parçaya konabilecek en uygun başlık “Yetişkinler İçin Çocuk Edebiyatı” olur.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

1254 yılında doğan Marco Polo, tüccar babasını ilk defa 15 yaşındayken görebildi. Zira babası Niccolo, devrin tanınan tüccarlarından biriydi ve hayatı başta Karadeniz olmak üzere pek çok farklı coğrafyada ticaret yapmakla geçiyordu. Marco da babasının izinden gidip bir tüccar olmak üzere kervanlarla yola çıkmayı kendisine geleceği için kariyer olarak seçmişti. 1271'de Papa'nın görevlendirdiği babasına bir mektubu ulaştırmak ve ticaret yapmak için İtalya'dan Doğu'nun bilinmezliğine doğru yola çıktı. Kuşkusuz o dönemde Doğu'ya giden başka tüccarlar, din adamları ve az sayıda da gezgin vardı. Ancak yine de bu uçsuz bucaksız coğrafya Avrupalılar için hep gizemli bir yerdi. 1271'de Doğu'nun en uzak noktasına doğru yola çıkan Marco Polo, diğer gezgin tüccarlardan farklı olarak, 17 yıl boyunca Kubilay Han'ın yanında, bir danışman olarak kaldı. Marco Polo'yu o devirde böyle bir noktaya taşıyan, zekâsı ve gözlem yeteneğiydi. Bunu, Doğu seyahati sırasında kaleme aldığı notlardan anlamak mümkündür. Zira bu yazılar, yüzyıllar boyunca Avrupa'nın Uzak Doğu, hakkında bildikleri konusunda temel kaynaklardan biri oldu.

Bu parça için en uygun başlık aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Marco Polo'nun Eserleri
- B) Uzak Doğu Kültürünün Gizemi
- C) Avrupalılara Göre Doğu Kültürü
- D) Batı'ya Doğu'yu Anlatan Tüccar
- E) Doğu'nun Bilinmezliğine Yolculuk

B) PARAGRAFIN GİRİŞ, GELİŞME VE SONUÇ CÜMLELERİNİ BELİRLEME

1. Giriş Cümlesinin Özellikleri:

- a) Öğretici metinlerde genellikle konunun veya ana düşüncenin ortaya konduğu cümledir.
- b) Paragraf genelden özele (tüm dengelime) dayalı bir düşünce zincirine dayalı ise giriş cümlesi konuyla birlikte ana düşünceyi de yansıtır. Bu durumda genel bir yargı niteliği taşır.
- c) Paragraf özelden genele (tümevarıma) dayalı bir düşünce zincirine göre kurulmuşsa giriş cümlesi sadece konuyu verir.
- c) Dil ve düşünce yönünden kendinden sonra gelen cümlelerle bağlantılıdır.
- d) "Böylece, üstelik, bununla beraber, nitekim..." gibi bağlantı ögeleriyle başlayamaz.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdakilerden hangisi bir paragrafın ilk cümlesi olmaya uygundur?

- A) Daha birçok yazar öyküyü, roman öncesi bir alıştırma alanı olarak görüyor.
- B) Birçok şairin şiirde basitliğe kaçması bu sorunun başlıca nedenidir.
- C) Batı ülkelerini görmüş olan herkes bahsedilen sorunun cevabını kolayca verebilir.
- D) Yasaya uygun olmayan hayat değişmez ama hayata uygun olmayan yasa değişir.
- E) Kısacası birçok alanda olduğu gibi kültürde de millileşme hareketi gerekiyor.

ÇÖZÜM

A'da "daha birçok yazar", B'de "bu sorun", C'de "bahsedilen sorun", E'de ise "kısacası" ifadeleri daha önceden başka şeylerden bahsedildiğine işaret eder. Bu cümleler paragrafın ilk cümlesi olamaz.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 5

----. Caz dinlediğimiz zaman kendimizi yüceltilmiş hissediyoruz ama türküler bizi utandırıyor. Oysa en derin, içli duygularımız kendi türkülerimizde, ağıtlarımızda dile geliyor. Bob Dylan ile Âşık Veysel'in aynı sözleri söylediğini bilmiyoruz. Sorun öyküne olunca iki büyük kültür arasında bocalayıp duruyoruz.

Bu parçanın başına aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Müzik kültürümüz her geçen gün Batılılaşıyor
- B) Kendimiz gibi yaşamaktan, yerli olmaktan ödümüz kopuyor
- C) Müzik konusunda bir türlü Batı taklitçiliğinden kurtulamıyoruz
- D) Türk toplumundaki Batı taklitçiliği kendini en çok müzikte göstermektedir
- E) Toplum olarak caz müziğine olan yabancılığımız azalıyor

2) Gelişme Cümlelerinin Özellikleri:

- a) Gelişme bölümündeki cümleler, giriş cümlesinde belirtilen konuyu açıklığa kavuşturur; ana düşüncenin belirginleşmesine yardımcı olur.
- b) Her biri dil ve düşünce yönünden diğer cümlelere bağlıdır.
- c) Tümevarım (özelden genele) yöntemiyle oluşturulan paragraflarda gelişme cümlelerinden biri ana düşünceyi verebilir.
- d) Karşılaştırma, örnekleme, tanık gösterme, benzetme... gibi yöntemlere en çok gelişme cümlelerinde rastlanır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Edebiyat yeniden altın çağını yaşamaya başladı. Televizyon denen icadın ilk dönem çılgınlıklarını atlatan modern toplumlar, okuma alışkanlıklarına tekrar kavuştular. Nitekim son zamanlarda ----. Kitap satışları milyonlara varıyor. Dergiler ve gazeteler de öyle. Bir ara sinemanın parıltılı egemenliği altına giren roman da tacını geri aldı.

Bu parçada boş bırakılan yere, düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) teknolojinin sanata olan ilgiyi baltaladığı yadsınamaz
- B) devlet kütüphanelerinin yanı sıra özel kütüphaneler de açılıyor
- C) bilgisayar teknolojisi okuma alışkanlığına ket vuruyor
- D) gelişen teknolojiyle beraber e-kitap okuma alışkanlığı çok arttı
- E) öteki sanat dallarına da ilginin arttığı görülüyor

ÇÖZÜM

Parçada teknolojinin edebiyatı olumsuz etkilediği ve bir süre okuma alışkanlıklarını sekteye uğrattığı belirtildikten sonra edebiyatın yeniden dirilişine vurgu yapılıyor ve okur sayısının tekrar artışı dillendiriliyor. Bu düşünceleri destekleyen cümle B'de verilmiş.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 6

Çoğu eğitimci, çocuk öykülerini şekerle kaplanmış hap olarak görmek ister. Onlar için öykülerdeki eğitici yönün tatlı bir şeyle kaplanarak verilmesi yeterlidir. Oysa ----. Çünkü öykünün iyi bir yazınsal yapıt olabilmesi için ilaçla şeker birleşip yepyeni bir madde oluşmalıdır. Bu sağlanamamışsa öykünün amacına ulaşması beklenemez.

Düşüncenin akışına göre, bu parçadaki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) gerçek bir çocuk öyküsünde bu iki ögenin kaynaştırılmadan verilmesi doğru olmaz
- B) çocuklar da büyüklerin okuduklarını okumak ister
- C) İyi bir eğitimci, çocuğun ruh dünyasını kısa sürede kavrar
- D) Her çocuğun dünyası ötekinden farklıdır
- E) Çocuklar için öykü yazmak yetişkinler için yazmaktan daha zordur

3) Sonuç Cümlesinin Özellikleri:

- a) Dil ve düşünce yönünden kendinden önceki cümleye bağlıdır.
- b) Özele ilişkin bir yargıyla başlayan paragrafların sonunda ana düşünceyi verebilir.
- c) Genelde kendisinden önceki düşünceleri bir sonuca bağlayan, özetleyen bir cümle niteliği taşır. Bu yüzden özet anlamlı bağlaçlarla (kısaca, demek ki, öyleyse...) başlayan cümleler sonuç cümlesi olmaya daha elverişlidir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

İbni Sina demiş ki: “Bir ülkede bilim ve sanat iltifat görmezse ülkeyi terk eder.” Bizde resme, müziğe ve beden eğitime toplum yeterince iltifat göstermiyor. Bunda eğitim sisteminin suçu yok. Okul, bu derslerin hepsini programa almış. Fakat toplum bunlara iltifat etmemiş. Veli, öğrencinin ders durumunu öğrenmek için matematik, fen, yabancı dil ve biraz da Türkçe sınıfının önünde kuyruk oluşturuyor. Ama beden eğitiminin, resim veya müzik sınıfının önünde hiç kuyruk göremiyoruz. Çünkü toplum buna iltifat etmez. Ondan sonra sporda ülke başarıları bekler dururuz. Sanatın dersi var da sanata ilgi yok! Sonuç olarak anne ve babalar, ne zaman resim, beden eğitimi ve müzik sınıfının kapısında kuyruk olacak, o zaman, ----.

Düşüncenin akışına göre bu parçanın sonuna aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) çocuklarımızın bu derslerdeki durumlarını öğrenebileceğiz
- B) okul-aile iş birliğinin eğitimdeki önemini kavrayacağız
- C) bu ülkenin de dünya çapında sanatçı ve sporcular yetiştirdiğini göreceğiz
- D) bu derslere ilgi duyulmayışının nedenlerini anlayacağız
- E) anne-baba olarak sorumluluklarımızın farkına varacağız

ÇÖZÜM

Parçada toplum olarak sanat ve spor dallarına ilgi göstermeyi-şimiz üzerinde duruluyor ve bunun okullara yansımına değiniliyor. Dünya çapında sanatçı ve sporcu yetiştiremememizin de toplumsal duyarlılıktan geçtiği vurgulanıyor. Düşüncenin akışı en uygun biçimde C'deki ifadeyle sürdürülebilir.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L

SIRA SENDE - 7

Tuz Gölü, dünyada flamingolar için en önemli üreme alanlarından biridir. Burada her yıl yirmi bin çiftten fazla flamingo yuva kuruyor. Fakat yanlış su politikaları yüzünden kurumaya yüz tutan gölde bu yıl da susuzluktan ölen en az on beş yavru flamingo gözlemlendi. Küresel ısınma gibi olguların etkisi olsa da gölü besleyen su kaynaklarının önünün kesilmiş olması, baraj inşaatları ve yasa dışı kuyular kurumanın nedenleri arasında önemli yer tutuyor. Flamingolar, gölün batı kısmında kalan bir avuç sudan medet umuyor fakat birçok yavru beslenebilecekleri bu küçük alana ulaşamıyor bile. ----.

Bu parçada boş bırakılan yere getirilebilecek en uygun cümle, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Uzmanlar, yavru flamingoları yaşatmak için yöreye uygun, az su tüketen bitkilerin yetiştirilmesi, tarımda tasarruflu sulama sistemleri kullanılması gerektiğine dikkat çekiyor
- B) Göl içinde yeni açılan tuzlalar ve su dengesinin bozulması, Türkiye'nin en büyük ikinci gölünün kurummasını hızlandırıyor
- C) Türkiye'nin önemli sulak alanlarından biri olan ve biyolojik çeşitliliğin korunması açısından büyük önem taşıyan Tuz Gölü, doğal güzelliğiyle ziyaretçilerin ilgisini çekiyor
- D) Ankara'dan güney kentlerine tatile giden tatilcilerin uğrak yerleri arasında yer alan Tuz Gölü'nün hayranları arasında çok sayıda yabancı turist de yer alıyor
- E) Flamingolar, tuzlu sulak alanlarda çamurdan yaptıkları yuvalarında, yumurtaları üzerine kuluçkaya yatırıyorlar ve yavrularını çıkartıyorlar

13. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 97, 100, 103 ve 106. sayfalardaki testleri çözelim.

14.
GÜN

PARAGRAFIN YAPISI

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

C) DAĞINIK CÜMLELERDEN PARAGRAF OLUŞTURMA

Paragrafta her cümle, kendisinden önceki ve sonraki cümleyle bağlıdır. Bu bağ hem anlam hem de dil yönünden kendini belli eder. **Sınavlarda sırası karışık olarak verilen cümlelerle paragraf oluştururken ilk önce giriş cümlesi seçilmelidir.** Giriş cümlesi ilk cümle olduğundan kendisinden önce, başka şeylerden bahsedildiğine dair bir anlam vermemelidir. Bu noktada bağlaçlara, zamirlere ve işaret sıfatlarına dikkat edilmelidir.

Örneğin;

“Fakat görmek ile bakmak arasında önemli bir fark olduğu hiç unutulmamalıdır.” cümlesi bir parçanın giriş cümlesi olamaz çünkü “fakat” bağlacı kendisinden önce başka konulardan bahsedildiğine işaret etmektedir. Bu örnekten yola çıkarak giriş cümlelerinin “*ve, fakat, ama, oysaki, demek ki, kısaca, öyle ki, öyleyse...*” gibi bağlayıcı öğelerle başlayamayacağını söyleyebiliriz.

“Sinema için üzücü olan bu duruma en kısa sürede çözüm bulunmalıdır.” cümlesinde ise “bu duruma” sözü, kendisinden önceki konuya atıf yaptığından bu cümle de giriş cümlesi olmaz.

Giriş cümlesini bulduktan sonra anlamın akışına, kullanılan bağlantı öğelerine ve gönderme yapan sözcüklere dikkat ederek paragrafın devamı da kolaylıkla sıralanır. İyi düzenlenmiş bir paragrafta giriş bölümünde konuya ayrıntı verilmeden girildiği, gelişme bölümünde konunun çeşitli “düşünceyi geliştirme yolları” ile derinleştirildiği, sonuç bölümünde ise yazarın çıkarımda bulunduğu unutulmamalıdır.

SICAK BÖLGE

Bazı durumlarda dağınık cümlelerden hangisinin ilk cümle olduğu, çabucak kestirilemez, bu durumda hangi cümlelerin kendisinden önce ve sonra olduğuna dikkat ederek ardışık cümlelerle “blok” oluşturursanız hem ilk cümleyi daha kolay bulur hem de paragrafı daha çabuk oluşturursunuz.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- Tesiste hizmet birimlerinin yanı sıra amatör ve profesyonel kayakçılar için farklı zorluk derecelerine sahip pistler bulunuyor.
- Türkiye yeni bir kış turizmi ve kayak merkezi kazandı.
- Restoran kafe, teleski ve telesiyej hatları, atlama rampaları, otopark, piknik alanlarının yer aldığı tesiste gölet ve dağ evleri de var.
- Kahramanmaraş'ın Dulkadiroğlu ilçesindeki Yedikuyular Kayak Merkezi, geçtiğimiz aylarda doğa ve kayak severleri ağırlamaya başladı.
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinin hizmete açtığı bu tesis, il merkezine sadece 15 kilometre mesafede yer alıyor.

Numaralandırılmış cümlelerle anlamlı bir paragraf oluşturmak için sıralama nasıl olmalıdır?

- II - I - IV - III - V
- V - II - IV - I - III
- IV - I - V - II - III
- IV - V - III - II - I
- II - IV - V - I - III

ÇÖZÜM

Cümlelerde Yedikuyular Kayak Merkezi'nin açılışından ve özelliklerinden söz ediliyor. Verilen cümleler arasında en genel anlamı II numaralı cümle. II numaralı cümlede “Türkiye yeni bir kış turizmi ve kayak merkezi kazandı.” deniyor ve bu tesisin neresi olduğu IV numaralı cümlede açıklanıyor. Anlamlı bir paragraf, cümlelerin II - IV - V - I - III şeklinde sıralanmasıyla elde edilebilir.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 8

- I. Besinleriyle birlikte yuttukları toprak, vücutları boyunca bir seri işleminden geçerek âdeta işleniyor.
- II. Bu canlılar, bunu büyük ölçüde vücutlarından geçen toprak sayesinde başarıyorlar.
- III. Dışkılarıyla birlikte dışarı atılan işlenmiş toprak, bitkiler için gerekli olan hemen her minerali içeriyor.
- IV. Bu yüzden son yıllarda, dünyada ve ülkemizde verim-kompost denilen solucan gübresinin kullanımı giderek yaygınlaşıyor.
- V. Toprak solucanlarının toprağın verimini ve ürün kalitesini artırdıklarını gösteren çok sayıda çalışma var.

Numaralandırılmış cümlelerle anlamlı bir paragraf oluşturmak için sıralama nasıl olmalıdır?

- A) V - II - I - III - IV
- B) V - I - III - IV - II
- C) III - V - I - IV - II
- D) IV - V - III - II - I
- E) V - III - II - I - IV

SICAK BÖLGE

→ Dağınık verilmiş cümlelerden paragraf oluşturma sorularının çözümü, yapboz oyununa benzetilebilir. Böyle sorularda karışık şekilde verilen cümlelerden anlamlı bir paragraf oluşturmamız istenir. Aslında bu cümleler sağlam kurulmuş bir paragrafta aittir. Ama bize sınavlarda sormak için cümleler özellikle dağıtılmış, karıştırılmıştır. Bu cümleleri düşünce zincirini (akışını) oluşturacak şekilde sıraladığımız zaman soru çözülmüş demektir.

Karışık şekilde verilen bu cümleleri dizerek anlamlı bir bütün oluşturmak, yapboz oyunundaki gibi parçaların birbiriyle ilgilerini belirlemeye bağlıdır.

→ Burada dikkat edilecek noktalar şunlardır:

- Bir düşüncüyü dile getiren paragraflarda öncelikle cümlelerin hepsi okunarak bunların ne anlattığı belirlenmeye çalışılmalıdır.
- Bir olayı anlatan öyküleyici paragraflarda ise olayın gerçekleşme sırası belirlenmeli, cümleler mantıksal bir sırayla dizilmelidir. Bütün bunlar yapılırken öncelikle ilk cümle olabilecek ifade tespit edilmelidir.

D) DIŞTAKİ BİR CÜMLEYİ PARAGRAFIN UYGUN YERİNE GETİRME

Kimi paragraf sorularında dışta tutulan bir cümleyi paragrafta en uygun yere koymamız (monte etmemiz) istenir. Bu tür soruları çözerken düşünce akışı ve dıştaki cümlelerin anlamı göz önünde bulundurulmalıdır.

SICAK BÖLGE

Paragrafın başına, ortasına veya sonuna eklenecek cümle, kendisinden önceki veya sonraki cümleyle dil yönünden, paragrafın tamamıyla da anlam yönünden ilişkili olmalıdır. Bu noktada konu bütünlüğüne ve dil bilgisel göstergelere (bağlaç, zamir, sıfat vb.) dikkat edilmelidir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Mektup bir anlatı türüdür. (II) Şiir, deneme, hikâye, itirafname, biyografi, otobiyografi, aforizmalar, gezi yazıları vb. gibi aklinize gelecek her tür, mektupta kendine rahatlıkla yer bulabilir. (III) Bu yüzden her mektup aynı zamanda biraz da kurgudur. (IV) Onu kurgulayanın ruh hâli, anlatma ihtiyacı, anlatacaklarının karşı tarafa ulaşması konusunda ortaya koyduğu dil ve üslup da kendine özgüdür. (V) Tüm bu nedenler mektubu sadece basit bir iletişim aracı olarak görmenin yanlış olduğunu gösteriyor.

Numaralanmış cümlelerin hangisinden sonra "Üstelik kendine has anlatı özelliği sebebiyle birden çok türü içinde barındırmaya da müsaittir." cümlesi getirilirse düşünce akışı sağlanmış olur?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

ÇÖZÜM

Soru kökünde verilen cümle, I. cümlelerin anlamını pekiştiriyor ve mektubun birden çok türü içinde barındırabileceğinden söz ediyor. II numaralı cümlede de mektup içinde yer alabilecek türler sıralanıyor. Şu hâlde verilen cümle, I. cümleden sonra getirilirse düşünce akışı sağlanmış olur.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 9

(I) Selman Nacar'ın yönetmenliğini yaptığı ilk kısa film olan *Kuyu*, kuraklığın hüküm sürdüğü bir yerde, ıssızlığın ortasında bir kuyu açmaya çalışan genç bir adama odaklanıyor. (II) Ali adındaki bu genç adamın şafak sökerken toprağı kazmaya çalışması insanın doğayla mücadelesine referans olarak kullanılabilecek bir imge. (III) Gün doğduğunda ise mavi-mor bir renkten kurak bir sarıya dönen filmde, karakteri yakından, hatta tam ensesinden görmeye devam ediyoruz. (IV) Ali kadrajdan uzaklaşırken toprağı bırakılmış büyük taşa yaklaşan kamerayla sanki bir gizemi sürdürmeye çalışan anlatının hissi, seyirciyi de yakalıyor. (V) Bu noktadan itibaren, filmin adının da belirmesiyle, Ali'nin yas süreci ve kuraklıkla baş etmek için açmaya çalıştığı kuyu arasında bir özdeşlik kuruluyor.

Numaralanmış cümlelerin hangisinden sonra "Sembolik bir anlatımın hâkim olduğu *Kuyu*, öykündüğü sinema estetiğinin hakkını veriyor." **cümlesi getirilirse parçanın anlam bütünlüğü sağlanmış olur?**

- A) I B) II C) III D) IV E) V

E) DÜŞÜNCE AKIŞINI BOZAN CÜMLEYİ BULMA

Paragrafta yalnızca bir konu ve o konu üzerine geliştirilmiş bir ana düşünce vardır. Tüm cümleler bu konu ve ana düşünce etrafında kurulur. Bu bakımdan cümleleri bir zincirin halkalarına benzetebiliriz. Aralarına başka bir konudan bahseden bir cümle giremez. Aynı şekilde hiçbir paragraf konu dışına çıkan bir cümleyle bitemez. Aksi takdirde düşüncenin akışı bozulur. Cümlelerin birbirlerine anlam yönünden olduğu kadar dil yönünden de bağlı olduğunu unutmayınız.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Türkiye'nin bazı yörelerinde geleneksel etkinliklerin sayısı giderek azalıyor. (II) Edirne'nin Keşan ilçesine bağlı Çamlıca beldesi her yıl ilgi çekici, geleneksel bir etkinliğe ev sahipliği yapıyor. (III) Çocuk Gecesi denilen bu özel gecede kabak tatlıları yeniyor, insanlar birbirini korkutuyor; şenlik, tılsım, bolluk ve bereket iç içe geçiyor. (IV) Çocuk, kışın en soğuk gecesini temsil ediyor. (V) Bu yüzden bu eski âdetin insanın kimi zaman anlaşılabilir ve ürkütücü olan doğa olaylarından kaçma, doğayla barışık olma arzusundan kaynaklandığı düşünülüyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

II, III, IV ve V numaralı cümlelerde Keşan ilçesindeki Çocuk Gecesi âdetine bağlı uygulamalardan söz ediliyor. I. cümlede ise Türkiye'de bazı yörelerde geleneksel etkinliklerin sayısının azaldığından söz edilmiştir. Bunun, diğer anlatılanlarla ilgisi yok.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 10

(I) Pablo Picasso'nun *Cezayirli Kadınlar* tablosu, New York'taki bir müzayededeki açık artırmada 179 milyon 365 bin dolara satılarak müzayedede rekoru kırdı. (II) Tabloyu isminin açıklanmasını istemeyen bir alıcı telefonla satın aldı. (III) Daha önce bir müzayedede en yüksek fiyata satılan eser Francis Bacon'un *Three Studies of Lucian Freud* adlı üç parçalı tablosu olmuştu. (IV) Picasso'nun 1954 - 1955 yılları arasında A'dan O'ya kadar sıraladığı 15'lik bir serinin parçası olan bu yağlı boya tablo daha önce 1997'de 31 milyon dolara satılmıştı. (V) Çıplak cariyelerin kübist bir bakış açısıyla tasvir edildiği *Cezayirli Kadınlar* tablosu, çağdaş sanatın başyapıtlarından biri olarak kabul ediliyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

F) BİR PARÇAYI İKİ PARAGRAFA AYIRMA

Her paragraf, tek bir düşünce üzerine kurulur. O hâlde ikinci bir düşünce, yeni bir paragraf yapmayı gerektirir. Bir metni neresinden itibaren iki paragrafa ayırabileceğimiz soruluyorsa düşüncenin değiştiği ve yeni bir bloğun ilk cümlesi olan cümleden itibaren yeni bir paragrafa geçilmelidir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Senaryosunu aynı zamanda filmin yönetmen koltuğunda da oturan Aleksey German'ın kaleme aldığı *Dovlatov*'un ilk gösterimi Berlin'de yapıldı. (II) Film aynı zamanda 2018 Berlin Gümüş Ayı Ödülü'ne de değer görüldü. (III) Oyuncu kadrosunda Milan Maric, Helena Sujecka ve Anton Shagin'nin yer aldığı filmin Türkiye'deki ilk gösterimi ise 37. İstanbul Film Festivali'nde yapıldı. (IV) 1971 yılında Leningrad'da geçen *Dovlatov*'da, yazdığı metinler edebiyat çevreleri tarafından kabul görmeyen ve ideal olan kalıba hiçbir şekilde uymayan yazar Sergey Dovlatov'un otoriteler karşısındaki mücadelesine tanıklık ediyoruz. (V) Yazdığı öykülerin pek çok yayıncı tarafından reddedilmesi, kendisinden istenen metinlerin ise sipariş ve propagandaya yönelik olması, dayatmacı kültür anlayışının yarattığı baskıyı gözler önüne seriyor. (VI) Dovlatov, bu baskı karşısında kendine olan inancına yaslanarak yazarlık yolculuğuna olabildiğince devam ediyor.

Bu parça iki paragrafa ayrılmak istense ikinci paragraf hangi cümleyle başlar?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

Parçanın ilk üç cümlesinde *Dovlatov* adlı filmin yurt içi ve yurt dışı gösterimiyle ilgili bilgiler veriliyor. IV. cümleden itibaren ise filmin konusundan söz edilmeye başlanmıştır. Öyleyse metin, bu cümleden itibaren ikinci paragrafta ayrılmalıdır.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 11

(I) İnsan her gördüğü şeyi her zaman görmüyor. (II) Şu satırları yazdığım sırada arkamdaki kitaplığın üstünde duran vazoyu hayalimde canlandırmak istedim; hatırlayamadım. (III) Görmeden baktığımız eşyalar gibi, dikkatimizi çekmeden, bizi düşündürmeden kullandığımız kelimeler de vardır. (IV) İşte "deneme" kelimesi benim için bu kelimelerden biri oldu. (V) Sadece bir edebî tür olarak bildiğim bu kelimeyi merak ettim. (VI) Biraz araştırınca hakkında ne kadar az şey bildiğimi gördüm.

Bu parça iki paragrafta ayrılmak istense ikinci paragraf hangi cümleyle başlar?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

G) PARAGRAFTA CÜMLELERİN YERİNİ DEĞİŞTİREREK DÜŞÜNCE AKIŞINI DÜZENLEME

Kimi paragraf sorularında düşünce akışını bozan iki cümleyi bulmamız ve bunları yerli yerine koymamız istenir. Böyle soruları çözerken de paragrafın genel anlamını, cümlelerin içerdiği bağlantı öğelerini dikkate almak gerekir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Maksim Gorki'nin otobiyografik üçlemesinin ilk cildi olan *Çocukluğum* adlı oyun dramatik bir sahneyle açılır. (II) Gorki, oldukça şaşıktır çünkü küçük kardeşi dünyaya gelmek üzeredir. (III) Soluk bir mum ışığının aydınlatıldığı bu küçük odada yere yığılan ve kıvranmaya başlayan kadın için dualar eden yaşlı bir kadın ise bir yatağın ucunda dualar etmektedir. (IV) Gözyaşları içindeki bir kadın bir anda yere yığılır ve büyük bir acı içinde kıvranmaya başlar. (V) Kısa süre sonra da bir bebek cıılgılığı, şaşkınlığın, duanın ve loş ışıklı odanın içine dolar.

Bu parçanın anlam bütünlüğü kazanması için numaralanmış cümlelerden hangileri yer değiştirmelidir?

- A) I ve II B) II ve III C) III ve IV
D) II ve IV E) IV ve V

ÇÖZÜM

I. cümlede *Çocukluğum* adlı oyunun dramatik bir sahneyle açıldığı belirtilmiştir. Bu sahnenin ne olduğu ise IV. cümlede açıklanmıştır. O zaman IV. cümle ilk cümleden sonra gelmelidir. Bu durumda da parçanın anlam bütünlüğü için II. cümle ile IV. cümlelerin yer değiştirmesi gerekir.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 12

(I) Sokrates, "Bir tek şey biliyorum, o da hiçbir şey bilmediğimdir." dememiştir. (II) Öyleyse bu söz neden Sokrates'e yapışıp kaldı? (III) Sokrates'in bütün dedikleri ve demedikleri öğrencisi Platon'dan aktarmadır. (IV) Çünkü ünlü birinin çıkıp da "Bilmiyorum, anlamam, yapamam acizim..." demesi insanların çok hoşuna gitti. (V) Aslında için için "Bak o da benim gibi bilmiyor muş, anlamıyormuş, yapamıyormuş." diye kendilerini o ünlüyle eşitlemenin kısır sevincini yaşadılar.

Bu parçanın anlam bütünlüğü kazanması için numaralanmış cümlelerden hangileri yer değiştirmelidir?

- A) I ve II B) II ve III C) III ve IV
D) II ve IV E) IV ve V

14. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 109, 112, 115 ve 118. sayfalardaki testleri çözelim.

Bu testlerden sonra da 151, 157, 163 ve 169. sayfalarındaki ÖSYM Tipi ve Sarmal Testleri çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
10

1. I. Öyleyse lider olabilmeniz için en başta, insanlara ilham verecek kadar değerli bir amacınızın olması gerekir.
II. Oysa çoğu insan, değil böyle bir amaca sahip olmak, sahip olmaya hakkı olduğunu bile düşünmüyor, bu sebeple de lider olamıyor.
III. Liderlik, en net tanımıyla bir amaç uğrunda insanları harekete geçirebilmektir.
IV. Zaten insanın özgün benliğinden gelen bir amaç ister istemez her insanda bulunuyor.
V. Ama liderlik için gerekli olan amaç, biraz farklıdır; bu amaç bireysel olarak anlamlı, elde edilmesi önemli ve sonucunda başkalarına da katkı sağlayacak değerli bir amaç olmalıdır.

Yukarıdaki numaralanmış cümleler anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi baştan üçüncü olur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Hikmetli yani özlü ve derin söyleyiş divan şiirinin özünde her zaman vardır. (I) Fakat Nabi, bu tarzı kendisinin temel tarzı yapar ve emsallerinden gözle görülür biçimde farklı yapar bu işi. (II) Bu farklılığın ve üstünlüğün yardımıyla şiirde bir çıkış açar, uzmanlar buna hikemî şiir ekolü derler. (III) Hikemî şiirde öğreticilik boyutu vardır ama düşündürücülük ve yoğunluk, daha baskın durumdadır. (IV) Onun açtığı çıғırda yürüyen birçok şiir yolcusu, onun kadar başarılı olamaz ama Şeyh Galip, bu şiir tarzının üstüne bir de Sebki-Hindi'nin simgesel anlatımını ekleyince bambaşka bir hava getirir bu tarza. (V) İki şair de büyüktür ama onlardan hangisi daha üstündür dersiniz hiç düşünmeden Şeyh Galip derim. (VI) Çünkü onun sembolizmi anımsatan imgeli, yoğun çağrışımlı ve musikiî şiiri, hâlâ besliyor şairleri.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi, düşünce akışını bozmuştur?

- A) II B) III C) IV D) V E) VI

3. Eleştiri, hayatımızın her anında var olan bir türdür. Müzik dinleyen, kitap okuyan, bir resme bakan her insan aynı zamanda bir eleştirmendir. Olumlu da baksa olumsuz da baksa değerlendirmeleri, eleştiridir. Fakat sanat eleştirmeni dediğimiz kişiler, başkadır. ---- . Çünkü bir sanat eserinin gerçek eleştirisi ancak sanatın tamamı hakkında belli bir yetkinliğe sahip bu kişilerce yapılabilir.

Bu parçada boş bırakılan yere düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Onlar, bütün sanat dalları hakkında bilgi sahibi olmalıdır
B) Sanatkâr ruha sahip insanlar için önce estetik gereklidir
C) Eleştirmenlikte en önemli özelliğın objektiflik olduğu bilinmelidir
D) Gerçek eleştirmenler, sanatçının bütün eserlerine yönelik araştırma yaparlar
E) Onların, eleştirilerini yaparken yapıtın sahibini dikkate almadıklarını görürüz

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

4. I. Alibeyköy Baraj Gölü, geçtiğimiz yıllarda kuraklık yüzünden tamamen susuz kalmıştı.
II. Son dönemlerdeki yağışlarla bu baraj gölü tekrar hayat buldu, yeni bir çehreye büründü.
III. Çevresiyse araba kullanmayı öğrenmek isteyenler için ideal bir parkura dönüşmüştü.
IV. Eskiden olduğu gibi aileler buraya gelip piknik yapıyor.
V. Yani Alibeyköy Barajı'nın yüzü şimdilik gülüyor fakat su kaynaklarının dikkatli kullanılması gerektiği hiç unutulmamalı.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin anlamlı bir bütün oluşturması için aşağıdakilerden hangilerinin birbiriyle yer değiştirmesi gerekir?

- A) I ve II B) II ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) IV ve V

5. (I) “Hayalet ağ” terimi, kazayla veya istemlice deniz dibinde bırakılan av araçları için kullanılan bir terimdir. (II) Denizel ekosistemler üzerinde aşırı avcılığın verdiği zararın yanında azımsanmayacak bir baskıya sahiptir. (III) Birçok bilimsel çalışma, deniz dibinde bırakılan av araçlarının çoğunun doğada çözünmemekle birlikte pasif olarak avlanmaya devam ettiğini göstermektedir. (IV) Hayalet ağların pasif olarak avlanmaya devam etmesi durumunun; kullanılan av aracının materyaline, bulunduğu derinliğe, dip coğrafi yapısına ve hidrodinamik etkenlere göre 2-8 yıl arasında olduğu bilinmektedir. (V) Akdeniz kıyılarında balıkçılarla yapılan çalışmalarda, mevcut en büyük sorunlardan birinin balon balığı olduğu gözlenmiştir. (VI) Balıkçılar bu balıkların ağlarındaki balıkları da yedikleri ve sonrasında takımları parçaladıkları konusunda ciddi şikâyetlerde bulunmaktadır.

Bu parça iki paragrafa bölünmek istense ikinci paragraf hangisiyle başlar?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. (I) Günümüz yazınının en heyecan verici yönlerinden biri, sevilen bazı romanların veya oyunların karakterlerinin yeni yapıtlarda kullanılmasıdır. (II) Yazar, sevilen karakterleri yeni yapıtta ustalıkla ele aldığı sürece bunların asılları kadar etkileyici olmaması için hiçbir neden yoktur. (III) Gerçi bu düşünceye itiraz edecekler vardır. (IV) Fakat bir düşünün, hangi ölümlü varlık, bizi bir *Aşk-ı Memnu*’nun, bir *Vadideki Zambak*’ın kahramanları kadar yıllar boyunca etkileyebilir? (V) Onların üstüne yazılan karakterlerin, onların belleklerdeki güçlü görüntüsü altında ezilen ruhsuz karikatürlere dönüşme tehlikesi vardır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinden sonra “Yine de belleklerde iz bırakmış roman kahramanlarıyla yeni yapıtlar yazmanın riski de yok değildir.” **cümlesi getirilirse parçanın anlam bütünlüğü sağlanmış olur?**

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Televizyondaki yarışma programlarında edebiyat sorularına cevap vermekte yarışmacılar zorlanıyor. (I) Yarışmacıların çoğu, edebiyat soruları yüzünden eleniyor ama sadece yarışmacılar mı sınıfta kalıyor? (II) Getirin, öğretmenlere sorun bakalım! (III) Onların da çoğunun sınıfta kalacağından eminim. (IV) Çünkü onlar da sadece öğretecekleri dersi çok iyi biliyor. (V) Öğretmenlik, meslekler içinde en çok sabır ve özveri isteyen değerler bütünüdür. (VI) Oysa edebiyat, derslerle sınırlanamayacak kocaman bir deryadır. (VII) Yani edebiyat, bir kültür hazinesidir ve gencinden yaşlısına herkese sesleniyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

- A) II B) III C) IV D) V E) VI

8. ----. Nedim’de gönül eğlendirici bir aşk, Fuzuli’de platonik olan derin ve acılı bir aşk, Yunus Emre’de ilahî ve sonsuz bir aşk, Cemal Safi’de kendine dönük, vurdulu kırdılı bir aşk... Edip Cansever’de daha kanlı canlı, hayata oturmuş bir aşk... Ataoğl Behramoğlu da aşkı anlatıyor *Aşk İki Kişiliktir* adlı eserinde.

Bu parçada boş bırakılan yere düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Aşkı en yoğun ve duygulu anlatan sanatçılar, divan şairleridir
B) Her şairin aşkı duyusu ve dillendirişi birbirinden farklıdır
C) Hemen hemen bütün şairlerin şiirlerindeki aşk, bireysel aşktır
D) İnsanın diğer canlılardan ayrılan en önemli yönü âşık olabilmeleridir
E) Eski zamanlarda aşk teması günümüze göre daha değerli görülmüştür

15.
GÜN

1. DERS

SES BİLGİSİ

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SES BİLGİSİ

SES

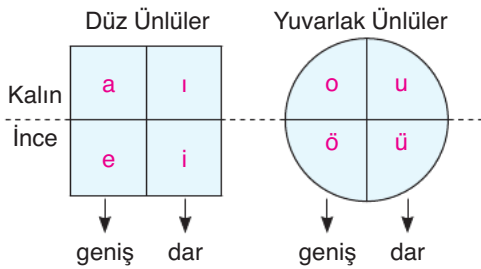
Akciğerlerden gelen havanın gırtlaktan dudak ve burna kadarki organlarda aldığı düzenli titreşime **ses** denir. Sesler, yazı dilinde harflerle simgelenir.

ÜNLÜLER VE ÖZELLİKLERİ

Bu sesler, ağızdan başka bir sesin yardımına gerek kalmaksızın çıkabilir.

KAVRAM HARİTASI

Bu tabloya göre ünlülerin üç söyleyiş özelliği vardır:

a	düz, geniş, kalın	o	yuvarlak, geniş, kalın
e	düz, geniş, ince	ö	yuvarlak, geniş, ince
ı	düz, dar, kalın	u	yuvarlak, dar, kalın
i	düz, dar, ince	ü	yuvarlak, dar, ince

ÜNLÜ UYUMLARI

Türkçede ünlü uyumları iki türdür:

1. Büyük Ünlü (Sesli) Uyumu / Kalınlık-İncelik Uyumu:

Türkçe sözcüklerin önemli özelliklerinden biri, büyük ünlü uyumuna uygun oluşudur. Bu özellik, Türkçe sözcükleri, yabancı sözcüklerden ayırt etmemizi sağlar.

Kural: Türkçe bir sözcükte **ünlülerin hepsi ya kalın ya ince** olmak zorundadır. Buna **büyük ünlü uyumu** ya da **kalınlık - incelik uyumu** denir.

Örnekler:

- ö ğ r e n c i (uyar)

↓ ↓ ↓
ince ince ince

- t a v u k l a r (uyar)

↓ ↓ ↓
kalın kalın kalın

- ç i ç e k ç i (uyar)

↓ ↓ ↓
ince ince ince

Yabancı sözcüklerde böyle bir uyum yoktur.

Örnekler:

- s i n e m a (uymaz)

↓ ↓ ↓
ince ince kalın

- m e l o d i (uymaz)

↓ ↓ ↓
ince kalın ince

UYARI

Dilimize yabancı dillerden girdiği hâlde büyük ünlü uyumuna uymuş görünen sözcükler olabilir.
zaman, muhafız, rejim...

Büyük Ünlü Uyumuyla İlgili Özellikler:

- Türkçe oldukları hâlde ses değişimine uğrayan bazı sözcükler bu kurala uymaz:

Aslı	Değişmiş hâli
<u>A</u> n <u>a</u> k k	<u>A</u> n <u>e</u> k i
K <u>a</u> r d a ş k k	K <u>a</u> r d e ş k i
<u>A</u> l m a k k	<u>E</u> l m a i k
K <u>a</u> n g ı k k	H <u>a</u> n g ı k i

2. Tek heceli sözcüklerde ve birleşik sözcüklerde ünlü uyumu aranmaz:

Tek heceli sözcük	Birleşik sözcük
koş	ilkbahar
yaz	Karadeniz
al	okuyabilir
git	gecekondu

3. Dilimizdeki eklerin, ünlü uyumları nedeniyle farklı şekilleri vardır:

Deniz - l <u>e</u> r / kuş - l <u>a</u> r
i k
Kalaba - l <u>ı</u> k / göz - l <u>ü</u> k
k i
Söz - c <u>ü</u> / pazar - c <u>ı</u>
i k
Oku - m <u>u</u> ş - l <u>a</u> r - d <u>ı</u> / gör - m <u>ü</u> ş - l <u>e</u> r - d <u>i</u>
k k k i i i

SICAK BÖLGE

Dilimizdeki bazı eklerin tek şekli vardır. Bu ekler, eklendiği sözcüğün son hecesindeki ünlüye uymaz ve kuralı bozar. Bu tür eklerin sayısı sınırlıdır.

- () yor → Bil - i - yor
i k
- ki → Ak şam - ki
k i
- daş → Ülk ü - daş
i k
- leyin → Ak şam - leyin
k i
- gil → Dayim - gil
k i
- (i) mtrak → Yeşil - im trak
i k k
- ken → Uyur - ken
k i

DİKKAT

“Anne, elma, kardeş, hangi, hani, şişman, inanmak” sözcükleri hariç kök hâlinde büyük ses uyumuna uymayan sözcükler, Türkçemize başka dillerden geçmiştir: kalem, kitap, restorasyon, ikbal...

2. Küçük Ünlü (Sesli) Uyumu:

Küçük ünlü uyumuna **düzlük-yuvarlak uyumu** da denir.

Bu uyumun iki kuralı vardır:

Kural 1: Sözcüğün ilk hecesinde düz ünlü (a, e, ı, i) varsa sonraki hecelerde de düz ünlüler (a, e, ı, i) bulunur. (Burada da ünlülerin ya hep kalın ya hep ince olması kuralı gözetilir.)

d e n i z c i l e r
düz düz düz düz
i i i i

k a r a n l ı k t a n
düz düz düz düz
k k k k

Kural 2: Türkçe sözcüklerin ilk hecesindeki ünlü yuvarlaksa (o, ö, u, ü), bir sonraki hecede yer alan ünlü ya dar-yuvarlak (u, ü) ya da düz-geiş (a, e) olur. Burada da büyük ünlü uyumu gözetilir.

ç o c u k l a r ı m ız
yuv. dar düz düz düz yuv.
k k k

o r m a n l a r ı n
yuv. düz düz düz geniş
k k k

ö ğ r e n c i l i k
yuv. düz düz düz geniş
i i i i

UYARI

Bir sözcükte küçük ünlü uyumu aranırken daima, bir önceki hecede bulunan ünlüye göre değerlendirme yapılır.

s o r u l a r i m i z
yuv. yuv. düz düz düz
k k k
s ö z l ü k l e r i n
yuv. yuv. düz düz
i i

Bunlar küçük ünlü uyumuna uymuş.

k o l o n y a c ı
yuv. ↓ Gelemez (Bak kural 2)
ş o f ö r l e r
yuv. ↓ Gelemez (Bak kural 2)

Bu sözcükler küçük ünlü uyumuna uymamış.

Türkçe'de "o, ö" sesleri sadece ilk hecede bulunur. Bu yüzden "-yor" eki küçük ünlü uyumunu daima bozar.

DİKKAT

Küçük ünlü uyumuna aykırı Türkçe kelimeler de vardır: avuç, yağmur, çamur, kabuk, kavun, kavurmak, kavuşmak, savurmak vb.

UYARI

Küçük ünlü uyumu, alıntı kelimelerde aranmaz: aktör, bandrol, daktilo, kabul, doktor, mühim, mümin, müzik, profesör, radyo vb.

DİKKAT

"-ki" aitlik eki yalnızca birkaç örnekte küçük ünlü uyumuna uyar: bugünkü, dünkü, öbürkü vb.

UYARI

Türkçe sözcüklerin ilk hecesi dışında "o ve ö" sesleri bulunmaz: motor, radyo, melodi, koro vb.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki dizelerin hangisinde altı çizili sözcük büyük ünlü uyumuna aykırıdır?

- A) Herkesin bir masalı var, sonunu bilmediği
- B) Hangi zaman kayboldun rüyalarımdan sen
- C) Irmak, gür ve coşkulu bir şarkı söylüyordu
- D) Gözleri, renksiz bir bulutu andırıyor
- E) Penceremin ardında masmavi bir gökyüzü var

ÇÖZÜM

A, C, D ve E seçeneklerindeki cümlelerde altı çizili sözcüklerin ünlüleri ya hep kalın ya hep ince. Bunlar, büyük ses uyumuna uygun. B'de "rüya" sözcüğünde ince ve kalın ünlü birlikte yer almış. Bu, büyük ses uyumuna aykırıdır.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

B İ R L İ K T E
Ç Ö Z E L İ M

SIRA SENDE - 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük küçük ünlü uyumuna aykırıdır?

- A) Arabacının ışığına ben de eşlik ettim.
- B) Her yağmurda sen gelirsın aklıma.
- C) Uzayın sırlarını bu filmde görebilirsin.
- D) Yaşamımızda ayrıntının önemi büyüktür.
- E) Parmağındaki inci yüzüğe hayran oldum.

ÜNSÜZLER VE ÖZELLİKLERİ

Ses yolundan bir engele çarparak çıkan seslere **ünsüz** denir. Dilimizde 21 ünsüz vardır.

Aşağıdaki tabloda ünsüzlerin özellikleri gösterilmiştir:

	Sürekli	Süreksiz
Yumuşak	ğ, j, l, m, n, r, v, y, z	b, c, d, g
Sert	f, h, s, ş	p, ç, t, k

TÜRKÇEDE SES OLAYLARI

1. Ünsüz Yumuşaması (Değişmesi):

Bir sözcük "p, ç, t, k" ünsüzlerinden biriyle bitiyor ve ünlüyle başlayan bir ek alıyorsa o sözcüğün sonundaki "p, ç, t, k" ünsüzleri yumuşar ve "b, c, d, g, ğ" ye dönüşür.

öğüt-ü	→	öğüdü
sarkaç-ı	→	sarkacı
soğuk-a	→	soğuğa
kebab-ın	→	kebabın
renk-e	→	renge
cenk-i	→	cengi

SICAK BÖLGE

→ Tek heceli Türkçe sözcüklerin çoğunda ünsüz yumuşaması olmaz:

alt-ı	→	altı
göç-e	→	göçe
ok-u	→	oku
koç-um	→	koçum

→ Yabancı kökenli bazı sözcüklerde de yumuşama görülmez.

merak-ım	→	merakım
sanat-ı	→	sanatı
şiddet-e	→	şiddete
hukuk-un	→	hukukun
ahlak-ın	→	ahlakın

Özel adların yazılışında da yumuşama olmaz:

Meriç-in	→	Meriç'in
Tokat-a	→	Tokat'a
Karabük-e	→	Karabük'e

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birden fazla sözcükte ünsüz yumuşaması vardır?

- A) Üzerindeki kazağın aynısından bende de vardı.
- B) Yaptığı her işi düzgün yapar, hataya yer vermezdi.
- C) Kapkaççılar, adamın cebindeki bütün parayı almışlar.
- D) Öğrencilerin çoğunu mühendisliğe gönderdik.
- E) Boş duran tarlasına yer fıstığı ekmeyi planlıyordu.

ÇÖZÜM

Verilen cümleler incelendiğinde A'da kazağın, B'de yaptığı, C'de cebindeki, E'de fıstığı sözcüklerinde ünsüz yumuşaması vardır ama soruda birden fazla sözcükte ünsüz yumuşaması olması istenmektedir. Dolayısıyla D seçeneği doğru cevaptır çünkü "çoğunu ve mühendisliğe" sözcüklerinde ünsüz yumuşaması vardır.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünsüz yumuşaması yoktur?

- A) Eski komşumuz Selim Bey, borcuna sadık biriydi.
- B) Bu akşamki maçı arkadaşlarla birlikte izleyeceğiz.
- C) Gücü kuvveti yerine gelince gitmek istedi.
- D) Yağmurun altında oynamak hoşlarına gidiyordu.
- E) Sabah ilk işim onu arayıp ona her şeyi anlatmak olacak.

SICAK BÖLGE

Yabancı dillerden dilimize geçmiş olan “-log” hecesiyle biten sözcükler ünlü ile başlayan bir ek aldığı anda sondaki “g” sesi “ğ” olur. Bu durum “g” sesi zaten yumuşak ünsüz olduğu için ünsüz yumuşaması sayılmaz:

psikolog-u → psikoloğu

monolog-a → monoloğa

diyalog-un → diyaloğun

2. Ünsüz Sertleşmesi (Benzeşmesi):

”f, s, t, k, ç, ş, h, p” ünsüzlerinden biriyle biten bir sözcük “c, d, g” sessizlerinden biriyle başlayan bir ek alırsa bu ünsüzler “ç, t, k” ye dönüşür. Buna **ünsüz sertleşmesi (benzeşmesi)** denir.

sınıf-da	→	sınıfta
Sivas-dan	→	Sivas’tan
1924-de	→	1924’te
balık-cı	→	balıkçı
piş-gin	→	pişkin
ağaç-da	→	ağaçta
sabah-cı	→	sabahçı
yap-dı	→	yaptı

SICAK BÖLGE

→ “-gil” eki ile sayılardan geometri terimi türeten “-gen” eki ünsüz sertleşmesi kuralına uymaz.

Örnekler:

turunçgil, Zeynepgil.

Üçgen, beşgen...

→ Ünsüz benzeşmesi kuralı, ünsüz uyumu olarak da kabul edilir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin hangisinde sert ünsüz benzeşmesi yoktur?

- A) Tepenin ardında güzel bir köy varmış.
- B) Gökteki yıldızlar bir bir kayboldu.
- C) Bu tür alışkanlıklar, kişiye zarar verebilir.
- D) Balıkçı tekneleri şafakla denize açıldı.
- E) Bu kitaptan bazı örnekler aktaracağım.

ÇÖZÜM

B’de “gökteki” (gök-deki), C’de “alışkanlıklar” (alış-ganlıklar), D’de “balıkçı” (balık-cı), E’de “kitaptan” (kitap-dan) sözcüğünde sert ünsüz benzeşmesi var. A’da “ardında” (art-ında) sözcüğünde ise benzeşme yok, yumuşama var.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

Antik Yunan ve Mezopotamya arasında sıkça yaşanan savaşlar I
pek çok destana konu olmuştur. Antik Yunan’ın modern insana II
Mezopotamya’dan daha çekici gelmesinin önemli bir nedeni,
Mezopotamya’nın aksine, bir yurttaşlar devleti modeli ortaya III
koymasdır. Belki bunun etkisiyle Antik Yunan, modern insanın IV
gözünde Mezopotamya’yı geri plana itmiştir. V

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerin hangisinde ünsüz benzeşmesi yoktur?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

15. GÜN 1. DERS BİTTİ.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SES BİLGİSİ

2. DERS

15. GÜN

3. Ünsüz Düşmesi:

Dilimizde “k, ş, t, d” ünsüzleri düşme özelliği gösterir.

- “k” ünsüzüyle biten bazı sözcüklere “-cık” veya “-cak” eki getirildiğinde kelime sonundaki “k” ünsüzü düşer:

sıcak - cık → sıcacık
küçük - cük → küçücük
alçak - cık → alçacık
çabuk - cak → çabucak
büyük - cek → büyücek

- “k” ünsüzüyle biten isimlere, isimlerden fiil yapan -l yapım eki getirildiğinde kelime sonundaki “k” ünsüzü düşer:

alçak - l (mak) → alçal(mak)
yüksek - l (mek) → yüksel(mek)
küçük - l (mek) → küçül(mek)
ufak - l (mak) → ufalmak(mak)

- Fiilden isim yapım eki “-ış” ekinden sonra “-cık” küçültme eki geldiğinde “-ş” ünsüzü düşer:

öpüş - cük → öpücük
gülüş - cük → gülücük

- “Ast” ve “üst” sözcüklerinin ilk sözcük olarak oluşturduğu bazı birleşik sözcüklerde bu sözcüklerin sonundaki “t” ünsüzü düşer:

ast - teğmen → asteğmen
ast - başkan → asbaşkan
üst - teğmen → üsteğmen

- “d” ünsüzünün düştüğü tek bir örnek vardır:

ad - daş → adaş

- “kalkmak” fiilinden -dır ekiyle fiil türetirken “k” ünsüzü düşer:

kaldırmak, kaldırım

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünsüz düşmesine örnek vardır?

- Sen burnunun dibini bile görmüyorsun.
- Böyle alçalan bir uçak görmedim.
- Sıcak bir çay iyi geldi.
- Masanın kırık bacağını tamir etti.
- Ders zili çalınca koridor boşaldı.

ÇÖZÜM

B seçeneğindeki “alçalan” sözcüğünün kökü “alçak” tır. “-l” ekini alınca “k” ünsüzü düşmüştür.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük ek alırken bu sözcüğün ünsüzlerinden biri düşmemiştir?

- Geçen yıl İzmir’den büyücek bir daire aldık.
- Adaşımla keyifli bir yolculuktan sonra kasabaya ulaştık.
- Garsona çabucak iki sıcak çay getirmesini söyledim.
- Sarı saçlı küçük kızın elinde ufacık bir çanta vardı.
- Kesici aletlerle oynamak, çocuklar için zararlı olabilir.

4. Ünlü (Hece) Düşmesi:

Ünlü düşmesi dört durumda karşımıza çıkar:

- Genellikle iki heceli kelimelere, ünlüyle başlayan çekim eki geldiğinde orta hece durumuna gelerek vurguyu kaybeden kelimenin son ünlüsü düşer.

şehir - e → şehre
vakit - in → vaktin
hüzün - ü → hüznü
omuz - u → omzu

SICAK BÖLGE

İkileme şeklinde olup ikinci sözcüğü ünlüyle başlayan çekim eki alan sözcüklerde ünlü düşmesi olmaz: gönülden gönüle, ağızdan ağıza, burun buruna, ağız ağıza...

- b. Yapım eki alarak türetilen sözcüklerde ünlü düşmesi gerçekleşebilir:

çevir - e	→	çevre
diri - lik	→	dirlik
devir - il	→	devril
kuru - ak	→	kurak
beniz-e-mek	→	benzemek
çağır-ı	→	çağrı
bük-ül-üm	→	büklüm
kavuş-ak	→	kavşak
oyun-a-mak	→	oynamak
kıvrır-ım	→	kıvrım
devir-im	→	devrim
kıvrır-ak	→	kıvrak
ayır-ı	→	ayrı
ayır-ıntı	→	ayrıntı
sızı-la-mak	→	sızlamak
ileri-le-mek	→	ilerlemek
yumurta-la-mak	→	yumurtlamak
koku-la-mak	→	koklamak

- c. Bir isimle yardımcı eylem birleşirken isimlerde ünlü düşmesi gerçekleşebilir:

şükür etmek	→	şükretmek
kayıp olmak	→	kaybolmak
fetih etmek	→	fethetmek

- d. İki ismin birleşmesi sırasında yan yana gelen ünlülerden biri veya benzer hecelerden biri düşebilir. Bu duruma **ünlü aşınması** da denir.

ne asıl	→	nasıl
ne için	→	niçin
bu öyle	→	böyle
şu öyle	→	şöyle
o öyle	→	öyle
pazar ertesi	→	pazartesi
sütlü aş	→	sütlaç
güllü aş	→	güllaç
kahve altı	→	kahvaltı
kayın ana	→	kaynana

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde türetilirken ünlü kaybına uğramış bir sözcük vardır?

- Ömrüm oldukça bu iyiliğinizi unutmayacağım.
- Akşam olunca sokaklara bir ıssızlık çöküyordu.
- Uykusuzluk, pek çok zaman insanın dengesini bozar.
- Bu konuda sizin de fikrinizi almak isteriz.
- Doktor olmayı aklımın ucundan bile geçirmedim.

ÇÖZÜM

C seçeneğindeki "uykusuzluk" sözcüğünün kökü "uyu-"tır. "-ku" ekini alan kelimede "u" düşmüştür.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 5

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlü düşmesi yoktur?

- Çevredeki insanlar nedense bize bakıyordu.
- Çocuklar için ayrılan tatlıları da mı yediniz?
- İşin bu kısmını açıkçası biz de düşünmemiştik.
- Küçücük çocuğun sözleri herkesi güldürmüştü.
- Sahile ulaşmak için kıvrımlı yollardan geçmelisiniz.

5. Ünlü Türemesi:

İki durumda gerçekleşir.

- a. Tek heceli bazı sözcüklere küçültme ekinin getirilmesi sırasında gerçekleşir:

az - cık	→	azı <u>cık</u>
dar - cık	→	dar <u>a</u> cık
genç - cik	→	genç <u>e</u> cik
bir - cik	→	bir <u>i</u> cik

- b. Pekiştirilmiş bazı sözcüklerde gerçekleşir:

sap - sağlam	→	sapasağlam
güp - gündüz	→	güpegündüz
yap - yalnız	→	yapayalnız
çep - çevre	→	çepeçevre

NOT: "sır - sıklam ve "çır - çıplak" kelimelerinde ünlü ve ünsüz birlikte türemektedir: sırlısıkla, çırılçıplak

6. Kaynaştırma:

Ünlüyle biten bir sözcüğe ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde araya "y, ş, s, n" ünsüzlerinden biri girer.

kapı - a	→	kapı - <u>y</u> - a
dinlenme - en	→	dinlenme - <u>y</u> - en
gece - in	→	gece - <u>n</u> - in
atki - i - i	→	atki - <u>s</u> - i - <u>n</u> - i

SICAK BÖLGE

- ➔ Asıl kaynaştırma sesleri "y, n" sesleridir. "s, ş" seslerinin kullanım yerleri sınırlıdır.
- "ş" kaynaştırma sesi sadece ünlüyle biten sayılara üleştirme eki "-ar, -er" eki getirildiğinde kullanılır:
altı - ş - ar, yirmi - ş - er vb.
- "s" kaynaştırma sesi sadece ünlüyle biten isimlere üçüncü şahıs eki getirildiğinde kullanılır.
(onun) araba - s - ı, (onun) silgi - s - i vb.
- ➔ 2. tekil şahıs iyelik eki olan "-n" ile kaynaştırma sesi "n"yi karışmamak gerekir:
 - Ahmet'in şiiirini beğendim. ("n" sesi kaynaştırmadır.)
 - Senin şiiirini de beğendim. ("n" iyelik ekidir.)

7. Ünlü Daralması:

"a, e" ünlüleri ile biten fiillere "-yor" şimdiki zaman eki getirildiğinde "a, e" ünlüleri daralır.

söyle - yor	→	söylüyor
iste - yor	→	istiyor
anla - yor	→	anlıyor
okuma - yor	→	okumuyor

SICAK BÖLGE

- ➔ "Deyince, deyip" sözlerindeki "e" yazılışta korunur.
- ➔ "y" kaynaştırma sesinden önce sadece "de-, ye-" fiilleriyle "ne" sözcüğünde daralma olur.
de - ye → diye de - y - ecek → diyecek
ye - y - en → yiyen ye - y - ecek → yiyecek
ne - y - e → niye

Bu üç sözcük dışında "y" kaynaştırma ünsüzünden önce ünlü daralması yapmak yazım yanlışına yol açar:

anlıyan (Y), anlayan (D); yapmıyacak (Y), yapmayacak (D)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

"a" ve "e" ünlüleriyle biten eylemlerden sonra "-yor" eki gelirse eylemin son ünlüsünde daralma olur.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir kullanım vardır?

- Gerçeği, sana bütün açıklığıyla itiraf ediyorum.
- Duvardaki o güzel resme bakmaktan kendimi alamıyorum.
- Sular, dar boğazda büyük bir gürültü çıkarıyordu.
- Akşam yaklaştığı için derenin uğultusu daha çok duyuluyordu.
- Adamın yüzünden su gibi ter boşanıyor, adam heyecanlanıyordu.

ÇÖZÜM

A, C, D ve E seçeneklerinde "-yor" ekini alan eylemler "a" ya da "e" ünlüsüyle bitmiyor. B'deki "alamıyorum" eyleminde olumsuzluk eki "-ma" da ünlü daralması olmuş:
al-a-ma-yor-um > alamıyorum

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 6

Milyonlarca kişi kitap okuyor, müzik dinliyor, tiyatroya ve sinemaya gidiyor. Neden? Oyalanmak, dinlenmek istiyorlar, demek yeterli bir cevap olmaz. İnsanın bir başkasının hayatına, sorunlarına gömülmesi, kendini bir resim, bir müzik parçası ya da bir roman, oyun, film kişisi ile özdeşleştirmesi neden oyalayıcı, dinlendirici, eğlendirici olsun?

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerin hangilerinde ünlü daralması olmuştur?

- A) Yalnız I B) I ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) Yalnız V

8. Ünlü Değişmesi (Kalinlaşması):

Sadece birinci ve ikinci tekil kişi zamirine yönelme hâli eki geldiğinde görülen ses olayıdır.

ben - e → bana
sen - e → sana

9. Dudak Ünsüzü Benzeşmesi:

Bir sözcükte yer alan “b” dudak ünsüzü, kendisinden önce gelen “n” diş sesini kendisine benzeterek dudak ünsüzü olan “m”ye dönüştürür. Bu ses olayına **gerileyici ses benzeşmesi** veya **boğumlanma** adı da verilir.

tonbul (Y) → tombul (D) çarşamba (Y) → çarşamba (D)
çenber (Y) → çember (D) penbe (Y) → pembe (D)
anbar (Y) → ambar (D) zanbak (Y) → zambak (D)

SICAK BÖLGE

Özel isimlerde ve birleşik sözcüklerde dudak ünsüz benzeşmesi olmaz: İstanbul, Safranbolu, onbaşı, külhanbeyi...

10. Ünsüz Türemesi (İkizleşmesi):

Arapça ve Farsçadan dilimize girmiş bazı sözcükler ünlüyle başlayan bir ek alırken ya da ünlüyle başlayan bir yardımcı eylemle birleşirken sonundaki ünsüz ikizleşir:

hak - ım → hakkım
sır - ı → sırrı
hat - ı → hattı
zan etmek → zannetmek
af etmek → affetmek
hal etmek → halletmek

SICAK BÖLGE

Bazı sözcükler son sesleriyle başlayan bir ek aldığı anda aynı iki ünsüz yan yana gelebilir. Bu durum ünsüz türemesiyle karıştırılmamalıdır.

ıs - sız, bat - tı, kat - tı örneklerinde ünsüz türemesi yoktur.

11. Ses Göçüşmesi:

Bazı ağızlarda sözcüklerin kimi seslerinin yer değiştirdiği görülür. Buna **ses göçüşmesi** denir. Bunların yazıda gösterilmesi yazım yanlışlarıdır.

Doğru	Yanlış
kirpi	kipri
ekşi	eşki
kibrit	kirbit
yalnız	yanlız
yanlış	yalnış
kirve	kivve
diyanet	dinayet
hafriyat	harfiyat

12. Ulama:

Önceki sözcüğün sonundaki ünsüzle ardıl sözcüğün başındaki ünlünün birbirine bağlanarak söylenmesine **ulama** denir.

Sen ağlama sevdiceğim
se - nağlama
ulama

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- I. Arabayı kapının önüne bırakma, demiştim ona.
- II. Sana verdiğim kitapları alabilir miyim?
- III. Bu yazar hakkında bugüne kadar birçok yazı yazıldı.
- IV. Her şeye rağmen köyünü terk etmedi yaşlı adam.
- V. Kamyondaki eşyaları taşımaya biz de yardım ettik.

Numaralanmış cümleler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. de farklı sözcüklerde kaynaştırma vardır.
- B) II. de ünlü değişimi ve ünsüz yumuşaması vardır.
- C) III. de ünsüz türemesi vardır.
- D) IV. de ulamaya örnek vardır.
- E) V. de ünsüz türemesi vardır.

ÇÖZÜM

I. de, "araba-y-ı, kapı-n-ın, önü-n-e, o-n-a" sözcüklerinde kaynaştırma vardır. II. de, "sen-a → sana" olmuştur. III. de, "hak-ı → hakkı" olmuştur. IV. de "terk etmedi" de ulama vardır. V. de ünsüz türemesi yoktur. "ettik" sözcüğünde ünsüz benzeşmesi vardır.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 7

Bilgisayar teknolojisi ile yetişen kuşaklarda ekrandan kitap okumanın yaratacağı hazzı, bilgisayarla ileriki yaşlarda tanışan insanlar tadamayacaktır.

Bu cümlede aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ünsüz yumuşaması
- B) Ünsüz sertleşmesi
- C) Kaynaştırma
- D) Ünlü daralması
- E) Ünsüz türemesi

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Ömrün dörtte üçü mutluluğu hazırlamakla geçer.

Bu cümledeki başlıca ses olayları, aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

- A) Ünlü düşmesi, ünsüz sertleşmesi, ünsüz yumuşaması
- B) Ünlü daralması, ünsüz sertleşmesi, ünlü türemesi
- C) Ünsüz yumuşaması, kaynaştırma, ünsüz düşmesi
- D) Ünsüz düşmesi, ünlü düşmesi, ünlü daralması
- E) Ünlü türemesi, kaynaştırma, ünsüz sertleşmesi

ÇÖZÜM

Cümledeki ses olaylarını gösterelim: Ömrün (ömür-ün): ünlü düşmesi. Dörtte (dört-de): ünsüz sertleşmesi. Mutluluğu (mutluluk-u): ünsüz yumuşaması

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 8

Gönlü bir türlü, bu tüy gibi hafif çocuğu uyandırmaya razı olmamıştı.

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerde sırasıyla hangi ses olayları olmuştur?

	I	II	III
A)	Sessiz düşmesi	Sessiz yumuşaması	Sessiz benzeşmesi
B)	Ses göçüşmesi	Sesli daralması	Sessiz yumuşaması
C)	Sessiz yumuşaması	Sesli düşmesi	Ses göçüşmesi
D)	Sesli düşmesi	Sessiz yumuşaması	Sessiz benzeşmesi
E)	Sesli daralması	Ses göçüşmesi	Sessiz düşmesi

15. GÜN 2. DERS BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 175 ve 177. sayfalardaki testleri çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
11

1. Plastiğin doğal bir malzeme olmaması, bahçe mobilyasında plastiğin sıkça tercih edilmesi, eskiyerek atılan plastik mobilyaların çevreyi önemli ölçüde kirletmesine yol açıyor.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ünlü düşmesi
- B) Ünsüz yumuşaması
- C) Ulama
- D) Ünsüz benzeşmesi
- E) Ünlü daralması

2. Üç kez seni seviyorum diye uyandım
Tuttum sonra çiçeklerin suyunu değiştirdim
Bir bulut almış başını gidiyordu görüyordum

Bu dizelerde aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ünlü daralması
- B) Ünlü düşmesi
- C) Ünsüz yumuşaması
- D) Ünlü değişimi
- E) Ünsüz benzeşmesi

3. Alibeyköy Baraj Gölü, geçtiğimiz yıllarda kuraklık yüzünden tamamen susuz kalmıştı. Son dönemlerdeki yağışlarla, bu baraj gölü nihayet suya kavuştu.

Bu parçada aşağıda verilen ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ünlü düşmesi
- B) Kaynaştırma
- C) Sert ünsüz yumuşaması
- D) Ünlü daralması
- E) Ünsüz benzeşmesi

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hem ünsüz yumuşaması hem de ünsüz sertleşmesi vardır?

- A) Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir.
- B) Sarımsağı gelin etmişler, kırk gün kokusu çıkmamış.
- C) Ekmeğin büyüğü, hamurun çoğundan olur.
- D) Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur.
- E) Eşek, kulağı kesilmekle küheylan olmaz.

5. Küresel ısınma sonucu ortaya çıkan kuraklık ve taşkınlar, çok fazla su kaybına yol açmaktadır.

Bu cümlede aşağıdaki ses olaylarından hangisine örnek yoktur?

- A) Ünsüz benzeşmesi
- B) Ünsüz yumuşaması
- C) Ünsüz düşmesi
- D) Ünlü düşmesi
- E) Kaynaştırma

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yapım eki alınca ünlü kaybına uğramış bir sözcük vardır?

- A) Nurullah Ataç, devrik cümle denince akla gelen ilk isimdir.
- B) Bu aile, daracık bir evde kıt kanaat yaşayıp gidiyordu.
- C) Yakıcı güneş, çalışan herkesi kan ter içinde bırakmıştı.
- D) Öğretmenimizin o günkü konuşmasını hiç unutmadım.
- E) Yaşlı adam, biricik kızına kavuşunca çok sevinmişti.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

S
A
R
M
A
L
I

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlü daralmasına örnek yoktur?

- A) Öğretmenin bize ne diyeceğini merak ediyorum.
- B) Her sabah erkenden kalkıp parkta koşuyorum.
- C) Bu evde sevdiğim kişilerle yaşıyorum.
- D) Bu çocuk herkesin sözüne inanıp beni dinlemiyor.
- E) Bu yaştaki çocuklar kendi odasını topluyor.

8. Onun ne hissettiğinin bir önemi yok mu?

Bu cümledeki altı çizili kelimeye aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ünlü türemesi
- B) Ünsüz türemesi
- C) Ünsüz benzeşmesi
- D) Ünsüz değişmesi
- E) Kaynaştırma ünsüzü

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünsüz benzeşmesine örnek yoktur?

- A) Senin seçtiğin elmaların yarısı çürükmüş.
- B) Yürüyerek on üçüncü kata çıktım.
- C) Maçın sonuna doğru skorun değişmesi iyi olmadı.
- D) Bıçağın keskin tarafını tahtaya vurmamalısın.
- E) Bazı arkadaşlar yüksekten korkuyormuş.

10. Sokaktayım kimsesiz bir sokak ortasında
Yürüyorum arkama bakmadan yürüyorum

Bu dizelerde aşağıda verilenlerden hangisi vardır?

- A) Ünlü türemesi
- B) Ünsüz düşmesi
- C) Ünlü daralması
- D) Ünsüz sertleşmesi
- E) Ünsüz yumuşaması

11. Kaşların benziyor yavru marala

Gözlerin hükmeder yedi krala

Seher vakti olup boynun ırgala

Dokansın tellere yel yavaş yavaş

Bu dördlükte aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ulama
- B) Ünsüz benzeşmesi
- C) Ünsüz yumuşaması
- D) Ünlü daralması
- E) Ünlü düşmesi

12. Uçtu genç şahinim uçtu

Kaçarak deryayı geçti

Gönlüm bir güzele düştü

Sarf edecek malım da yok

Bu dördlükte aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ünsüz değişmesi
- B) Ünsüz benzeşmesi
- C) Ulama
- D) Ünlü düşmesi
- E) Ünsüz düşmesi

16.
GÜN

YAZIM KURALLARI

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

YAZIM KURALLARI

Bağlaç Olan “ki”nin Yazılışı

Bağlaç olan ki ayrı yazılır:

Örnekler:

- Bilmem ki, demek ki, kaldı ki vb.
- Türk dili, dillerin en zenginlerindendir yeter ki bu dil, şuurla işlensin. (Atatürk)
- Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer.

UYARI

Birkaç örnekte “ki” bağlacı kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır:

belki, çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki, illaki.

SICAK BÖLGE

“ki” bağlacı ile “-ki” ekinin yazımı karıştırılmamalıdır. “-ki” eki, dilimizde ilgi zamiri ve sıfat türetme eki göreviyle kullanılır ve ek olduğu için de daima kelimelere bitişik yazılır. Bu eki alan kelimeler “kiminki, neyinki, neredeki, ne zamanki?” sorularına cevap verir:

- Onunki pek güzel değil. (ilgi zamiri)
- Arsanın tapusu bende, dükkânınki kimde? (ilgi zamiri)
- Bahçedeki tavuklara yem verelim. (sıfat türeten ek)
- Akşamki filmi izlemedim. (sıfat türeten ek)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Onun anlattığı her şeye, herkes inanıyordu. Anlattıkları gerçek mi, sahte mi diye düşünen yoktu ki. Ben, onun söylediklerine hiçbir zaman inanmadım. İlla ki inanmam mı gerekiyordu? Tabii ki hayır!

Bu parçadaki numaralanmış sözlerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

I, II, III ve V numaralı sözcüklerde yazım yanlışı yoktur. Ancak IV. sözdeki “illaki” sözü ayrı değil bitişik yazılmalıdır.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ki” nin yazımıyla ilgili bir yanlışı yapılmıştır?

- A) Bugün maça erken geleceksin demedim ki ben sana.
B) Bahçedeki eşyaları bir an önce içeri taşımamız.
C) Kitabınız yoksa bugünlük benimkini alabilirsiniz.
D) Bu, öyle bir evki içerisinde hep soylular yaşamış.
E) Bugün beni aramadı hâlbuki arayacağını söylemişti.

SICAK BÖLGE

Şüphe ve pekiştirme göreviyle kullanılan “ki” sözü de ayrı yazılır:

- Ders bitti, zil çaldı mı ki?
- Seni öyle göreceğim geldi ki!

Bağlaç Olan “de”nin Yazılışı

Bağlaç olan “da / de” ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar:

- Kızı da geldi, gelini de.
- Durumu oğluna da bildirdi.
- Sen de mi kardeşim?
- Güç de olsa bu işi bitireceğiz.
- Ona bakmayın, konuşur da konuşur.

SICAK BÖLGE

- ➔ Bağlaç olan “da / de” hiçbir zaman “ta / te” biçiminde yazılmaz:
- Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var. (D)
- Gidip te gelmemek var, gelip te görmemek var. (Y)
- ➔ “Ya da”, “bir de”, “ne de”, “hem de”, “ille de” gibi bağlaç öbekleri de daima ayrı yazılır.
- ➔ “da / de” bağlacını kendisinden önceki kelimeden kesme ile ayırmak yanlıştır:
- Ayşe de geldi. (D)
- Ayşe’de geldi. (Y)
- ➔ Daima bitişik yazılan bulunma hâli eki (-da, -de, -ta, -te) ile ayrı yazılan bağlaç olan de’yi ayırt etmek için sözcükteki “de” yi çıkararak cümleyi okuyun. Cümlede yapısal bozulma varsa “de” hâl ekidir, bitişik yazılır; yoksa bağlaçtır, ayrı yazılır.
- Okulda huzur vardır. (Yapı bozuluyor, hâl eki, bitişik)
- Okulda çok düzenli. (Yapı bozulmuyor, bağlaç ayrı)
- ➔ Bir fiilden, bir cümleden veya yüklem görevli bir sözden sonra gelen ki ve “da / de” daima bağlaçtır ve ayrı yazılır:
- İnaniyorum ki ülkemiz güzel günler görecek.
- Şunu iyi bil ki bu işten vazgeçmeyeceğiz.
- Öyle kişiler vardır ki burnundan kıl aldırılmaz.
- Dün gitti de bir daha gelmedi.
- Odalar genişti de balkon küçüktü.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Nasıl da boşuna geçirdik o güzelim yılları, bir de bakmışız ömür bitmiş.
- B) O kadar iyi anlaştık ki zamanın nasıl geçtiğini fark etmedik.
- C) Bugün ders çalışalım, yarında birlikte sinemaya gideriz, diye düşünmüştüm.
- D) Bu akşamki yemeğe kimlerin katılacağı belli oldu mu bize de haber verisin.
- E) İnsan, gençken birçok şeyin farkına varamadığı gibi hiçbir şeyi de önemsemiyor.

ÇÖZÜM

“C” seçeneğinde bağlaç olan “de”nin bitişik yazılmasından kaynaklı bir yazım yanlışı var. Bağlaç olan “de” ayrı yazılır.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

(I) Ben çok küçükken, yani çocukların itfaiyeci veya pilot olmak istedikleri dönemde, büyüyünce bir şey icat etmek, bir şey keşfetmek isterdim. (II) Bu nedenle de idealim, makine mühendisi yada biyolog olmaktı. (III) Bu isteğimin nedenini o zamanlar tam olarak bilemiyordum. (IV) Sanıyorum, bu isteğimin arka planında, insanlığa hizmet ederek tarihe geçmek arzusu vardı. (V) Bunu, biraz bilinçlenince daha iyi anladım.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

Soru Eki “mı / mi / mu / mü”nün Yazılışı

Bu ek gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar:

- Ahmet Bey burada mı?
- İsteddiğiniz bu mu?
- Çok üzüldünüz mü?

SICAK BÖLGE

Soru ekinden sonra gelen ekler, bu eke bitişik olarak yazılır:

- Soruları çözüyor musun?
- Anneniz buraya gelmiş miydi?

Bu ek sorudan başka görevlerde kullanıldığında da ayrı yazılır:

- Güzel mi güzel bir kedi gördük evin önünde!
- Yağmur yağdı mı dışarı çıkamayız.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Çok araştıran bir toplum muyuz?
- B) Bu şiirleri siz mi yazdınız?
- C) Aradığınız romanlar bunlar mıdır?
- D) Burası kütüphane için uygun mudur?
- E) Bu problemi niçin çöz müyorsunuz?

ÇÖZÜM

A,B, C, D seçeneklerinde soru ekinin (mı, mi, mu, mü) yazımında yanlışlık yok. E'deki cümlede soru eki yok, eyleme bitişik yazılması gereken olumsuzluk eki ayrı yazılmış.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Bir bildiğim var ki sana böyle söylüyorum.
- B) Amasra da Batı Karadeniz'de yer alan şirin bir yerdir.
- C) Şimdi yaptığımız her şeyden vaz mı geçmeliyiz?
- D) Öğretmenin bahsettiği şiir, Yahya Kemal'in miydi?
- E) Kış geldimi bir karamsarlık başlıyor bende.

İkilemelerin Yazılışı

İkilemelerin her kelimesi ayrı yazılır:

- el âlem, sere serpe, mırın kırın, adım adım, ağır ağır, akın akın, allak bullak, aval aval (bakmak), çeşit çeşit, yavaş yavaş, kırk elli (yıl), sekiz on (kişi), yüz yüz elli (yıllık), derme çatma, saçma sapan, karman çorman...

m ile yapılmış ikilemeler de ayrı yazılır:

- at mat, çocuk mocuk, dolap molap, kapı mapı, kitap mitap vb.

İsim durum ekleri ve iyelik ekiyle yapılan ikilemeler de ayrı yazılır:

- baş başa, diz dize, el ele, göz göze, iç içe, omuz omuza, yan yana; baştan başa, daldan dala, elden ele; boşu boşuna, günü gününe, peşi peşine, ucu ucuna vb.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Bunları teker teker sayarak içiçe yerleştirin.
- B) İnsan art arda aynı hataya düşer mi?
- C) Biz aidatlarımızı günü gününe ödüyoruz.
- D) Kimyasal maddeleri yan yana koymayalım.
- E) Elindekileri döke saça buraya kadar getirmişti.

ÇÖZÜM

B, C, D, E seçeneklerinde yazım yanlışı yok. A'da teker teker ikilemesinin yazılışı doğru ama "iç içe" ikilemesinin yazılışı yanlıştır.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SICAK BÖLGE

İkilime özelliğini yitiren bazı sözcükler bitişik yazılır: birden-bire, hıncahınc, tıpatıp, paspas, altüst olmak, cırcır böceği, fırır (kenar dikişi), hoşbeş etmek, mızımız, başıboş, gelişigüzel, başıbozuk, civciv, birebir (etkili)...

SIRA SENDE - 4

- I. Bu çocuk, tıpatıp babasına benziyor.
- II. Omuz omza verip işi erkenden bitirmiştik.
- III. Onunla bugün göz göze gelmek istemiyorum.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

16. GÜN BİTTİ.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

YAZIM KURALLARI

17.
GÜN

Pekiştirmeli Sözlerin Yazılışı

Sıfat veya zarf görevindeki pekiştirmeli sözler bitişik yazılır:

- apaçık, apak, büsbütün, çepeçevre, yapayalnız, dümdüz, düpedüz, güpegündüz, kapkara, karmakarışık, darmadağın, darmadağınık, paramparça, çırpıplak, çırılçıplak, sırsıklam, sırsıklam

Alıntı Kelimelerin Yazılışı

Yabancı dillerden alıntı kelimelerin yazılışlarıyla ilgili bazı noktalar aşağıda gösterilmiştir:

- Çift ünsüz harfle başlayan Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konulmadan yazılır:
briket, tribün, stat, stadyum, francala, gram, gramer, gramofon, grup, kral, kredi, kritik, plan, pratik, problem, profesör, program, proje, propaganda, protein, prova, psikoloji, slogan, snop, spiker, spor, staj, stil, stüdyo, trafik, tren, trip-tik, Hristiyan, broşür...
- İçinde yan yana iki veya daha fazla ünsüz bulunan Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan yazılır:
antrenman, alafranga, apartman, elektrik, gangster, orkestra, paragraf, telgraf vb.
- İki ünsüzle biten Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan yazılır:
film, form, lüks, modern, natülmort, psikiyatr, pitoresk, slayt, teyp vb.
- Batı kökenli alıntılar içindeki ve sonundaki "g" ünsüzleri olduğu gibi korunur:
biyografi, diyagram, monografi, paragraf, program; arkeolog, diyalog, filolog, jeolog, katalog, monolog, psikolog, ürolog vb.

SICAK BÖLGE

- ➔ "Fotoğraf, coğrafya, topoğraf" kelimelerinde "g"ler "ğ"ye dönüşür.
- ➔ "g" ünsüzü ile biten alıntı sözcüklere ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde "g" sesi, "ğ" olur.
monolog - u → monoloğu, katalog - u → kataloğu

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- Kırmızı kart gören futbolcuya antrenör çok kızdı.
- Bu inanışın Hristiyanlarda da olduğunu duymuştum.
- Yarınki programa katılıp katılmamakta kararsızım.
- Psikoloğun söylediklerine kimse kulak vermiyor.
- Maçı sunan spikerin yaptığı benzetmeler ilginçti.

ÇÖZÜM

Verilen seçenekler incelendiğinde A seçeneğindeki "antrenör" sözcüğünün yazımının yanlış olduğu görülür. Çünkü kelimenin doğrusu "antrenör" dür.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 5

- Konuları bitirince parağraf kitabına başlayacağım.
- Babamın arabasındaki teyb bozulmuş sanırım.
- Davranışları normal olmadığı için psikiyatıra götürdüler.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

- Yalnız I
- Yalnız II
- I ve II
- I ve III
- I, II ve III

Kısaltmaların Yazılışı

- Kurum, kuruluş, ülke, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları her kelimenin ilk harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır:
 - TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi)
 - TDK (Türk Dil Kurumu)
 - TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)
 - KB (Kutadgu Bilig)
 - B (batı)

- D (doğu)
- GB (güneybatı)
- KD (kuzeydoğu) vb.

Ancak bazen kelimelerin, özellikle son kelimenin birkaç harfinin kısaltmaya alındığı da görülür. Bazen de aradaki kelimelerden hiç harf alınmadığı olur. Bu tür kısaltmalarda, kısaltmanın akılda kalabilmesi için yeni bir kelime oluşturma amacı güdülür:

- BOTAŞ (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi), İLESAM (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), TÖMER (Türkçe Öğretim Merkezi) vb.

SICAK BÖLGE

Gelenekselleşmiş olan T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük harflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz.

- Ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılır: m (metre), mm (milimetre), cm (santimetre), km (kilometre), g (gram), kg (kilogram), l (litre), hl (hektolit), mg (miligram), m² (metrekare), cm² (santimetrekare) vb.
- Kısaltılan kelime veya kelime grubu; özel ad, ünvan veya rütbe ise ilk harf büyük; cins isim ise ilk harf küçük olur: Alm. (Almanca), İng. (İngilizce), Kocatepe Mah. (Kocatepe Mahallesi), Güniz Sok. (Güniz Sokağı), Prof. (Profesör), Dr. (Doktor), Av. (Avukat), Alb. (Albay), Gen. (General); sf. (sıfat), haz. (hazırlayan), çev. (çeviren), ed. (edebiyat), fiz. (fizik), kim. (kimya) vb.
- Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kelimenin okunuşu esas alınır: cm'yi, kg'dan, mm'den, kr'un.
- Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde ise kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır: BDT'ye, TDK'den, THY'de, SSK'nin, TRT'den, TL'nin, TDK'ye, ASELSAN'da, BOTAŞ'ın, NATO'dan, UNESCO'ya, MEB'e, TMO'nun, SGK'nin ...

SICAK BÖLGE

- ➔ Numara sözünün kısaltması da kelime gibi okunduğundan getirilecek olan ek okunuşa göre getirilecektir: No.lu, No.suz
- ➔ Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalara gelen ekler kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek noktadan ve üs işaretinden sonra, kelimenin veya üs işaretinin okunuşuna uygun olarak yazılır: vb.leri, Alm.dan, İng.yi; cm³e (santimetreküpe), m² ye (metrekareye), 6² den (altı üssü ikiden) vb.

SICAK BÖLGE

- ➔ Sert ünsüzle biten kısaltmalar, ek aldıkları zaman okunuşta sert ses yumuşatılmaz:
- AGİK'in (AGİĞ'in değil), CMUK'un (CMUĞ'un değil), RTÜK'e (RTÜĞ'e değil), TÜBİTAK'ın (TÜBİTAĞ'ın değil) vb.
- ➔ Uluslararası kısaltma niteliğine sahip olan ölçü birimlerinin kısaltmalarında gelen ek kesmeyle belirtilir:
- 18 kg'lık 20 cm'nin...

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdakilerin hangisinde kısaltmaların yazımıyla ilgili bir yanlışlık vardır?

- Kardeşim geçen yıl ODTÜ'yü kazandı.
- AB'ye giriş Türkiye için pek kolay olmayacak.
- UNESCO'nun bu toplantısı İstanbul'da yapıldı.
- Bu sınavı TÜBİTAK'ın yapacağı söyleniyor.
- THY'nin çok sayıda uçağı var.

ÇÖZÜM

Kısaltmalardan sonra gelen ekler, kısaltmanın okunuşuna uyar. Buna göre A, B, C ve D seçeneklerinde yazım yanlışı yok. "THY'nin" şeklindeki yazılış, "THY'nin" şeklinde olmalıydı.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 6

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kısaltmaların yazımıyla ilgili bir yanlışlık vardır?

- Üniversitede okurken KYK'nın yurdunda kalmıştım.
- Ne kadar ders alırsak alalım İng. yi öğrenemiyoruz.
- Sınavdaki hatalı soruyla ilgili MEB'e başvuru yaptık.
- Bahçedeki ağaçtan 10 kg'dan fazla erik topladık.
- MEB'in çalışmalarını yakından takip ediyoruz.

Deyimlerin Yazılışı

Deyimlerin sözcükleri ayrı yazılır:

- akıntıya kürek çekmek, çam devirmek, çanak tutmak, gönlünden geçirmek, göz atmak, kulak asmak, kulak vermek, çantada keklik, deveye kulak, yağlı kuyruk, yüz görümlüğü vb.

17. GÜN BİTTİ.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

YAZIM KURALLARI

18.
GÜN

Birleşik Kelimelerin Yazılışı

A) Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler

1. Etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak **yardımcı fiille-riyle kurulan birleşik fiiller, ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır:**

alt etmek, arz etmek, el etmek, göç etmek, ilan etmek, söz etmek, terk etmek, var olmak, yok etmek, sarf etmek, zapt etmek, nüks etmek...

2. **Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbiri veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır:**

- a. Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

ada balığı, dil balığı, ardıc kuşu, arı kuşu, çalı kuşu, deve kuşu, ağustos böceği, ateş böceği, cırcır böceği vb.

- b. Bitki türlerinden birinin adıyla kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

ayrık otu, eğrelti otu, güzelavrat otu, acı ot, sütlü ot, ateş çiçeği, çuha çiçeği, öd ağacı, dağ elması, yer elması; deve diken; kuş üzümü; Japon gülü; Antep fıstığı, kuru fasulye, kuru incir...

SICAK BÖLGE

Çiçek dışında anlamlar taşıyan baklaçiçeği (renk), narçiçeği (renk), suçiçeği (hastalık); ot dışında anlamlar taşıyan ağızotu (barut), sıçanotu (arsenik); ses düşmesine uğramış olan çörekotu ve yazımı gelenekleşmiş olan semizotu, de-reotu bitişik yazılır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili birleşik sözcüğün yazımı yanlıştır?

- A) Aynı duyguları ben de hissettim.
B) Eşyaları yarın akşam nakledelim.
C) Bir başarıyı farketmek, çok önemlidir.
D) İstersen bu işleri sana devredegim.
E) Amerika'yı keşfedenler neler yaşamıştı?

ÇÖZÜM

A, B, D, ve E seçeneklerindeki altı çizili sözcüklerde yazım yanlışı yok; ses türemesi veya düşmesi olduğu için bu sözcükler bitişik yazılmış. C'deki sözcüğün "farketmek" şeklindeki yazılışı yanlıştır. Bu sözcükte ses düşmesi ya da türemesi olmadığı için sözcük, "fark etmek" şeklinde yazılmalıydı.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 7

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Bu bölgede hiç çalı kuşuna rastlamadım.
B) Bazı hayvanlar, var olma mücadelesi veriyor.
C) Cırcır böceğinin sesi, insanı rahatsız ediyor.
D) O kadar kalabalıkta onları ayırtetmek zordu.
E) Doktorlar, bol bol semizotu tüketin, diyor.

- c. Nesne, eşya ve alet adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

alçı taşı, bileği taşı, Oltu taşı, sünger taşı; el sabunu, el kitabı; İngiliz anahtarı, alt geçit, tüp geçit, üst geçit; çekme kat, dolma kalem, dönme dolap, toplu iğne, tuz ruhu, sulu boya...

- ç. Yol ve ulaşım ile ilgili birleşik kelimeler ayrı yazılır:

ana yol, ana cadde, Arnavut kaldırımı; çevre yolu, demir yolu, deniz yolu, hava yolu, kara yolu, keçi yolu; köprü yolu vb.

DİKKAT

"havaalanı, havalimanı; otoban, otoyol" sözcükleri bitişiktir.

- d. Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

açık oturum, açık öğretim, ana dili, Ay tutulması, baş ağrısı (hastalık), baş belası, baş dönmesi, dil birliği, din birliği, iş birliği, iş bölümü, yer çekimi, yüz ölçümü vb.

- e. *Bilim ve bilgi* sözleriyle kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

anlam bilimi, dil bilimi, edebiyat bilimi, gök bilimi, halk bilimi, ruh bilimi, toplum bilimi, toprak bilimi, yer bilimi; bilim adamı, dil bilgisi, ses bilgisi vb.

- f. *Yuvar ve küre* sözleriyle kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

göz yuvarı, ışık yuvarı, renk yuvarı, yer yuvarı; su küre, taş küre, yarı küre vb.

SICAK BÖLGE

“yerküre” bitişik yazılan özel bir istisnadır.

- g. Yiyecek, içecek adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

bohça böreği, talaş böreği; badem yağı, kuyruk yağı; maden suyu; tulum peyniri, beyaz peynir; Adana kebabı, İnegöl köftesi vb.

- ğ. Gök cisimlerinin adları ayrı yazılır:

Çoban Yıldızı, Kervan Yıldızı, Kutup Yıldızı, kuyruklu yıldız; gök taşı, hava taşı, meteor taşı vb.

- h. Organ veya organ yerine geçen sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

patlak göz, süzgün göz; aşık kemiği, elmacık kemiği; serçe parmak; azı dişi, köpek dişi, süt dişi; kuyruk sokumu, safra kesesi; çatma kaş, takma diş; gaga burun (kimse), kepçe kulak vb.

- ı. Benzetme yoluyla insanın bir niteliğini anlatmak üzere bitki, hayvan ve nesne adlarıyla kurulan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

çetin ceviz, çöpsüz üzüm; eski kurt, sarı çıyan, sağmal inek; eski toprak, eski tüfek, kara maşa, sapsız balta, çakır pençe, demir yumruk, kuru kemik vb.

- i. Zamanla ilgili birleşik kelimeler ayrı yazılır:

bağ bozumu, gece yarısı, gün ortası, alaca karanlık, hafta başı, hafta sonu vb.

3. -r / -ar / -er, -maz / -mez ve -an / -en sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması özelliğini koruyan birleşik kelimeler ayrı yazılır:

bakar kör, çalar saat, çıkar yol, döner sermaye, güler yüz, koşar adım, yazar kasa, yeter sayı; çıkmaz sokak, tükenmez kalem; akan yıldız, uçan daire vb.

4. Renk sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması yapısındaki renk adları ayrı yazılır:

bal rengi, duman rengi, gümüş rengi, portakal rengi, saman rengi; çivit mavisi, gece mavisi, limon sarısı, safra yeşili vb.

5. Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı yazılır:

açık mavi, açık yeşil, kara sarı, kirli sarı, koyu mavi, koyu yeşil vb.

6. Yer adlarında kullanılan batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, yukarı, orta, iç, yakın, uzak kelimeleri ayrı yazılır:

Batı Trakya, Doğu Anadolu, Güney Kutbu, Kuzey Amerika, Aşağı Ayrancı, Orta Anadolu, Orta Asya, Orta Doğu, İç Asya, İç Anadolu, Uzak Doğu vb.

7. Kişi adlarından oluşmuş mahalle, bulvar, cadde, sokak, ilçe, köy vb. yer ve kuruluş adlarında, sondaki ünvanlar hariç şahıs adları ayrı yazılır:

Yunus Emre Mahallesi; Gazi Mustafa Kemal Bulvarı; Nene Hatun Caddesi; Cemal Nadir Sokağı; Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sütçü İmam Üniversitesi vb.

8. Dış, iç, sıra sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

sıra dışı, ahlak dışı, çağ dışı, din dışı, kanun dışı, olağan dışı, yasa dışı; ceviz içi, hafta içi, yurt içi; akli sıra, ardı sıra, peşi sıra, yanı sıra vb.

9. Somut olarak yer belirten alt ve üst sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

deri altı, su altı, toprak altı, yer altı (yüzey); böbrek üstü bezi, tepe üstü (en yüksek nokta) vb.

10. Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

alt yazı; üst kat; ana bilim dalı, ana dili; ön söz, ön yargı; art damak, art niyet; arka plan; yan cümle; iç savaş, iç tüzük; dış borç, peşin fikir, peşin hüküm; bir hücreli; iki anlamlı; tek eşli, tek hücreli; çift ayaklılar vb.

SICAK BÖLGE

➔ “Altyapı” sözcüğü istisnai olarak bitişik yazılır.

➔ “Anayasa, anamal, anapara, anaokul, anaerkil” sözcükleri bitişik yazılır.

UYARI

“Şey” sözcüğü daima ayrı yazılır: her şey, bir şey, çok şey vb.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı yanlıştır?

- A) Onun yaptığı bohça böreğini kimse yapamaz.
- B) Kitabın ön sözünde bazı bilgiler vardı kitapla ilgili.
- C) İngilizcenin yanı sıra Çince de öğreniyormuş.
- D) Türkiye, yer altı kaynakları bakımından zengindir.
- E) Şehrin alt yapı çalışmaları bitmek bilmiyordu.

ÇÖZÜM

Altı çizili kelimeler incelendiğinde “altyapı” sözcüğünün bitişik yazılacakken ayrı yazıldığı görülür. Bu sözcük, istisnai olarak bitişik yazılan sözcüklerden biridir.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 8

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Bugünlerde sıra dışı olaylar yaşıyoruz.
- B) Süt dişi sanki biraz erken çıkmıştı.
- C) Alt yazılı filmler izlemek pek hoşuma gitmez.
- D) Bilinç altıyla ilgili pek çok çalışma yapıldı.
- E) Yer çekiminin ne olduğunu o yıllarda bilmiyorduk.

B) Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler

Birleşik kelimeler aşağıdaki durumlarda bitişik yazılırlar:

1. Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

birbiri (< biri biri), kaynana (< kayın ana), kaynata (< kayın ata), nasıl (< ne asıl), niçin (< ne için), pazartesi (< pazar ertesi), sütlaç (< sütlü aş) vb.

2. Özgün biçimleri tek heceli bazı Arapça kökenli kelimeler “etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak” yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine, ses değişmesine veya ses türemesine uğradıklarında bitişik yazılır:

keşfetmek, emretmek, hâllolmak, kaybolmak, affetmek, hissetmek, reddetmek vb.

SICAK BÖLGE

“darbetmek, cezbetmek, menetmek, defetmek, katetmek, defolmak, celbetmek” fiillerinin bitişik yazılması gelenek hâlini almıştır.

3. Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

a. Bitki adları:

aslanağzı, civanperçemi, keçiboynuzu, kuşburnu, turnagagası, açığağız, akkuyruk (çay), alabaş, altınbaş (kavun), altıparmak (palamut) vb.

b. Hayvan adları:

danaburnu (böcek), akbaş (kuş), alabacak (at), bağırkara (kuş), beşparmak (deniz hayvanı), şeytaniğnesi, yalıçapkını (kuş), bozbakkal (kuş), bozyürük (yılan), karadul (örümcek) vb.

c. Hastalık adları:

itdirseği (arpacık), delibaş, karabaş, karabacak, kuşpalazı vb.

ç. Alet ve eşya adları:

balıkgözü (halka), deveboynu (boru), domuztırnağı (kanca), horozayağı (burgu), kargaburnu (alet), kedigözü (lamba), leylekgagası (alet), sıçankuyruğu (törpü) vb.

d. Biçim, tarz, tür, motif vb. adlar:

ayıbacağı (yelken biçimi), balıksırtı (desen), civankaşı (nakış), eşeksırtı (çatı biçimi), kazkanadı (oyun) vb.

e. Yiyecek adları:

hanımğöbeği (tatlı), kadınbudu (köfte), kedidili (bisküvi), dilberdudağı (tatlı), tavukgöğsü (tatlı), vezirparmağı (tatlı), bülbülyuvası (tatlı), kuşlokumu (kurabiye), alinazık (kebab) vb.

f. Oyun adları:

beştaş, dokuztaş, üçtaş vb.

g. Gök cisimlerinin adları:

Altıkardeş (yıldız kümesi), Arıkovanı (yıldız kümesi), Büyü-kayı (yıldız kümesi), Demirkazık (yıldız), Küçükayı (yıldız kümesi) vb.

ğ. Renk adları:

baklaçiçeği, balköpüğü, camgöbeği, devetüyü, fildişi, gülkurusu, kavuniçi, narçiçeği, yavruağı vb.

h. Oğlu, kızı sözleri:

Çapanoğlu, eloğlu, hinoğlulu, insanoğlu, elkızı vb.

4. -a, -e, -i, -ı, -u, -ü zarf-fiil ekleriyle bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek ve yazmak fiilleriyle yapılan kurallı (özel) birleşik fiiller bitişik yazılır:

düşünebilmek, sevebilmek; alıvermek, gidivermek; uyuya kalmak, yazadurmak; çıkagelmek, süregelmek, düşeyazmak, öleyazmak vb.

5. Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:

albeni, ateşkes, çalçene, çalyaka, dön Baba, çekyat, kaçgöç, kapkaç, örtbas, yap boz, yazboz vb.

6. -an/-en, -r/-ar/-er/-ır/-ir, -maz/-mez ve -mış/-miş sıfat-fiil ekleriyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:

alaybozan, cankurtaran, çöpçatan, dalgakıran, demirkapan, gökdelen, günebakan, yelkesen; akımtoplar, altıpatlar, barışsever, basınçölçer, çokbilmiş, güngörmüş, sugörmüş...

7. İkinci kelimesi -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) kalıplaşmış belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

albastı, mirasyedi, çıtkırıldım, dalbastı, fırdöndü, gecekondu, gündöndü vb.

8. Her iki kelimesi de -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) belirli geçmiş zaman veya -r / -ar / -er geniş zaman eklerini almış ve kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:

dedikodu, kaptıkaçtı, oldubitti, uçtuuçtu; biçerbağlar, biçerdöver, göçerkonar, kazaratar, konargöçer, okuryazar, uyurgezer, yanardöner, yüzergezer, vurdumduymaz vb.

DİKKAT

Bir an, bir gün, herhangi bir, ikide bir, bir yer, bir zamanlar, bir türlü, bire bir (teke tek veya ölçü) sözcükleri ayrı yazılır.

9. Somut olarak yer bildirmeyen alt, üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı (gözetim), şuuraltı; akşamüstü, ayaküstü, suçüstü, yüzüstü; akşamüzü, ayaküzü vb.

10. İki veya daha çok kelimenin birleşmesinden oluşmuş kişi adları, soyadları ve lakaplar bitişik yazılır:

Alper, Birol, Gülnihal, Gülseren, Şenol, Varol; Abasıyanık, Adivar, Atatürk, Gökalt, Güntekin; Tepedenlenli Ali Paşa, Yirmisekiz Çelebi Mehmet, Yedisekiz Hasan Paşa vb.

11. İki veya daha çok kelimeden oluşmuş il, ilçe, semt vb. yer adları bitişik yazılır:

Çanakkale, Gümüşhane; Acıpayam, Pınarbaşı, Şebinkarahisar; Beşiktaş, Kabataş vb.

12. Şehir, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su, çay vb. kelimelerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır:

Akşehir, Eskişehir, Suşehri, Yenişehir; Atakent, Batıkent; Kocatepe, Tınaztepe; Akdeniz, Kızıldeniz; Acıgöl; Kızılırmak, Yeşilirmak; İncesu, Karasu, Sarısu; Akçay vb.

13. Kişi adları ve ünvanlarından oluşmuş mahalle, meydan, köy vb. yer ve kuruluş adlarında, ünvan kelimesi sona ise gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır:

Abidinpaşa, Bayrampaşa, Davutpaşa, Ertuğrulgazi (ilçe), Kemalpaşa (ilçe); Mustafabey (cadde), Necatibey (cadde) vb.

14. Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır:

güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu

SICAK BÖLGE

➔ "Biraz, birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, birtakım (bazı), herhangi, hiçbir, hiçbir" binbir çeşit belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.

"Birdenbire" zarfı bitişik yazılır.

"Birbiri" sözcüğünde ses düşmesi olduğu için bu sözcük bitişik yazılır.

➔ Dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler de vardır:

a. Baş sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları:

başarırlık, başbakan, başbayan, başçavuş, başseser, başfiyat, başhekim, başhemşire, başkahraman, başkent, başsavcı, başyazar vb.

b. Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki başı sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları:

Aşçıbaşı, binbaşı, çarkçıbaşı, çeribaşı, elebaşı, mehterbaşı, onbaşı, ustabaşı, yüzbaşı vb.

c. Ağa, baba, bey, efendi, hanım, nine vb. sözlerle kurulan birleşik kelimeler:

ağababa, ağabey, beyefendi, efendibaba, hanımanne, hanımefendi, hacıağa, kadinnine, paşababa vb.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı yanlıştır?

- A) Doktor, böbreküstü bezlerinin iyi çalışmadığını söyledi.
- B) Keçiboynuzu, çiğ olarak da pekmez şeklinde de tüketilebilen bir bitkidir.
- C) Defilede en çok yavruağzı elbiselerin ilgi çektiğini söyleyebilirim.
- D) Şehir dışından gelenler, dalgakıranın olduğu yerde denize giriyordu.
- E) Akşamüzeri okul çıkışında arkadaşlarla buluşup sohbet etmeyi planlıyoruz.

ÇÖZÜM

Altı çizili kelimeler incelendiğinde “böbreküstü” sözcüğünün yanlış yazıldığı görülür. Çünkü “alt, üst ve üzeri” sözcüklerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler somut yer bildiriyorsa ayrı yazılır.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 9

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Yalıçapkını; Avrupa, Güneydoğu Asya ve Afrika’da görülen bir kuştur.
- B) Onları başından defetmek için çok uğraştı ve sonunda istediğine ulaştı.
- C) Arpacık hastalığına bazı bölgelerde itdirseği de dendiğini biliyorum.
- D) Hastanede yapılan çalışmalarla ilgili başhekim bir basın duyurusu yayımladı.
- E) Rakibini altetmek için verdiği mücadele bizi umutlandırmaya yetti.

SICAK BÖLGE

- ➔ “Hiçbir, hiçbir” sözcükleri bitişik, “hiç kimse” sözcüğü ayrı yazılır.
- ➔ “Herhangi” ve “herhâlde (galiba)” sözcükleri bitişik; “her bir”, “her an”, “her zaman”, “her şey”, “her gün”, “her yer” sözcükleri ayrı yazılır.
- ➔ “Hastane”, “pastane, postane” ve “eczane” sözcüklerinin yazımında (gelenekleşme sebebiyle) “hane” sözcüğündeki “ha” takısı düşürülür.

15. “ev” kelimesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

öğretmenevi, çayevi, polisevi...

16. “Hane”, “name” kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

yazıhane, dershane, beyanname, kanunname...

17. “zade”, “-zede”, “şinas”, “sever” ve “perest” ile oluşturulmuş birleşik kelimeler bitişik yazılır:

Kadırsinas, hatırsinas, nimetsinas, paşazade, amcazade, depremzede, afetzede, selzede, kazazede, hayırsever, sanatsever, hayalperest, putperest...

18. Farsça, Arapça kurala göre oluşturulan sözler bitişik yazılır:

âlemşümul, cihanşümul; darıdünya, ehlibeyit, ehvenişer, erkânıharp, tecahülüarif, hüsnütalil, mecazımürsel, Serve-tifünun, Fecriati vb.

19. Müzikte kullanılan makam adları bitişik yazılır:

acembuselik, hisarbuselik, muhayyerkürdi vb.

20. Kanunda bitişik geçen veya bitişik olarak tescil ettirilmiş olan kuruluş adları bitişik yazılır:

İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yükseköğretim Kurulu, Açıköğretim Fakültesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi vb.

21. Renk adlarıyla kurulan bitki, hayvan veya hastalık adları bitişik yazılır:

akağaç, alacamenekşe, karadut, sarıçiçek; alabalık, beyazsinek, bozayı; aksu, akbasma, alageyik, mavihastalık, maviküf vb.

18. GÜN BİTTİ.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler

A. Cümle, büyük harfle başlar:

- Roman okumayı çok seviyorum.
- Baharla birlikte kuşlar çoğaldı.

SICAK BÖLGE

➔ Cümle içinde tırnak veya yay ayraç içine alınan cümleler büyük harfle başlar ve sonlarına uygun noktalama işareti (nokta, soru, ünlem vb.) konur:

- Çehov, "Aşılmasına imkân olmayan hiçbir duvar yoktur." diyor.
- Annem, "Okula erken mi gideceksin?" dedi.
- Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezsek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geziyoruz.

➔ İki çizgi arasındaki açıklama cümleleri büyük harfle başlamaz:

- Bir zamanlar -bu zamanlar çok da uzak değildir, bundan on, on iki yıl önce- Türk saltanatının maddi sınırları uçsuz bucaksız denilecek kadar genişti.

➔ İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar:

- Menfaat sandalyeye benzer: Başında taşırsan seni küçültür, ayağının altına alırsan yükseltir. (Cenap Şahabettin)

➔ İki noktadan sonra cümle ve özel ad niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bunlar büyük harfle başlamaz:

- Bu eskiliği siz de çok evde görmüşsünüzdür: duvarlarda çiviler, çivi yerleri, lekeler... (Memduh Şevket Esendal)

B. Dizeler büyük harfle başlar:

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.

(Muhibbî)

C. Özel adlar büyük harfle başlar:

1. Kişi adlarıyla soyadları büyük harfle başlar:

Sait Faik Abasıyanık, Yunus Emre, Karacaoğlu, Âşık Ömer, Victor Hugo, Vilhelm Thomsen vb.

Takma adlar da büyük harfle başlar:

Muhibbî (Kanuni Sultan Süleyman), Demirtaş (Ziya Gökalp), Tarhan (Ömer Seyfettin), Aka Gündüz (Hüseyin Avni, Enis Avni), Kirpi (Refik Halit Karay) vb.

2. Kişi adlarından önce ve sonra gelen ünvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar büyük harfle başlar:

Kaymakam Cengiz Bey, Dr. Alâaddin Yavaşca; Sayın Prof. Dr. Canan Karatay; Mustafa Efendi, Zeynep Hanım vb.

Akrabalık adı olup lakap veya ünvan olarak kullanılan kelimeler büyük harfle başlar:

Baba Gündüz, Dayı Kemal, Hala Sultan, Nene Hatun; Gül Baba, Susuz Dede, Telli Baba vb.

SICAK BÖLGE

Akrabalık bildiren kelimeler küçük harfle başlar:

Tülay ablama gittim.

Ayşe teyzemin keki çok güzel.

3. Cümle içinde özel adın yerine kullanılan ünvan sözleri büyük harfle başlar:

Uzak Doğu'dan gelen heyeti Vali dün kabul etti.

4. Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, ünvan bildiren kelimeler büyük harfle başlar:

Sayın Bakan, Sayın Başkan, Sayın Rektör vb.

Mektuplarda ve resmî yazışmalarda hitaplar büyük harfle başlar:

Sevgili Kardeşim, Aziz Dostum, Değerli Dinleyiciler vb.

5. Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar:

Boncuk, Fındık, Minnoş, Pamuk vb.

6. Millet, boy, oymak adları büyük harfle başlar:

Alman, Arap, İngiliz, Japon, Rus, Türk; Kazak, Kırgız, Oğuz, Özbek, Tatar; Hacimusalı, Karakeçili vb.

7. **Dil ve lehçe adları büyük harfle başlar:**

Türkçe, Almanca, İngilizce, Rusça, Arapça; Oğuzca, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Tatarca vb.

8. **Devlet adları büyük harfle başlar:**

Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan, Azerbaycan, Kırım Özerk Cumhuriyeti vb.

9. **Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözler büyük harfle başlar:**

Müslümanlık, Müslüman; Hristiyanlık, Hristiyan; Musevilik, Musevi; Budizm, Budist; Hanefilik, Hanefi; Katoliklik, Katolik vb.

10. **Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar:**

Tanrı, Allah, İlah, Cebrail, Zeus, Osiris, Kibele vb.

SICAK BÖLGE

“Tanrı, İlah” **sözleri özel ad olarak kullanılmadıklarında küçük harfle başlar:**

- Eski Yunan tanrıları. Müzik dünyasının ilahı.

11. **Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar:**

Merkür, Neptün, Satürn; Halley vb.

SICAK BÖLGE

“Dünya, güneş, ay” **kelimeleri gezegen anlamı dışında kullanıldıklarında küçük harfle başlar:**

- Biz dünyadan ayrı yaşarken dünya epey değişmiş.
- Bu oda da hiç güneş almaz ki!

12. **Düşünce, hayat tarzı, politika vb. anlamlar bildirdiğinde “doğu ve batı” sözlerinin ilk harfleri büyük yazılır:**

Tanzimat’la birlikte Batı medeniyetini benimsedik ama Türk edebiyatında uzun süre Doğu mistisizminin ve Doğu kültürünün etkisi egemenliğini sürdürdü.

SICAK BÖLGE

Bu sözler yön bildirdiğinde küçük yazılır:

- Bursa’nın doğusu, Ankara’nın batısı vb.

Yön isimleri özel isimlerden önce gelirse büyük, sonra gelirse küçük harfle başlar:

- Avrupa’nın kuzeyi, Kuzey Avrupa

13. **Yer adları (kıta, bölge, il, ilçe, köy, semt vb.) büyük harfle başlar:**

Afrika, Asya; Güneydoğu Anadolu, Çayırbağı; Bahçelievler, Kızılay, Sarıyer vb.

14. **Yer adlarında ilk isimden sonra gelen ve deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar:**

Ağrı Dağı, Aral Gölü, Asya Yakası, Çanakkale Boğazı, Dicle Irmağı, Ege Denizi, Erciyes Dağı, Zigana Geçidi, Amik Ovası, Atlas Okyanusu, Vanuatu Adası, Dalaman Çayı, Manavgat Şelalesi vb.

SICAK BÖLGE

Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, belde, köy vb. sözler küçük harfle başlar:

- Konya ili, Etimesgut ilçesi, Uzungöl beldesi, Çalıcı köyü, Doğancılar semti vb.

15. **Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak kelimeleri büyük harfle başlar:**

Halit Rifat Paşa Mahallesi, Karaköy Meydanı, Nene Hatun Caddesi, Cemal Nadir Sokağı, İnkılap Sokağı vb.

16. **Saray, köşk, han, kale, köprü, kule, anıt vb. yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar:**

Dolmabahçe Sarayı, İshakpaşa Sarayı, Çankaya Köşkü, Horozlu Han, Ankara Kalesi, Alanya Kalesi, Galata Kulesi vb.

17. **Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğunda, yer adının ilk harfi büyük yazılır:**

Önce Boğaz’ı dolaştık, sonra Hisar’da çay içtik.
Bugün Köşk’te resepsiyon düzenlenecek.

18. **Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:**

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Dil Kurumu, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Devlet Malzeme Ofisi, Millî Kütüphane, Çocuk Esirgeme Kurumu, Atatürk Orman Çiftliği, Çankaya Lisesi vb.

SICAK BÖLGE

Kurum, kuruluş adlarına getirilen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz:

- Ankara Fen Lisesinde görev yapıyordum.
- Etnografya Müzesine gitmek istiyorum.

19. Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge **adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:**

Medeni Kanun, Türk Bayrağı Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği vb.

20. Kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük, yönetmelik **ve makam sözleri asılları kastedildiğinde büyük harfle başlar:**

Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl 1 Ekim'de toplanır.

Bu yıl ise Meclis, yeni döneme erken başlayacak.

2876 sayılı Kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor.

21. **Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi büyük harfle başlar:**

Nutuk, Safahat, Kendi Gök Kubbemiz, Anadolu Notları, Sinekli Bakkal; Türk Dili, Türk Kültürü, Varlık; Resmî Gazete, Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni Asır; Kaplumbağa Terbiyecisi; Yorgun Herkül; Saraydan Kız Kaçırma, Onuncu Yıl Marşı vb.

⚡ SIKAK BÖLGE

- ➔ **Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler büyük harfle başlamaz:**

- Akşam gazetesi, Türk Dili dergisi, *Halı Dokuyan Kızlar* tablosu, *Yaban* romanı...

- ➔ **Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük yazıldığında “ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de” sözleriyle “mı, mi, mu, mü” soru eki küçük harfle yazılır:**

- *Mai ve Siyah, Leyla ile Mecnun, Turfanda mı, Turfa mı?, Diyorlar ki vb.*

Özel adın tamamı büyük yazıldığında “ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de” sözleriyle “mı, mi, mu, mü” soru eki de büyük harfle yazılır:

- DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ vb.

22. **Ulusal, resmî ve dinî bayramlarla anma ve kutlama günlerinin adları büyük harfle başlar:**

Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, Ramazan Bayramı, Nevruz Bayramı, Miraç Kandili; Anneler Günü, Öğretmenler Günü, 14 Mart Tıp Bayramı, Hıdrellez vb.

⚡ SIKAK BÖLGE

Özel adlardan sonra gelen yapım ekleri kesme işareti(‘) ile ayrılmaz, çekim ekleri ayrılır:

- Dün, Ankaralı bir arkadaşla oturduk.
- Türkiyesiz bir Avrupa düşünmüyoruz.
- Hazar Denizi'nde gaz yatakları var.
- *Beyaz Gemi*'yi okuyacağım.

23. **Kurultay, bilgi şöleni, çalıştay, açık oturum vb. toplantıların adlarında her kelimenin ilk harfi büyük yazılır:**

I. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Karamanlı Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı vb.

24. **Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar:**

Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele, Cilalı Taş Devri, İlk Çağ, Lale Devri, Cahiliye Dönemi, Buzul Dönemi, Millî Edebiyat Dönemi, Servetifünun Dönemi'nin, Tanzimat Dönemi'nde vb.

25. **Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar:**

Türklük, Türkleşmek, Türkçe, Avrupalı, Avrupalılaşmak, Asyalılık, Darvinci, Konyalı, Bursalı vb.

⚡ SIKAK BÖLGE

Müzikte kullanılan makam ve tür adları büyük harfle başlamaz:

acemaşiran, acembuselik, bayati, hicazkâr, türkû, varsağı, bayatı vb.

26. **Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde ve tamamlamalarda sadece özel adlar büyük harfle başlar:**

Antep fıstığı, Brüksel lahanası, Hindistan cevizi, İngiliz anahtarı, Japon gülü, Maraş dondurması, Van kedisi, Ren geyiği, Ankara keçisi, klasik Türk müziği, Türk halk müziği...

Ç. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar:

29 Mayıs 1453 Salı günü İstanbul fethedildi.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildi.

Lale Festivali 25 Haziran'da başlayacak.

Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar:

Okullar genellikle eylülün ikinci haftasında öğretime başlar.

Yürütme Kurulu toplantılarını perşembe günleri yaparız.

SICAK BÖLGE

Ay ve gün isimleri gün veya yıl belirten rakamla birlikte kullanıldığında tarih kastedildiği için büyük harfle başlar:

- Sana Ekim'in 25'inde uğrarım.
- 2010 yılının Eylül ayında Kıbrıs'a gittim.
- 1919 senesi Mayıs'ın 19'uncu günü Samsun'a çıktım.
- 16 Nisan Pazartesi günü işe başladım.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yazım yanlışı yapılmıştır?

- 23 Eylül Pazartesi günü tören düzenleneceği bildirildi.
- Namık Kemal, Tanzimat Dönemi'nin önemli isimlerinden biridir.
- Son yıllarda Klasik Türk Müziği, oldukça aşama kaydetti.
- Turistler, Galata Kulesi'nden İstanbul manzarasını izlemeyi seviyor.
- Okulumuzu Kaymakam Ahmet Bey, yarın ziyaret edecekmiş.

ÇÖZÜM

Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları (A), tarihî olay, dönem ve çağ adları (B), kale, köprü gibi yapı adları (C), özel isimden sonra gelen saygı sözleri (E) büyük harfle yazılır. Ancak C'deki "klasik Türk müziği" şeklinde olmalıydı.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 10

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

- Üç yıldır Kurtuluş Semti'nde oturduğunu söylemişti.
- Birkaç gündür Nene Hatun Mahallesi'ne elektrik verilmiyor.
- Çankaya Lisesini bitirdikten sonra yurt dışına çıkmıştı.
- Medeni Kanun'la ülkemizde kadın-erkek eşitliği sağlandı.
- Bu kolyeyi anneme geçen yıl Anneler Günü'nde almıştım.

D. Tabela, levha ve levha niteliğindeki yazılarda geçen kelimeler büyük harfle başlar:

Giriş, Çıkış, Müdür, Vezne, Başkan, Doktor, Otobüs Durak, Dolmuş Durak, Şehirler Arası Telefon, 3. Kat, 4. Sınıf, 1. Blok vb.

19. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 179 ve 182. sayfalardaki testleri çözelim.

20.
GÜN

YAZIM KURALLARI

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

Sayıların Yazılışı

1. Sayılar harflerle de yazılabilir:

bin yıldan beri, on dört gün, haftanın beşinci günü, üç ayda bir, yüz soru, iki hafta sonra, üçüncü sınıf vb.

Buna karşılık saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilerine ilişkin sayılarda rakam kullanılır:

17.30'da, 11.00'de, 1.500.000 lira, 25 kilogram, 150 kilometre, 15 metre kumaş, 1.250.000 kişi vb.

Saatler ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir:

saat dokuzu beş geçe, saat yediye çeyrek kala, saat sekizi on dakika üç saniye geçe, saat onda vb.

Dört veya daha çok basamaklı sayıların kolay okunabilmesi amacıyla içinde geçen bin, milyon, milyar ve trilyon sözleri harfle yazılabilir:

1 milyar 500 milyon kişi, 3 bin 255 kalem, 8 trilyon 412 milyar vb.

2. Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır:

iki yüz, üç yüz altmış beş, bin iki yüz elli bir vb.

3. Para ile ilgili işlemlerle senet, çek vb. ticari belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır:

650,35 (altıyüzelliTL, otuzbeşkr.)

4. Yüzde ve binde işaretleri yazılırken sayılarla işaret arasında boşluk bırakılmaz:

%25, %50 vb.

5. Adları sayılardan oluşan iskambil oyunları bitişik yazılır:

altmışaltı, ellibir, yirmibir vb.

6. Romen rakamları tarihî olaylarda, yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sıralandırılmasında kullanılır:

II. Dünya Savaşı; XX. yüzyıl; III. Selim, XIV. Louis, II. Wilhelm, V. Karl, VIII. Edward; 1.XI.1928; I. Cilt; I)... II) ... vb.

7. Dört veya daha çok basamaklı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta konur:

4.567, 326.197, 49.750.812

28.434.250.310.500 vb.

8. Sayılarda kesirler virgülle ayrılır:

15,2 (15 tam, onda 2); 5,26 (5 tam, yüzde 26) vb.

9. Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır:

15., 56., XX.; 15'inci, 56'ncı, XX'nci vb.

SICAK BÖLGE

➔ Sıra sayıları ekle gösterildiklerinde rakamdan sonra sadece kesme işareti ve ek yazılır, ayrıca nokta konmaz:

8.'inci değil 8'inci, 2.'nci değil 2'nci vb.

➔ Sıra bildiren ek ünlü ile biten sayılara -nci, ünsüzlerle biten sayılara -inci şeklinde eklenir:

8'inci, 7'nci, 9'uncu, 10'uncu, 40'ıncı, 70'inci...

10. Üleştirme sayıları rakamla değil, yazıyla belirtilir:

2'şer değil ikişer, 9'ar değil dokuzar, 100'er değil yüzler vb.

11. Bayağı kesirlere getirilecek ekler alttaki sayı esas alınarak yazılır:

4/8'i (dört bölü sekizi), 1/2'si (bir bölü ikisi) vb.

12. Bir zorunluluk olmadıkça cümle rakamla başlamaz.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdakilerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

A) 2'nci

B) 3'üncü

C) 6'ıncı

D) 15'inci

E) 20'nci

ÇÖZÜM

Sayıların okunuşu ünlüyle bitiyorsa bunlar ünlüyle başlayan bir ek alamaz. 6 sayısının okunuşu (altı) ünlüyle bitiyor. Öyleyse aldığı ek, "-ıncı" değil, "-nci" olmalıydı.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 11

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

A) Hasta, on beş gün aradan sonra gözlerini açmıştı.

B) 21. yy. da yapay zekâ alanında önemli gelişmeler oldu.

C) Afrika ülkelerine toplamda 1 milyar 500 milyon dolar yardım yapıldı.

D) Ankara'ya yapılacak gezi için her sınıftan 5'er öğrenci seçildi.

E) 5'inci katta oturan komşumuz çok yardımsever biriydi.

Ünlü Düşmesine Uğrayan Kelimelerin Yazılışı

1. İki heceli bazı kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında ikinci hecelerindeki dar ünlüler düşer:
ağız / ağzı, alın / alnı, bağır / bağırm, beniz / benzi, beyin / beyni, oğul / oğlu; çevir- / çevril-, devir- / devril- vb.
2. Ünlüyle başlayan ek aldıklarında vurgusuz orta hece-
sindeki dar ünlüsü düşen kelimelerle oluşturulan ikile-
melerde ikinci kelimenin dar ünlüsü düşmez:
ağız ağıza, burun buruna, koyun koyuna (yatmak), omuz
omuza, şehirden şehire vb.
3. İçeri, dışarı, ileri, şura, bura, ora, yukarı, aşağı gibi söz-
ler ek aldıklarında sonlarında bulunan ünlüler düşmez:
içerde değil içeride, dışardan değil dışarıdan, ilerde değil
ileride, şurda değil şurada vb.

Düzeltilme İşaretinin Kullanıldığı Yerler

Düzeltilme işaretinin kullanılacağı yerler aşağıda gösterilmiştir:

1. Yazılışları bir, anlamları ve söylenişleri ayrı olan keli-
meleri ayırt etmek için okunuşları uzun olan ünlülerin
üzerine konur:
 - adem (yokluk), âdem (insan)
 - adet (sayı), âdet (gelenek, alışkanlık)
 - alem (bayrak), âlem (dünya, evren)
 - aşık (eklem kemiği), âşık (vurgun, tutkun)
 - hal (sebze, meyve satılan yer), hâl (durum)
 - hala (babanın kız kardeşi), hâlâ (henüz)
 - şura (şu yer), şûra (danışma kurulu) vb.
2. Arapça ve Farsçadan dilimize giren birtakım kelimeler-
le özel adlarda bulunan ince g, k ünsüzlerinden sonra
gelen a ve u ünlüleri üzerine konur:

dergâh, gâvur, rüzgâr, karargâh, tezgâh, yadigâr, Nigâr;
dükân, hikâye, kâfir, kâğıt, Hakkâri, mahkûm, mezkûr,
sükûn, sükût, zekâ, şikâyet...

SICAK BÖLGE

Kişi ve yer adlarında ince "i" ünsüzünden sonra gelen
"a ve u" ünlüleri de düzeltme işareti ile yazılır:

Elâzığ, İslâhiye, Lâdik, Lâpseki, Selânîk vb.

3. Nispet ekinin, belirtme durumu ve iyelik ekiyle karış-
masını önlemek için kullanılır:

(Türk) askeri ve askerî (okul), (İslam) dini ve dinî (bilgiler),
(fizik) ilmi ve ilmî (tartışmalar), (Atatürk'ün) resmi ve resmî
(kuruluşlar) vb.

SICAK BÖLGE

Nispet eki alan kelimelere Türkçe ekler getirildiğinde
düzeltme işareti olduğu gibi kalır:

millîleştirmek, millîlik, resmîleştirmek, resmîlik vb.

UYARI

Düzeltilme işaretinin nerede ve ne zaman kullanılacağı konusunda bilgi sahibi olmayan pek çok kişiden zaman zaman "Bu işaret çok önceden kaldırılmıştı.", "Artık kullanılmıyor, kalktı." gibi cümleler duyarsınız. Bunların hiçbirisi doğru değildir. Bu işaret hiçbir zaman kullanımdan kalkmamıştır, kalkması da düşünülemez. Bu işaret kalksa "hala" ile "hâlâ" "varis" ile "vâris" ayrımı nasıl yapılacaktır?

Düzeltilme işareti, kimi zaman "uzatma işareti", "inceltme işareti", "şapka" gibi sözlerle adlandırılmaktadır. Bu adlandırmalar da doğru değildir çünkü bunlar, işaretin işlevini tam karşılamamaktadır. Düzeltilme işaretinin üç işlevi vardır:

- a) Kimi sözcüklerin anlamını belirginleştirmek.
- b) Kimi sözcüklerde "a", "u" gibi ünlülerin uzun ya da ince okunmalarını sağlamak.
- c) Nispet ekinin, belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemek.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı yanlıştır?

- A) Kardeşim tarihî romanlar okumayı seviyor.
- B) Türk tarihi kültürümüzün önemli bir kaynağıdır.
- C) Şirketin resmî işlerini ben takip edeceğim.
- D) Bu konağın vârisleri yurt dışında yaşıyor.
- E) Şiirimizde dini ve mistik duygular da işlenmiştir.

ÇÖZÜM

Düzeltilme işaretinin kullanılma amaçlarından biri de nispet ekinin (sözcüğü sıfatlaştıran ek), belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemektir. A, B, C ve D seçeneklerinde yazım yanlışı yok. E'de "dini" sözcüğü "dinî" şeklinde yazılmalıydı çünkü sıfat durumunda.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 12

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

- A) Askerlerimiz, omuz omza çarpışmış ırk gözetmeksizin Çanakkale Savaşı'nda.
- B) Kitabın 25'inci sayfasını açıp okursanız ne demek istediğimi anlıyorsunuz.
- C) Türk takımlarının maçları bugün dokuza çeyrek kala başlayacakmış.
- D) II. Dünya Savaşı sırasında istenmeyen birçok olay yaşandığı görülmüştür.
- E) Türkiye'nin kuzeyinde hafta sonundan itibaren bol yağış bekleniyor.

Satır Sonuna Sığmayan Sözcüklerin Yazılışı

- **Türkçede kelime içinde iki ünlü arasındaki ünsüz, kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:**
a-ra-ba, bi-çi-mi-ne, in-sa-nın, ka-ra-ca vb.
- **Kelime içinde yan yana gelen iki ünsüzden ilki kendinden önceki ünlüyle, ikincisi kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:**
al-dı, bir-lik, sev-mek vb.
- **Kelime içinde yan yana gelen üç ünsüz harften ilk ikisi kendinden önceki ünlüyle, üçüncüsü kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:**
alt-lık, Türk-çe, kork-mak vb.
- **Batı kökenli kelimeler, Türkçenin hece yapısına göre hecelere ayrılır:**
band-rol, kont-rol, port-re, prog-ram, sant-ral, sürp-riz, tund-ra, volf-ram vb.
- **Türkçede satır sonunda kelimeler bölünebilir fakat heceler bölünemez. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna kısa çizgi (-) konur.**
Çocuk, burasını ilk defa görüyormuş, buraya ilk defa geliyormuş gibi duvarlara, perdeler, moblelere, eşyalara bakıyordu.
- **Heceleme sistemine bitişik yazılan birleşik kelimelerde de uyulur:**
ba-şöğ-ret-men, il-ko-kul, Ka-ra-os-ma-noğ-lu vb.

Ayırmada satır sonunda ve satır başında tek harf bırakılmaz:

.....u-
çurtma değil,
.....uçurt-
ma
.....müdafa-
a değil,
.....müda-
faa

Kesme işareti satır sonuna geldiğinde yalnız kesme işareti kullanılır, kısa çizgi kullanılmaz.

.....Edirne'
nin...
.....Ankara'
dan...
.....1996'
da...

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde satır sonuna sığmayan sözcüğün yazımında yanlışlık yapılmıştır?

- A) Konuklarımızla bu yaz tatil için Pamukkale'ye gideceğiz.
- B) Yaşar Kemal, yetkin ve ünlü romanında Çukurova'yı anlatmıştır.
- C) Çayın tarımı ülkemizde sadece Doğu Karadeniz'de yapılır.
- D) Ahmet Ümit'in ilginç romanı *İstanbul Hatırası*'ni geçen ay okudum.
- E) Ay'ın Dünya'ya uzaklığını nasıl hesaplayacağımı zı bilemiyorum.

ÇÖZÜM

A, C, D ve E seçeneklerinde yazım yanlışı yok. B'de Çukurova sözcüğü yazılırken hecelerine doğru ayrılmamış, bu yüzden de yazım yanlışı ortaya çıkmış. Doğru heceleme "Çu-ku-ro-va" şeklinde olur.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 13

Aşağıdaki sözcüklerden hangisinin yazımı doğrudur?

- A) döküman B) insiyatif C) sivrisinek
D) voleybol E) egzost

20. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 184 ve 187. sayfalardaki testleri çözelim.

1. Kâzım Karabekir'in en önemli yapıtı olarak görülen "İstiklal Harbimiz", eksiksiz olarak ve kendi elinden çıktığı biçimiyle ilk kez tarih meraklılarıyla buluşuyor. İlk baskısı esas alınarak hazırlanan kitabın tamamı eski harfli el yazısı orijinalleriyle karşılaştırılmış, ilk baskıdaki eksikler tamamlanmış ve yüzlerce yanlış okuma düzeltilmiş. 1960 tarihli önsöz dışında kitaba ekleme yapılmamış, metinden hiçbir şey çıkartılmamış.

Bu parçadaki numaralanmış sözlerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Ana babalar çileğin ağaçtan toplanmadığını bilen, kök sebze denilince havuç, kereviz gibi sebzelerden söz edildiğini anlatan, sebze ile meyveyi birbirinden ayırabilen çocuklar yetiştirmelidir.

Bu parçadaki altı çizili sözlerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözün yazımı yanlıştır?

- A) Kibrit almayı unutunca piknikte ateş yakamadık.
B) Yaşlı adam, bir an önce tıraş olmak istiyordu.
C) Bu sözler herkezin içinde de söylenmez ki!
D) Konut kredilerinin faizleri bir hayli düşmüş.
E) Araştırmayla ilgili yeni dokümanlar istiyoruz.

4. Ardahan'ın Çıldır İlçesi'nin Gülyüzü köyünde 10 Nisan 1938'de dünyaya gelen Şeref Taşlıova, usta-çırak ilişkisi geleneğiyle yetmiş bir saz sanatçısıdır. Âşıklığının yanında bilimsel kongrelerde bildiriler sunmuş; birçok dergide çeşitli makaleleri yayımlanmıştır. Sağlığında UNESCO'nun Yaşayan İnsan Hazineleeri listesine alınmıştır.

Bu parçadaki numaralanmış sözlerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

5. (I) Viyana Sebze Orkestrası; havucu flüt, pırasayı keman, bal kabağını da davul olarak kullanıyor. (II) Evet, yanlış anlamadınız; sebzelerden orkestra kurmuşlar. (III) Yani bu gurup, eline geçen her türlü sebzeyi kullanarak müzik yapıyor. (IV) Belli bir tarzları yok; çağdaş, klasik, pop gibi türlerde parçalar seslendiriyorlar. (V) Son parçayı seslendirdikten sonra konserden önce aldıkları yetmiş kilo sebzeyi, çorba yapıp dinleyicilere ikram ederek değerlendiriyorlar.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik sözcüğün yazımında yanlışı yapılmıştır?

- A) Üzerime balıksırtı desenli bir kazak giyip hemen okulun yolunu tuttum.
B) Yabancı filmleri altyazılı olarak oyuncuların gerçek sesleriyle izlemeyi seviyorum.
C) Konuyu örtbas etmeye çalıştıkça tüm dikkatleri üzerine çekti.
D) Eserin ön sözünde kendisini destekleyen herkese bir bir teşekkür ederek incelik göstermişti.
E) O daima herkesi mutlu etmeye çalışmış, kendisine ihtiyaç duyan kimseyi de asla yüzüstü bırakmamıştır.

7. Karmakarışık duygular içinde gelişigüzel bir şeyler
I II
karalamış; içiçe geçen anlatılarla altüst olmuş ruhunu ve
III IV
darmadağınık hayatını ortaya koymuştu âdeta.
V

Bu cümledeki numaralanmış sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?**

- A) 1951 yılında Sarıkamış'a bağlı Kalebaş Köyü'nde bir çiftçi çocuğu olarak dünyaya geldi.
B) 18.00 sularında Boğaz'dan hareket eden vapur bir kur-
tuluşun habercisiydi aslında.
C) Okulumuzda Dünya Tiyatro Günü için düzenlenen
programa Ankara Devlet Tiyatroları oyuncularından üç
kişi katılmıştı.
D) Millî Edebiyat Dönemi'nin başlamasında Türkçülük an-
layışı etkili olmuştur.
E) Programımıza Akif Bey'in hicaz makamında söyleye-
ceği, hepinizin bildiği bir parçayla başlayacağız.

9. İlhan Geçer; dostları arasında şiire tutku derecesinde bağ-
lılığı, güler yüzü, nezaketi, yumuşak başlılığı, alçakgönül-
I II
lülüğü, beyefendiliği, iddiasız ve ihtirassız oluşuyla tanınır
III
ve anılır. Çınarlı'nın tanıklığıyla sağlığına düşkünlüğü, ikin-
ci eşi Sabriye Hanım'a aşırı bağlılığı ve tabiatında azıcık
IV
tembellik ve üşengeçlik Geçer'in ayırıcı vasıflarındandır.
V

Bu parçada numaralanmış bölümlerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

10. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?**

- A) İkinciüstü kitapsever bir arkadaşıyla Sahaflar Çarşı-
sı'nda buluşacağını söylemişti.
B) Son yazımla başyazarımızın takdirini kazanmış ve
derginin üç sayfalık bir alanını kapabilmişim.
C) Uluslararası kuruluşların ekonomi üzerindeki güçlü et-
kileri yadsınamaz bir gerçektir.
D) Birdenbire ortaya attığı bu orijinal fikir sayesinde yıllar-
ca özlemini duyduğu makama yükseldi.
E) Alelacele kuruyemiş dükkânına girerek elindeki adrese
nasıl gidebileceğini sordu.

11. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birden fazla yazım yanlışı yapılmıştır?**

- A) Kitap okumak, kaliteli bir film izlemek ya da güzel bir
beste dinlemek bizleri daha duyarlı bir insan yapar,
aynı zaman da insani duygularımızı geliştirir.
B) Mutluluk getireceği fikriyle yöneldiğimiz metalara ulaş-
ma çabası, genellikle kaydadeğer bir emek ve zaman
gerektirir; böylece mutluluğu atıye terkederiz.
C) Felsefe yalnızca entellektüel bir elitin meşgul olduğu
bir eylemden ziyade bilgeliğin müşterek bir uğraşdır.
D) Şimdiki zamanı yaşıyor olmak; geçmişini anımsamayı,
gelecek zamanlarda ilgili bir öngörü edinmiş olmayı ge-
rektirir.
E) Kalplere ekilen acı biber tohumlarının ancak hoş gö-
rüyle tatlılaştırılabileceğini unutmamalıyız.

12. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?**

- A) Kuzeydoğudan gelen rüzgârlar âşıkların yanık yüreğini
serinletebilir mi acaba?
B) Almancadan İngilizceye birçok eser çeviren bu sanat-
çı, özellikle kısa hikâyeleriyle tanınmıştır.
C) Geçen yıl ki çalışmalarıyla sanatseverlerin gönüllerini
fethetmeyi başarmıştı o.
D) TÜBİTAK'ın düzenlemiş olduğu olimpiyatlarda başarı
gösteren öğrenciler, bu törende ödüllendirilecek.
E) Minicik cüssesiyle 50 kg olan paketi tek başına en üst
kata kadar taşımıştı.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

21.
GÜN

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Nokta (.)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Cümlelerin sonuna konur.	• Rüzgâr, bugün çok tatlı esiyor.
2. Bazı kısaltmaların sonuna konur.	• Prof. (Profesör), Nö. (Nöbetçi). kim. (kimya)
3. Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur.	• 1. sınıf, IV. Murat
4. Tarih ve saati gösteren sayıların arasına konur.	• 25.10.2019, 13.25'te
5. Matematikte çarpma işareti olarak kullanılır.	• 4 . 8 = 32
6. Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur.	• 2.000, 575.248
7. Genel ağ adreslerinde kullanılır.	• http://osym.gov.tr
8. Bibliyografik künyelerin sonunda kullanılır.	• Abasıyanık, Sait Faik, Son Kuşlar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
9. Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur.	• Kitabın 23, 52, 74 ve 80. sayfaları yoktu. • XV – XVII. yüzyıllar zor geçmiş.
10. Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur.	• 1. A. • 2. B.

SIKAK BÖLGE

Kurum ve kuruluş kısaltmalarında -T.C. ve T. hariç- nokta kullanılmaz.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin sonuna nokta (.) getirilemez?

- A) Bu gömleğin rengi hoşuma gitmedi
- B) Anladım ki kimse senin kadar anlayışlı değil
- C) Yoksun üç yıldan beri evimde
- D) Ah, kadrini bilmediğim çocuk yalnızlığım
- E) Sen de anlatmadın gerçeğin ne olduğunu

ÇÖZÜM

A, B, C ve E seçeneklerindeki cümlelerin sonuna nokta konur. D'deki cümle duygu bildiren bir ünlem cümlesi olduğu için bu cümlelerin sonuna nokta (.) konmaz, ünlem işareti (!) konur.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

BİLGİ SARMALI

SIRA SENDE - 1

Ünlü filozof Konfüçyus (I) "Aşk, dörtlüye giden at gibidir, ne dizginden anlar ne söz dinler (II)" diyor. Bu söze katılmamak mümkün mü (III) Aşk, doludizgin yaşamak ve fırtınada savrulmaktadır (IV)

Bu cümledeki numaralanmış yerlerin hangilerinde nokta (.) kullanılabilir?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) II ve IV
- E) III ve IV

Virgül (.)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Art arda sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.	• Şiirlerinde bahardan, çocuklardan, sevgiden bahsediyor.
2. Sıralı cümlelerin arasına konur.	• Çalışma yerini görmek istedim, sana huzur veren ortamı merak ettim.
3. Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşen özneyi belirtmek için kullanılır.	• Ömer, vapura binmek için sıraya girdiğinde cüzdanını evde unuttuğunu fark etti.
4. Cümle içinde ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır.	• Okulun en kalabalık sınıfı, 9/A, en temiz sınıf ödülünü aldı.
5. Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimelerin arasına konur.	• "Gel, gel, gel." diye seslendi.
6. Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerden sonra konur.	• Cengiz Aytmatov'u çok seviyorum, dedi.
7. Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.	• "Yoğurtçunun kızı, – Gitmeyeceğim, dedi." (Orhan Kemal)
8. Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret veya onay bildiren kelimelerden (evet, hayır, tamam, peki vb.) sonra konur.	• Peki, istediğin gibi olsun. • Pekâlâ, istediğiniz gömleği alabilirsiniz.
9. Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.	• Sayın Müdürüm,
10. Özne olarak kullanılan "bu, şu, o" zamirlerinden sonra konur.	• O, ailemizin güvence-siydi.
11. Adlaşmış sıfatlardan ve anlamca karışan öğelerden sonra konur.	• Yaşlı, adama bir şeyler söyledi. • Şoför, koltuğuna oturup arabayı çalıştırdı.
12. Sayıların yazılışında kesirleri ayırmada kullanılır.	• 41,5; 12,5
13. Kitap, dergi vb.nin künyelerinde yazar, eser, basımevi vb. maddelerden sonra konur.	• Faliş Rıfki ATAY, Tuna Kıyıları, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938.

SICAK BÖLGE

➔ Tekrarlı bağlaçların bağlama grupları virgülle parçalanamaz.

Hem bize hem de kendine haksızlık etme!

Ne beni arıyor ne bana bir haberi geliyor.

➔ Bağlaçlardan, zarf-fiil eki ve şart eki almış sözcüklerden sonra ve ikilemeler arasında virgül (,) kullanılmaz. Yine cümle içinde zarf-fiil görevinde kullanılan "-mı / -mi" ekinden sonra virgül (,) konmaz.

Örnekler:

- Şiiri okudu ve yorumladı.
- Az önce eczaneye gidip geldi.
- Bunları biliyorsa söylesin.
- Kadın, merdivenlerden ağır ağır çıktı.
- Bir iş zamanında yapılmadı mı çok kızarım.

UYARI

Metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış sözcüklerden virgül sonra konur.

Örnek:

- Sürekli konuşup, insanları bunaltıp amacına ulaşamazsın.
- Çocuklara ödevler verip, onları kontrol ederek çocukları çalışmaya zorluyordu.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdakilerin hangisinde virgül (,) diğerlerinden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- İyi bir aşçı, mutluluk dağıtan bir büyücüye benzer.
- Gerçeklerin zamansız dile getirilmesi, çok tehlikelidir.
- Anne, sırtınızı kimseye yaslamamayı öğreten kişidir.
- Yalnızlık, gece eve gelmediğinizde sizi merak edecek birisinin olmayışıdır.
- Böyle bir olay ancak bu denli yalın, etkileyici anlatılabilir.

ÇÖZÜM

A, B, C, D seçeneklerinde virgül öznelerden sonra kullanılmış. E'de ise belirteç yani eş görevli sözleri ayırmıştır.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde virgölün kullanımı yanlıştır?

- A) Gece olmuştu, sokaklarda kimsecikler yoktu artık.
 B) Bu şiiri, *Kaldırımlar* şiirini, lisedeyken ezberlemiştim.
 C) Her insanda bencillik vardır, diye düşünüyorum.
 D) Telefonu bırakıp, küreği alarak işe başladı delikanlı.
 E) Ne geleceğini haber verir, ne gideceğini haber verir.

Noktalı Virgül (;)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür ve takımları birbirinden ayırmak için kullanılır.	• Divan şiirinden gazel, kaside, mesnevi; halk şiirinden koşma, semai, türkü örneklerini inceledik.
2. Öğeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılır.	• Kör ölür, badem gözlü olur; kel ölür, sırma saçlı olur. • Şair, imgelerle yepyeni bir gerçeklik oluşturur; şiir bu sayede çağrışıma açık hâle gelir.
3. İki den fazla eş görevli öğeler arasında virgül bulunan cümlelerde öz-neden sonra konabilir.	• Hamur; un, yağ, tuz ve süttten yapıldı. • Adana; Mersin, Antakya, Urfa gibi şehirlerle kültür alışverişine girmiştir.

SICAK BÖLGE

Noktalı virgölün varlığı, virgüle bağlıdır. Yani virgölün olmadığı bir cümlede noktalı virgöl kullanılmaz.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Fransız ve Rus edebiyatından dünyaca tanınmış yazarlar çıkmıştır (I) Fransız edebiyatından (II) Balzac (III) Flaubert (IV) Rus edebiyatından Tolstoy (V) Dostoyevski aklı gelen ilk isimlerdir.

Bu parçada numaralanmış yerlerin hangisine noktalı virgöl (;) getirilmelidir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

Noktalı virgöl, cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür ve takımları birbirinden ayırmak için kullanılabilir. Fransız ve Rus edebiyatı yazarları, iki ayrı takım oluşturuyor; bunları ayırmak için IV numaralı yere noktalı virgöl getirilmeli.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

Alzaymır olduğundan beri (I) onun için saatler doğrusallığını kaybetmiş bir akışın gelişigüzel tiktakları demek. Zaman otoyolunda hiçbir işaret levhası (II) hiçbir trafik lambası yok (III) istediği yöne gidebilir (IV) istediği gibi şerit değiştirebilir o. Yolun tam ortasında aniden durup gitmeyi reddedebilir (V) sizi davranışlarıyla çok ama çok şaşırtabilir.

Bu parçadaki numaralanmış yerlerden hangisine noktalı virgöl getirilebilir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

İki Nokta (:)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Kendisiyle ilgili örnek verilecek, cümlenin sonuna konur.	• İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan illerden bazıları şunlardır: Ankara, Yozgat, Kayseri, Sivas...
2. Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlenin sonuna konur.	• Ona şöyle söyledim: Bu işler, ancak akşama biter.
3. Ses bilgisinde uzun ünlüyü göstermek için kullanılır.	• a:ile, ka:til, ica:t
4. Karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten sözlerden sonra konur.	• Adam: Bu sıcak ne böyle? Çok terledim. • Kadın: Ağustos ayı böyle olur, normal.
5. Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.	• "Arabacı böyle söyleyerek yerinden kalktı: – Hayvanları tımar edeyim." (Kemal Tahir)
6. Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.	• 9 : 3 = 3
7. Genel ağ adreslerinin yazımında kullanılır.	• http://meb.gov.tr

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde iki noktanın (:) kullanımı doğrudur?

- A) İmza gününe gelen olmadı: Kitabevi sahibi zor anlar yaşadı.
 B) Sonbahar kapımızı ansızın çalivermişti: Güneşli günler geride kalmıştı.
 C) Evin en büyüğüdü: Sorumluluk almanın ne olduğunu iyi biliyordu.
 D) Yavuz Turgul'un yönettiği filmin adı bile bir trajediyi vurguluyor: *Gönül Yarası*.
 E) Büyük alışveriş merkezlerinden ürkerdi: İnsanı tüketen canavarlara dönüştürmelerine bozulurdu.

ÇÖZÜM

A, B, C ve E seçeneklerinde iki nokta yerine nokta kullanılması daha doğru olur çünkü ardı ardına gelen cümleler anlamca bağımsız. D'deki cümlede ise iki noktadan önceki kısım, bir açıklama yapılacağına işaret ediyor. İki noktanın buradaki kullanımı doğrudur.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SICAK BÖLGE

İki noktadan sonra bağımsız bir cümle geliyorsa bu cümle büyük harfle başlar, cümle değerinde olmayan örnekler sıralanıyorsa bunlar küçük harfle başlar:

Örnekler:

- Size son olarak şunu söyleyeyim: Bencillik, dostluğu zehirler.
- Bence başarının üç etkeni var: cesaret, azim ve kararlılık.

SIRA SENDE - 4

Bir atasözünde varlık şöyle ifade edilir : "Eğer bir atınız ^I, bir arabanız varsa üç şeye sahipsiniz ; bir at ^{III}, bir araba ve bir at arabası . "

Bu cümlede numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Üç Nokta (...)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Anlatımı tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.	• Şu kışın soğuğu bir bitse...
2. Kaba sayılan, açıkça yazılmak istenmeyen kelime veya bölümlerin yerine konur.	• Çalışmak için Ç... 'a gitti.
3. Alıntılarda alınmayan kelime ve bölümlerin yerine konur.	• ...nerde kedi yavrusuyla oynaşan çocuklar görsem içim titrer... (Oktay Akbal)
4. Sözün bir yerde kesilip geri kalanının okuyucunun hayal gücüne bırakıldığı durumlarda kullanılır.	• Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz! (Faruk Nafiz Çamlıbel)
5. Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.	• Gölgele yaklaşılarda. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar: — Koca Ali... Koca Ali, be!.. (Ömer Seyfettin)
6. Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır.	— Yabancı yok! — Kimsin? — Ali... — Hangi Ali? — ...

21. GÜN BİTTİ.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

22.
GÜN

Soru İşareti (?)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Soru eki veya kelimesi içeren cümlelerin sonuna konur.	• İstanbul'a ne zaman taşındınız?
2. Soru anlamı taşıyan ancak soru eki veya kelimesi içermeyen cümlelerin sonuna konur.	• Gişedeki görevli sordu: – Biletiniz?
3. Bilinmeyen, kesin olmayan tarih, yer vb. durumlar için yay ayrıç içinde kullanılır.	• 1371(?) yılında doğan Şeyhi'nin en bilinen eseri "Harnâme"dir.

SICAK BÖLGE

Soru anlamı taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur:

Nerede kaldı, ne zaman gelecek?

Ünlem İşareti (!)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Acı, sevinç, korku gibi duyguları anlatan cümle veya ifadelerin sonuna konur.	• Yaşasın! Tiyatroya gidiyoruz. • Yaşasın, tiyatroya gidiyoruz!"
2. Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra veya bu sözlerin yer aldığı cümlelerin sonuna konur.	• Eyvah, dükkâna hırsız girmiş! • "Ey Türk istikbalinin evlâdı!" (M. K. Atatürk)
3. Alay, kinaye, küçümseme anlatan sözlerden sonra yay ayrıç içinde kullanılır.	• Kendini çok zeki (!) sanıyor.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Afişte, ilginç bir oyun () Belliydi kapalı gişe oynayacağı () bilet satılan yerlere neydi o hücum öyle ()

Bu parçadaki parantezlerle belirtilen yerlere sırasıyla, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri getirilmelidir?

- A) (...) (,) (!) B) (.) (;) (?) C) (;) (...) (.)
D) (;) (...) (.) E) (.) (;) (.)

ÇÖZÜM

İlk cümle, eksiltili özellik taşıdığı için sonuna üç nokta (...) konur. İkinci cümle, bağımsız sıralı cümle niteliğinde araya virgül (,) konmalı. En sona ise ünlem işareti (!) getirilmeli çünkü cümlede abartılı bir şaşkınlık var.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 5

Döneminde "üstat" olarak anılan Recaizade Mahmut Ekrem () "Bir şairin hayal gücü ne kadar güzel, bakış açısı ne denli güçlü, fikir kuvveti ne kadar geniş olursa olsun - hatta ne kadar usta bir kalem olursa olsun - yine de güneşin batışını bütün renkleriyle şiirinde betimleyemez () buna şairin gücü yetmez."der. Bu söz ne kadar da doğru () Anlatmakla bitirilemez ki doğa, duygular, iç çatışmalar ()

Yukarıdaki parçada parantezle belirtilen yerlerden herhangi birine aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi getirilemez?

- A) Soru işareti (?) B) Ünlem (!) C) Virgül (,) D) Noktalı virgül (;) E) Üç nokta (...)

Kısa Çizgi (-)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Satıra sığmayan kelimeleri bölerken satır sonuna konur.	• Erkenden uyan-dılar.
2. Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için kullanılır.	• Karacaoğlan -halk edebiyatının en lirik şairlerindendir- hece ölçüsünü kullanmıştır.
3. Kelimelerin kökleri, gövdeleri ve eklerini ayırmak için kullanılır.	• um-ut-lu, ver-dik-ler-i
4. Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır.	• bak-, gör-, sevdir-
5. Heceleri bölmek için kullanılır.	• u-yu-yor, gi-de-ce-ğiz, ha-nı-me-li
6. Arasında, "ve, ile, ila" anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır.	• Ankara-İzmit, Ural-Altay, 12.00-13.30
7. Matematikte çıkarma işareti yerine ve sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır.	• 60 - 15 = 45 -5 °C

Uzun Çizgi (—)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır.	Kadın Haşmet Bey'in sözünü keserek: – Haşmet Bey buyurun, daha erken. (Memduh Şevket Esendal)

SICAK BÖLGE

Tırnak içinde verilen konuşmaların başında uzun çizgi kullanılmaz.

Eğik Çizgi (/)

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Dizeler yan yana yazıldığı aralarına konur.	Mevsim bahardı bende / Cıvı cıvı gönlüm / Uzaktan ta uzaktan / Görür gibiydim seni
2. Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına konur.	Altay Sokağı No.: 21/6 Kurtuluş / ANKARA
3. Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.	15/10/1975, 15/IX/2004 vb.
4. Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır.	-a /-e, -an /-en, -lı /-li vb.
5. Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.	40/2 = 20
6. Fizik, matematik vb. alanlarda birimler arası oranları gösterirken eğik çizgi araya boşluk konulmadan kullanılır.	g/sn (gram/saniye)

Tırnak İşareti (" ")

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Alıntı sözler tırnak içinde gösterilir.	"İyi dostluklar, temiz hesaplarla kurulur." diyor ünlü yazar Balzac.
2. Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır.	Herkesi "duyarlı" davranmaya davet ediyorum.
3. Cümle içinde yer alan eser adları, bölüm başlıkları tırnak içinde gösterilir.	Oğuz Atay'ın "Tutunamayanlar"ını okuyup inceledim.

SICAK BÖLGE

Tırnak içine alınan sözlerden sonra gelen ekler kesme işareti ile ayrılmaz. Tırnak içindeki cümlelerin sonunda bulunan noktalama işareti, tırnak içinde kalır. Tırnak içine alınan eser adları, özellikle belirtilmek istenen sözler, tırnak içine alınmadan eğik yazıyla da gösterilebilir.

Örnek:

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanını okudum.

Tırnak içine alınan alıntı cümlelerden önceki kısım, açıklama bildiren bir cümle ise tırnak işaretinden önce iki nokta işareti; açıklama cümlesi değilse tırnaktan önce gerekli bir noktalama işareti varsa o kullanılır.

- Atatürk o gün "İlk hedefiniz Akdeniz!" dedi.
- Atatürk o gün şöyle dedi: "İlk hedefiniz Akdeniz!"

BİRLİKTE ÇÖZELİM

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- Heceleri bölmek için konur.
- Başkasından aktarılan sözleri belirtmek için kullanılır.
- Herhangi bir nedenle bitmemiş cümlelerin sonuna konur.
- Sıra gösteren sayılardan sonra konur.

Yukarıdaki açıklamalarda hangi noktalama işareti hakkında bilgi verilmemiştir?

- A) Noktalı virgül B) Nokta C) Tırnak işareti
D) Üç nokta E) Kısa çizgi

ÇÖZÜM

Heceleri bölmek için kısa çizgi (-), başkasından aktarılan sözleri belirtmek için tırnak işareti “ ” konur. Herhangi bir nedenle bitmemiş cümlelerin sonuna üç nokta (...), sıra gösteren sayılardan sonra nokta (.) konur. Soru kökünde noktalı virgül hakkında bilgi verilmemiştir.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 6

İster meşhur ister mahalli düzeyde olsun her yazar iki şey yapar () Birincisi yazar olmanın ön koşulu olan eser yazmak () diğeri ise eser yazma sebebini, yazma şeklini, neden yazdığını, nasıl yazdığını vb. gibi sorular çerçevesinde poetik tavrını ortaya koymak () Bu iki tavır âdeta edebiyatta bir “tür” teşkil eder ve adı da genelde “itiraflar”dır. Dünya edebiyatında pek çok yazarın itirafları, pek çok dilde yayımlanmıştır () Tolstoy’un “İtiraflarım”, Jean Jack Rousseau’nun “İtiraflar”, Umberto Eco’nun “Genç Bir Romancının İtirafları”()

Bu parçada parantezle belirtilen yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri getirilmelidir?

- A) (:) () () () () B) () () () () ()
C) () () () () () D) () () () () ()
E) () () () () ()

Tek Tırnak İşareti (' ')

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Tırnak içindeki cümlede yeniden tırnak içine alınması gereken ifadeler için kullanılır.	• Ahmet Haşim “Eskiden ‘üstat’ sözü herkesçe onaylanan yetkinliklere verilen büyük bir derecenin ismiydi.” der.

Denden İşareti (" ")

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Yazıda ve çizelgede alt alta gelen sözleri tekrar yazmamak için kullanılır.	• Yapım eki • Çekim " • Soru "

Yay Ayraç / Parantez ()

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır.	• Karaçam Apartmanı’nda (Güzelbahçe Sokağı, 5 numara) oturuyor.
2. Yabancı adların Türkçe konuşularını göstermek için kullanılır.	• Kitabında Montaigne’den (Monteyn) bahsetmiş.
3. Tiyatro eserlerinde veya senaryolarda konuşanın durumunu açıklamak için kullanılır.	• Nahit - (Kalkar, bir adım yaklaşıyor.) – İsminiz? – Hatice, Semra, efendim.
4. Alıntıların aktarıldığı eseri, yazarı göstermek için kullanılır.	• “Romanın en çok sevilen edebiyat türü olduğu gerçektir. Nereye giderse-niz gidiniz, en çok onun okunduğunu görürsünüz.” (Suut Kemal Yetkin)
5. Bir yazının maddelerini gösteren sayı ve harflerden sonra kapama ayraç konur.	• 1) a) A) l)

Köşeleri Ayraç ([])

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır.	• Halikarnas Balıkçısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum’da yazmıştır.
2. Metin aktarmalarında, çevirilerde, alıntılarda çalışmayı yapanın eklediği sözler için kullanılır.	• Eldem, Osmanlıda en önemli fark[ın], mezar taşının şeklinde ortaya çık[tığını] söyledikten sonra...” (Hilmi Yavuz)

SICAK BÖLGE

Özel veya cins isme ait ek ayraçtan önce yazılır.

Kesme İşareti (')

Kullanıldığı Yerler	Örnek Cümleler
1. Özel adlara gelen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır.	• Ayşe'm, Betül'ün, Ahmet Bey'e, Türk'sünüz, Ayşe'dir...
2. Kısaltmalara getirilen ekler kısaltmanın okunuşuna göre getirilerek kesme işaretiyle ayrılır.	• ODTÜ'ye, KKTC'den, ÖSYM'nin
3. Sayılara getirilen ekler kesme işaretiyle ayrılır.	• 2001'de, 3'üncü, 20'lik • 1940'tan ...
4. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarına gelen ekler kesme işareti ile ayrılır.	• Görüşmeler 8 Haziran'a ertelendi.
5. Ölçü ve söyleyiş gereği düşen sesleri göstermek için kullanılır.	• "Yaşa Karac'oğlan yaşa Ben söylerim coşa coşa İş düşünce garip başa Düşünerek gider gelir" (Karacaoğlan)
6. Kişi adlarından sonra gelen saygı ve ünvan sözlerine getirilen ekleri ayırmak için kullanılır.	• Mehmet Bey'e, Nermin Hanım'dan; Türk Dil Kurumu Başkanı'na vb.
7. Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için kullanılır.	• a'dan z'ye herkes, Türkçe-de -lık'la yapılmış sözler.

UNUTMA

Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, iş yeri, oturma adlarına gelen ekler; özel adlara getirilen yapım ekleri ve çoğu eki kesme işaretiyle ayrılmaz.

Örnekler:

- Yarın, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığına bir dilekçe vereceğim.
- Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunu saat 13'te toplantıya çağırdı.
- Öğleden sonra Anadolu Medeniyetleri Müzesini gezeceğiz.
- Onlarla Çiçek Lokantasında buluşacağız.
- Geçenlerde İrlandalı bir yazarı ağırladı.
- Müslümanlıkta en temel değer, hoşgörüdür.
- Bu akşam maçı Gözdelede seyredeceğiz.
- Fatihler, Alparslanlar, Oğuzlar... kalbimizde yaşıyor.

Özel isme getirilen yapım ekinde önce de sonra da kesme kullanılmaz:

- Türkçeye Osmanlının, Selçukluya...

Ek getirildiğinde Avrupa Birliği kesme işareti ile kullanılır:

- Avrupa Birliği'ne üyelik süreci uzadı.

Sonunda 3. teklik kişi iyelik eki olan özel ada, bu ek dışında başka bir iyelik eki getirildiğinde kesme işareti konmaz:

- Boğaz Köprümüzün manzarasına doyum olmaz.
- Amik Ovarımızda ne eksen oluyor.

22. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 190, 192, 194 ve 196. sayfalardaki testleri çözelim.

1. O gün iyi yazamamışsam ve bir teselli olacak diye iyi bir kitabın içinde kendimi kaybedememişsem neler hissettiğimi anlatayım () Dünya () kısa bir sürede gözümde çekilmez, berbat bir yer olur () beni tanıyanlar benim de o dünyaya benzediğimi hemen anlarlar ()

Bu parçada ayraçlarla () boş bırakılan yerlere, sırasıyla, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri getirilmelidir?

- A) (;) (,) (,) (.) B) (:) (;) (;) (.)
C) (:) (,) (;) (.) D) (;) (,) (;) (...)
E) (,) (;) (,) (.)

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde virgül (,) yerinde kullanılmamıştır?**

- A) Sanatçı ve zanaatkârlardan oluşan yirmi iki kişilik bir ekip, kapsamlı bir eser hazırlamış.
B) Bir asır önce dünyanın en büyük, en güzel köprüsünü inşa etmek için gecesini gündüzüne katmıştı.
C) Boğaz'daki en eski Türk mahallesi olan bu yer, birçok şairin şiirlerine de defalarca konu olmuştur.
D) Araştırmacılarımız değerlerimizi gün yüzüne çıkarıp, dünyaya tanıtıyor.
E) Sinemanın, tiyatronun bireysel konulara son dönemde ağırlık vermesi eleştirmenlerin dikkatini çekmektedir.

3. İstanbul'un her mevsim gezilen şirin ilçesi Şile ^I
Karadeniz kıyısına boylu boyunca uzanmış; denizin ^{II}
kumun, yeşilin ^{III}, tarihin kucaklaştığı bir yer. Şile, ^{IV}
Rumca'da "mercanköşk" anlamına geliyor. ^V

Bu cümledeki numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yerinde kullanılmamıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Geleceğin sürücüsüz otomobilleri (I) araçlara entegre edilecek radar (II) lazer tarayıcılar (III) elektronik harita (IV) kızılötesi kameralar (V) navigasyon aletleri ve farklı tipteki sensörler ile aynen insanlar gibi görüp işitecek ve hissedecek hatta birbirleriyle iletişime geçerek bilgi alışverişinde bulunabilecektir.

Bu cümledeki numaralanmış yerlerden hangisine ötekilerden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

5. "Normal insanlar, hayatlarında bir defa ergenlik acısı çekerler." ^I der Goethe; ardından "Fakat" diye devam eder; ^{II} ^{III} ^{IV}
"Dehanın çocukları olan romancılar, hikâyeciler bu acıyı ^V
birçok kere yaşarlar ve böylece her defasında gençleşirler."

Bu parçadaki numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. 21 Haziran'da ^I Uzak Doğu'dan ^{II} beni ziyarete gelen eski bir dostumla hasret giderdik. Dostumun bana hediye olarak getirdiği vazanın Çin'de ^{III} yapıldığını öğrendim. Çin'lilerin ^{IV} sanat anlayışını gösteren bu vazo, 1800'lü yıllardan ^V izler taşıyordu.

Bu parçadaki altı çizili sözlerin hangisinde kesme işareti (') yanlış kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Baygın kekik kokusu, havanın saflığına karışıyor () genzimizi dolduruyordu. Hiç konuşmadan ağır ağır ilerliyorduk. Tam tepede yarım bırakılmış bir yapının yakınına geldik. Hisarlardan Sarayburnu'na kadar bütün Boğaz ayaklarımızın altındaydı. İstanbul uzakta koyu bir kütle hâlinde, pırıltılar içinde yanıyor () daha yakınlarda Beylerbeyi, bütün azamet ve ağırbaşlılığıyla uyuyordu gecenin koynunda () Uçsuz bucaksız görünen tarlalar arasında etrafı beyaz duvarlarla çevrilmiş bahçeler ve köşkler ()

Bu parçada parantezle belirtilen yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri getirilmelidir?

- A) (;) (,) (...) (...) B) (,) (,) (,) (...) C) (;) (;) (,) (...) D) (;) (;) (,) (,) E) (,) (,) (...) (!)

8. Ne oldu, bilmiyorum birden () Renk yok, ses yok, duyum yok, bir şey yok hatta hiçbir şey yok () Algıyı açıyorum ve bir şey çağırıyor sanki beni () O şey belirsiz; belki bir parlaklık, belki ışık, belki de inanç, istenç, umut () Hayır () Derin bir boşluk çağırıyor ()

Bu parçada parantezle belirtilen yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri getirilmelidir?

- A) (?) (...) (...) (...) (...) (...) B) (,) (...) (,) (,) (!) (!) C) (!) (!) (?) (...) (!) (!) D) (?) (,) (,) (,) (...) (,) E) (,) (,) (,) (...) (,) (,)

9. Benim güzel gözlü güvercinim () hatırdan başka her şey sayılır burada. Takvimlerde günler () duvarlarda çentikler () gökyüzünden yıldızlar () avluya kaç merdivenle indiğin () havalandırmada kaç nefes aldığın ()

Bu parçada parantezle belirtilen yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri getirilmelidir?

- A) (;) (,) (,) (;) (,) (,) B) (,) (,) (,) (;) (,) (...) C) (,) (;) (,) (,) (;) (...) D) (,) (,) (,) (;) (,) (,) E) (,) (,) (;) (,) (;) (...)

10. İlk şiirin ilk dizesi vurur sizi () “Portakal buğusudur yalayan seni ve beni ()” Daha ilk mısradan apaçık bellidir () başınıza aldığınız iş. Mısra mısra örülür şiir () hayatınızda, kafanızda, kâğıtlarda yeniden yazılır ()

Bu parçada parantezle belirtilen yerlere aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri getirilmelidir?

- A) (;) (;) (,) (,) (,) B) (,) (;) (;) (,) (...) C) (;) (;) (;) (...) (,) D) (;) (,) (,) (;) (,) E) (,) (,) (,) (...) (,)

11. Halkının ne tür özelliklere ve niteliklere sahip olduğunu

yakından tanıyan, akıllı, sabırlı ve sevgi dolu insanların kendi çağında ortaya koyduğu eserler; içinde bulunduğu toplumun her zaman övündüğü, beğendiği, örnek aldığı kalıcı eserler olmuştur. Bu tür eserler, aradan kaç yıl geçerse geçsin, hiç eskimezler. Bu eserlerin genelde dilleri sade olduğundan, eskiyle yeni arasında kurdukları dil ve kültür köprülerinden genç kuşaklar da rahatça geçer. İşte bu eserleri veren kişiler, gerçek sanatkârlardır; sözde “sanatçı” değil!

Bu metinde numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

12. Yakın bir senarist arkadaşımın sohbet ediyordum () yine aynı örneği verdi () “İnsanlar yaşadıklarını adlandırmak adına yazdıklarımıza bakıyorlar () yazdığımız aşk sahnesine ne kadar benzediğiyle ölçüyorlar hissettiklerini ()”

Bu parçada parantezle belirtilen yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri getirilmelidir?

- A) (,) (;) (,) (...) B) (;) (;) (,) (,) C) (,) (;) (,) (,) D) (;) (,) (;) (...) E) (,) (;) (;) (!)

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZCÜĞÜN YAPISI

23.
GÜN

SÖZCÜĞÜN YAPISI

“KÖK” KAVRAMI

Bir sözcüğün aldığı tüm ekler atıldıktan sonra geriye kalan sözcükle ilgili en küçük parçaya “kök” denir. Başka bir ifadeyle kök, bir sözcüğün daha fazla parçalanamayan anlamlı en küçük parçasıdır.

Örnekler:

SÖZCÜKLER	KÖKLERİ
Yorgunluk	yor-
Sararan	sarı
Sözcük	söz
Yaşantı	yaş
Çevreci	çevir-
Yönetici	yön

Yukarıdaki örneklerde kök olarak gösterilen sözcükler daha fazla parçalanamıyor ve her birinin bir anlamı var. Bu köklerin sözcüğün bütünüyle de bir anlam ilişkisi bulunuyor.

SICAK BÖLGE

Bir sözcükte anlamlı görünen en küçük parçanın kök sayılabilmesi için o parça ile sözcüğün bütünü arasında bir anlam ilgisi kurulabilmelidir:

- “Önemli” sözcüğünün kökü “ön” olabilir çünkü “önemli” dediğimiz şeyler, bizim için “ön” de olan şeylerdir.
- “Balık” sözcüğünün kökü “bal” olamaz çünkü “bal” ile “balık” arasında hiçbir anlam ilgisi kurulamaz.

Kök durumundaki sözcükler, türleri ve anlamları bakımından ikiye ayrılır:

- 1) **AD (İSİM) KÖKLERİ:** “-mak / -mek” mastar ekini alamayan; bir varlığı, kavramı ya da durumu karşılayan köklerdir: kalem, can, ev, son,söz, kuş...
- 2) **FiİL (EYLEM) KÖKLERİ:** “-mak / -mek” mastar ekini alabilen; bir işi, oluşu, hareketi karşılayan köklerdir: gör(mek), oku(mak), sor(mak), bit(mek)...

SICAK BÖLGE

- ➔ Bazı sözcükler, cümle içindeki kullanımına göre hem isim hem fiil kökü olabilir. Bu tür köklere ikili kök adı verilir. Hem isim hem fiil olarak kullanılan kökler arasında anlam ilgisi varsa bunlara ortak (kökteş) kök, anlam ilgisi yoksa sesteş kök denir.

Bir kutu boya aldım. (İsim)

Bu duvarı sen boya. (Fiil)

İsim ve fiil olarak kullanılan “boya” sözcükleri arasında anlam ilgisi var. Öyleyse bu sözcükler ortak (kökteş) köktür.

Güreş, yarış, eski, göç, yama... kökteş (ortak) köklü sözcüklerdir.

Bu yol bizi köye ulaştırır. (İsim)

Bahçedeki zararlı otları yol. (Fiil)

İsim ve fiil olarak kullanılan “yol” sözcükleri arasında hiçbir anlam ilgisi yok. Öyleyse bu sözcükler sesteş köktür.

İç, kaç, var, kaz, ak... sesteş köklü sözcüklerdir.

- ➔ Doğadaki varlık ya da olaylardan kaynaklanan seslerin taklit edilmesiyle oluşturulan köklere yansıma kök denir. Yansıma kökler, eylem anlamı taşımadıkları ve “-mak / -mek” eki alamadıkları için isim kökü sayılır: güm, pat, şır, me, üf, hav ...

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Gelecekte bilişsel sistemlerin çevreyle etkileşim hâlinde olması bekleniyor. Canlı organizmaların sinir sistemlerinden esinlenerek geliştirilen bu mekanizmaların en önemli özelliği, klasik işlemcilerin aksine hafıza ve işlemci birimlerinin bir arada olmasıdır. İnsan beynine benzer biçimde çalışan elektronik cihazlar henüz tasarlanmamış olsa da yakın zamanda bu konuda önemli gelişmeler yaşanması bekleniyor.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangileri isim kökünden türemiştir?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve IV
D) III ve V E) IV ve V

ÇÖZÜM

I. sözcükteki “etkileşim” sözcüğü “et(mek)” fiilinden, II. sözcükteki “esinlenerek” sözcüğü “es(mek)” fiilinden, IV. sözcükteki “biçimde” sözcüğü “biç(mek)” fiilinden türemiştir. III. sözcükteki “işlemcilerin” sözcüğü “iş” adından, V. sözcükteki “yaşanması” sözcüğü “yaş” adından türemiştir.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisinin kökü, sözcük türü bakımından farklıdır?

- A) Bu günden sonra günler kısaltmaya başlıyor.
 B) Çocuklarla oynamayı çok seviyordu.
 C) Büyük bir konağın önünde onu bekledik.
 D) Yağmurlu bir günde yola çıkmıştık.
 E) Gençliğimize tutunarak kısa adımlarla yürüyoruz.

EK KAVRAMI:

Sözcük türetmeye ya da çekimlemeye yarayan, yani sözcükleri kullanışlı duruma getiren, anlamsız ses parçacıklarına **ek** denir. Türkçede ekler, sözcüklerin sonuna gelir ve sonuna geldikleri sözcüklere göre değişik sesler taşır. Eklerin seslerindeki değişimler ünlü ve ünsüz uyumlarından kaynaklanır.

İşlevleri bakımından ekler ikiye ayrılır:

1. YAPIM EKLERİ

Sonuna geldikleri sözcüklerin anlamını, yapısını ve bazen de türünü değiştiren -yani isim ya da fiil köklerinden yeni sözcükler türeten- ekler **yapım eki** denir.

Yapım ekleri, sonuna geldiği sözcüğün anlamını mutlaka değiştirir, kökle anlam ilgisi olan yeni sözcükler elde edilmesini sağlar. Örneğin “gözle(mek)” sözcüğü, “-le” ekiyle “göz” adından; “kırık” sözcüğü “-ık” ekiyle “kır-” fiilinden türetilmiştir.

Yapım ekleri, işlevleri bakımından dört grupta incelenir. Türkçede çok sayıda yapım eki vardır. Bunlardan bazılarını görelim:

a. İsimden İsim Türeten Ekler:

- -sız / -siz: ev-siz, iş-siz, su-suz
- -cı / -ci: saat-çı, yol-cu, kapı-cı
- -ca / -ce: Türk-çe, Çin-ce, Arap-ça
- -daş: çağ-daş, arka-daş, yol-daş
- -ar / -er: bir-er, üç-er, sekiz-er, altı-ş-ar
- -ki: yarın-ki, dün-kü
- -ak / -ek: ben-ek, baş-ak, orta-k, yan-ak, top-ak, sol-ak
- -cil: ot-çul, ben-cil, ev-cil
- -sal: kum-sal, kır-sal, doğru-sal
- -it / -it: eş-it, boy-ut, karşı-t, yaş-it
- -cik: badem-cik, gelin-cik...
- -inci: bir-inci, beş-inci, yedi-nci
- -lık / -lik: kitap-lık, insan-lık, baş-lık
- -lı / -li: ağaç-lı, Sivas-lı, ev-li

SICAK BÖLGE

➔ Küçültme ekleri olan “-ca, -cık, -(ı)msı, -(ı)mtırak, -cağız” eklerini alan sözcüklerin özellikle türleri sorularda sorulmaktadır.

- Derince bir kuyudan sesleniyorum sana. (Sıfat)
- O an hızlıca dışarı çıktı. (Zarf)
- Salon daracık olmuş. (Zarf)
- Burada yeni bir gölcük oluşmuş. (İsim)
- Üzerinde kadifemsi bir kazak vardı. (Sıfat)

➔ “-ca / -ce; -ça / -çe” eki dil, yer ve hayvan ismi yaparsa yapım ekidir:

Türk-çe, Alman-ca; Çamlı-ca, Kanlı-ca, Taşlı-ca; kokar-ca, kara-ca, ala-ca

Bu ek diğer kullanımlarda “eşitlik eki”dir. Eşitlik ekinin kattığı anlamları örneklendirelim:

- Sence bu işin sonu ne olacak? (görelilik)
- Bunca işi iyi hallettik. (-a kadar)
- Bu görüş, kurulca benimsendi. (tarafından)
- Bize dostça yaklaşmıştı. (biçim, tarz)
- Sanki yüzlerce yıl geçti aradan. (abartma)
- Ailece karar almak en doğrusudur. (birliktelik)
- Konuyu bize açıkça anlat. (pekiştirme)
- İnsanca yaşamak herkesin hakkı. (gibilik)

b. İsimden Fiil Türeten Ekler:

- a- /-e-: kan-a(mak), yaş-a(mak), ben(i)z-e(mek)
- la- / -le-: taş-la(mak), su-la(mak), av-la(mak)
- al- / -el-: çok(ğ)-al(mak), yön-el(mek), kör-el(mek)
- l-: sivri-l(mek), eksi-l(mek), ince-l(mek)
- ar- / -er-: yaş-ar(mak), mor-ar(mak), sar(ı)-ar(mak)
- k-: aç(c)-ık(mak), gec-ik(mek), bir-ik(mek),
- msa- / -mse-: az-(ı) msa(mak), ben-(i)mse (mek), küçü(k)-mse(mek)
- kır- / -kir-, -kur- / -kür-: fış-kır(mak), hay-kır(mak), tū-kür(mek)
- lan- / -len-: ses-len(mek), yaş-lan(mak), ev-len(mek)
- sa- / -se-: garip-se(mek), su-sa(mak)

c. Fiilden İsim Türeten Ekler:

- ak: kaç-ak, dur-ak, yat-ak
- ge: böl-ge, bil-ge, süpür-ge
- gı / -gi: et-ki, at-kı, sev-gi
- gın / -gin: yor-gun, öl-gün, bit-kin
- ı / -i: sor-u, kaz-ı, öl-ü
- ıcı / -ici: al-ıcı, yırt-ıcı, seç-ici
- ık / -ik: bas-ık, yık-ık, kır-ık
- ım / -im: geç-im, öl-üm, ölç-üm
- ın / -in: ak-ın, tūt-ün, ek-in
- geç: yüz-geç, utan-gaç
- ıntı / -inti: yık-ıntı, çık-ıntı, dök-üntü
- ar / -er: gid-er, yaz-ar
- ış / -iş: otur-uş, yürü-y-üş
- it / -it: geç-it, yak-it, ölç-üt
- kan: çalış-kan, yapış-kan, unut-kan

UNUTMA

Fiillimsi eklerinin tamamı, fiilden isim türetmeye ya-
rayan yapım ekleridir.

d. Fiilden Fiil Türeten Ekler:

- dır- / -dir-: çöz-dür(mek), bil-dir(mek), yaz-dır(mak)
- ala- / -ele-: kov-ala(mak), silk-ele(mek)
- ar- / -er-: kop-ar(mak), çık-ar(mak), git(d)-er(mek)
- ımsa- / -imse-: duy-umsa(mak), gül-ümse(mek), an-ımsa(-mak)
- ın- / -in-: al-ın(mak), sev-in(mek), gör-ün(mek)
- r-: bit-ir(mek), yat-ır(mak), şaş-ır(mak)
- ış- / -iş-: kaç-ış(mak), bak-ış(mak), uç-uş(mak)
- t-: oku-t(mak) kork-ut(mak), üşü-t(mek)
- ıl- / -il-: at-ıl(mak), yaz-ıl(mak), çöz-ül(mek)

UNUTMA

Çatı ekleri (-il, -in, -ış, -r, -t, -dır) fiilden fiil yapım ek-
leridir.

SICAK BÖLGE

İsim ya da fiil köklerine yapım eklerinin getirilmesiyle oluş-
turulan türemiş sözcüklere gövde denir. İsim gövdesi ve fiil
gövdesi olmak üzere iki tür gövde vardır:

Kök	Yapım Eki	Gövde
söz (İK)	-cü	sözcü (İsim gövdesi)
az (İK)	-al	azal- (Fiil gövdesi)
böl (FK)	-üş	bölüş- (Fiil gövdesi)
yaz (FK)	-mak	yazmak (İsim gövdesi)

Birden çok yapım eki almış sözcüklere **gövdeden türemiş
sözcük** denir.

- Bil – gi – siz – lik
FK YE YE YE
- Yön – et – ici
İK YE YE

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, farklı bir
yapım eki almıştır?

- Bize başka bir seçenek bırakmamıştı.
- Gelenekten güç almak gerekir.
- Toplantı tutanağını herkes imzaladı.
- Volkanik tūf kayaların çok sayıda gözeneği vardır.
- Günümüzde düğünlerde az da olsa göreneklere yer verili-
yor.

ÇÖZÜM

A'daki "seç-enek", B'deki "gel-enek", C'deki "tut-anak", E'deki
"gör-enek" sözcüklerindeki "-enek" ekleri fiilden isim yapım eki-
dir. D seçeneğindeki "göz-enek" sözcüğündeki "-enek" eki isim-
den isim yapım ekidir.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki dizelerde altı çizili sözcüklerin hangisinde birden çok yapım eki kullanılmıştır?

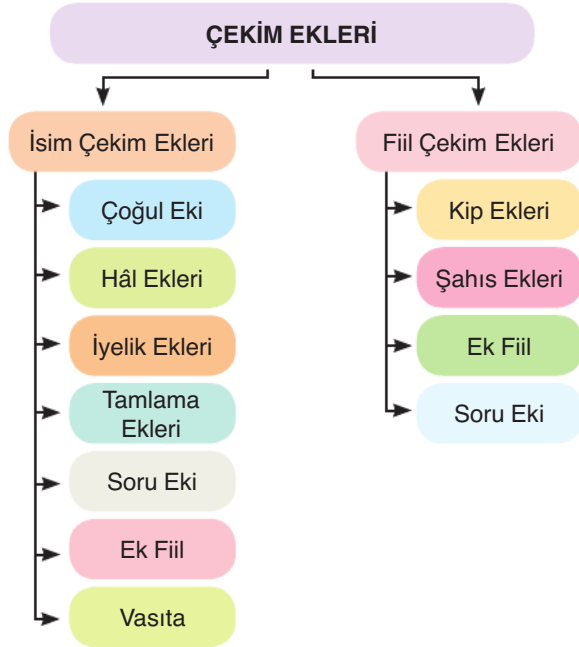
- A) Kara gözlüm çok özledim ben seni
- B) Varlığımı yalnız ona verdim ben
- C) Hava keskin bir kömür kokusuyla dolar
- D) Gözleri yaş dolu yorgun bulutlar
- E) Bir med zamanı gökyüzü kurşunla örtülü

2. ÇEKİM EKLERİ

Sonuna geldikleri sözcüklerin anlamını değiştirmeyen, onları cümlede kullanışlı duruma getiren ekler **çekim eki** denir. Çekim ekleri isimlerin ve fiillerin sonuna gelenler olmak üzere iki gruba ayrılır:

KAVRAM HARİTASI

I. İSİM ÇEKİM EKLERİ:

a. Çokluk Eki:

İsimlerin sonuna gelerek birden çok varlık ya da kavram karşıladıklarını belirten “-lar / -ler” eki çokluk ekidir:

- Şehir-ler, çocuk-lar, defter-ler, kalem-ler...

SICAK BÖLGE

“-lar / -ler” eki ile yapıcı benzerlik gösteren “-la” isimden fiil yapım eki ve “-r” geniş zaman ekinin birleşiminden oluşan yapıyı birbirine karıştırmayınız!

- Yalan söylemez bu gözler.
- Daima bizi gözler.

İlk örnekte “-ler” eki çoğul ekidir. İkinci örnekte ise “göz” sözcüğü “-le” ekiyle gövde olmuş ve “-r” geniş zaman ekini almıştır.

Fiillere eklenen “-lar / -ler” eki çoğul eki değil şahıs ekidir:

- Oraya gidecekler. (şahıs)
- Evler giderek pahalalanıyor. (çoğul)

b. Durum (Hâl) Ekleri:

İsimlerin sonuna gelerek onların hangi durumda bulunduklarını belirten “-i, -e, -de, -den” ekleri durum ekleridir:

Ev → Yalın durum

Ev-i → Belirtme durumu

Ev-e → Yönelme (yaklaşma) durumu

Ev-de → Bulunma (kalma) durumu

Ev-den → Ayrılma (çıkma) durumu

SICAK BÖLGE

Hâl ekleri, eklendiği ismin türünü değiştirirse yapım eki görevi kazanır:

- Orada gözde öğrencilerim oldu. (“gözde” sözcüğü sıfat olduğu için “-de” eki yapım ekidir.)
- Sudan sebepler ileri sürüyordu. (“sudan” sözcüğü sıfat olduğu için “-dan” eki yapım ekidir.)

“-dan / -den” eki tamlayan (-ın / -in) göreviyle de kullanılabilir. Bu durumda bulunma durum eki olmaktan çıkar.

Örnek: Öğrenciler-den bazıları → Burada “-den,”
(-in)

eki tamlayan eki olarak kullanılmıştır.

Ayrıca “-dan / -den” ekinin tamlayan eki olarak kullanılabilmesi için seçme belirtmesi gerekir. Bütünü kapsadığında tamlayan eki göreviyle kullanılırsa anlatım bozukluğu olur.

Örnek: Yolcular-dan biri → Seçme belirtiyor.
(-in)

Doğru kullanım

Resimler-den hepsi → Bütünü kapsamış.

(-in)

Yanlış kullanım

c. İyelik (Aitlik, Sahiplik) Ekleri:

Sonuna geldiği sözcüklerin tanıttığı varlık ve kavramların kime ya da neye ait olduğunu belirten ekler **iyelik eki** denir.

- (Ben-im) kedi-m (“-m” I. tekil iyelik)
 (Sen-in) kedi-n (“-n” II. tekil iyelik)
 (O-n-un) kedi-s-i (“-si” III. tekil iyelik)
 (Biz-im) kedi-miz (“-miz” I. çoğul iyelik)
 (Siz-in) kedi-niz (“-niz” II. çoğul iyelik)
 (O-n-lar-ın) kedi-leri (“-leri” III. çoğul iyelik)

SICAK BÖLGE

Tekil üçüncü kişi iyelik eki (-ı / -i, -u / -ü) ile adın belirtme hâl eki karıştırılmamalıdır.

Kitab-ı kısa sürede bitirdim. (o kitabı)

Kitab-ı çok sattı. (onun kitabı)

Bu iki sözcükte de “-i” eki var. Hangisinin iyelik, hangisinin hâl eki anlamak için şu soruyu sorabiliriz: “Kimin kitabı?” yani neyin, kimin sorularının cevabını veriyorsa iyelik ekidir. Bu soruyu sorduğumuzda ikinci cümlemin cevap verdiğini ve “Onun kitabı çok sattı.” şeklinde söylenebildiğini görüyoruz. Öyleyse “-i” eki ikinci cümlede iyelik eki, birinci cümlede ise “Neyi bitirdim?” sorusuna cevap verdiğinden “-i” belirtme hâli eki olarak kullanılmıştır. Ayrıca “-i” eki almış sözcüğün başına “onun” sözcüğü getirerek de bunu anlayabiliriz.

(Onun) “Kitabı kısa sürede bitirdim.” olmuyor fakat

(Onun) “Kitabı çok sattı.” oluyor. Demek ki ikinci cümledeki “-i” eki, iyelik ekidir.

“-i” eki fiillere geldiğinde ise fiilden isim yapım eki olur.

Bu yazı Kaş’ta geçirdim. (Belirtme hâl eki)

Bu yazı, aşkı ele almış. (Fiilden isim yapım eki)

d. Tamlama Ekleri:

Ad tamlamalarında tamlayanın aldığı “-ın / -in” ve tamlananın aldığı “-ı / -i (-s-ı / -s-i)” eklerine **tamlama ekleri** denir.

Gün-ün son-u

Bahar-ın güzelliğ-i

Okulumuz-un saha - (s)ı

Ben-im yuva-m

SICAK BÖLGE

- ➔ Tamlanan eki, aynı zamanda bir şeyin neye, kime ait olduğunu gösteren iyelik ekidir. Bir yerde tamlanan eki varsa orada iyelik ekinden söz edildiğini unutmamalıyız.

Tamlanan eki = İyelik eki

- ➔ Tamlayan eki “ben” ve “biz” sözcüklerine “-im” şeklinde gelir:
benim gözüm, bizim şarkımız...

e. Soru Eki

Soru eki isimlerden sonra gelirse isim çekim eki, fiillerden sonra gelirse fiil çekim eki olur:

- Film güzel miydi? (İsim çekim eki)
- Testi çözdün mü? (Fiil çekim eki)

f. Vasıta Eki

“ile” edatının “i” ünlüsünün düşmesiyle oluşmuştur.

Bu çekim eki araç, birliktelik, karşılıklılık, durum anlamları taşır.

- Çocuk öfkeyle bağırdı. (durum anlamı veren vasıta eki)
- Okula bisikletle gitti. (araç anlamı veren vasıta eki)
- Annemle sinemaya gittim. (birliktelik anlamı veren vasıta eki)
- Konuyu öğretmenimle görüştüm. (karşılıklılık anlamı veren vasıta eki)

g. Ek Fiil

İsim soylu sözcüklerin yüklem olmasını sağlayan eklerdir. “değil” sözcüğüyle olumsuz yapılr:

- Hastayım. (hasta değilim.)
- Güzeldi. (güzel değildi.)
- İş*i* varmış. (iş*i* yokmuş.)
- Bilgiliyse yapar. (Bilgili değilse yapamaz.)
- Bunları yapan sensin. (Bunları yapan sen değilsin.)
- Gerçeği göremeyen göz kördür. (kör değildir.)

23. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 205. sayfadaki testi çözelim.

24.
GÜN

SÖZCÜĞÜN YAPISI

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

II. FİİL ÇEKİM EKLERİ

a. Fiil Kip Ekleri:

Fiillerin sonuna getirilen ve onları değişik kiplerde gösteren eklerdir:

Gör-dü (Görülen geçmiş zaman kipi)

Bak-mış (Duyulan geçmiş zaman kipi)

Gel-iyor (Şimdiki zaman kipi)

söyle-r (Geniş zaman kipi)

göl-ecek (Gelecek zaman kipi)

seç-e-yim (İstek kipi)

sor-sa (Dilek - şart kipi)

çalış-malı (Gereklilik kipi)

b. Şahıs Ekleri:

Fiillerde kip eklerinden sonra gelerek fiili gerçekleştiren kim olduğunu işaret eden eklerdir:

Çalış-tı-m (1. tekil kişi)

Çalış-tı-n (2. tekil kişi)

Çalış-tı (3. tekil kişi, ek almaz.)

Çalış-tı-k (1. çokluk kişi)

Çalış-tı-nız (2. çokluk kişi)

Çalış-tı-lar (3. çokluk kişi)

c. Ek Fiil

Basit çekimli fiilleri birleşik zamanlı yapan çekim ekleridir:

gidiyordu (Ek fiilin hikâyesi)

alacaktı (Ek fiilin rivayeti)

söylediyse (Ek fiilin şartı)

SICAK BÖLGE

Bazı sözcükler yapım veya çekim eki aldıkları zaman kök veya gövdelerinde çeşitli ses olayları görülebilir:

- Küçücük (küçük-cük): Ünsüz düşmesi olmuş.
- Benzeyen (beniz-e-y-en): Ünlü düşmesi olmuş
- Ağarmış (ak-ar-mış): Ünsüz yumuşaması olmuş.
- Daracık (dar-a-cık): Ünlü türemesi olmuş.
- Yükseldi (yüksek-l-di): Ünsüz düşmesi olmuş.

SICAK BÖLGE

Bazı ekler bulundukları yere göre yapım ya da çekim eki olarak kullanılabilir. Değerlendirme yapılırken cümlelerin anlamına dikkat edilmelidir:

-ar: Koşar her sabah bu parkta. (Çekim eki)

-ar: Koşar adım oradan uzaklaştı. (Yapım eki)

-ecek: Çözecek bu soruları tüm öğrenciler. (Çekim eki)

-ecek: Çözecek soru kalmadı, dedi öğrenciler. (Yapım eki)

-dan: Kitaptan yeterince faydalanamadık. (Çekim eki)

-dan: Sudan sebeplerle bizi oyalyor. (Yapım eki)

Yapım ekleri çekim eklerinden önce gelir. Bu kullanımın bazı istisnaları vardır:

- bahçe-de-ki (sohbet), kitap-ta-ki (anlatım), sınav-da-ki (hata), kâğıt-ta-ki (leke): Bulunma hâl eki (çekim eki) + -ki (isimden isim yapım eki)
- anne-m-siz, baba-m-sız: İyelik eki (çekim eki) + isimden isim yapım eki
- gün-de-lik, on-da-lık: Bulunma hâl eki (çekim eki) + isimden isim yapım eki

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Dağcılık sporunun başladığı 17'nci yüzyıldan itibaren soğukun ve buzun daimi vatani sayılan yüksek dağlara tırmanan dağcılar, buz kaplı yüzeyleri de aşmak zorundaydılar.

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerden hangisi yalnızca çekim eki almıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

I. de "dağ-cı-lık" isimden isim yapma eki, II. de "soğu-k" fiilden isim yapma eki, III. de "say-ıl-an" fiilden fiil yapma eki ve fiilden isim yapma eki, V. de "aş-mak" fiilden isim yapma eki almıştır. IV. de ise "dağ-lar-a" sözcüğü çoğul eki (-lar) ve yönelme eki (-a) almıştır.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

Uzundere, buz tırmanışının I Anadolu topraklarındaki merkezi. II
İlçe sınırları III dâhilinde IV yüksek dağlardan V beslenen, kışın buz tu-
tan onlarca şelale bulunuyor.

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerden hangisi bir varlığın kime ya da neye ait olduğunu belirten bir ek almamıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

KAVRAM HARİTASI

1. BASİT SÖZCÜKLER

Herhangi bir yapım eki almamış, başka sözcüklerle birleşmemiş yani kök durumundaki sözcükler “basit sözcük” olarak adlandırılır. Bu sözcükler çekim eki almış olabilir. Ancak çekim ekleri bilindiği gibi sözcüğün yapısını etkilemez. Aşağıdaki dizelerdeki tüm sözcükler basittir.

Herkesin dünyada varsa bir yeri

Ben de bütün dünya benimdir derim

(N. Fazıl Kısakürek)

2. TÜREMİŞ SÖZCÜKLER

Türemiş sözcükler, ad ya da eylem köklerine yapım eklerinin getirilmesiyle oluşmuş yeni sözcüklerdir.

Aşağıdaki parçada altı çizili sözcükler en az bir yapım eki aldıkları için türemiştir.

Yürütüyoruz bütünlemeye kalmış bir sessizlikte

Keşke yalnız bunun için sevseydim seni.

(Cemal Süreya)

3. BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

Birden çok sözcüğün anlamca ve biçimce birleşip kaynaşmasıyla oluşan kalıplaşmış sözcüklerdir. Birleşik sözcükleri oluşturan sözcüklerin bir ya da her ikisi birden kendi anlamından uzaklaşabilir. Oluşan sözcük yeni bir kavramı anlatır. Birleşik sözcükler yapısal açıdan çok değişik biçimlerde ortaya çıkabilir:

a. Ad tamlamasının kaynaşmasıyla oluşabilir:

Suçiçeği	Aslanağzı	Kocaeli
Buzdolabı	Kuşburnu	Binbaşı
Anaokulu	Gözyaşı	

b. Sıfat tamlamasının kaynaşmasıyla oluşabilir:

İlkokul	Akdeniz
Eskişehir	Çiftetelli

c. Bir adla bir fiilin kaynaşmasıyla oluşabilir:

Sinekkaydı	Mirasyedi
Bilgisayar	Vatansever

d. Çekimli iki fiilin kaynaşmasıyla oluşabilir:

Çekyat	Uyurgezer
Kaptıkaçtı	Dedikodu

e. Bir adla bir fiilimsinin kaynaşmasıyla oluşabilir:

Dalgakıran	Günebakan	Çöpçatan
------------	-----------	----------

f. Birleşen sözcüklerde aşınma şeklindeki ses düşmesiyle oluşabilir:

Cuma+ertesi (cumartesi)	Kahve+altı (kahvaltı)
Ne+asıl (nasıl)	Ne+için (niçin)

g. Yansıma sözcüklerin birleşip kaynaşmasıyla oluşabilir:

Çıtçıt (düğme)	Civciv	Fırfır (kenar dikişi)
----------------	--------	-----------------------

SICAK BÖLGE

- Sözcükler birleşirken bir ya da birden fazla eylemin türü değişebilir. Buna tür değişimi yoluyla oluşan birleşik sözcükler denir. Bu sözcükler aynı zamanda cümle- nin kalıplaşmasıyla oluşmuştur.

Örnek:

Uyurgezer	Bilgisayar
Biçerdöver	Kuşkonmaz
İmambayıldı	Gecekondu
Külbastı	Kitapsever

- Birleşik sözcükler, değişik sözcük türleri biçiminde kar- şımıza çıkabilir:

a. Birleşik Adlar:

Gökyüzünün başka rengi de varmış.
Tatilde Uludağ'a gideceğiz.

b. Birleşik Sıfatlar:

Birkaç gün bize hiçbir şey sormadı.

c. Birleşik Zarflar:

Ödevini yine gelişigüzel hazırlamışsın.
Bu çocukla biraz ilgilenmeniz iyi olur.

d. Birleşik Zamirler:

Hiçbiri buna yanaşmıyor.
Birçoğunun bundan haberi yok.

e. Birleşik Fiiller:

Size yardım etmek istedik ama siz kabul etmediniz.
Bunu başarabilirsin, sakın vazgeçme!
Ayağı kayınca merdivenlerden düşeyazdı.
Atamam kendimi denize dünya güzel. (Atabilirim eyle- minin olumsuzluğu)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük farklı bir yapım eki almıştır?

- Yapım böyle bir sözü söylemeye uygun değil.
- Verim artışı çalışanların mutlu olmasıyla sağlanabilir.
- Onarım işleri uzadığı için tatile geç gittik.
- Pancar söküm zamanı bize yardım edeceğini söyledi.
- Yazım kurallarına kimse dikkat etmiyor.

ÇÖZÜM

B, C, D ve E seçeneğinde "-im / -ım / -üm" ekleri fiilden isim yapma ekidir. A'da ise "yap-ı" olmuştur. "-m" eki ise I. tekil iyelik ekidir.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi yapısı bakımından ötekilerden farklıdır?

- Kitaplarının sayısını kendisi de bilmiyordu.
- Sanatçılar dünya barışına katkıda bulunurlar.
- Zaman zaman bize mektup yazıyor.
- O da korkularına yenik düşmüştü.
- İşıksız gölge gibidir yalnızlık.

24. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 207, 209, 211, 213 ve 215. sayfalardaki testleri çözelim.

TEST
14

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

1. Batan güneşin kızıl ışıkları, şimdi dağların başlarından aş-
I II
mış, vadiyi alaca bir karanlık istila etmiş, çınar ve söğüt
ağaçlarının arasına ayrı bir karanlık çökmeye başlamıştı.
III IV V

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangilerinin kökü isimdir?

- A) I ve III B) II ve III C) II ve V
D) III ve IV E) III ve V

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük bir-
den fazla çekim eki almıştır?**
- A) İki yıldır vatanından ayrıldı.
B) Evcileştirir insanı, insanla bir şeyler paylaşmak.
C) Tüm misafirler büyük salonda bekliyordu.
D) Ben kendi hâlimde yaşarım şapkamın altında.
E) Başladığınız işi asla yarım bırakmayın.

3. Gölgede bile terliyorduk, hiç esinti yoktu. Dallar arasından
I II III IV
görünen ögle güneşi toprağı ısıtıyordu.
V

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerden hangisi hem yapım hem çekim eki almıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. **Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi kökünün türü bakımından ötekilerden farklıdır?**

- A) Yine çok gecikti hasret mektupları.
B) Böyle günlerde özellikle yoksulları gözetmelisin.
C) Saçları kısa sürede ağarmıştı.
D) Sınav sonuçları henüz açıklanmadı.
E) O, hayatı hep dolu dolu yaşadı.

5. Ağarmaya başlayan dağların tepelerinden birkaç bulut
I
kalktı. Bu bulutların alt uçları parlıyordu. Derken güneşin
II III
bir dilim kırmızı köz gibi bir ucu çıktı. Güneşin tümü dağla-
IV
rın zirvelerinde şimşek hızıyla belirdi.
V

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangisi bir varlığın kime, neye ait olduğunu belirten bir ek almamıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tür değişimi yoluyla oluşmuş birleşik bir sözcük kullanılmıştır?**

- A) Şiddetli yağmurdan sonra güzel bir gökkuşağı belirdi.
B) Şehrin etrafını gecekondu sarmıştı.
C) Beklediğimiz yağmurlar haftaya yağabilir.
D) Denizaltının demir attığı koya yaklaşıyoruz.
E) Hanımelinden gelen tatlımsı koku, balkonu doldurmuştu.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “-mı / -miş / -mu / -müş” eki farklı görevde kullanılmıştır?

- A) Ateşten oyulmuş çizgiler vardı göz bebeklerinde.
- B) Böyle bir acı yaşanmamış yıllar boyunca.
- C) Sevgiyi tatmamış gönüllere kimse laf anlatamaz.
- D) Geçmiş günleri düşünmek insanı hüzünlendiriyor.
- E) Sararmış yapraklar her yeri kaplamıştı.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük birden fazla yapım eki almıştır?

- A) Yeteneklerini daha güzel alanlarda kullanmalı.
- B) Su gibi berrak bakışları vardı çocuğun.
- C) Uçak yükseldikçe binalar küçülüyordu.
- D) Bu çamlıktan sonra çıplak tepeler başlar.
- E) Düşündüklerini korkmadan söylerdi.

9. Bir şey anlatılsa Anadolu'dan

Değişir birden yüzü

Melodiler yarım kalır dudaklarda

Ne oyunumuzu sever ne türkümüzü

Bu dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. dizede fiilden fiil yapım eki almış sözcük vardır.
- B) II. dizede belirtme hâli eki kullanılmıştır.
- C) III. dizede fiilden isim yapım eki kullanılmıştır.
- D) IV. dizede hem iyelik hem hâl eki almış sözcük vardır.
- E) Tüm dizelerde basit yapıli sözcük vardır.

10. toprağın dokuduğu karanfili elime alıp

sesine kafiye aradığım sokakları yürümek,

yeryüzüne gömülmek gibi.

adım atardın, suyu keşfederdik

kaynağını senden bilen sular,

hangi çekmecenin gözünde buldu

annelerin ve papatların sakladığı beyazlığı

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerden hangisi yapıca diğerlerinden farklıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

11. Aşağıdakilerin hangisinde bir sözcükte çekim eki yapım ekinden önce kullanılmıştır?

- A) O yıllarda babam manavlık yapardı.
- B) Yine toplantıya hazırlanmadan gelmişsin.
- C) Sahnedeki başarısı yine göz kamaştırdı.
- D) Her hafta düzenli olarak bizleri ziyaret ederdi.
- E) Hafta sonlarını çiftlik evinde geçiriyordu.

12. kapıları kapattınız üstümüze

bize bir öğün bile özgürlük tattırmadınız

kir pas içinde yattık

uyanmak ihtimal dışıydı

yağmurları giyindik tenlerce

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. sözcük iyelik ve hâl eki almıştır.
- B) II. sözcük yapıca birleşiktir.
- C) III. sözcükte birden fazla çekim eki vardır.
- D) IV. sözcük yapıca türemiştir.
- E) V. sözcükte hem yapım hem çekim eki bulunmaktadır.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZCÜK TÜRLERİ

25.
GÜN

SÖZCÜK TÜRLERİ

Anlamlı ses veya ses birliğine **sözcük** denir.

Türkçedeki sözcükler; genel olarak varlıkları, kavramları, duyguları vb. bildiren isim soylu sözcükler veya eylemleri bildiren fiil soylu sözcükler olmak üzere ikiye ayrılır.

Yapım eklerini incelediğimizde de bunu görebiliriz. Sondan eklemeli bir dil olan Türkçede yeni sözcük türetmeye yarayan yapım ekleri ile isimden isim, isimden fiil veya fiilden isim ile fiilden fiil türettirilir. Yani asıl olan isim ve fiildir.

İsim ve fiil soylu sözcükler tek başlarına anlamlı olan sözcüklerdir.

İsim Soylu Sözcükler (Ad Soylu Kelimeler)

- İsim (Ad)
- Sıfat (Ön Ad)
- Zamir (Adıl)
- Zarf (Belirteç)
- Edat (İlgeç)
- Bağlaç
- Ünlem

Fiil Soylu Sözcükler (Eylem Soylu Kelimeler)

- Fiil (Eylem)
- Fiilimsi (Eylemsi)

SICAK BÖLGE

Bir sözcüğün isim soylu mu fiil soylu mu olduğu çekim eklerinden önceki kısma bakılarak anlaşılır. Yani sözcükler gövde durumundaysa köke değil, gövdeye bakılmalıdır.

İSİMLER (ADLAR)

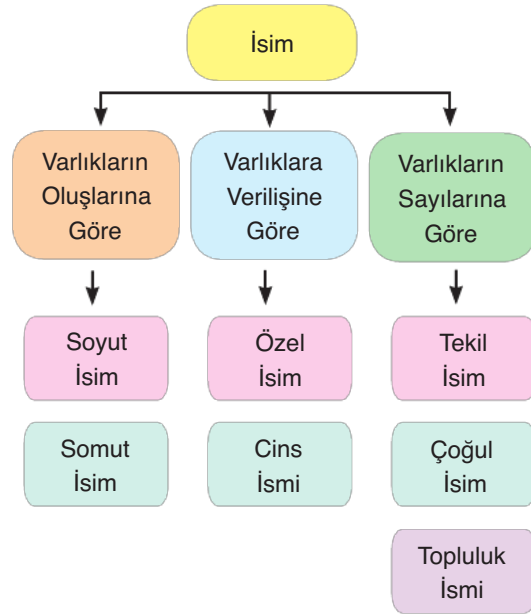
Canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, çeşitli durumları bildiren kelimelere **isim** denir.

İsimler; bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan sözcüklerdir.

İsimler karşıladığı varlıkların niteliklerine, türlerine, sayılarına göre kendi içinde türlere ayrılır.

KAVRAM HARİTASI

A. VARLIKLARA VERİLİŞLERİNE GÖRE İSİMLER

1. Özel İsimler

Bir kişiye, benzerlerinden farklı özellik taşıyan varlığa veya topluluğa verilen isimlere, **özel isim** denir.

- Mars, Kerem, Akdeniz Üniversitesi, Huzur, Gülnar, Türkiye...

Yukarıdaki sözcükler özel isimdir çünkü her biri benzerlerinden farklı özellik taşıyan bir varlığa, yere veya kuruma verilen bir isimdir.

- Bana Mucizevi Mandarin adlı romanı hediye etti.
- Konukları gezdirmek için Kınalı Ada'ya götürdü.
- Ben öncelikle Afrika'ya, sonra da Avrupa ve Amerika'ya gitmek isterim.

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler özel isimdir.

UNUTMA

Özel isim olarak kullanılan isimler:

Ülke ve ulus isimleri, sadece bir hayvana verdiğimiz isimler; gazete, dergi, kitap, makale isimleri; dağ, deniz, dere, tepe, ova, boğaz, körfez, burun vs. isimleri; kurum, dernek, okul, banka, sendika, işletme vs. kuruluş isimleri; dil, din ve mezhep isimleri; sokak, cadde, mahalle, meydan, şehir... isimleri

Özel isimlerin ilk harfi, cümlelerin her yerinde büyük harfle yazılır.

2. Cins İsmi (Tür Adı)

Güvercin, ırmak, eşya gibi bir türden olan varlıkların ortak adı olan sözcüklere **cins isim** denir.

- Bardak, kalem, telefon, defter, bulut, erik, elma, gözlük...

Yukarıdaki sözcükler cins isimdir.

- Çocuklar sahilde bisiklet sürüyor.
- Bahçeden bize bir sepet armut getirdi.
- Kadınlar bahçede kahve içiyor.
- Yolda yağmura yakalanan çocuklar ıslanmış.

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler cins isimdir.

SICAK BÖLGE

Başak, boncuk gibi bazı cins isimleri özel ad olarak kullanılabilir.

- Çocuklar, denize gitmeyi çok istiyor.

Bu cümledeki deniz sözcüğü cins isim olarak kullanılmıştır.

- Bu işi Deniz, daha iyi yapabilir bence.
- Kütüphanede arkadaşı Başak ile karşılaşmış.

Bu cümlelerdeki "Deniz" ve "Başak" sözcükleri bir insan ismi olarak özel isim olmuştur.

SICAK BÖLGE

"Güneş, ay, dünya" kelimeleri gezegen anlamı ile terim olarak kullanıldıkları zaman özel isimdir. Bu durumda büyük harfle başlar. Terim özelliğini yitirdiklerinde bir tür adı gibi, cins ismi gibi kullanılır ve küçük harfle başlar.

- Ay tutulması, dolunay zamanında ve Ay'ın düğüm noktalarına yakın olması durumunda meydana gelir ve Ay'ın, Dünya'nın gölgesine girmesi ile Güneş'ten aldığı parlaklığı kaybetmesi sonucunda görülür.

Bu cümledeki güneş, dünya ve ay sözcükleri terim olarak kullanıldığı için özel isimdir; ilk harfleri büyük yazılmıştır.

- Karanlık gecemizin güneşi sensin.
- Aldığı kara haber ile dünyası karardı.
- Bir ay gibi parlıyordu yüzü.

Bu cümlelerdeki güneş, dünya ve ay sözcükleri gerçek anlamının dışında kullanılmıştır. Dolayısıyla özel isim değildir. Yazımında ilk harfleri küçük olur.

SICAK BÖLGE

Bazı özel isimler, kullanımına bağlı olarak cins ismi hâline dönüşebilir:

- Bu şarkı hicaz makamındadır.
- Sen boş yere donkişotluk yapıyorsun.

B. VARLIKLARIN OLUŞLARINA GÖRE İSİMLER

1. Somut İsimler

Beş duyardan (görme, koklama, tat alma, dokunma, işitme) biri veya birkaçı ile algılanan varlıklara verilen isimler somut isimdir.

- Koku, fener, radyo, gürültü, gömlek, güvercin...

Yukarıdaki sözcükler somut isimdir.

- Çocukların gürültüsü kafamızı şışirdi.
- Yediği acı biber midesini bozdu.
- Bu pınarın suyu çok soğuktur.
- Torununa vermek için cebinden bir şeker çıkardı.

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler somut isimdir.

SICAK BÖLGE

Somut isimler, mecaz anlamda kullanıldığında soyut bir anlam kazanabilir.

- Güneş doğmadan önce ufukta bir kızılık görülür.

Bu cümledeki “ufuk” sözcüğü somut isimdir. Yerle göğün birleşir gibi görüldüğü yere ufuk denir ve gözle görülebilir.

- Kitap okudukça ufku geliyor.

Bu cümledeki “ufuk” sözcüğü gerçek anlamının dışında yani mecaz anlamda kullanılmıştır ve soyut anlam kazanmıştır. Bu duruma “soyutlama” adı verilir.

2. Soyut İsimler

Düşünce yoluyla kabul edilen varlıklara veya kavramlara verilen isimlere **soyut isim** denir. Soyut isimler beş duyudan (görme, koklama, tat alma, dokunma, işitme) biri veya birkaçı ile varlıkları algılanamayan varlık veya kavramları karşılar.

- Nefret, öfke, iyilik, hayal, korku, umut, sevgi, ilgi...

Bu sözcükler, beş duyudan herhangi biriyle algılanamayan kavramları karşıladığı için soyut isimdir.

- Türküler, insanların duygu iletişimini sağlar.
- Korkular, ancak üzerine gidilerek yok edilir.
- İçindeki kin, öncelikle seni boğar, hayatı sana zindan eder.

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler soyut isimdir.

SICAK BÖLGE

Tek başına soyut olan bir sözcük, cümle içinde somut anlam kazanabilir. bu duruma “somutlama” adı verilir.

- Büyük üzüntüsünü paketlenip attı çöpe ve huzura erdi.

Bu cümledeki “üzüntü” sözcüğü tek başına soyut anlamlı iken bu cümlede “paketlenilebilir bir eşya” anlamında kullanılarak somutlaştırılmıştır.

C. VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE İSİMLER

1. Tekil İsimler

Sayıcı bir tek varlık ya da kavramı karşılayan isimlerdir.

- Tren, ayna, baca, çatı, leylek, mercek...

Yukarıdaki sözcükler tek bir varlığı karşıladığı için tekil isimdir.

- Koyun önde, kuzu arkada gidiyor.
- Bebek, annesine gülerek bakıyor.
- Balıkçı, teknesinden elinde bir sepet ile indi.

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler tekil isimdir.

2. Çoğul İsimler

“-lar / -ler” eki alarak birden çok varlık veya kavramı karşılayan isimlerdir.

- Kaz-lar, bebek-ler, kasa-lar, çilek-ler, bulut-lar...

Yukarıdaki sözcükler birden fazla varlığı bildirdikleri için çoğul isimdir.

- Anneler, sınava giren çocuklarını bekliyor.
- Yazları evler beyaza boyanıyor.
- Sahillere birbirinden güzel parklar yapılacakmış.

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler çoğul isimdir.

3. Topluluk İsimleri

Grup - küme anlamı taşıyan bir topluluğa verilen isimlere, **topluluk ismi** denir.

- Heyet, takım, bölük, ordu, aile, manga, kabile, katar, konvoy, demet, millet...

Yukarıdaki sözcükler birlik anlamı taşıyan bir topluluğu karşıladığı için topluluk ismidir.

- Ordumuz, savaşı kazanmak için büyük fedakârlıklar yaptı.
- Çoban, dağılan sürüyü toplamak için büyük çaba harcadı.
- Yarışmaya katılan gençler jürinin karşısına çıktı.

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler topluluk ismidir.

⚡ SICAK BÖLGE

- ➔ Topluluk isimleri “ordular, sürüler, heyetler, kurullar” şeklinde çokluk eki alabilir.
- Gün batımına yakın karşı tepeden sürüler geçer.
- Öğrencilerin başarısızlığını araştırmaları için heyetler oluşturuldu.
- ➔ Sınıf ve okul gibi yer adları mecazımürsel yoluyla içindeki topluluğu karşılarsa topluluk adı olarak kabul edilir:
- Sınıfımızın pencereleri çok küçüktü. (topluluk değil)
- Sınıfımız çok eğlendi. (topluluk)
- ➔ İsimlerde küçültme “-cık, -ceğiz, -cek” ekleri yapılır:
- kitapçık (küçük boyutta kitap), yavruca (minik, küçük yavru), evceğiz (küçük ev)
- ➔ Küçültme ekini alıp kalıcı isim olan sözcüklerde ekin küçültme anlamı yoktur:
- Gözünde arpacık çıkmıştı.
- Elmacık kemikleri çok belirgindi.
- Adamın elinde bir maymuncuk vardı.

Bu örneklerde altı çizili sözcüklerdeki “-cık” eki küçültme anlamı katmamış, yeni bir sözcük türetme göreviyle kullanılmıştır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

İmge sistemlerini kurmuş şair deyince ne anladığımı örnek ver-
I II
reyim: Necip böyle bir şairdir. Hepsi kurdukları sistemleri yete-
III IV V
rince geliştirebilmiş midir? Elbette hayır!

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. sözcük, soyut isimdir.
- B) II. sözcük, cins isimdir.
- C) III. sözcük, özel isimdir.
- D) IV. sözcük, topluluk isimdir.
- E) V. sözcük, çoğul isimdir.

ÇÖZÜM

Numaralanmış sözcükler incelendiğinde “hepsi” sözcüğünün topluluk adı olmadığı görülür.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Gece yüzlerinden dökülür
Gülmeyi unutmuş baykuşlar
Hayatı toprağa bağlayan zindanlarda
Düşlerini nasıl görürler

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisinin örneği yoktur?

- A) Cins ismi
- B) Tekil isim
- C) Soyut isim
- D) Çoğul isim
- E) Topluluk ismi

25. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 219 ve 221. sayfalardaki testleri çözelim.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç içinde verilen isim türü kullanılmamıştır?

- A) Ömer Seyfettin, yazı hayatına şiir ile başlayıp öykücülükte karar kılmıştır. (Özel isim)
- B) Çocukların dünyayı algılayış biçimleri, yetişkinlerden farklıdır. (Çoğul isim)
- C) Bilgi, birikim, hayat merdivenlerinde adım adım ilerlemiştir. (Soyut isim)
- D) Çehov'un bazı mektupları birer yazarlık dersi niteliğindedir. (Somut isim)
- E) Bir yazarın, kapısını çalmamış bir öyküyü zorlamasının karşılığı yoktur. (Topluluk ismi)

2. Canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, çeşitli durumları bildiren sözcüklere isim denir.

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi bu açıklamaya örnek olarak gösterilemez?

- A) Öykücü, bir insanlık durumunu anlatırken gözleme, yaşam deneyimlerine bağlıdır.
- B) Güneş, sonsuz karanlıklara ışıklarını verebilmek için bir ateş kazanı gibi durmadan kaynıyor.
- C) Tüm sanat eserleri, kurgunun gerçeğine dönüşerek yeni bir biçim alır.
- D) Her gün düzenli olarak masama oturup bir öykü yazmıyorum.
- E) Doğal bir söyleyişe kavuşmadan sanat metni yazmanın mümkün olmadığını biliyorum.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “kaya” sözcüğü cins isim olarak kullanılmamıştır?

- A) Selden sonra dere yatağındaki kayalar ortaya çıktı.
- B) İki tarlanın ortasında koca bir kaya vardı.
- C) Kar yağsa, başına kaya düşse işini bırakmaz o.
- D) Kaya, herkes uyurken kalkıp yola koyuldu.
- E) Bölgedeki kayalar iş makineleri ile parçalandı.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çoğul eki almadığı hâlde çoğul anlamı ifade eden bir isim kullanılmıştır?

- A) Köyün arkasındaki orman iki saatte yanıp kül oldu.
- B) Barakada kalan işçileri sabah kim uyandıracak?
- C) Bu akşam sekiz kırk beş vapuruyla karşıya geç.
- D) Yirmi beş yaşlarında ya var ya yoktu.
- E) Salih, paketi çıkarıp herkese çikolata dağıttı.

5. Anadolu'da bir taşra kentinde yaşayıp da sanata eğilim duyan gençler arasında en fazla sıkıntıyı genç tiyatro heveslileri çeker. Müziğe, resme, edebiyata heves duyan birisi, sanatını icra edecek değişik ortamlar bulabilir.

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerden hangisi tür yönünden ötekilerden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

- 6. I. Arabayı çok beğenmişti ama alacak parası yoktu.
- II. Rüzgârla birlikte dışarıdaki kokular, içeri doldu.
- III. Yaz aylarında cankurtaran olarak çalışıyordu.
- IV. Oyun oynamak, çocukların en doğal hakkıdır.
- V. Soğuktan üşüyen kedici, sıcak bir yuva arıyordu.

Numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, belirtme hâl eki almış isim vardır.
- B) II. cümlede, soyut isim kullanılmıştır.
- C) III. cümlede, birleşik isim vardır.
- D) IV. cümlede, tekil ve çoğul isme yer verilmiştir.
- E) V. cümlede, küçültme adı kullanılmıştır.

7. (I) Dışarıda gün ışımış, kuş sesleri ovalara yayılmıştı. (II) İçeriden on dört yaşlarında bir erkek çocuğu gözlerini ovuşturarak yanlarına geldi. (III) Posbıyık, kendisinininki gibi masmavi gözleri olan çocuğa yalandan bir elense çekerek yanına oturttu. (IV) Meraklı gözlerle bakan çocuğa gülümsedi. (V) Çocuk kendisine gülümseyen aile dostu adama gülümsedi doğal olarak.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede teklik ve çokluk bildiren isimler vardır.
B) II. cümlede somut isimler vardır.
C) III. cümlede birden fazla soyut isim vardır.
D) IV. cümlede cins isimler kullanılmıştır.
E) V. cümlede topluluk ismine yer verilmiştir.

8. Sokağın köşesinde arabasının içine eğilmiş halde kadını
I II III IV
izleyen Orkun yeniden yola koyulurken sıkıntıyla konuştu
V
kendi kendine.

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. sözcük, soyut isimdir.
B) II. sözcük, tekil isimdir.
C) III. sözcük, somut isimdir.
D) IV. sözcük, cins isimdir.
E) V. sözcük, özel isimdir.

9. Hastaneden kaçır gibi çıkışını, gittiği sinemada gözlerinde donan görüntüyü, beynine hâkim olamadığı o anda olanları, Lamia ile yaşadıklarını kısa cümlelerle yazıya döktü.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisinin örneği yoktur?

- A) Somut isim
B) Özel isim
C) Topluluk ismi
D) Cins ismi
E) Tekil isim

10. Çocuklar; yaşlı insanlara saygı göstermeli, onlara hürmet etmelidir.

Bu cümledeki altı çizili isimlerin özellikleri aşağıdakilerden hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Soyut isim - cins ismi - somut isim
B) Özel isim - cins ismi - soyut isim
C) Tekil isim - somut isim - soyut isim
D) Çoğul isim - cins ismi - soyut isim
E) Topluluk ismi - tekil isim - soyut isim

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hem tekil isim hem çoğul isim hem de topluluk ismi kullanılmıştır?

- A) Biz kardeşler, kalabalık ama çekirdek ailemizle küçük bir kentte yaşıyorduk.
B) Yaşlı nineler, torunlarıyla şakalaşmayı çok severler.
C) Sokaktan geçen satıcılar, durakta dikilenler başlarını çevirip bize baktılar.
D) Adını ne zaman anacak olsam bir rüzgâr geçer içimden.
E) Uzun Ali, sırtında taşıdığı odunları avluya bırakarak annesine seslendi.

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yansımadan türemiş bir isim vardır?

- A) Bursa'daki evin dört duvarı sarmaşıklarla kaplanmıştı.
B) Karşı mahallenin oralarda sanki bir silah patladı.
C) Sanatçıyı görünce kalbim küt küt atmaya başladı.
D) Kerpiç duvarlı evin arka odasında bir gürültü koptu.
E) Köydeki eski evin bütün kapıları gıcırdayor.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZCÜK TÜRLERİ

26.
GÜN

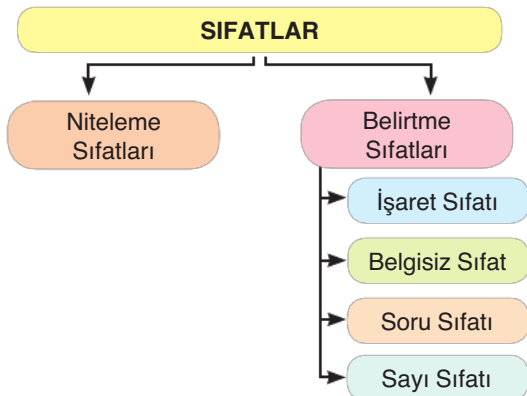
SIFAT (ÖN AD)

Bir adı; nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımından niteleyen veya belirten kelimelere **sifat** veya **ön ad** denir.

Bu tanımdan anlaşılacağı üzere sıfatların niteleme veya belirtme gibi iki ana işlevi vardır. Sıfatlar bu iki ana işlev bakımından ikiye ayrılır.

KAVRAM HARİTASI

SICAK BÖLGE

Sıfatlar genelde etkiledikleri isimlerden önce gelir ancak kimi zaman, etkiledikleri isimden sonra da gelebilir.

- Küçük küçük sokaklardan gelerek geldik.
s. i
- Gözleri vardı yumuk yumuk.
i. s.

A) Niteleme Sıfatları

Varlıkların, duyguların ve kavramların durumlarını, şekillerini, renklerini gösteren sözcüklere **niteleme sıfatı** denir.

Beyaz karlar şehre örtülen temiz örtü gibiydi.

Bu cümledeki “beyaz” ve “temiz” sözcükleri niteleme sıfatıdır. Bu sözcükler kendinden sonraki ismi nitelemiştir.

Örnekler:

- İnsanları kırıcı sözlerle üzmemek lazım.
- Sonsuz sevgim benimle mezara gidecek.
- Saatlerdir düz yolda sorunsuzca ilerledik.
- Bunaltıcı havalarda kendimi terasa atarım.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler niteleme sıfatıdır.

SICAK BÖLGE

Niteleme sıfatı, isme sorulan “Nasıl?” sorusu ile bulunabilir.

- Yıldızlar açık havalarda görülür.

Bu cümledeki “hava” sözcüğüne “Nasıl hava?” sorusunu yönelttiğimizde cevap olarak “açık” sözcüğünü alırız. “Açık” sözcüğü “hava” sözcüğünü niteleyen bir sıfattır.

B) Belirtme Sıfatları

Bir adı gösterme, soru, sayı veya belirsizlik bakımlarından belirten sıfatlara **belirtme sıfatı** denir. Belirtme sıfatları kendi içinde türlere ayrılır.

1. İşaret Sıfatı

Bir cismi gösterme yoluyla belirten sıfatlara **işaret** veya **gösterme sıfatı** denir.

SICAK BÖLGE

İşaret sıfatları “bu, şu, o” sözcükleridir. Ayrıca “öteki, beriki, öbür, diğer, öyle, böyle, şöyle, buradaki, şuradaki, oradaki” sözcükleri de işaret sıfatı olarak kullanılmaktadır.

Örnekler:

- Şu insanların arasında çok değerli gençler var.
- Özellikle siz bu soruyu dikkatli çözmelisiniz.
- İzleyiciler o oyuncuyu çok beğeniyor.
- Öteki kitabı okumanız daha doğru olacaktır.
- Biz böyle durumlarda yardımlaşma yoluna gideriz.
- Oradaki sandıkları kenara çekip rahatça geç.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler işaret sıfatıdır.

2. Belgisiz Sıfat

İsimleri tam olarak değil de belirsiz olarak belirten sözcüklere **belgisiz sıfat** denir.

“Çoğu, her, kimi, tüm, bütün, hiçbir, başka, çok, fazla, az, biraz, epey, filanca, bazı, birkaç, üç beş, yirmi otuz, herhangi bir, bir” gibi sözcükler belgisiz sıfat olarak kullanılabilir.

- Genç şair tüm şairleri yakından izler.

Bu cümledeki “tüm” sözcüğü hangi şairleri kastettiğini tam olarak belirtmediği için belgisiz sıfattır.

Örnekler:

- Ben seninle her yere gidemem.
- Bazı günler kimseye haber vermeden bir yerlere gidemiş.
- Çoğu insan çevresine zarar veriyor.
- Birkaç cahil, kasabamızın huzurunu kaçırdı.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler belgisiz sıfattır.

SICAK BÖLGE

Belgisizlik bildiren sözcükler çekim eki aldıklarında belgisiz zamir olur.

- Bazı öğrenciler bugün gelmemiş. (Belgisiz sıfat)
- Bazıları bugün gelmemiş. (Belgisiz zamir)

3. Soru Sıfatı

Adı soru yoluyla belirten sıfatlar, soru sıfatıdır. Soru sıfatları varlıkların sayılarını, durumlarını, yerlerini soru yoluyla belirtir. "Hangi, kaç, ne (hangi - nasıl anlamıyla), kaçar, kaçını, ne kadar, neredeki, kimdeki, nasıl" sözcükleri soru sıfatı olarak kullanılabilir.

- Sınavda hangi öğrenci, kaç soruyu doğru cevaplamış, öğrenmek isterim.

Bu cümledeki "hangi" ve "kaç" sözcükleri soru sıfatıdır. Bu sözcükler kendilerinden sonra gelen adı, soru yoluyla belirtmektedir.

Örnekler:

- Cebinizde kaçar lira var?
- Siz hangi filmi daha çok beğendiniz?
- Buraya gelmeden nasıl bir yer düşünmüştünüz?
- Şu an tatilin kaçını günündesiniz?
- Boş zamanlarınızda ne iş yaparsınız?
- Okul açılana kadar kaç kitap okuyabilirsiniz?

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler soru sıfatıdır.

4. Sayı Sıfatı

İsimleri sayı kavramı bakımından belirten sıfatlara sayı sıfatı denir. Sayı sıfatları dörde ayrılır.

Asıl sayı sıfatları: Varlık ve kavramların sayılarını belirten sözcüklere **asıl sayı sıfatı** denir. "Kaç?" sorusuyla bulunur.

- Bir yılda on iki ay, elli iki hafta vardır.

Bu cümledeki "bir", "on iki" ve "elli iki" sözleri asıl sayı sıfatıdır. Kendilerinden sonra gelen isimlerin sayısını bildirmektedir.

Örnekler:

- Kocaman sınıfta on öğrenci ders görüyor.
- Elindeki çantayı kırk beş liraya almış.
- Onun çantasında her zaman en az beş kalem bulunur.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler asıl sayı sıfatıdır.

SICAK BÖLGE

Cümlede "bir" sözcüğü "tek" anlamında ise asıl sayı sıfatı, "herhangi bir" anlamında ise belgisiz sıfat, "aynı" anlamında ise niteleme sıfatı olur.

- Bu iş için bize sadece bir hafta yeter.
- Elbet bir ara size de uğrarız.

Birinci cümledeki "bir" sözcüğü "tek" anlamında kullanıldığı için asıl sayı sıfatıdır. İkinci cümledeki bir sözcüğü ise "herhangi bir" anlamında kullanıldığı için belgisiz sıfatıdır.

Sıra sayı sıfatları: Varlıkların kaçınıcı sırada olduklarını gösteren sözcüklere **sıra sayı sıfatı** denir. Bu sıfatlar "-ıncı / -inci" ekiyle türetilir.

- Bir apartmanın yedinci katında bir daire kiraladılar.

Bu cümledeki "yedinci" sözcüğü katın apartmandaki sırasını bildirdiği için sıra sayı sıfatıdır.

Örnekler:

- Yarışmanın üçüncü dakikasında sakatlandı.
- Bütün yarışmacılar beşinci soruya takılıyor.
- Yolum yirminci kilometresinde aracımız tekledi.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler sıra sayı sıfatıdır.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

SICAK BÖLGE

"İlk, orta, ortanca, son, sonuncu" sözcükleri adın sırasını gösteriyorsa sıra sayı sıfatıdır.

- Havalı yarışmacı ilk soruda elendi.

Bu cümledeki "ilk" sözcüğü "birinci" anlamında kullanılmıştır ve sıra sayı sıfatıdır.

Üleştirme sayı sıfatları: Varlıkların eşit bölmelere ayrıldığını bildiren, paylaştırma anlamı taşıyan sayı sıfatlarına **üleştirme sayı sıfatı** denir.

- Çok çalışan işçilere birer gün izin verildi.

Bu cümledeki "birer" sözcüğü üleştirme sayı sıfatıdır.

Örnekler:

- İzcilere yola çıkmadan ikişer fener verildi.
- Herkesin çantasında üçer kitap vardı.
- Gezide görülen yerlerle ilgili size beşer soru sorulacak.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler üleştirme sayı sıfatıdır.

SICAK BÖLGE

- ➔ Cümlede “yarım, tek,” sözcükleri de bu ekleri alarak “yarımşar, teker” biçiminde üleştirme sayı sıfatı olur.
- ➔ Üleştirme sayı sıfatları her zaman yazıyla yazılır. Rakamla yazılırsa yazım yanlış olur.
20’şer (Y), yirmişer (D)

Kesir sayı sıfatları: Varlıkların parçalarını oran olarak gösteren sözcüklere **kesir sayı sıfatı** denir.

Örnekler:

- Tarladan herkese üçte bir hisse verildi.
- Herkesin masasına çeyrek ekmeek bırakıldı.
- Düşüne giderken yarım altın almış.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler kesir sayı sıfatıdır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Kesen bıçak değildir insanın bileğini
Yüreğimin kıyısındaki gizli bir cam parçasıdır
Yokluktur bu çağda ağlamayı bilmemek
Hangi zamanda varlıksa ağlayamamak

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisinin örneği yoktur?

- A) Soru sıfatı B) Sayı sıfatı C) İşaret sıfatı
D) Niteleme sıfatı E) Belgisiz sıfat

ÇÖZÜM

“Verilen dörtlükteki “hangi” sözcüğü soru sıfatı (A), “bu” işaret sıfatı (C), “gizli” niteleme sıfatı (D), “bir” belgisiz sıfattır. (E) Buradaki “bir” sözcüğü sayı anlamı değil belirsizlik anlamı vermektedir.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Aşağıdaki dizelerin hangisinde bir ad, hem belirtme hem niteleme sıfatı almıştır?

- A) Yaşamın vişne rengi dudakları vardır sevgilim
B) Bu yüzden uzun sürüyor bendeki akşam
C) Anahtarsız bir kilide benzerim ben şimdi
D) İstiridyeydi annem, içinden çok inci çıkardı
E) O gün bugündür bana gülden önce gelir diken

ADLAŞMIŞ SIFAT

Kimi zaman, niteleme sıfatından sonra gelen isim düşebilir. Bu durumda sıfat, o ismin yerine de kullanılır. Buna **adlaşmış sıfat** denir.

- Bilgili adam kendini ağırdan satar.

Bu cümlede “bilgili” kelimesi “adam” ismini nitelemektedir ve sıfattır.

- Bilgililer, kendini ağırdan satar.

Bu cümlede ise sıfattan sonra gelen isim (adam) düşmüş ve sıfat olan “bilgili” kelimesi ismin yerine de kullanılmıştır. Dolayısıyla bu kelime artık adlaşmış sıfattır.

Örnekler:

- Engellilere yardım etmek yerine, onların işlerini kolaylaştırmak daha doğru olur.
- Yorgunlara dinlenmeleri için yer gösterildi.
- Kendini beğenmişler, çevreleri tarafından da sevilmez.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözler adlaşmış sıfattır.

SICAK BÖLGE

- ➔ Bazen bir sıfat hiç çekim eki almadan da adlaşabilir.
 - Genç, yaşından beklenmeyecek bir olgunlukla karşıladı bizleri.
- Bu cümledeki “Genç” sözcüğü hiç çekim eki almamıştır ama adlaşmış sıfattır.

- ➔ Adlaşmış sıfatlar, niteleme sıfatlarından ve sayı sıfatlarından sonra gelen ismin düşürülmesi -düşen isimde çekim eki varsa bu ek sıfata getirilir- sonucunda oluşur. İşaret, belgisizlik ve soru sıfatlarından sonra gelen isim düşerse bu sıfatlar zamir olur.

- Dürüstleri (Dürüst insanları) ödüllendirin. (Adlaşmış sıfat)
- Bunlar kütüphaneye konulacak. (İşaret zamiri)

SIFATLARDA KÜÇÜLTME

Sıfatlara getirilen “-cık, -ce, -msı, -(ı) mtırak” ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır.

Örnekler:

- minicik el
- derince göl (derin değil, derine yakın)
- tatlımsı elma (tatlı değil, tatlıya yakın)
- yeşilimtırak kazak (yeşil değil, yeşile yakın)

SIFATLARDA PEKİŞTİRME

Sıfatların anlamını pekiştirmek için başvuru yolları şunlardır:

- a) Sıfatların ilk ünlüsüne kadar olan kısım alınarak “m, p, r, s” ünsüzlerinden uygun olanı getirilerek sıfatın başına eklenir:

temiz iş → tertemiz iş
yeşil ova → yemyeşil ova
taze ekmek → taptaze ekmek
mor renk → mosmor renk

- b) İlk kural uygulandıktan sonra ön eke “-a” veya “-ı” getirilerek sıfatta pekiştirme yapılabilir:

sağlam yapılar → sapa sağlam yapılar
yalnız insanlar → yapayalnız insanlar
çıplak ağaçlar → çıtır çıplak ağaçlar

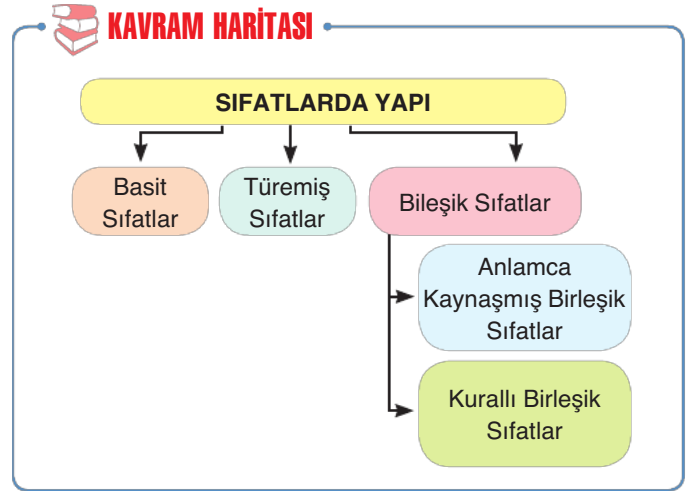
- c) İkileme şeklinde sıfatlarda pekiştirme yapılabilir:

güzel güzel sohbetler, renk renk çiçekler, koca koca heykeller...

SICAK BÖLGE

İkileme şeklindeki sıfatların anlamını daha da pekiştirmek için ikilemenin arasında mı / mi / mu / mü edatı da kullanılabilir:

serin mi serin dereler, derin mi derin konular, soğuk mu soğuk hava...

SIFATLARDA YAPI**1. BASİT SIFATLAR:**

Yapım eki almamış sıfatlardır:

güzel (konu), hoş (anılar), zor (konular), kaç (yıl), otuz (yıl), çok (insan)...

2. TÜREMİŞ SIFATLAR:

En az bir tane yapım eki almış sıfatlardır:

korkusuz (insan), tatlı (dil), sararan (yapraklar), yaptığı (hata)...
güzelce (bilgi), yalnız (bireyler), kötümser (adaya), yapıcı (eleştiri), büyük ev, ikinci kat, ikiye soru, ikiz bebek...

3. BİRLEŞİK SIFATLAR:

Birden çok sözcükten oluşan sıfatlardır.

a. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar:

Birden çok sözcüğün anlamca kaynaşmasıyla oluşan sıfatlardır: birtakım (sorunlar), açığız (insanlar), soğukkanlı (yarışmacı), birkaç (soru), karmakarışık (düşünceler), herhangi bir (bilgi), vurdumduymaz (adam)

b. Kurallı Birleşik Sıfatlar:

Çeşitli kurallarla oluşmuş birleşik sıfatlardır. Bunlar söz öbeği, sıfat grubu şeklindedir. Ayrı yazılan bu sıfatları oluşturma yolları şunlardır:

I. yol: Sıfat tamlamalarında tamlanana “-lı, -lık, -sız” eklerinden biri getirilerek yapılır:

dar koridor-lu (yapılar), taş yapı-lı (mahalle), iki yıl-lık (uğraş), üç asır-lık (devlet), beş para-sız (kimse)...

II. yol: Niteleme sıfatıyla kurulan bir sıfat tamlamasında isimle sıfatın yeri değiştirilip isme iyelik eki getirilerek yapılır:

III. yol: Belirtisiz isim tamlamasında tamlanan ekinin yerine “-lı / -li” ekinin getirilmesiyle yapılır:

Çiçek deseni: Belirtisiz isim tamlaması
Çiçek desenli gömlek

Asker kıyafeti: Belirtisiz isim tamlaması
asker kıyafetli insanlar

Ege ağızı: Ege ağızlı insanlar

SICAK BÖLGE

Kurallı birleşik sıfatların yanı sıra ayrı yazılan çeşitli söz grupları da sıfat grubu oluşturabilir. Bu tür sıfatlara “öbekleşmiş sıfat” denir.

- Buz gibi rüzgâr esti. (Edat grubu)
Sıfat öbeği
- Geniş ve yeşil vadiler vardı. (Bağlama grubu)
Sıfat öbeği
- Evimizin direği babam. (İsim tamlaması)
Sıfat öbeği
- Yerli tarz kıyafetler giyerdi. (Sıfat tamlaması)
Sıfat öbeği
- Bahan bekleyen kumrular gibi sen de beni bekle. (Sıfat - fiil grubu)
Sıfat öbeği

SIFATLARIN ÖZELLİKLERİ

Kimi zaman bir sıfat, birden fazla ismi niteleyebilir:

- Dolapta kırmızı şallar, gömlekler ve kravatlar gördüm.

Bu cümlede “kırmızı” sıfatı “şallar”, “gömlekler” ve “kravatlar” isimlerini nitelemiştir.

Bazen bir isim birden fazla sıfat tarafından nitelenebilir veya belirtilebilir:

- Öteki üç adam buraya gezmek için gelmemiş.

Bu cümlede “adam” ismi birden çok sıfat tarafından belirtilmiştir.

- Terbiyeli, efendi, temiz, çalışkan kişilere herkes güvenir.

Bu cümlede “kişi” ismi birden çok sıfat tarafından nitelenmiştir.

Bir isim hem belirtme hem niteleme sıfatı alabilir:

- Bu sarı araba çok ilginç.

Bu cümlede “araba” ismi hem belirtme hem niteleme sıfatı almıştır.

UNUTMA

Bir sıfatla onun nitelediği ve belirttiği bir isim arasına noktalama işareti konmaz. Konursa ilk kelime tek başına kalmış olur, dolayısıyla isimleşir.

- “Genç adama işlerinde yardımcı oldu.” cümlesindeki “genç” sözcüğü sıfattır.
- “Genç, adama işlerinde yardımcı oldu.” cümlesindeki “genç” sözcüğü ise adlaştırmış sıfattır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerde geçen ikilemelerden hangisi sıfat görevinde kullanılmıştır?

- Evin aşağısındaki ırmağın suyu gürül gürül akıyordu.
- Yağmura yakalanan çocukların hepsi tepeden tırnağa ıslanmıştı.
- Yıllar sonra karşılaşan iki arkadaş bahçede fısır fısır konuşuyordu.
- Yalnız kalmak isteyince bahçede kendi kendine zaman geçirirdi.
- Sevdiklerimizin kapısını demet demek çiçekle çalmak isteriz ama bunu pek yapmayız.

ÇÖZÜM

E seçeneğinde verilen cümledeki “çiçek” sözcüğü “demet demet” ikilemesi ile nitelenmiştir. Dolayısıyla bu cümledeki ikileme sıfat olarak kullanılmıştır. Diğer seçeneklerde kullanılan ikilemeler anlam bakımından fiilleri tamamlamıştır. Dolayısıyla bunlar sıfat değildir.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki dizelerin hangisinde bir sözcük birden çok niteleme sıfatı almıştır?

- Açmamıştı henüz sabaha vurgun bir kardelen
- Bir ritüel olur kendi kendisini sorgular zaman
- Şu yanık ve acılı gönlümü kül etti o kara gözler
- Kırlangıç yuvaları bakardı bize çok uzaklardan
- Yaşamanın en güzel noktasında durmuşuz

26. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 223 ve 225. sayfalardaki testleri çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
16

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru anlamı, soru sıfatıyla sağlanmıştır?

- A) Birkaç satır yazmadan düşünceler nasıl somutlaşır?
- B) Başka bir dilden alınan her sözcük içine siner mi?
- C) Uçmayı yeni öğrenmiş bir serçe gibi, hangi dilin semalarında süzülürsün?
- D) Dili kullanmasını biliyorsan neden öyküler yazmıyorsun?
- E) O yazarın şiirleriyle ilgili en sert eleştiriyi kim yazmış?

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, nitelediği sözcüğün yerini tutmaktadır?

- A) Bulutlar, göklerin sahrasında ilerleyen bir kervan gibi diziliyor.
- B) Caddelerden aşağı süzülenler, evlerin duvarını baştan başa yalıyor.
- C) Herkes; bu konuda biz bir şey yapamayız, der gibi susmuştu.
- D) Bulanık suların aktığı dere, bir yerde temiz suyun aktığı nehre karışıyor.
- E) Bir şimşek sesinin ardından aydınlanıyor gökyüzü.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “dan/-den (-tan/-ten)” ekini alan sözcük, niteleme sıfatı olarak kullanılmıştır?

- A) Bir yazarın en büyük dramı, ölümünden sonra geride bıraktığı konulardır.
- B) Fransızcadan çevirdiğim romanı kitapçıya bıraktım.
- C) İnsanları daha çok, candan davranışlar etkiler.
- D) Polis, çocuğun böyle konuşmasından çok memnun olmuştu.
- E) Hemşireler, hastaneye gelen kadınla yakından ilgilen-di.

4. Nuri o telgrafı almış, ne yapacağını kestiremeden yarım yamalak bir tebessümle bekçinin yüzüne bakıyordu.

Bu cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Özel ve cins isim vardır.
- B) Niteleme görevinde kullanılmış sözcük vardır.
- C) Birden fazla somut isme yer verilmiştir.
- D) “o” sözcüğü işaret sıfatı olarak kullanılmıştır.
- E) Soru sıfatı kullanılmıştır.

5. Çekim eki almış niteleme sıfatı adlaşır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük bu kurala örnek gösterilebilir?

- A) Kaba adamları, kendilerinden başka seven insan yoktur.
- B) Küçükler, yerlerini büyüklerle vermeyi öğrensinler.
- C) Onları böyle bir kararsızlık havası içinde tanıdım.
- D) Tepebaşı bahçesinde her gün görmeye alıştığımız turistler ortadan kayboldu.
- E) Ben Kültür Müdürlüğünde birçok kişi tanırdım.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sayı sıfatı yoktur?

- A) Hedefine ulaşması için kırk iki gün kalmış.
- B) Çalışmaya başladığı o gün elli beş lira kazanmıştı.
- C) Bölgemizde hava yılın on iki ayı güneşli ve sıcak olur.
- D) Hazin günlerin geride kaldığını bile unuttur gider birçok insan.
- E) Günlük beşer soru çözüp tartışmak bile paragrafta başarınızı korumanızı sağlar.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

S
A
R
M
A
L
I

7. Niteleme sıfatlarından bazılarını pekiştirmek için sıfatın ilk sesli harfine kadar olan kısmı “m, p, r, s” harflerinden yakışanı ile kapatılır ve bir ön ek olarak sözcüğün başına getirilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamaya uymayan bir pekiştirme sıfatı kullanılmıştır?

- A) Koca şehir dümdüz bir araziye yayılmıştı.
- B) Daha bir hafta önce sana sapasağlam bir çanta vermedik mi?
- C) Kaybolan özgürlüğü masmavi göklerde buluyoruz.
- D) Yazar düşüncelerini apaçık ifadelerle anlatmayı iyi biliyordu.
- E) Akşam olunca tertemiz evimizde yorgunluğumuzu atıyoruz.

8. Kar; koca çukurları doldurarak, iki gölü silerek, kayaları pamağa sararak bu derin koyağı baştan başa düzleştirmişti.

Bu cümlede aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Somut adı belirten sıfat
- B) Somut adı niteleyen sıfat
- C) Niteleme ve belirtme sıfatını birlikte almış ad
- D) Türemiş sıfat
- E) Basit yapılı sıfat

9. Otelde Buharalı iki çocuk yanımıza geldi. İçlerinden biri konuşmak heveslisi bir çocuktü. Geniş yüzlü, beyaz dişli, kısa burunluydu. Bize otelde kaç gün kalacağımızı sordu.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Soru sıfatı ve sayı sıfatı
- B) Kurallı birleşik sıfat
- C) Türemiş yapılı sıfat
- D) Soyut adı niteleyen sıfat
- E) Söz grubu şeklinde oluşmuş sıfat

10. “O” sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat görevinde kullanılmamıştır?

- A) Çocukluğumun geçtiği o kasabadan sık sık söz ederim.
- B) Anılara sarılarak o mesut günleri yeniden yaşamak beni mutlu ediyor.
- C) Sen o şarkıyı söylerken ben gözyaşları döküyordum.
- D) İçimizdeki taşkın sevdıyla söylendi o derin sözler.
- E) Bir akşam o, bize hiç duymadığımız bir şarkı söyledi.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru sıfatı yoktur?

- A) Gençliğinizde ne tür bir işte çalışmayı düşünürdünüz?
- B) Şair ünlü şiirini yazdığında kaç yaşındaymış?
- C) Sizin bu kitapları okumanızda kimler etkili oldu?
- D) Çalışırken nasıl bir müzik dinlemek istersiniz?
- E) Bu yıl, hangi şaire büyük ödöl vereceklermiş?

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde pekiştirilmiş niteleme sıfatları vardır?

- A) Ortalık ağırırken bir arkadaşımınla yorgun adımlarla kaktan çıktık.
- B) Bir aralık, subayın gidişinden sonra, Enver Paşa'nın çadırında bir hareketlenme oldu.
- C) Bütün çadırlarda, bir orkestra gibi, ahenkli sevinç dalları belirdi.
- D) Herkes, sınırsız yatağında derin bir uykuya dalmış; koskoca evde uyanık kimse kalmamıştı.
- E) Beyrut'un önündeki deniz, sonsuz bir su çölü idi.

27.
GÜN

SÖZCÜK TÜRLERİ

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

ZAMİR (ADIL)

Günlük yaşamda her zaman isim olan kelimeleri kullanmayız, onların yerine başka kelimeler kullanırız. Örneğin karşımızdaki kişiye her zaman ismiyle seslenmeyiz de “sen” veya “siz” deriz. İşte isimlerin yerine kullanılan bu tür kelimelere **zamir** denir.

- Atları Ahmet’e emanet etmiş.

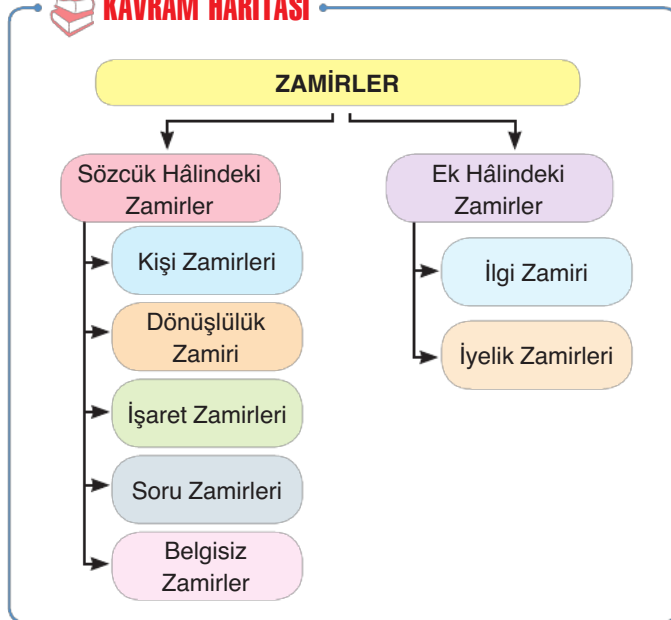
Bu cümledeki “at” ve “Ahmet” kelimeleri isimdir. Bu isimlerin yerine zamir kullandığımızda cümle şu şekilde olur:

Örnekler:

- Bunları Ahmet’e emanet etmiş.
- Atları ona emanet etmiş.
- Bunları ona emanet etmiş.

KAVRAM HARİTASI

A. SÖZCÜK HÂLİNDEKİ ZAMİRLER

1. Kişi Zamirleri

İnsan isimlerinin yerine kullanılan kelimelere **kişi zamiri** denir. Kişi zamirleri şunlardır:

Örnekler:

- Ben → 1. tekil kişi zamiri (konuşan)
- Sen → 2. tekil kişi zamiri (seslenilen)
- O → 3. tekil kişi zamiri (uzakta olan)
- Biz → 1. çoğul kişi zamiri
- Siz → 2. çoğul kişi zamiri
- Onlar → 3. çoğul kişi zamiri
- Siz beni hiç dinlemiyorsunuz.
- Bana onların adlarını söyler misiniz?
- Biz bu konuda ilk adımı senden bekliyoruz.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler kişi zamiridir.

Dönüşlülük Zamiri

Kişi zamirinin yerini tutan veya onu pekiştiren “kendi” sözü dönüşlülük zamiridir. Dönüşlülük zamiri eylemin, yapan kişiye döndüğünü gösterir.

- Gençler bu şiirleri kendileri yazmış.

Bu cümlede kullanılan “kendileri” kelimesi dönüşlü zamirdir. Bu zamir, eylemin yapan kişiye, yani gençlere, döndüğünü göstermektedir.

Örnekler:

- Sıcaklardan kurtulmak için kendimize bir yer bulmalıyız.
- Bazı insanlar her işlerini kendileri yapar.
- Kendinize bir iyilik yapın ve bu kitabı okuyun.

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler dönüşlülük zamirdir.

SICAK BÖLGE

“Kendi” dönüşlülük zamiri özneyle beraber özne öbeği oluşturursa özneyi kişi yönünden pekiştirmiş olur.

- Bu işi ancak sen kendin yapabilirsin.
- Olanları bana Ayşe kendisi anlattı.

2. İşaret Zamirleri

Varlıkların yerini işaret yoluyla belirten zamirlere **işaret (gösterme) zamiri** denir. İşaret (gösterme) zamiri olarak “Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar” kelimeleri kullanılır. Ayrıca “bura, şura, ora”, “öteki, beriki”, “öbürü”, “diğeri” kelimeleri de işaret (gösterme) zamiri olarak kullanılmaktadır.

Örnekler:

- Bu, şimdiye kadar hiç sorun çıkarmadı.
- Şunu nereden alıp geldiniz?
- Öteki, diğerlerinden daha besili görünüyor.
- Beriki, bizim yıllardır kullandığımız bir alettir.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler işaret zamiridir.

SICAK BÖLGE

Sıfat ve zarf olarak da kullanılan “böyle, öyle, şöyle” sözcükleri de bir adın yerine geçerek işaret zamiri görevi üstlenebilir:

- Böylesini görmedim.
- Öyleleri, bana yaramaz.
- İncirlerin şöylelerini seç.

SIKAK BÖLGE

- ➔ İşaret zamirleri bir cümlemin yerini de tutabilir.
 - Sanat toplum için mi, sanat için mi? Bunun cevabını vermek oldukça güçtür.
- Altı çizili sözcük, kendisinden önceki cümlemin yerini tutan işaret zamiridir.

3. Soru Zamirleri

Yerini tuttuğu varlığı soru yoluyla temsil eden zamirlere **soru zamiri** denir. Soru zamiri olarak "Kim, ne, kaç, hangisi, nereye" gibi kelimeler kullanılır.

- Çocukların sevdiği kitapları bu usta yazar mı yazdı?

Bu cümlede soru zamiri yoktur.

- Çocukların sevdiği kitapları kim yazdı?

Bu cümle soru cümlesidir. "usta yazar"ın yerini tutan ve soru yoluyla onu temsil eden "kim" kelimesi soru zamiridir.

- Çocukların okuyacağı kitapları nereye getireceksiniz?
- Yarışmalarda kimi destekleyeceksiniz?
- Meyvelerden hangisini daha çok seversiniz?
- Bu mektupları kime yazmıştınız?
- Çocuğun çizdiği resim neye benziyor?
- Bu filmde en çok, neyi beğendiniz?
- Emanet olarak bıraktığın kitaplar kimde duruyor?
- Yeni kitabınızı yazmak için nereye gideceksiniz?
- Yanından hiç ayırmadığın çantada ne var?

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler soru zamiridir.

4. Belirsizlik Zamirleri (Belgisiz Zamir)

Adın yerini belirsiz, kabataslak tutan zamirlere **belirsizlik (belgisiz) zamiri** denir. Belirsizlik zamiri olarak "bazısı, birkaç, birçoğu, azı, herkes, cümlesi, biri, birileri, başkası, hepsi, her biri, hiç kimse, hiçbir vb." kelimeleri kullanılır.

Belirsizlik zamirlerinin hangi ismin yerini tuttuğu apaçık belli olmaz.

Örnekler:

- Hepsi, aniden yerinden kalkıp oynamaya başladı.
- Birileri mutlu olacak diye kendimize acı çektiğimiz.
- Seyircilerin bazıları futbolcuları ısıkladı.
- Kimse bir roman okumaya yanaşmıyor, herkes TV seyreliyor.

Bu cümlelerdeki altı çizili kelimeler belirsizlik zamiridir.

UNUTMA

Cümlede "bu, şu, o" sözcükleri bir isimden önce gelip o ismi etkilerse işaret sıfatı, bir ismin yerine kullanılırsa işaret zamiri olur.

- Bu kalem her zaman yanımda taşıyorum. (işaret sıfatı)
- Bunu her zaman yanımda taşıyorum. (işaret zamiri)
- Şu kitabı herkese okuması için öneriyorum. (işaret sıfatı)
- Şunu herkese okuması için öneriyorum. (işaret zamiri)
- O, sizin çantanızdan düştü galiba. (işaret zamiri)
- O kart sizin çantanızdan düştü galiba. (işaret sıfatı)
- O adam, bizi kızdırdı. (işaret sıfatı)

Cümlede "o, onlar" sözcükleri insan için kullanılırsa şahıs zamiri, insan dışındaki varlık adlarının yerine kullanılırsa işaret zamiri olur.

- Onu buradaki herkes çok iyi tanır. (şahıs zamiri)
- Onu artık kullanamayacaksınız. (işaret zamiri)
- Onları maçı izlemeleri için stadyuma davet ettim. (şahıs zamiri)
- Onları en kısa zamanda raflara yerleştirin. (işaret zamiri)

Soru zamirleri bazen cümleye soru anlamı katmayabilir.

- Sizin neyi istediğinizi pek anlayamadım.
- cümlesinde "neyi" sözcüğü soru zamiridir ama cümleye soru anlamı katmamıştır.

Cümlede soru sözcükleri bir ismi etkilerse soru sıfatı, ismin yerine kullanılırsa soru zamiri olur.

- Hangi futbolcu her maç gol atmayı başardı? (Soru sıfatı)
- Hangisi her maç gol atmayı başardı? (Soru zamiri)

UYARI

Belirsizlik bildiren sözcükler ismi etkilerse belgisiz sıfat, çekim eki alırsa veya ismin yerine kullanılırsa belgisiz zamir olur.

- Birkaç öğrenci ödevini yapmadı. (Belgisiz sıfat)
- Birkaçı ödevini yapmadı. (Belgisiz zamir)

B. EK HÂLİNDE ZAMİRLER

1. İYELİK ZAMİRLERİ

İyelik ekleri, tamlanan eki veya iyelik zamirleridir.

Örnek:

• Köyüm güzeldir.	I. tekil iyelik zamiri
• Köyün nerededir?	II. tekil iyelik zamiri
• Köyü ücra bir yerdeymiş.	III. tekil iyelik zamiri
• Köyümüz büyüdü.	I. çoğul iyelik zamiri
• Köyünüz sıcakmış.	II. çoğul iyelik zamiri
• Köyleri barajın sularına gömülmüş.	III. çoğul iyelik zamiri

SICAK BÖLGE

İyelik zamirleri alan sözcük, isim tamlamasında tamlanan olur. Cümlede tamlayan yoksa tamlayanı düşmüş ad tamlaması vardır:

Yurt sevgisi bizde başkadır.

Tamlayan Tamlanan (Tamlanan iyelik zamiri almış)

Arkadaşınız doğru söylüyor.

Sizin arkadaşınız tamlayanı düşmüş ad tamlaması

“-ım / -im / -um / -üm” eki iyelik, fiilden isim yapım eki ve şahıs eki olarak kullanılabilir. Bu yüzden eklendiği sözcüğün köküne ve o sözcüğün cümledeki kullanımına dikkat edilmelidir.

- Seni gördükçe artıyor huzurum.
(İsmin üzerine gelmiş, benim huzurum şeklinde tamlama kuruyor, I. tekil şahıs iyelik zamiri)
- Her fırsatta soru soruyorum.
(Fiile gelmiş, ben soruyorum şeklinde eylemin kimin tarafından yapıldığını bildiren I. tekil şahıs eki)
- Hızlı bir şekilde yapım işleri tamamlandı.
(Fiile gelmiş, fiili isim yapan yapım eki)
- İyelik ekleri, isimlerin üzerine gelir; kişi ekleri ise fiillerin üzerine gelmez.
- Benim işlerimi siz yaptınız.
tamlayan eki iyelik zamiri şahıs eki
- Davranışı çok doğrudur.
iyelik zamiri
- Bizim köye gidiyoruz.
tamlayan eki şahıs eki

2. İLGI ZAMİRİ (-ki)

İsim tamlamasında tamlananın yerini tutan “-ki” ekine ilgi zamiri denir. Bu yüzden “-ki”nin ilgi zamiri olması için tamlayan ekinden (ben ve biz sözcüklerinde “-im”, diğer sözcüklerde “-ın / -in / -un / -ün” sonra gelmesi gerekir.

Senin konuşman iyiydi ama arkadaşının için aynı şeyi söylemeyeceğim. (arkadaşının konuşması)

Sizinki bizimkinden daha gayretli. (sizin öğrenciniz, bizim öğrencimiz.)

SICAK BÖLGE

Ek hâlindeki zamirler, özellikle sorulmadığı sürece zamir olarak değerlendirilmez.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yay ayraç içinde verilen zamir örneği yoktur?

- Birileri sanat dünyasındaki gelişmeleri yakından izliyor. (Belgisiz zamir)
- İşe başlarken kendine güven duymayan kişiler asla başarılı olamaz. (Dönüşlülük zamiri)
- Uzun yolculuklar sırasında en çok kimi özlersiniz? (Soru zamiri)
- Günler geçiyor ama içimdeki kara bulutlar beni boğmaya devam ediyordu. (İlgi zamiri)
- Bana sorarsan şunları al da hemen yola çıkalım. (İşaret zamiri)

ÇÖZÜM

A, B, C ve E’de parantez içinde verilen zamir türlerinin örneği vardır. Ancak D’de ilgi zamiri (-ki) yoktur.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Nereye gidecek, nereye götürecekt bizi sonunda

Yoksa bir oyun tadı mı buluyor bunda

Oyundan atılmaktan korkmayan bir oyuncu gibi

Boş vermiş de sanki kendi oyununun kurallarına

Üstelik son bölümde, perdenin kapanmasına

Azıcık vakit kalmış

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisinin örneği yoktur?

- Soru zamiri
- İşaret zamiri
- Dönüşlülük zamiri
- Kişî zamiri
- Belgisiz zamir

27. GÜN BİTTİ.

Şimdi, BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası kitabından 231 ve 233. sayfalardaki testleri çözelim.

1. Aşağıdaki dizelerde geçen altı çizili sözcüklerden hangisi zamir (adıl) değildir?

- A) Sen sıcak gülüşlerde yaşadın
Avuçlarında hep bahar yağmuru
- B) Bir sen güzeldin benim için
Bir de yüzünde açan karanfil
- C) Çocuk türkülerimin içinden çıkıp gelsen
Bana kederlerin en güzelini getirsen
- D) Bir ay doğuyordur Elmadağı'ndan
Rengiyle ışığıyla bizim olan ay
- E) Her ağacın arkasından ve her köşeden
Sen çıksan karşıma

2. Yalnız sana yazıyorum bu şiiri
I
İstersen bir şarkı gibi herkese oku
II
Her yıl yeniden yazacağım onu
III
Soğuklar başlayınca havalanıp
Millerce yol katettikten sonra
IV
Kendine gelen bir kuşun sevinciyle.
V

Bu dizelerdeki numaralanmış sözcüklerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. sözcük, kişi zamiridir.
- B) II. sözcük, belgisiz zamirdir.
- C) III. sözcük, işaret zamiridir.
- D) IV. sözcük, ilgi zamiridir.
- E) V. sözcük, dönüşlülük zamiridir.

3. İsim tamlamalarında tamlanan adın yerini tutan ek hâlindeki zamire ilgi zamiri denir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamanın örneği vardır?

- A) Benim kütüphanemde romanlar var, seninkinde neler bulabilirim?
- B) Beyaz çiçek açan ve açık yeşil yapraklı olan ağaçlardaki dallar dikenlidir.
- C) Evdeki eski eşyaları yazlığa götürdü.
- D) Biliyoruz ki Türkiye bir mimarlıklar ülkesidir.
- E) Bu anılar yaşadıklarına ve dinlediklerime dayanır.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde belgisiz zamir vardır?

- A) Çoğu insanın, torunlarına anlatacak iki çift öyküsü olmuyor.
- B) İnsan, yerine getiremeyeceği sözü vermemeli, söz veriyse onu tutmalıdır.
- C) Anneler, hiçbir zaman evlâtlarının kötülüğünü istemezler.
- D) İnsan, tanımadığı kimseler ile fazla samimi olmamalıdır.
- E) Kıskançlık ve hırs, sonunda kişinin kendisine geri döner.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “bu” sözcüğü işaret adılı olarak kullanılmıştır?

- A) Ben bu filmi her defasında aynı heyecanla izlerim.
- B) Takımın bu maçını arkadaşlarımla izlemiştik.
- C) Bu, herkesin övgüyle söz ettiği güzel bir aşk şiiridir.
- D) Sanırım bu gece, kar yağışı daha yoğun olacak.
- E) Ünlü ozanlar, bazı şiirlerini bu dergide yayımlamışlardı.

6. – Benim, dedi, babam bahçıvan ırgatı olmasaydı, ben de sizler gibi adam olurdum, okurdum, okumak bilsem okurdum da uyumazdım. Yüzünü sola doğru kaldırdım. Gözleri ıslaktı. Elimi bıraktı. Nar ağacının altına doğru yürüdü.

Bu parçada kaç tane kişi adılı kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru anlamı bir adıl ile sağlanmıştır?

- A) Sandala sabahtan beri ne taşıyorsun Tayfa Mehmet?
- B) Balık avlama mevsimi ne zaman başlıyor buralarda?
- C) Deniz hangi günlerde bu hırçınlıktan vazgeçiyor?
- D) O büyük şehre nasıl gidileceğini biliyor musun?
- E) Deniz mavisinin verdiği huzuru hangi renk verebilir?

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde belgisiz zamir kullanılmıştır?

- A) Bu adamın en küçük menfaati için herkesi rahatsız eden telaşına katlandım.
- B) On birinci bölük, siperinde bütün muharebe gününü telaşsız geçirdi.
- C) Yorgunluk nedir bilmeyen kumandan daima siperleri dolaşıyordu.
- D) Bizim nöbetçiler, bir İngiliz askeri görmüş.
- E) Tarih gizli kahramanların isimlerini yazmaz.

9. Kimi zamirler, özneyi pekiştirerek belirtir ve onlarla birlikte de kullanılabilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir zamir vardır?

- A) Hayatındaki önemli kararları ailesi ile alır.
- B) Birçok konuda sana sonuna kadar güvenirim.
- C) Bence takım bu yıl daha güzel futbol oynuyor.
- D) Evin süsleme işlerini ben kendim yaptım.
- E) Erhan, bir akşam iş çıkışı bize uğrayacakmış.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir sözcük, ilgi zaiminden (ilgi adılından) sonra yönelme durumu eki almıştır?

- A) İçeridekilerden yalnız biri ile tanıştım.
- B) Sizdeki galiba yurt dışından getirilmiş.
- C) Tabaktakinden ben de biraz almak istiyorum.
- D) Eskileri okudum ama bugünün gazetelerine daha bakmadım.
- E) Benim araba doldu, çocuklardan bazıları seninkine binebilir mi?

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru zamiri vardır?

- A) Buralarda eskiden küçük bir bakkal var mıydı?
- B) Yolcu otobüsleri genellikle nerede mola verir?
- C) Çalışırken müzik dinlemeyi sever misiniz?
- D) Gemi ile yolculuğa ilk defa mı çıkıyorsunuz?
- E) Sabah okula geldiğinizde kapılar açık mıydı?

12. Hiç kimse adalara gitmek istemiyordu. Herkes, bu fırtınalı günleri sıcacık evinde, sobasının başında geçirmeyi düşünüyordu. Çoğunun çalışmaya çok ama çok ihtiyacı vardı. Hepsi de bunun farkındaydı. Ama işte tembellik burada bir yaşam biçimine dönüşmüştü.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangisi farklı türde bir adıldır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

7. A 8. A 9. D 10. E 11. B 12. E

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZCÜK TÜRLERİ

28.
GÜN

ZARFLAR (BELİRTEÇLER)

Eylemlerin, eylemsilerin, sıfatların ve görevce kendine benzeyen sözcüklerin anlamını niteleyen, pekiştiren veya sınırlayan sözcüklere **zarf** denir.

UNUTMA

Zarflar, farklı türlerden sözcükleri etkileyebilir.

* Sıfatların anlamını etkiler:

- O, her şeye iyi tarafından yaklaşan çok değerli bir insandı. Bu cümlede zarf olan “çok” sözcüğü, sıfat olan “değerli” sözcüğünü etkilemiştir, onu derecelendirmiştir.

* Fiillerin anlamını etkiler:

- Bazı kişiler yeniliklere olumlu bakıyor. Bu cümlede “olumlu” sözcüğü zarftır ve “bakıyor” fiilini etkilemiştir, onu nitelemiştir.

* Diğer zarfların anlamını etkiler:

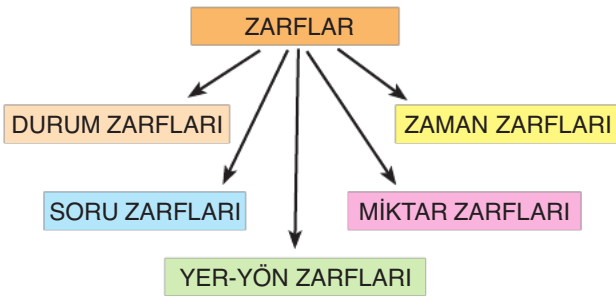
- Spor yazarları ilk maçına çıkan genç oyuncuyu çok iyi buldu. Bu cümlede “çok” zarfı, “iyi” zarfını yani başka bir zarfı etkilemiştir, onu derecelendirmiştir.

* Fiilimsilerin anlamını etkiler:

- Eleştirmenlerin, gençlerin şiirlerini olumlu bulduğunu biliyorum. Bu cümlede zarf olan “olumlu” sözcüğü, “bulduğu” fiilimsisini etkilemiştir, onu derecelendirmiştir.

KAVRAM HARİTASI

1. Durum (Hâl) Zarfları

Fiillerin veya fiilimsilerin anlamını durum yönünden pekiştirip sınırlayan, kısaca eylemin nasıl yapıldığını anlatan sözcüklere **durum zarfı** denir. Fiile ve fiilimsiye sorulan “**Nasıl?**” sorusuna aldığımız cevap durum zarfıdır.

- Yere serilen halı sık dokunmuş.

Bu cümledeki “sık” sözcüğü “dokunmuş” fiilinin anlamını durum yönünden pekiştirmiştir. Fiile sorulan “nasıl?” sorusuna cevap olan “sık” sözcüğü durum zarfıdır.

Örnekler:

- Takımın savunması, rakip karşısında ağır kaldı.
- Yeni elbisen üzerinde sık duruyor.
- Gözlerin sadece bize anamlı bakıyor.
- Gençler bu olay sırasında bilinçsiz hareket etti.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler durum zarfıdır.

SICAK BÖLGE

Niteleme-nasıllık bildiren bir sözcük ismi etkilerse (isimden önce gelirse) sıfat, fiili etkilerse (fiilden önce gelirse) zarf olur.

- Bu elbise çocuğa geniş geldi.

Bu cümlede “geniş” sözcüğü fiilden önce geldiği yani fiili etkilediği için zarftır.

- Sizinle geniş bir zamanda şiir üzerine konuşabiliriz.

Bu cümlede “geniş” sözcüğü isimden önce geldiği yani ismi etkilediği için sıfattır.

- İnsan dostlarını zor günde yanında görmek ister. (Niteleme sıfatı)
- İnsan yaşlanınca iş yapmak zor geliyor. (Durum zarfı)

⚡ SIKAK BÖLGE

Durum zarfları fiil ve fiilimsinin yapılaş biçimine açıklık getirirken cümleye kattığı anlamlara göre çeşitli adlarla anılır:

a. Niteleme Zarfları

Fiil ve fiilimsiyi niteleyen zarflardır:

- Büyük bir heyecanla sınav salonuna girmiştim.
- Son dönemde gayretli çalışarak bizleri mutlu ettin.
- Herkese gülmeye cevap veriyor, etrafındakileri olumlu etkiliyordu.

b. Dilek Zarfları

Eylemin yapılması veya yapılmaması isteğini bildiren “inşallah, keşke, bari” gibi zarflardır:

- Keşke geçen senelerde daha düzenli çalışsaydım.

c. Kesinlik Zarfları

Cümleye kesinlik anlamı katan “asla, mutlaka, elbet, elbette, şüphesiz, hiç” gibi sözcüklerdir:

- Sizleri asla yalnız bırakmayacağız.

d. Olasılık Zarfları:

Cümleye ihtimal anlamı katan “galiba, belki, herhâlde” gibi sözcüklerdir.

- Ali belki bu konferansa katılır.

e. Yaklaşıklık Zarfları

Fiillere “aşağı yukarı, tam olmayan” anlamı katan zarflardır:

- Babam evden çıkalı şöyle böyle iki saat olmuştu.

f. Üleştirme Zarfları

Fiillerin kaçar kaçar yapıldığını belirten zarflardır:

- Çocuklar ikişer ikişer yukarı çıktı.
- Bu konuları teker teker ele alacağız.

g. Yineleme Zarfları

Fiilin daha önce gerçekleştiğini, tekrarlandığını belirten “yine, gene, tekrar” gibi sözcüklerdir.

- Bu konuyu yine ele alacağız.

h. Sebep zarfları:

- Ona kızdığından böyle davranıyordu.
- Elleri soğuktan çatlamıştı.

NOT: Sebep zarfını bulmak için “niçin? - niye?” soruları sorulur.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki dizelerin hangisinde “küçük” kelimesi ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- İnsan kimi zaman küçük şeyler ile de mutlu olabilir.
- Orhan, küçük yaşta ailesinden ayrılıp bu kente gelmiş.
- Amcanın küçük oğlu arkadaşları ile sokakta oynuyor.
- Bizde küçük küçük kâğıtlardan her ulusun bayrağı vardır.
- Büyük hedeflere ulaşmak istiyorsanız lütfen küçük düşünmeyin.

ÇÖZÜM

A, B, C ve D seçeneklerinde “küçük” sözcüğü isme sorulan “nasıl” sorusuna cevap verdiği için sıfattır. E seçeneğinde ise fiile sorulan “nasıl” sorusuna cevap verdiği için durum zarfıdır.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde durum zarfı kullanılmıştır?

- Kapıyı yavaşça açtık ve içeri girdik.
- Sıfatları bildiği için zarfları kolay öğrendi.
- Garsondan bir bardak soğuk su istedi.
- Yeni tanışmalarına rağmen çocuklar iyi anlaştı.
- Millî takım, son maçını zorlanmadan kazandı.

2. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları

Fiillerin fiilimsilerin, sıfatların veya zarfların anlamını miktar yönünden tamamlayan veya sınırlandıran sözcüklere **miktar (ölçü) zarfı** denir. Miktar zarfını bulmak için fiile “**Ne kadar?**” sorusu sorulur.

- Son zamanlarda arkadaşlarını epey yordu.

Bu cümlede “yordu” fiiline “Ne kadar?” sorusunu sorduğumuzda “epey” cevabını alıyoruz. Dolayısıyla bu sözcük miktar zarfıdır.

Örnekler:

- Yemeğin tuzu az olmuş.
- Gençler bilgisayarın başında fazla kalıyor.
- Biraz bekleyip oradan ayrıldı.
- Yemek bize çok geldi.

UNUTMA

Miktar zarfları, sıfatların adlaşmış sıfatların ve kendi türünden sözcüklerin anlamını pekiştirerek derecelendirme yapar.

a) Üstünlük Zarfı

- İşçiler artık daha zor koşullarda çalışıyormuş.

Bu cümlede “daha” sözcüğü üstünlük bildiren miktar zarfıdır ve “zor” sıfatının derecesini bildirmektedir.

SICAK BÖLGE

“Daha” sözcüğü “henüz” anlamında kullanılırsa zaman zarfı olur:

- Daha İstanbul’a varamadık. (Zaman Zarfı)
- Daha hızlı gidebiliriz. (Üstünlük Zarfı)

b) En Üstünlük Zarfı

- Öyküyü en hızlı okuyan Aylin’di.
- Tatil yapmak için çevredeki en doğal köye gitmişler.

c) Aşırılık Zarfı

- Çok çabuk öğrendik konuyu.
- Oldukça güzel bir üslubunuz var.
- Gayet olgun bir insandı.

SICAK BÖLGE

“Gibi ve kadar” edatları, zarf türünden sözcükler değildirler ama oluşturdıkları edat öbekleri eşitlik derecesi zarfı görevi üstlenebilir:

- Onun kadar iyi olduğunuzu biliyorum.
- Pamuk gibi yumuşak elleri vardı.

3. Zaman Zarfları

Fiillerin veya fiilimsilerin anlamını zaman yönünden etkileyen sözcüklere **zaman zarfı** denir. Zaman zarfını bulmak için fiillere “**Ne zaman?**” sorusu sorulur.

- Şimdi kendime okuyacak bir roman seçiyorum.

Bu cümledeki “seçiyorum” fiiline sorulan “Ne zaman?” sorusunun cevabı olan “şimdi” sözcüğü zaman zarfıdır. Bu sözcük cümledeki eylemin zamanını bildirdiği için zaman zarfıdır.

Örnekler:

- Akşamları bir süre yıldızları seyredirim.
- Yarın hayatındaki en güzel dakikaları yaşayacak.
- Çocuklarla hemen yola koyulacağız.
- Önce güzelce dinlenin, gerisini biz düşünürüz.

SICAK BÖLGE

➔ Bazı cümlelerde isimler yüklem olur. Bu tür cümlelerde yüklem isim bile olsa onun anlamını zaman, olasılık, kesinlik yönünden tamamlayan sözcük zarftır.

- Eskiden ailemiz çok kalabalıktı.

Bu cümlede fiil yoktur ama “eskiden” sözcüğü “kalabalıktı” yüklemine anlamını zaman yönünden tamamladığı için zaman zarfıdır.

- Önceleri bu ilçede bir otogar bile yokmuş.
- Eminim bu adam zengindir.

➔ Zaman bildiren sözcükler cümlede “ne - neyi - neye - neyden” gibi sorulara cevap verirse zarf değil isimdir.

- Akşam, bizim için hüznün diğer adıdır. (İsim)
- Akşam, sana uğrarım. (Zarf)
- Dünü unutan bugünü yaşayamaz. (İsim)
- Dünün değerleri bugüne ışık tutamaz. (İsim)
- Sizin maçınız dündü. (İsim)
- Dün seni aradım. (Zarf)

4. Yer - Yön Zarfları

Fiillerin yerini ve yönünü belirten sözcüklere “yer-yön zarfı” denir. Dilimizde yer-yön zarfı olarak kullanılan başlıca sözcükler şunlardır: “İçeri, dışarı, aşağı, yukarı, ileri, geri, öte, beri ...”

Örnekler:

- Siz uyumak için yukarı çıkarken biz aşağı iniyorduk.
- Ay tutulmasını izlemek isteyenler yukarı çıkıyor.
- Yolu açmak için araçlar geri çekilsin.
- Konuştuğlarımızı duymak için beri gel.
- Hemen içeri girin, yoksa fena ıslanacaksınız.

SICAK BÖLGE

➔ Yer-yön zarfı olan sözcükler, çekim eki alırsa zarf olmaktan çıkar ve isimleşir.

- Ali, az önce yukarı çıktı. (“yukarı” sözcüğü yer-yön zarfıdır.)
- Hep berabere içeriye girelim. (“içeriye” sözcüğü hâl eki aldığından zarf değil isimdir.)

➔ Yer-yön zarfı olan sözcükler bir ismi etkiledikleri zaman sıfat olur.

- Kuşlarına yem vermek için yukarı çıkıyor.
- Bize katılmak istersen hemen aşağı gel.

Bu cümlelerde “yukarı” ve “aşağı” sözcükleri zarf görevindedir.

- Dayımlar aşağı mahallede oturuyor.
- Çantasını ve telefonunu yukarı katta unuttu.

Bu cümlelerdeki “yukarı” ve “aşağı” sözcükleri sıfat görevindedir.

➔ Yer-yön bildiren sözcükler isim tamlamasının tamlayanı veya tamlananı olursa ya da özne, nesne, dolaylı tümleç, yüklem görevinde kullanılırsa isim olur.

- Dışarı kötülüklerle dolu. (Özne - İsim)
- İçeri ayakkabıları ayırıydı. (Tamlayan - İsim)
- İçerinin havası bozuldu. (Tamlayan - İsim)
- Evin dışarısına çıkma. (Tamlanan - İsim)
- İçeriye temizle. (Nesne - İsim)
- Bizim tarlamız yukarısıydı. (Yüklem - İsim)

5. Soru Zarfları

Eylemlerin anlamını soru yoluyla daraltan ya da kuvvetlendiren sözcüklere **soru zarfı** denir. Aslında soru zarfları, diğer zarfları bulmak için sorduğumuz soruların cümlede yer almış biçimleridir.

Örnekler:

- Tatile çıkan gençler eve ne zaman dönecek?
- Bu kadar kitabı masanın üstüne niçin yığdınız?
- Bana öyle dik dik ne bakıp duruyorsun?
- Okuduğunuz son kitabı nasıl buldunuz?
- Yiyecekleri ne kadar yıkamalıyız?
- İşler neden karmakarışık bir hâl aldı?

UNUTMA

Bir cümlede soru sözcüklerinin bulunması cümleye soru anlamı sağladığını göstermez. Cevap verme gereği hissedilen cümlelerde soru anlamı vardır, diğer cümlelerde ise soru anlamı yoktur.

- Konukların ne zaman geleceğini unutmuşum.
- Bu cümlede soru zarfı olarak kullanılan “ne zaman” sözü vardır ama bu cümlede soru anlamı yoktur.
- Ali’nin bu kitabı niçin okuduğunu biliyor musun?

Bu cümlede soru zarfı olarak “niçin” sözcüğü kullanılmıştır ama bu cümleye soru anlamı soru zarfı ile değil, soru eki ile katılmıştır. Dolayısıyla bu cümlede soru anlamı soru zarfı ile sağlanmamıştır.

SICAK BÖLGE

Kimi soru sözcükleri farklı cümlelerde zamir, sıfat ve zarf olarak kullanılabilir.

Örnekler:

- Akşamki yemekte ne var? (Soru zamiri)
- Bu ayrılık ne gün bitecek? (Soru sıfatı)
- Gençler ne gülüp duruyor? (Soru zarfı)

“Ne” sözcüğü “niçin” anlamında kullanıldığında zarf olur.

SICAK BÖLGE

➔ Cümlede sebep (neden) bildiren sözcükler de zarf görevinde kullanılabilir. Bu sözcüklere **sebep zarfı** da denir.

Örnekler:

- Bahçedeki ağaçlar susuzluktan kurumuş.
- Kapalı yerde havasızlıktan bunalmış.
- Gece boyunca sokaktaki gürültüden uyuyamamış.

Bu cümlede fiile sorulan “Neden?” “Niçin” sorusuna cevap veren “susuzluktan”, “havasızlıktan”, “gürültüden” sözcükleri sebep bildiren bir zarftır.

➔ Zarflar da sıfatlar gibi “m, p, r, s” yöntemiyle veya ikileme yoluyla pekiştirilebilir:

- Sınıf tertemiz olunca derse başladık. (Durum zarfı)
- Olaylar güpegündüz gerçekleşmiş. (Zaman zarfı)
- Merdivenleri yavaş yavaş çıkmıştı. (Durum zarfı)

➔ “-e doğru”, “-e karşı” gibi edat öbekleri zarf görevinde kullanılır:

- Sabaha doğru Muş’a vardık. (Zaman zarfı)
- Sahile karşı oturmuştuk. (Yer-yön zarfı)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- Babam; konuşmayı az, dinlemeyi çok severdi.
- Şair, bu şiirinde “akşam” kavramı üzerinde durmuş.
- Sokakta oyun oynayan çocuklar, içeri girdi.
- Bu kadar işin içinde böyle güzel yemekleri nasıl yaptın?
- Şiir antolojisi kitabındaki en güzel şiir, bence bu şiirdi.

Numaralanmış cümlelerde aşağıdaki zarflardan hangisinin örneği yoktur?

- Üstünlük zarfı
- Zaman zarfı
- Miktar zarfı
- Soru zarfı
- Yer-yön zarfı

ÇÖZÜM

I. de, “az ve çok” miktar zarfı, III. de “içeri” yer-yön zarfı, IV. de, “nasıl” soru zarfı, V. de “en” üstünlük zarfıdır. II. de “akşam” sözcüğü isimdir.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zarf görevinde bir sözcük kullanılmamıştır?

- Günlük güneşlikken birden yağmur başladı.
- Bu konuda o, bize mutlaka yardım etmeli.
- Onlar, şimdi Ankara'ya girmek üzeredirler.
- Televizyonda çıkan haberlere kimse inanmadı.
- Arkadaşlarla sahildeki kafede biraz sohbet ettik.

28. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 235 ve 237. sayfalardaki testleri çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
18

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru anlamı bir zarfla sağlanmıştır?

- A) Meraklı okurlar, acaba sorularına nasıl bir cevap bekler?
- B) O kıymetli eşyaları bu kadar ucuza nasıl alabiliyorsunuz?
- C) İnsanları mutlu eden bu olaylar olup biterken sizler neredeydiniz?
- D) Otelde bir gece konaklamak için kaç lira veriyorsunuz?
- E) Daha çocuk yaşta roman yazmayı sana kim düşündürdü?

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde cümlenin anlamını “azlık-çokluk” bakımından tamamlayan bir sözcük vardır?

- A) Son derste, herkes sınavdayken, biz arkadaşlarla koşuşa gittik.
- B) Romantik yazılar yazmak için göl kıyılarındaki otellere gider.
- C) Bu genç şair, birkaç şiir kitabı çıkarmış ama pek ilgi görmemiş.
- D) Ben genellikle yazılarımı evimde, kitapla dolu odamda yazarım.
- E) Öğleden sonra mahalleden tanıdığım kişiler ziyaretime geldi.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “-dan/-den (-tan,-ten)” eki alan kelime ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Sokaktaki gürültüden başımız şişti.
- B) Kapalı yerdeki işçiler sıcaktan bunalmış.
- C) Sisten karşıdaki koca dağlar bile görünmüyor.
- D) Öğle arasında yediği yemekleri evden getirir.
- E) Ayşe'nin gözleri, bu defa da sevinçten yaşardı.

4. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerden hangisi türü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Bizim arkadaşlar çaktırmadan gülmeye başladı.
- B) Sabaha karşı teftişe çıkan müdür, mahallelerde hiçbir bekçiyi bulamadı.
- C) Anadolu'da dolaştıktan sonra kışın İstanbul'a dönüyoruz.
- D) Derdini dile getirmek isteyen biraz ileri çıksın.
- E) Babam, pazartesileri eve hep yorgun argın gelirdi.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili söz, eylemin nasıl gerçekleştiğini bildirmektedir?

- A) Gün boyunca yan sokaklara daldım çıktım.
- B) Kocaman adamların oyuncaklarla oynamasını hemen herkes ayıplar.
- C) Yaşayamadığım çocukluğumun özlemi hâlâ içimde kıpırdaşır.
- D) Tuna Nehri kıyısındaki o kente bir başıma gitmişim.
- E) Lunapark, yaz geceleri gece yarısından sonra da çalışır.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde azlık-çokluk zarfı kullanılmıştır?

- A) Şimdi bir başına düşse kalka otele doğru iniyor.
- B) Dışarıdaki soğuğa dayanamayanlar içeri girip biraz ısınıyor, sonra görev yerine dönüyordu.
- C) Sonunda bir gece, canına tak etmiş korkaklar gibi kapiya atıldı.
- D) Derken bir hafta kalacağımız otel göründü.
- E) Kadın, bir mumun aleviyle aydınlanan karanlık mutfığa doğru yürüdü.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

7. (I) Armağanları kurayla dağıtıyoruz. (II) Herkes aldığı armağanı havaya kaldırıp, gülerek gösteriyor. (III) Bozuk paraların olduğu kutuyu çalışma odama getiriyorum. (IV) Kutudaki paralar herkese eşitçe dağıtılıyor. (V) Para dağıtma işini bu yıl daha da severek yapıyorum.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde zarf görevinde kullanılmış bir sözcük yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. "O, sessiz geldi; sessiz gitti." cümlesindeki "sessiz" sözcüğü, görevi yönünden aşağıdaki cümlelerin hangisindeki "güzel" sözcüğü ile özdeş değildir?

- A) Bu güzel şiirlerin okuyucuya ulaşmasını dört gözle bekliyorum.
B) Güzel ve etkili konuşarak salondaki herkesi etkilemişti.
C) Özellikle komik olayları anlattığı öykülerinde dili güzel kullanıyor.
D) Nedense o küçük ev hepimize çok güzel göründü.
E) Titiz birisidir, her işini özenerek ve güzel yapar.

9. Aşağıdaki dizelerin hangisinde soru anlamını sağlayan sözcük türce farklıdır?

- A) Söyle, ben nasıl gülebilirim şimdi sensiz
B) Ne zaman tutacağız kayıp giden akşamları
C) Söyle nerede boy attı yalnızlık çiçekleri
D) Gözlerime neden bir tuhaf bakıyorsun annem
E) Niçin beni böyle böyle boğuyor hüzün

10. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerden hangisi yer-yön zarfıdır?

- A) Onun başarılı şiirlerini insanlar gelecekte okuyacak.
B) Göçmen leylekler, şu an üstümüzden topluca geçiyor.
C) Biraz öte gidersen buradan hepimiz rahatça geçebiliriz.
D) Sizler çok geride kaldınız, lütfen biraz daha yaklaşır mısınız?
E) Ödevlerinizi bitirince aşağıya inin, sizlere güzel haberlerim var.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde durum zarfı kullanılmamıştır?

- A) Yarışı önde götüren sporcu son virajı çok keskin döndü.
B) Genç sanatçının söylediği şarkının sözlerini bazıları anlayamadı.
C) Öğrenciler için getirilen dolaplardan biri yamuk duruyor.
D) Kimi çocuklar, derste oldukça çekingen davranıyor.
E) İzlediğim aşk filmleri, beni derinden etkiliyor.

12. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerden hangisi türü bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Takımımız güçlü olduğundan her rakip hafif geliyor.
B) Yollar sorunsuz olunca sürücüler çok rahat ediyor.
C) Şiirde ustalaşan birçok şair, şiirlerini uzun aralıklarla yazar.
D) Yaşı geçmiş olanlar, bisiklet sürmeyi pek beceremiyor.
E) Evde bekleyenler olduğu için arkadaşı ile azıcık görülebilmiş.

29.
GÜN

SÖZCÜK TÜRLERİ

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

TAMLAMALAR

“Kapının kolu, senin arkadaşın, yeni komşu, akıllı çocuk” gibi söz öbekleri birer tamlamadır. Tamlama, en az iki sözcüğün belli kurallarla oluşturdukları söz öbekleridir. Bir adın başka bir ad, zamir veya sıfatla birlikte oluşturduğu kelime grubuna **tamlama** denir.

Bu söz öbekleri, oluşturulma kurallarına göre türlere ayrılır. Şimdi bunları inceleyelim.

A) İSİM TAMLAMALARI (AD TAKIMLARI)

İki veya daha çok isim soylu kelime ile kurulmuş tamlamalara **isim tamlaması** denir.

İsim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan olmak üzere iki unsur vardır:

- Belediye işçilerinin sorunları
Tamlayan Tamlanan
- çiçek kokusu
Tamlayan Tamlanan
- bizim yol arkadaşımız
Tamlayan Tamlanan
- şairin sesi
Tamlayan Tamlanan
- Belediye başkanının makam aracı
Tamlayan Tamlanan

İsim tamlamalarını oluşturan isimler belirli eklerle bir söz öbeği meydana getirir.

Örneğin; anne ve süt sözcüklerinden bir söz öbeği oluşturmak için ek kullanılmalıdır. “Anne süt” desek anlamsız bir söz olur. Ama “anne süt+ü” dediğimizde söz anlamlı hâle gelir. “Arabanın önü, gece bekçisi, koşu yolu, deniz feneri, kitabın adı” gibi tamlamalar aldıkları eklerle ve bu eklerle oluşturulma biçimlerine göre kendi içinde türlere ayrılır:

1. BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI

Tamlayanı “-in” takısı, tamlananı iyelik eki alan tamlamaya **belirtili isim tamlaması** denir.

Belirtili isim tamlamalarında hem tamlayan hem de tamlanan ek alır. Tamlayanın aldığı eke **tamlayan (ilgi durum) eki**, tamlananın aldığı eke ise **tamlanan (iyelik) eki** denir.

Tamlayan eki	Tamlanan eki
-in / -in	-ı / -i
-nın / -nin	-sı / -si

- Ayla’nın defteri, her zaman temiz ve düzenlidir.

Bu cümledeki “Ayla’nın defteri” tamlamasında “Ayla’nın” sözcüğü tamlayan, “defteri” sözcüğü ise tamlananıdır.

Örnekler:

- Sorunun cevabı çok kolaymış.
- Pencerenin perdesi yenilenmiş.
- Saatin pili bitmiş sanırım.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözler belirtili isim tamlamasıdır.

2. BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI

Tamlayanı tamlayan ekini almamış olan, tamlananı üçüncü kişi iyelik eki (-ı / -i, -sı / -si, -su / -sü) alan ad tamlamasına **belirtisiz isim tamlaması** denir.

- Belediye başkanı bugün okulumuza gelecek.

Bu cümledeki “belediye başkanı” söz grubu belirtisiz isim tamlamasıdır. Tamlayan “belediye” sözcüğü yalındır, tamlanan “başkanı” sözcüğü “-ı” iyelik ekini almıştır.

Aşağıdaki örneklerde altı çizili sözler belirtisiz isim tamlamasıdır.

- Sabahları kahvaltıda çilek reçeli olmalı.
- Dinlenmek için bir ağaç gölgesi bulmalıyız.
- Bahçe kapısı açık kalmış, içeri kediler dolmuş.
- Kafanızı toplamak için bir halk türküsü dinlemelisiniz.

3. ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMASI

En az üç isim veya zamirin bir araya gelerek kurduğu tamlayanı, tamlananı veya her iki unsuru da bir isim tamlaması olan tamlamalarla.

a) Tamlayanı isim tamlaması olabilir:

- Roman türünün çeşitleri
Tamlayan Tamlanan
- Konya Ovası’nın toprakları
Tamlayan Tamlanan

b) Tamlananı isim tamlaması olabilir:

- Sizin sanat anlayışınız
Tamlayan Tamlanan
- Çocuğumun İngilizce sınavı
Tamlayan Tamlanan

BİLGİSARAR

c) Tamlayan ve tamlanan isim tamlaması olabilir:

- Türkçe öğretmenin ders notları
Tamlayan Tamlanan
- Kitap fuarının stand düzeni
Tamlayan Tamlanan

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili bölümler zincirleme isim tamlamasıdır.

- Filmin senaryosunun başlığı, herkesin ilgisini çekiyor.
- Çocuk odasının kapısına güzel oyuncaklar asılmıştı.
- Evimizin merdiven boşluğunda bir kedi duruyordu.

4. TAKISIZ İSİM TAMLAMASI

Tamlayanın somut bir isim olup tamlananın neyden yapıldığını belirttiği; tamlayanın "-ın", tamlananın iyelik eki almadığı tamlamalardır.

- Çelik kapıyı yarın taktırıyoruz.
- Size plastik boruları almak kaldı.
- Cam eşyalarını kolilere koymalısın.

SICAK BÖLGE

ÖSYM'nin 2017 yılında yayımladığı TYT Örnek Soru Kitapçığı'nda yer alan bir soruda tamlayanın tamlananın neye benzediğini belirttiği tamlama (kadife yanak) sıfat tamlaması olarak kabul edilmiştir. Ancak tamlayanın, tamlananın neyden yapıldığını belirttiği tamlamalar hâlen ders programlarında takısız isim tamlaması olarak kabul edilmektedir.

İsim Tamlamalarının Özellikleri

- ✓ **İsim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasına sıfat girebilir:**
 - Yarışın ilk dakikalarında büyük bir sürpriz tamlayan sıfat tamlanan yaşandı.
 - Anadolu'nun verimsiz toprakları kendi kaderine terk tamlayan sıfat tamlanan ediliyor.

- ✓ **İsim tamlamalarında bir tamlayan birden fazla tamlanana, bir tamlanan da birden fazla tamlayana bağlanabilir:**

- Turistlerin otobüsleri, rehberleri, otelleri her şey
ty tn tn tn
kontrol altında olmalı.
- Yazarların, şairlerin, müzisyenlerin hayalleri bir
ty ty ty tn
noktada birleşir.

- ✓ **İsim tamlamaları, bir sıfat tarafından nitelenebilir veya belirtilebilir:**

- Siyah okul önlüğü bizim çocukluğumuzda kaldı.
sıfat ty tn
- Sorumlu öğrenci temsilcisi müdür odasında
sıfat ty tn
bekliyor.

- ✓ **Zamirlerle de isim tamlaması yapılır:**

- Çocuklardan biri telefonunu kaybetmiş. (biri → belgisiz zamir)
ty tn
- Onların çoğu maça gitmeyi düşünüyor. (onlar → kişi zamiri, çoğu → belgisiz zamir)
ty tn
- Neyin nesisin sen? (Neyin → soru zamiri, nesi → soru zamiri)
ty tn

- ✓ **İsim tamlamalarında tamlayan ekinin yerine ayrılma durum eki "-dan / -den" kullanılabilir:**

- Yazarlardan biri romanlarında yaşanmış olayları anlatıyor. (yazarların biri)
- Çiçeklerden bazıları çok güzel kokuyor. (çiçeklerin bazıları)

- ✓ **İsim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan yer değiştirilebilir:**

- Yıldızları üzerimde dolaşır her gece göğün.
tn ty
- Eteklerinde oyunlar oynayarak büyüdük biz o
tn
dağların.
ty

✓ İsim tamlamaları sıfat görevinde kullanılabilir:

- Yağmurdan önce gök, kül rengi bulutlarla kaplanmıştı.
sıfat
- Köyün delisi Emin, aslında çok zeki biriydi.
sıfat

✓ İsim tamlamalarında tamlayan veya tamlanan ya da her ikisi bir sıfat tarafından nitelenebilir veya belirtilebilir:

- Genç adamın ilginç fikirleri, herkes tarafından özgün
sıfat ty sıfat tamlanan bulundu.
- Anlamsız bakışların yakıcı yorumları, birer öykü
sıfat ty sıfat tn doğurmuştur hep.

UNUTMA

Bu tür tamlamalar için "karma tamlama" ifadesi de kullanılmaktadır.

Karma tamlama: Ad tamlamasındaki adlardan birinin veya ikisinin sıfat almasıyla kurulan tamlamadır. Örneğin; Tok evin aç kedisi, yeşil köşkün lambası, sersem kocanın kurnaz karısı...

✓ Tamlayanı kişi zamiri olan isim tamlamalarında tamlayan düşebilir:

- Şakalarına kimse katlanamıyor artık, biraz sus.
(senin) şakalarına
tamlayan tamlanan
- Bir yıl sonra ısrarlarımız sonuç verdi.
(bizim) ısrarlarımız
tamlayan tamlanan

✓ Belirtili isim tamlamalarında tamlanan isim düşebilir:

- Bu ev kimin? (kimin evi)
Tamlayan Tamlanan
- Bu ev benimdir. (benim evimdir)
Tamlayan Tamlanan
- Sizin araba arızalıysa bizimkiyle gidebilirsiniz.
(bizim arabamızla)
Tamlayan Tamlanan
- Merdiven şiiiri* Ahmet Haşim'in *Sessiz Gemi* ise Yahya Kemal'indir.
- Bu anahtar bu kapının değilmiş.

NOT: Bu örneklerde de isim tamlaması yoktur. Bu durum özellikle belirtilip sorulmadığı sürece bu örnekler isim tamlaması olarak sayılmaz.

✓ Tamlayan kişi zamiri olan belirtili ad tamlamalarında tamlanan eki yani iyelik eki düşebilir:

- Benim evde toplanalım. (evimde)
- Sizin köylerde insanlar neyle geçinir? (köylerinizde)
- Bizim köpek, sabaha kadar havladı. (köpeğimiz)

✓ Bazı belirtisiz isim tamlamalarında tamlanan eki olarak kullanılan "-ı / -i, -u / -ü" iyelik eki düşebilir:

- Bana mercimek çorba ve İzmir köfte getir.
(çorbası / köftesi)
- Çoban salatadan biraz, daha getir.
(salatasından)

SICAK BÖLGE

Bu tür tamlamalar "tamlayanı düşmüş ad tamlaması" şeklinde özel olarak belirtilmedikçe cümlede isim tamlaması olarak sayılmaz.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Burhaniye'deki camilerin içerisinde Şahinler köyü camisinin çok özel bir yeri var. (II) 1895 yılında dönemin Burhaniye Kaymakamı Hasan Tahsin Bey tarafından yaptırılan bu caminin ayırt edici özelliği süslemeleri. (III) Caminin iç süslemelerinde alışılının aksine hat veya tezhip sanatına rastlanmıyor. (IV) Caminin içerisine köyden manzaralar, Rezelli Değirmeni, köy mezarlığı, çeşitli doğa ve meyve figürleri resmedilmiş. (V) Bu süslemelerdeki değirmen; bugün mevcut değil fakat iki tarafı da büyük ağaçlarla kaplı köy, tıpkı resimde görüldüğü gibi konuklarını karşılamaya devam ediyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde isim tamlaması yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

Verilen parçada I. cümlede "camilerin içerisi ve Şahinler köyü camisinin çok özel bir yeri, II. cümlede "1895 yılı ve caminin ayırt edici özelliği, III. cümlede "Caminin iç süslemeleri ve tezhip sanatı", IV. cümlede "Caminin içerisi, Rezelli Değirmeni, köy mezarlığı, doğa ve meyve figürleri" isim tamlamaları vardır. Ancak V. cümlede isim tamlaması yoktur.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Günümüzde mercan resiflerinin büyük kısmı yok olma tehdidi altında, bir kısmı ise kendini onaramayacak kadar hasar görmüş durumda. Bilim insanları ve çevre koruma uzmanları yıllardır mercan resiflerini korumaya ve onarmaya yönelik çareler arıyor. Mart ayında Current Biology'de yayımlanan bir araştırmanın sonuçlarına göre yeni geliştirilen bir yöntemle resif örtüsünün genişletilmesi ve yaşamsal ekosistem işlevlerinin yeniden tesis edilmesi hızlı bir şekilde mümkün olabilir.

Bu parçadaki numaralanmış tamlamalardan hangisi tür yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

B) SIFAT TAMLAMASI

Sıfatların kendilerinden sonra gelen bir adı niteleyerek veya belirterek kurduğu tamlamaya **sıfat tamlaması** denir.

- Mor mürekkep, öteki oda...

Sıfat tamlaması **sıfat + isim** ile yapılır. Yani tamlayan sıfat, tamlanan isimdir.

"Son görüntü" sözü bir sıfat tamlamasıdır. Buradaki "son" sözcüğü sıfat, "görüntü" sözcüğü ise isimdir.

SICAK BÖLGE

Sıfat tamlamalarında sıfat bir isimden önce gelir ve sıfat türünün hiçbir önemi yoktur.

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözler sıfat tamlamasıdır:

- Hayat, biraz kaçmaktır masmavi denizlerden.
sıfat isim
- İçimizde masallar anlatan haylaz çocuğa.
sıfat isim
- Tükeniyor fersiz gözlerim can dostum.
sıfat isim sıfat isim
- Sessiz yalnızlıklar tarif edemiyor bizi.
sıfat isim
- Artık solgun güneş yok kara göktür örtümüz.
sıfat isim sıfat isim
- Dertli bir insan gördüm mü derdim daha da artar.
sıfat sıfat isim

SICAK BÖLGE

Sıfat tamlamalarında bir sıfat, birden fazla ismi ya da birden fazla sıfat, bir ismi niteleyebilir veya belirtebilir.

- Kırmızı, şık, yeni bir gömlek giymişti üzerine.
sıfat sıfat sıfat sıfat isim
- Onda ilginç öyküler, fıkralar, haberler eksik olmaz.
sıfat isim isim isim

UNUTMA

Bazı sıfat tamlamalarında sıfat isimden sonra da gelebilmekte yani devrik bir sıfat tamlaması kurulabilmektedir.

- Bir kuş gördüm yaralı. (yaralı bir kuş)
- Bir de türkü tutturmıştu içli mi içli. (içli mi içli türkü)

NOT: Eğer isimden sonra gelen sıfat gizli veya açık bir ek fiil almış ve yüklem olmuşsa sıfatlığını kaybetmiş ve adlaşmış sıfat olmuştur. Dolayısıyla sıfat tamlaması da oluşmaz.

- Sokaktan eve gelen çocuğun gözü mosmordu. (mosmordu → isim yani adlaşmış sıfat)

Bazı sıfat tamlamalarında bir fiilimsi de tamlanan olabilmektedir.

- Şu gelen, seni sordu.
- Bu gitmeler, gitme değil.
- Bir bilene soralım, aşkı kim icat etti.
- O yaptığınızı, bu yaptıklarınızı artık anlamsız kılıyor.

Bazı sıfat tamlamalarında tamlanan zamir olabilmektedir.

- İyi birine benziyor.
- Bu soruyu yapan herkesi yemeğe götürürüm.
- Kimsesiz kimselerin bir kimsesi de sen olmalısın.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması hem belirtme hem niteleme sıfatı almıştır?

- Eline geçirdiği kovayla dereden su çekmeye başladı.
- İlgaz Dağı, kış turizmi açısından küresel bir cazibe merkezi olmaya adaydır.
- Bu iki dağ silsilesinin arasında Çoruh Irmağı akar.
- Ben telaşlanıp ayağımla onu dürtünceye dek uzun süre öylece kaldı.
- Akşam olup plajlar boşalınca yırtılmış ve lekelenmiş broşürler rüzgârda uçuşurdu.

ÇÖZÜM

B seçeneğinde "küresel" sözcüğü niteleme sıfatı, "bir" sözcüğü ise belgisiz yani belirtme sıfatıdır.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir isim, birden fazla sıfat tarafından nitelenmiştir?

- İki eski arkadaş, yıllar sonra yeniden buluşma kararı aldı.
- Kitaptaki ikinci ve sekizinci sayfalardaki şiirleri çok beğendim.
- Üst kattaki komşunun üç tane yaramaz çocuğu evi inletiyordu.
- Mezuniyet töreninde okulun eski ve yeni öğrencileri bir araya geldi.
- Sahafta birçok eski kitap vardı ama bu kitaplar, kimsenin ilgisini çekmiyordu.

29. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 227 ve 229. sayfalardaki testleri çözelim.

1. Aşağıdaki dizelerin hangisinde sıfat tamlaması kullanılmamıştır?

- A) Gafil durma şaşkın bir gün ölürsün
- B) Sağır bir insandır benim sevdiğim
- C) O, katildi; öldürdü duygularımı
- D) Yeni bir yüz sevsem mi ki
- E) Her derdimin dermanı sensin

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, arasında sözcük ya da sözcükler girmiş bir isim tamlaması vardır?

- A) Durgun geçen zaman akşama doğru taşkın su gibi akmaya başladı.
- B) Aslında her insanın birbirinden ilginç bir öyküsü vardır.
- C) İnceliğin şiirini yazabilmek için yaşamın güzelliklerini tanımak gerekir.
- D) Sürükleyici bir romanın sonunda insan farklı tat alıyor.
- E) Sözcüklerin uyumu, şiirin okunurluğunu daha da artırıyor.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zincirleme isim tamlaması kullanılmıştır?

- A) Erik ağacının yapraklarından süzülen damlalar güllerin üzerine teker teker düşüyordu.
- B) Mete Bey, sağ dirseğini ot yastığı dayamış; süzülen damlaları takip ediyordu.
- C) Bir dönüm bahçesi olan bu evin en değerli varlığıydı kuyu.
- D) Çadırın altından kafayı çıkardığında iş merkezleriyle dolu bir yere geldiğini anladı.
- E) Altı ay önce kitapçıdan aldığı okul defterine anılarını yazmaya başladı.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim tamlamasını niteleyen bir sıfat kullanılmıştır?

- A) Ben, size esas olarak sadece o eski güzel günleri anlattım.
- B) Nazlı, bu evin içinde ilginç birisi ile karşılaşacağını hiç düşünmemişti.
- C) Yeni kestirdiği saçlarını eliyle arkaya doğru savurdu.
- D) Gençlik yıllarından başlayarak başarılı olmanın sırlarını çözmek için araştırmalara başladı.
- E) Ufku bir yangın yerine çeviren kızıl akşam güneşi son dakikalarını yaşıyordu.

5. Kimi ad tamlamaları, bir ismi niteleyici görevde kullanılabilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde buna uygun bir kullanım vardır?

- A) Küçük kızın çok hoş, çağla yeşili gözleri vardı.
- B) Kardeşimin küçük okul çantası artık eskidi.
- C) Odadaki karanlık, bir mum ışığı ile dağılıverdi.
- D) Çeşmenin buz gibi suyu karpuzu çatlatmış.
- E) Öğrencilerin neşeli sesleri beni mutlu ederdi.

6. Aşağıdaki dizelerin hangisinde tamlananı tamlayandan önce söylenmiş bir belirtili ad tamlaması vardır?

- A) Bir güz bahçesi gibi okunmayı bekliyor şiirin
- B) Kapı aralığına sıkışıp kalıyor martının kanadı
- C) Ellerimdeki sıcaklığı alıp gidiyor yalnız serçeler
- D) Yalnızlığımı şarkılar söyletiyor kara gözlerin
- E) Gölgesi gözlerime vuruyor servilerin

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir isim tamlaması, bir sıfat grubunun içinde yer almıştır?

- A) Bekleme salonunun kapısı tak diye kapanınca herkes, kısa bir şaşkınlık yaşadı.
- B) Kısa günün kârı diyerek parayı yırtık ceketinin iç cebine attı.
- C) Kadriye, kanepenin yan tarafına oturdu; eşyaları gözleriyle saydıktan sonra rahat etti.
- D) Büyük bir zevkle annesinin eline sarılıp bebeği izlemeye koyuldu.
- E) Cahit Zarifoğlu'nun şiir dilini tam anlamıyla kavrayamamış biri iseniz onun ne dediğini anlayamazsınız.

8. Aşağıdaki dizelerin hangisinde, tamlananı tamlayan dan önce söylenmiş bir belirtili ad tamlaması vardır?

- A) Sarı Hasan, elinde mektup paketiyle çarşıya yöneldi.
- B) Ünlü şair, iflah olmaz bir Shakespeare hayranıydı.
- C) Cüzdanımdaki son beşliği gişe memuruna verip biletimi alıyorum.
- D) Babamın gittiği gece de böyle yumuşaktı duvarları ve camları evlerin.
- E) Hastane binasının arka tarafında sadece idari bölümler vardı.

9. “-dan / -den” eki aşağıdakilerin hangisinde “O uyarıda, yeniliklerden hangisi üzerinde durulmaktadır?” cümlesindeki göreviyle kullanılmıştır?

- A) İhtiyacımız olan suyu, bahçede bulunan kuyudan sağlıyoruz.
- B) Bizlerin o türküden öğreneceği çok şey var.
- C) Bu saatte bu sokaktan geçen pek olmaz.
- D) Kitaptaki şiirlerden bazıları özgün imgeler barındırıyordu.
- E) Filmi, olaylardan hiç kopmadan sonuna kadar izledim.

- 10. I. Bir öğle vakti sessizce kımıldadı incecik, boyasız dudakları.
- II. Güneşten bir çığlığın altında kaynayan yaz bize hep uzaktı.
- III. Sırtımı, bile bile ölü ve dostsuz güneş ışığına emanet ettim.
- IV. Ben, gelincik tarlalarında zamanı tüketirken annem de sessizce beni izlerdi.
- V. Yüzüme kapatılan kapıların sonsuz ağırlığını sadece sana anlatmıştım.

Numaralanmış cümlelerde aşağıdakilerden hangisine örnek yoktur?

- A) Birden fazla sözcükle nitelenen isim
- B) İsim tamlamasının sıfatı
- C) Zincirleme isim tamlaması
- D) Belirtisiz isim tamlaması
- E) Tamlayanı ve tamlananı sıfat almış isim tamlaması

11. Yazları bir fersah ötemizdeki geniş ovalarda bulunan üzüm bağları doğanın tüm mucizesini ve bolluğunu sunardı.

Bu cümlede geçen “doğanın tüm mucizesi” ad tamlamasında tamlayanla tamlananın arasında bir sıfat bulunmaktadır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde buna benzer bir ad tamlaması vardır?

- A) Yazı çalışmalarını şirin bir sahil kasabasında sürdürmeyi düşünüyor.
- B) Satılık servis aracı ilanını görünce durup yazılanları inceledi.
- C) İlan veren herkes, tecrübeli matematik öğretmeni arıyor.
- D) Güz başında ağaçlarda sarının farklı tonlarını görebiliyoruz.
- E) İşini sağlama almak için her zaman randevusuna yarım saat erken gider.

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zincirleme ad tamlaması vardır?

- A) Çöl sıcaklarıyla kavrulmuş toprakların yağmur özlemidir beklemek seni.
- B) Her çocuk dünyaya birtakım kişilik özellikleriyle gelir.
- C) Türkiye'nin en büyük kenti olan İstanbul, bir kültür merkezidir.
- D) Kültürel varlıklarımızı korumak insanlık borcudur.
- E) Arkadaşlarla buluşma yerimiz, mahallemizin küçük parkıydı.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZCÜK TÜRLERİ

30.
GÜN

EDAT – BAĞLAÇ – ÜNLEM

EDATLAR (İLGEÇLER)

Edat; tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran bir kelime türüdür.

- Cennet gibi güzel yurdumuz var.
- Onlar şimdiye kadar eve varmıştır.

Bu cümlelerdeki “gibi” ve “kadar” sözcükleri edattır.

SICAK BÖLGE

Edatlar, çoğunlukla kendinden önceki sözcük veya sözcüklerle birlikte kullanılır ve bir söz öbeği oluşturur.

- Adam yanımdan şimşek gibi geçti.

Bu cümlede “şimşek gibi” sözü edat öbeğidir ve bu söz öbeği fiili durum bakımından tamamladığı için zarf olarak kullanılmıştır.

Edatlar tek başına anlamlı olmasa da kullanıldıkları cümlede türlü anlam özellikleri kazanır. Şimdi bazı edatları bu yönüyle görelim:

Gibi

- Melek gibi adamdı, damarına basıp delirttiler. (Benzerlik)
- Telefonu çaldığı gibi fırladı gitti. (O anda, tam o sırada)
- Çalışmadığınız gibi derse de girmiyorsunuz. (Üstüne üstlük)
- O yabancı adam bize insan gibi davrandı. (-e yakışır biçimde)
- Onun gibi zeki bir çocuk görmedim. (Ölçüsünde-derecesinde-karşılaştırma)
- Saat on gibi orada olurum. (Yaklaşıklık)
- Kara kara bulutlar toplandı yağmur yağacak gibi. (Tahmin-çıkarım-bakılırsa)
- Yahya Kemal’in dediği gibi şiir, sanatların en ulusalıdır. (Katılma-onay-tasdik)
- Soruyu tam da gösterdiğiniz gibi çözdüm. (Uygunluk)

SICAK BÖLGE

“Gibi” edatı çekim eki alırsa isim olur.

- Ben onun gibisini görmedim.

Bu cümlede “gibi” sözcüğü, çekim eki almış ve isim tamlamasında tamlanan olduğu için isim görevi üstlenmiştir.

KADAR

- Ödevini bitirmek için sabaha kadar uyumadı. (Eylemin bittiği süre, zaman)
- Ahmet’te de bendeki kadar para vardı. (Eşitlik, denklik)
- Bahçeden beş kilo kadar elma topladık. (Yaklaşık olarak)
- Avuç içi kadar deniz görünüyordu pencereden. (Ölçü, miktar, abartma)
- Filmi izleyince oraları görmüş kadar oldum. (Gibi)
- Bu konuda ben senin kadar başarılı değilim. (Karşılaştırma)
- Ben gelene kadar buradan ayrılmayın. (Zaman)

SICAK BÖLGE

“Kadar” edatı çekim eki alırsa isimleşir.

- Ondan bu kadarını beklemiyordum.

-E GÖRE

- Hastanız, düne göre daha iyi. (Karşılaştırma)
- Dişimize göre bir rakip bulduk, maçı kolayca kazandık. (Uygunluk)
- Bana göre bu tartışmanın bir kazananı yok. (Görelilik)
- Herkes kesesine göre birşeyler aldı. (Uygun-elverdiği ölçüde)
- Uzmanların sözlerine göre yakın bir zamanda küresel kuraklık yaşanacak. (Göz önünde tutulursa, bakılırsa)

İÇİN

- Bu gezi tarihi yerleri görmek için düzenlendi. (Amaç)
- Neler yapmadık ki bu vatan için... (Uğruna)
- O yazar köşesindeki sözlerini senin için söylemiş. (Hakkında)
- Sana açık sözlü olduğun için güveniyorum. (Neden)

- Benim için en büyük zenginliktir sağlık. (Görelilik)
- Bu oda misafirler için hazırlandı. (Özgü)
- Bu ev için 200 bin dolar istediler. (Karşılığında-değeri)
- Çocuklarının başı için doğruyu söyle. (Yemin-ant)
- Yoksullar ve kimsesizler için bir kermes düzenlendi. (Yararına)
- Onu benim için de tebrik et. (Adına-yerine)

SANKİ

- Sanki etinden bir parça koparılan o değil de benim. (Güya)
- Adam sanki gözleri ile bana bir şey söylemeye çalışıyordu. (Tahmin)
- Cebine azıcık para girince zengin oldu sanki! (Küçümseme)

İLE (-la / -le)

- Boğazda kayıkla gezinti yaparlarmış. (Araç)
- Bütün güzel günlerini annesiyle yaşamış. (Birliktelik)
- Karların, yağmasıyla hava soğudu. (Sebebi-gerekçe)

SICAK BÖLGE

“ile” sözcüğü araç, birliktelik anlamı katarsa edat; “ve” anlamında kullanılırsa bağlaç; soyut sözcüklerle birlikte kullanılırsa o sözcükler zarf olur:

- Şiirleriyle, gurbet acısını çeken insanların sesi oldu. (Birliktelik → Edat)
- Hikâyeyle roman olaya dayalı metinlerdir. (Ve → Bağlaç)
- O, bize hep sevgiyle yaklaşırdı. (Zarf)

-E DOĞRU

- Ordumuz Ege'ye doğru yöneldi. (Yönelme ilgisi)
- Sabaha doğru kapımız sertçe çalındı. (Yaklaşık zaman)

ÜZERE

- Daha önce belirttiğiniz üzere ben haklıyım. (Gibi)
- Dışarı çıkmak üzere ayağa kalktı. (Amaç)
- Acele etmeyin, zil çalmak üzere. (Zaman yönünden yakınlık)
- İki ay sonra ödemek üzere arkadaşımın borç aldım. (Şart)

YALNIZ

- Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek. (Sadece)
- Amacımız yalnız sizlere bir şeyler öğretmek. (Sadece)

SICAK BÖLGE

“Yalnız” sözcüğü “sadece” anlamında kullanılırsa edat, “ama, fakat” anlamında kullanılırsa bağlaç, isimleri nitelerse sıfat, fiil ve fiilimsileri nitelerse zarf olur.

- Çok çabaladım yalnız iyi bir sonuç elde edemedim. (Bağlaç)
- Siz yalnız insanlara kol kanat gerdiniz. (Sıfat)
- Kâzım, yalnız kalınca şiir âleminde gezinirdi. (Zarf)
- Bizim ihtiyacımız yalnız düzenli çalışmaktır. (Edat)

ANCAK

- Bu güzel köyde ancak iki gün kalabileceğim. (Sadece)
- Ben ancak yürüyüş yaparak rahatlıyorum. (Sadece)

SICAK BÖLGE

“Ancak” sözcüğü “sadece” anlamında kullanıldığında edat, “ama, fakat” anlamında kullanılırsa bağlaç “henüz, zorlukla, zar zor, en erken, en fazla, en az” anlamlarında kullanılırsa zarf olur.

- Realizm, romantizme tepki olarak doğmuştur ancak klasisizme dönüş değildir. (Bağlaç)
- Sohbet ancak başladı. (Zarf)
- Bu konuda ancak sana güvenebilirim. (Edat)

MI / Mİ

- Sanat toplum için mi olmalı? (Soru)
- Saat çaldı mı uyanıyorum. (Zaman)
- Yarın kitabı aldım mı seni ararım. (Zaman, Koşul)
- Onun arabası var güzel mi güzel. (Pekiştirme)
- Bilmem ağlasam mı ağlamasam mı? (Kararsızlık)
- Senin gibi bir dostuma hiç böyle kötü söz söyler miyim? (Yadsıma)
- Ayağım çukura girmesin mi! (Şaşıрма)

-E KARŞI

- Olay, dün sabaha karşı gerçekleşti. (Yaklaşık zaman)
- Öğretmenime karşı her zaman saygılıyım. (Yönelme ilgisi)

UNUTMA

Bu edatların yanı sıra “rağmen, karşın, -den başka, denli, değil, -e dek, -e değin, -den dolayı, -den ötürü, -den beri, -den itibaren, -misali, -den gayri, -den özge, -e özgü, -e has, -e mahsus” gibi sözcükler de edattır.

SICAK BÖLGE

→ “karşı, doğru” sözcükleri yönelme hâl (-a / -e) ekinden sonra gelirse edat olur, diğer kullanımlarda bu sözcükler isim, sıfat, zarf gibi görevler üstlenir:

- Sabaha karşı kapımız çaldı. (Edat)
- Siz karşı sokağın güvenliğini alın. (Sıfat)
- Büyüğümüze karşı sorumluluklarımız var. (Edat)
- Meyve kasalarını karşıya taşıyın. (İsim)
- Denizli'ye doğru yola çıktım. (Edat)
- Sen doğru söyle, ben doğruyu bulayım. (Zarf/İsim)
- Akşama doğru orada oluruz. (Edat)

→ “başka” sözcüğü sadece ayrılma hâl (-dan/-den, -tan/-ten) ekinden sonra kullanıldığında edat olur. Diğer kullanımlarda farklı görevde kullanılır:

- Senden başka dostum yokmuş. (Edat)
- Sana başka haberlerim var. (Sıfat)
- Bana o gün bir başka baktı. (Zarf)
- Siz başkasına benzemezsiniz. (Zamir)

UNUTMA

“yalnız, ancak, bir tek” sözcükleri “sadece” anlamında kullanılırsa edat olur.

SICAK BÖLGE

Bazı kullanımlarda “-a / -e, -dan / -den, -ca / -ce, -msı, -mtırak” gibi ekler edatların yerini tutar:

- Sizi gördüğüme (gördüğüm için) mutlu oldum. (Neden)
- Şeytanca planlar yapmıştı. (gibi)
- Size yardımcı olmaya (olmak için) çalışıyoruz. (Amaç)
- Bence (bana göre) bu işin sonu iyi değil. (Görelilik)
- Kadifemsi (kadife gibi) bir sesi vardı. (Benzerlik)
- Seni özlediğimden (özlediğim için) yapıyorum bunları. (Neden)
- Yeşilimtırak bir kazak giymişti. (Benzer, gibi)
- Bunca insan niye mutsuz? (kadar)

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler edattır.

- Bize doğru bayraksız bir gemi yaklaşıyor.
- Öğlene kadar burada sen çalışacaksın.
- Güneş doğana dek kitap okumuş.
- İşe geç geldiğinden dolayı işine son verildi.
- Bir insan küçük bir hatadan ötürü cezalandırılmaz.
- Kütüphaneden bir hafta sonra geri vermek üzere bir kitap aldı.
- Denize karşı oturmuş, çay içiyor.
- Çalışmalarında bana senden başka yardım eden olmadı.
- Bizimle sen de geliyor musun?
- Onun kendine özgü bir tarzı var.
- Onun gibi birini ölene değün göremezsin.
- Çalışmasına karşın puanları yükselmiyor.
- Yarından itibaren soğuklar başlıyor.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde edat (ilgeç) kullanılmamıştır?

- A) Usta, kışa doğru evin inşaatının biteceğini söyledi.
- B) Bugüne kadar şiir için yapılmış sayısız tanım vardır.
- C) Yeni havaalanı, Adana ile Mersin arasında bir yere yapılmıştı.
- D) Romanın hikâyeye göre daha hacimli olduğu bir gerçektir.
- E) Ömrü hayatımda onun gibi terbiyeli birini görmedim.

ÇÖZÜM

Verilen cümleler incelendiğinde A'da "-a doğru", B'de "-e kadar", D'de "-e göre" ve E'de "gibi" edattır. Ancak C'de geçen "ile" sözcüğü "ve" anlamı verdiği için bağlaçtır.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Senden başka kim çıkar ki bir rüyadan
Sana rağmen kim güzel olabilir senden
Geçen zamana karşın hep yenisin sen
Senden ötürü güzel evren, bir senle iyiyim ben

Bu dizelerde altı çizili sözcüklerden kaçısı edat görevindedir?

- A) 4
- B) 5
- C) 6
- D) 7
- E) 8

BAĞLAÇLAR

Eş görevli sözcükleri veya cümleleri birbirine bağlayan, tek başına anlamı olmayan sözcüklere **bağlaç** denir.

UNUTMA

Bağlaçlar, eş görevli sözcükleri, söz öbeklerini, cümle ögelerini ve cümleleri birbirine bağlar.

- Çetin ve sıkıntılı günler geride kaldı.
"Ve" bağlacı bu cümlede eş görevli sözcükler olan sıfatları birbirine bağlamıştır.
- Adam ömrünü kimsesiz çocuklara ve başarılı öğrencilere adamıştı.
"Ve" bağlacı bu cümlede söz öbeklerini bağlamıştır.
- O gün görüşmeye ne Ali ne de Veli geldi.
"Ne ... ne ..." bağlacı bu cümlede öznelere, yani eş görevli sözcükleri bağlamıştır.
- Yıllardır bu kasabada yalnızdım ama artık o günler geride kaldı.
"Ama" bağlacı burada cümleleri birbirine bağlamıştır.

UNUTMA

Türkçede sık kullanılan bağlaçlar şunlardır: Ve, ile, ki, ise, hatta, mademki, nitekim, çünkü, zira, kaldı ki, ama, fakat, gelgelelim, ancak, yalnız, lakin, ne var ki, yazık ki, de (da), dahi, bile, ya da, yahut, veya, ne ... ne (de) ..., hem ... hem (de) ..., ya ... ya (da) ..., ... olsun ... olsun, gerek ... gerek..., ister ... ister..., ...olsun ... olsun, yoksa, oysa, halbuki, demek ki, yani, kısacası...

SICAK BÖLGE

Edatlar, cümlelerin anlamıyla ilişkili sözcüklerdir. Cümleden çıkarıldıklarında cümlelerin anlamı bozulur. Bağlaçlar, cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamı genellikle bozulmaz. Ancak yinelemeli bağlaçlar cümleden çıkarılamaz.

- Kendimi kuş kadar hafif hissediyorum.
Bu cümledeki "kadar" edatını çıkardığımızda cümlelerin anlamı bozulur.
- O toplantıda seni de görmüşler.
Bu cümleden "de" bağlacını çıkardığımızda cümlelerin anlamında daralma olur ama anlam bozulmaz.
- Yanıma o kitabı ve defteri mutlaka alırım.
Bu cümledeki "ve" bağlacı çıkarıldığında cümlelerin anlamında bozulma veya daralma olmaz. Bağlaç yerine virgül kullanmak yeterli olabilir.

DA, DE

- O kitabı ben de severek okumuştum. (Eşitlik - gibilik)
- Çocuk marketin önünden geçerken dondurma da dondurma diye ısrar etti. (Aşırılık - ısrar)
- Allame olmuş da bize ders verecekmiş. (Küçümseme - alay)
- Bu işi yapsan da olur yapmasan da... (Değişmezlik)
- Gol de golmüş gerçekten. (Övgü - beğenme)
- Haydi canım sen de!.. (İnanmama)
- Oraya gittim de onu göremedim. (Ama - fakat)
- Aşırı soğuktu su içti de hastalandı. (İçin)
- Artık özür dilese de affetmem. (Bile - dahi)
- Sınavı kazandı, ikinci sınıfa da geçti. (Üstelik)
- Gidip de dönmek var, gelip de görmemek var. (Vurgulama)
- Bu tembellikle sınavı kazanacak da bizi sevindirecek. (Güvensizlik, alay)
- Bir de sana soru sorayım. (Başkasına yaptığım gibi)

AMA

- Para kazanmayı sevmiyordu ama harcamaya bayılıyordu. (Karşıtlık)
- İçeri gireceksiniz ama gürültü yapmayacaksınız. (Koşul)
- Zor ama zor bir soru sordu. (Pekiştirme)

SICAK BÖLGE

- ➔ “De, dahi, bile” aynı anlama gelen bağlaçlardır.
- Bu soruyu çocuklar dahi cevaplar.
- ➔ Cümlede “ama, fakat, ancak, yalnız, gel gör ki, ne var ki, lakin, gelgelelim...” bağlaçları da aynı anlama gelir.
- Size uğrarım fakat pek kalamam.
- ➔ “Ya da, veya, yahut” bağlaçları aynı anlama gelir.
- Okulu bitirince mühendis veya doktor olmak istiyormuş.
- ➔ “Çünkü = zira”, “yoksa, aksi hâlde, aksi takdirde”, “hatta = üstelik” bağlaçları da aynı anlamlara gelir.
- ➔ Kimi bağlaçlar ikili şekilde kullanılır. Bunlara **sıralı bağlaçlar** denir.
- Ne şiş yansın ne kebab.
- Hem şiir hem deneme yazıyor.
- Ya beni de götür ya sen de gitme.
- Ha evde kalmışım ha sokakta.
- İster ayakta dinle istersen otur.
- Gerek sosyoloji gerek psikoloji gerekse felsefe okumak istiyorsan kitaplarla dost olmalısın.
- ➔ “İse” sözcüğü karşılaştırma yaparsa bağlaçtır ama şart (koşul) bildirirse ek fiilin şart kipidir.
- Ayşe ve Menekşe iyi çalıştı, Orhan ise gezdi. (Bağlaç)
- İsteddiğin başarı ise düzenli olmalısın. (Ek fiil)

ÜNLEMLER

Korku, sevinme, şaşırma gibi türlü duyguları anlatan veya birini çağırmak, uyarmak, dikkat çekmek için kullanılan sözcüklere **ünlem** denir.

Örnekler:

- Ah!, Oh!, Öf!, Aaa!, Ay!, Ah!

Bu sözcükler duygu bildiren ünlemdir.

- Hey, hişt, ey, bre...

Bu sözcükler seslenme bildiren ünlemlerdir.

Örnekler:

- İşinize baksanıza be!
- Öf, burası ne kadar kötü kokuyor!
- Vah vah, çocuklar ailelerini kaybetmiş!
- Hey, kazık gibi dikilip durmasana orada!
- Eyvah, otobüse yine yetişemedik!

⚡ SICAK BÖLGE

- ➔ Ünlemler, asıl ünlem ve sonradan ünlem özelliği kazanan sözcükler olarak ikiye ayrılır.
- Eyvah, çocuk düştü! (asıl ünlem)
- Allah'ım, ne zaman bitecek bu ders? (ünlemleşen sözcük)
- ➔ Edatlar, bağlaçlar ve ünlemler, çeşitli söz ve sözcüklerle birlikte kullanıldıklarında kelime grupları oluşturabilir.

UNUTMA

Ünlemler, çekim eki alarak ünlem anlamını kaybedip adlaşabilir.

Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.
isim

Edat Grubu (İlgeç Öbeği)

- Balığın pulları gümüş gibi parlıyor.
- Hep batıya doğru yürü, aradığını bulursun.

Bu cümlelerde “gibi” edatı “gümüş” ismiyle, “-a doğru” edatı “batıya” ismiyle birlikte edat grubu oluşturmuştur.

Bağlaç Grubu (Bağlama Grubu)

- Öğrenciler kitaplarını ve defterlerini sınıfta bıraktılar.
- Akşam izlediğimiz film, uzun ama eğlenceliydi.

Bu cümlelerde “ve” bağlacı “kitap” ve “defterlerini” isimlerini, “ama” bağlacı “uzun” ve “eğlenceli” sözcüklerini birbirine bağlamış ve bağlaç grubu oluşturmuştur.

Ünlem Grubu

- Ey insanlar! Kendinize iyi davranın.

Bu cümlede “ey” ünlemi “insanlar” ismiyle birlikte ünlem grubu oluşturmuştur.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Yakın çevresinin, özellikle ablasının tüm dayatmasına karşın kilolarından kurtulmak için kılını bile kıpırdatmamıştı. (II) Her gün fındık, fıstık, badem içi, kuru üzüm ya da incir gibi çerezler atırtırmayı yaşamının ayrılmaz bir parçası durumuna getirmişti. (III) Vazgeçilmezi ise şu dörtlüydü: bilgisayar, tablet, internet, cep telefonu. (IV) Sabah daha kahvaltı masasına bile oturmadan koltuğuna oturuyordu. (V) Öylesine rahattı ki koltuğundan kalkmak aklına gelmiyordu.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- I. cümlede birden fazla edat vardır.
- II. cümlede hem edat hem de bağlaç vardır.
- III. cümlede karşılaştırma bağlacı “ise” kullanılmıştır.
- IV. cümlede ilgeç vardır.
- V. cümlede bağlaç kullanılmıştır.

ÇÖZÜM

Verilen parçada I. cümlede “-a karşın, için” edattır. II. cümlede “ya da” bağlaç, “gibi” edattır. III. cümlede “ise” karşılaştırma bağlacıdır. V. cümlede “ki” bağlaç olarak kullanılmıştır. IV. cümlede edat yoktur. “bile” sözcüğü bağlaçtır.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul!
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer.
Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul!
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer.

Yahya Kemal Beyatlı'ya ait bu dizelerde aşağıdaki sözcük türlerinden hangisi yoktur?

- Zamir
- Sıfat
- Ünlem
- Edat
- Bağlaç

30. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 239 ve 241. sayfalardaki testleri çözelim.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ile” cümleye durum anlamı katmıştır?

- A) Öfkeyle kalkan zararlar oturur.
- B) Konuklar gelmeden ekmekleri bıçakla dilimle.
- C) Gizli evraklar ile mektupları elden gönderdi.
- D) Karşı tepeleri elindeki dürbün ile izliyordu.
- E) Mezuniyet törenine annesiyle babası gelmiş.

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde seslenme bildiren bir ünlem kullanılmıştır?

- A) Yazıklar olsun hepinize!
- B) Vah vah, adam beş parasız kalmış!
- C) Hoppala! Bu da nereden çıktı?
- D) Ey Türk gençliği!
- E) Ay, yine aynı çukura düştüm!

3. Aşağıdaki dizelerin hangisinde ünlem kullanılmıştır?

- A) Türk evladı evde durmaz giderim
- B) Eyvah, ne yer ne yâr kaldı
- C) Gönüm dolu âh u zâr kaldı
- D) Bildir, nereye uçar gülüşler
- E) Sen öldünse ölüm güzel demektir

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük bağlaç olarak kullanılmamıştır?

- A) O gün piknik yapmak için erkenden yola çıktık.
- B) Okulumuz, öğrencilerin durumu üzerine rehberlik hizmetine de başladı.
- C) Ellerinden geldiğince hızlı koşmuşlardı fakat peşlerindeki köpek daha süratliydi.
- D) Son anda otobüse binmekten vazgeçti çünkü cüzdanını evde unutmuştu.
- E) Onayını almak için yüzüne baktım ve beni sessizce izlediğini gördüm.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “de” bağlacıyla aynı anlama gelen bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Yaşanan bu tuhaf olayları sana bile anlatmam olanaksızdı.
- B) Ailemin bilinçaltında ise susanların daha masum olduğuna dair bir yargı yatıyordu.
- C) Ne var ki bizzat kendi elleriyle besliyordu korkularını.
- D) Olacakları önceden tahmin ederim ama hiçbir şeyi değiştiremezdim.
- E) Büyüdüğünde bana zarar vermesin diye onunla iyi geçinmeliydim.

6. Şimdi senin soluğunda akşam
Çiçekler ve sular gibi yalnızım
Bir o kadar da esmer saçların
Bin kuş esiyor sanki ay ışığından

Bu dizelerde edat görevinde kullanılmış kaç sözcük vardır?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4
- E) 5

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “-la / -le” ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Baharın geldiğini eriklerle kardelenler haber verir.
- B) İnsanlar iletişimi cep telefonu ile internet sayesinde hızlı bir şekilde sağlıyor.
- C) Maç izlerken çayla çerez çok iyi gidiyor.
- D) Mersin'e giderken Konya'yla Karaman'ı gezme imkânımız oldu.
- E) Atalarımız tek bir çiçekle bahar gelmez, demiş.

8. (I) Ne babalık ne amcalarım ne de bir başkası babamın yerini tutuyordu. (II) Evlendiğim gün ne kadar aramıştım onu. (III) Babamı sanki daha dün toprağa vermişiz gibi hâlâ yüreğimdiki yara gizli gizli kanıyor. (IV) Çocuklarının ellerini tutmuş, gezmeye giden babalarla anaları gördükçe yüreğimin ılgıt ılgıt kanadığını, yaramın sızladığını hissediyorum. (V) Eskiden o fedakâr anamın şefkatli ellerini öpüyordum ama nicedir onun ellerini de öpemiyorum.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede sıralı bağlaç kullanılmıştır.
- B) II. cümlede belgisiz adıl vardır.
- C) III. cümlede ilgeç grubu zarf görevinde kullanılmıştır.
- D) IV. cümlede bağlaç kullanılmıştır.
- E) V. cümlede farklı bağlaçlara yer verilmiştir.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, cümleye ayrıç içinde verilen anlam özelliğini katmamıştır?

- A) Günlerdir devam eden yağmur sabaha karşı dindi. (Zaman)
- B) Hiçbir denizci o kadar büyük bir balık avlamamıştır. (Karşılaştırma)
- C) Gençler arasında en başarılısı bana göre sınıf arkadaşımı. (Görecelik)
- D) Sanatçı, konser vereceği yerlere uçak ile gidiyor. (Araç, vasıta)
- E) Genç oyuncu sakatlığından dolayı maça çıkamadı. (Yönelme, amaç)

10. Daha önce bu kadar güzel kokulu bir meyve görmemiştik.

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcüklerden hangisi, türü yönüyle bu cümledeki altı çizili sözcükten farklıdır?

- A) Bize göre ders çalışmaya daha çok zaman ayırmalısınız.
- B) Gezide her şey planlandığı gibi gidiyordu ama yağmur hesapları bozdu.
- C) Yazma eserleri ancak belli kütüphanelerde bulabilirsiniz.
- D) İnsan şu cennet gibi güzel yerden kalkıp gitmek istemiyor.
- E) Yazılarını hâlâ dolma kalem ile yazmaya devam ediyor.

11. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerin hangisi edat ya da bağlaç değildir?

- A) Bu zor görevi yerine getirecektim ama yalnız bırakmak, beni üzmüştü.
- B) Nihayet, bir gün evine gittim ve kendisine birkaç söz söyledim.
- C) Sanat ve edebiyattan bahsedilmek üzere söz açıldığı vakit yüzü kederli bir hâl alır.
- D) Farklı kültürleri tanımak için Mısır'a ya da Hindistan'a gitmelisiniz.
- E) Sabahları yoğun trafikten dolayı sinir krizleri yaşıyorlar.

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “için” edatının cümleye kattığı anlam ayrıç içinde yanlış belirtilmiştir?

- A) Dünya turuna katılmak için onca sıkıntıya katlanmıştı. (Amaç)
- B) Evin tadilatı için kaç lira ödedin ustaya? (Karşılığında)
- C) Evi temizlemediği için annesi ona çok kızmıştı. (Neden)
- D) Senin için çok önemli ve başarılı diyorlar. (Görecelik)
- E) Kurtuluş için her yolu göze almıştı adam. (Uğruna)

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

SÖZCÜK TÜRLERİ

31.
GÜN

FiİLLER – FiİL ÇEKİMLERİ – FiİLLERDE ZAMAN KAYMASI

FiİLLER

Fiil; hareketleri, oluşları ve yapılan işleri anlatan sözcüklerdir.

- “Koş-, otur- bil-, dinle-, kaç-” sözcükleri fiildir.

Olumlu veya olumsuz olarak çekimlenebilen durumda zaman kavramı taşıyan, dilek ve tasarı bildiren, bunlarla birlikte kişi kavramı veren sözcüklere **fiil** denir.

- Okudum, yazıyor, başlamış, gitmelisin, bulsak...
- Görmesin, kandırmamalısın...

Bu sözcükler çekimli durumdaki fiillerdir. “Okudum, yazıyor, başlamış” fiilleri zaman kavramı taşımaktadır. Diğer fiiller ise dilek ve tasarı bildiren fiillerdir. Bu fiillerin hepsi kişi kavramı da bildir-mektedir.

Türkçede fiiller, taşıdıkları anlam niteliğine göre üçe ayrılır:

1. Kılış (iş) fiilleri

Eylemin bildirdiği işten, başka bir varlığın veya kişinin etkilendiğini bildiren fiillere **kılış fiili** denir. Kılış fiilleri için “iş fiili” ifadesi de kullanılır.

- Ahmet, kalemını kırdı.

Bu cümlede Ahmet’in yaptığı işten bir varlık olan kalem etkilen-mektedir. Yani cümlenin nesnesi durumundadır.

SICAK BÖLGE

Kılış fiilleri nesne alabilen fiillerdir.

Çocuk, arkadaşını çağırdı. (Kimi çağırdı?)
nesne kılış fiili

Ona kitap okutun. (Ne okutun?)

- Ahmet, kardeşini üzdü.

Bu cümlede Ahmet’in yaptığı işten başka bir kişi olan kardeşi etkilenmektedir.

“Kırdı, silmiş, yıktı, bağlamış, atıyor, dizdi” fiilleri birer kılış fiilidir.

SICAK BÖLGE

Bir fiilin başına “onu” zamirini getirdiğimizde anlamlı oluyorsa o fiil kılış fiilidir. Onu yolladım, sürmüş, gördük, uyuttu...

2. Durum fiilleri

Bir eylemin içinde olan öznenin durumunun anlatıldığı fiillere **durum fiili** denir. Durum fiilinde fiilden etkilenen bir varlık veya başka bir kişi yoktur. Durum fiili nesne üzerinde gerçekleşen bir iş bildirmez.

Örnekler:

- Gece boyu ağlayan çocuk içeride uyuyor.
- Yaşlı adam, çardağın altında oturuyor.

Bu cümlelerdeki fiillerde öznenin durumu anlatılıyor. “Uyuyor” fiili, çocuğun içinde bulunduğu durumu anlatıyor. O hâlde “Uyuma” fiili, durum bildiren bir fiildir. Aynı durum “oturmak” fiili için de geçerlidir.

“Kalkmış, yatıyor, duruyor, ağlıyor” fiilleri birer durum fiilidir.

3. Oluş fiilleri

Öznenin yapısındaki, görünümündeki değişimin anlatıldığı fiillere **oluş fiilleri** denir. Oluş fiillerinde kendiliğinden olma anlamı vardır.

- Yaşadığı acılardan dolayı saçları ağarmış.

Bu cümlede ağarmak fiili, insanın saçındaki bir değişimi anlatmaktadır. O hâlde “ağarmış” fiili oluş bildiren bir fiildir.

“Kızardı, yeşerdi, şişmanladı, büyüyor, olgunlaşacak, solmuştu, morardı...” fiilleri birer oluş fiilidir.

ÇEKİMLİ FiİL

Kip ve kişi eklerini almış fiiller, çekimli fiildir. Çekimli fiillerde fiilden başka kip ve kişi ekleri olmak üzere iki ayrı öge daha vardır.

Fiil çekimi, fiil, kök veya gövdelerine zaman veya dilek kavramı ile birlikte kişi kavramı da veren eklerin getirilmesidir.

- Geliyoruz.

Bu sözcük artık çekimli fiildir. “Gel-” fiil kökü, “-yor” zaman eki, “-uz” ise birinci çoğul kişi ekidir. Dolayısıyla bu sözcükte çekimli fiilin bütün ögeleri vardır.

Şimdi kip ve kişi kavramları üzerinde duralım.

KİP

Fiil köklerine veya gövdelerine eklenen bir zaman veya dilek bil-diren ögeye **kip** denir.

Kipler kendi içinde iki gruba ayrılır:

1. Haber (Bildirme) Kipleri:

Fiil kiplerinden bazılarında zaman kavramı söz konusudur. Bun-lara haber kipleri diyoruz.

1. Görülen geçmiş zaman
2. Öğrenilen geçmiş zaman
3. Şimdiki zaman
4. Geniş zaman
5. Gelecek zaman

2. Dilek (Tasarlama) Kipleri:

Fiil kiplerinden bazıları, bir dilek ve tasarı bildirir. Bunlara da di-lek kipleri adı verilmektedir.

1. Emir kipi
2. İstek kipi
3. Dilek-şart kipi
4. Gereklilik kipi

SICAK BÖLGE

Dilek kiplerinde zaman anlamı yoktur.

KİŞİ (ŞAHİS)

Fiili gerçekleştirene, fiilin bildirdiği eylemin içinde olana **kişi** de-nir. Çekimli fiillerde kişi, eklerle bildirilir. Bu ekler, kiplere göre farklılık gösterebilir.

Görülen geçmiş zaman ve şimdiki zaman kipinde kullanılan kişi ekleri aşağıdaki şekildedir:

I. Tekil kişi:	Ben yazdı- m
II. Tekil kişi:	Sen yazdı- n
III. Tekil kişi:	O yazdı
I. Çoğul kişi:	Biz yazdı- k
II. Çoğul kişi:	Siz yazdı- nız
III. Çoğul kişi:	Onlar yazdı- lar

Diğer kiplerdeki kişi ekleri aşağıdaki şekildedir:

I. Tekil kişi:	Ben yazıyor- um
II. Tekil kişi:	Sen yazıyor- sun
III. Tekil kişi:	O yazıyor
I. Çoğul kişi:	Biz yazıyor- uz
II. Çoğul kişi:	Siz yazıyor- sunuz
III. Çoğul kişi:	Onlar yazıyor- lar

FIİL ÇEKİMLERİ**A. HABER (BİLDİRME) KİPLERİ**

Haber kipleri, zaman kavramı olan, eylemin yapıldığı zamanı bildiren kiplerdir.

1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi

(-dı / -di, -du / -dü, -tı / -ti, -tu / -tü)

Eylemin, söylendiğinde gerçekleşmiş olduğunu bildiren, eyle-min gerçekleşmesine tanık olunduğunu gösteren kiptir. Bu se-beple bu kipte bir “kesinlik” vardır. Bu kipin bildirdiği eylem, artık bitmiştir ve geçmişte kalmıştır.

- Mete, yolda tanımadığı bir adamla karşılaştı.

Bu cümlede “karşılaş-” eylemi, bu cümlemin söylendiği andan önce gerçekleşmiştir. Bu cümleyi söyleyen kişi (Burada bu kişi gizlidir, 3. tekil kişidir.) söz konusu eylemi görmüştür.

I. Tekil kişi	Al- dı -m
II. Tekil kişi	Al- dı -n
III. Tekil kişi	Al- dı
I. Çoğul kişi	Al- dı -k
II. Çoğul kişi	Al- dı -nız
III. Çoğul kişi	Al- dı -lar

Örnekler:

- Mor, tahta boncuklu yazmanın mevsimi geçti.
- Hayallerimi kucağıma attın, sonra karşıya geçip beni sey-rettin.

Bu cümlelerdeki altı çizili fiiller, görülen geçmiş zaman kipiyle çekimlenmiştir.

SICAK BÖLGE

- ➔ Bilimsel veya tarihsel kesinlik bildirmek istediğimiz za-man da görülen geçmiş zaman kipinden yararlanınız:
- Didaktik şiirlerin ilk örneklerini Hesiodos yazdı.
- ➔ Fiillerin olumsuz “-ma / -me” ekiyle yapılır.
- İçinde ihtiyar bir hanım bulunan güzel bir araba ora-dan geçmedi.

Bu cümledeki fiil, görülen geçmiş zamanın olumsuzu ile çe-kimlenmiştir.

2. Öğrenilen (Duyulan/Belirsiz) Geçmiş Zaman Kipi (-mış / -mış-, -muş / -müş)

Eylem, söylendiği andan önce gerçekteŝmiŝ fakat eylemin gerçekteŝmesi görülmemiŝ, eylem bir başkasından öğrenilmiŝ veya duyulmuştur.

I. Tekil kişi	Al-mış-ım
II. Tekil kişi	Al-mış-sın
III. Tekil kişi	Al-mış
I. Çoğul kişi	Al-mış-ız
II. Çoğul kişi	Al-mış-sınız
III. Çoğul kişi	Al-mış-lar

- Arkadaşına çok güzel bir hediye almış.

Bu cümlede “almış” eylemi, kişinin bu cümleyi söylediği andan önce gerçekteŝmiŝtir ancak kişi “al-” eylemine tanık olmamış, sözü edilen arkadaşına bir hediye aldığını bir başka kişiden duymuŝtur.

Öğrenilen geçmiş zaman kipi, kimi zaman sonradan fark etme kimi zaman da gerçekteŝmiŝ bir eylemin etkisine tanık olma anlamı verebilir.

Örnekler:

- Gece uyurken beni sinek ısırmıŝ. (sonradan fark etme)
- Herkese onun çok güzel olduğunu söylemiŝsiniz. (duyma)
- Hasta mısınız, yüzünüz sararmış. (olmuş bir eylemin etkisini görme)
- Mavi gömlek size çok yakıŝmıŝ. (gerçekteŝmiŝ bir eylemin etkisini görme)

3. Ŗimdiki Zaman Kipi (-yor)

Eylemin söylenme ve yapılma zamanının aynı olduğunu bildiren kipe **Ŗimdiki zaman kipi** denir.

- Sokakta oynayan çocukları izliyorum.

Bu cümleyi söyleyen kişi, sözlerini eylemi gerçekteŝtirdiđi anda söylemiştir. Dolayısıyla eylem ile söylenme zamanı aynıdır.

I. Tekil kişi	Al-(ı)yor-um
II. Tekil kişi	Al-(ı)yor-sun
III. Tekil kişi	Al-(ı)yor
I. Çoğul kişi	Al-(ı)yor-uz
II. Çoğul kişi	Al-(ı)yor-sunuz
III. Çoğul kişi	Al-(ı)yor-lar

Örnekler:

- Ŗu an annesiyle telefonda konuŝuyor.
- Ben birçok konuda çok az şey biliyorum.

SICAK BÖLGE

Ŗimdiki zaman kipinin eki “-yor”dur ancak “-makta / -mekte” ekleri de Ŗimdiki zaman anlamı verebilir.

- Sobanın karşısında kemiklerimi ısıtmaktayım.

Bu cümlede “ısıt-” eylemi, yapıldığı anda söylenmektedir. “ısıtmaktayım” sözcüğü ile “ısıtıyorum” sözcüğü arasında anlam farkı yoktur. İki sözcük de Ŗimdiki zamanda gerçekteŝen bir eylemi bildirmektedir.

4. Geniş Zaman Kipi (-r, -ar / -er, -ır / -ir, -ur / -ür)

Eylemin gerçekteŝmesinin tüm zamanlar için geçerli olduğunu bildiren kiptir. Bu kipi bildirdiği eylem, geçmiş, Ŗimdiki ve gelecek zamanı içine alır.

- Sabahları mutlaka bir saat yürürüm.

Bu cümlede bildirilen “yürümek” eylemi, geçmişte yapılmıştır, Ŗimdiki zamanda yapılmaktadır ve gelecek zamanda da yapılması söz konusudur.

Geniş zaman kipinin olumsuzu “-maz / -mez” ve “-ma / -me” ekleriyle yapılır.

Örnekler:

- O size karşı bir saygısızlık yapmaz.
- Bazı sabahlar yürümem.
- Onlarla anlaŝamayız.

		Olumlu	Olumsuz
I.	Tekil kişi	Al-ır-ım	Al-ma-m
II.	Tekil kişi	Al-ır-sın	Al-maz-sın
III.	Tekil kişi	Al-ır	Al-maz
I.	Çoğul kişi	Al-ır-ız	Al-ma-yız
II.	Çoğul kişi	Al-ır-sınız	Al-maz-sınız
III.	Çoğul kişi	Al-ır-lar	Al-maz-lar

Örnekler:

- Ne kadar titiz olduğumu hepiniz bilirsiniz.
- Biz hiçbir zaman bu tür oyunlara gelmeyiz.

5. Gelecek Zaman Kipi (-acak / -ecek)

Fiilin belirttiği zaman kavramının, içinde bulunulan zamandan sonraya ait olduğunu belirten, “-acak / -ecek” ekleriyle kurulan zamana **gelecek zaman** denir.

Gelecek zamanda söylenen eylem henüz gerçekleşmemiştir. Söz, söylendikten sonraki bir zamanda yani gelecekte gerçekleşecektir.

- İleride bir dünya turuna çıkacağız.

Bu cümlede bildirilen eylem henüz gerçekleşmemiştir, belli olmayan bir zamanda gerçekleşecektir.

I. Tekil kişi	Al- acak (ğ)-ım
II. Tekil kişi	Al- acak -sın
III. Tekil kişi	Al- acak
I. Çoğul kişi	Al- acak (ğ)-ız
II. Çoğul kişi	Al- acak -sınız
III. Çoğul kişi	Al- acak -lar

Örnekler:

- Yılın ilk karını burada siz göreceksiniz.
- Sınavı kazananlar beş dakika sonra açıklanacak.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiil, yapılmakta olan bir iş bildirmektedir?

- A) Yarın sabah erkenden uyanıp pikniğe gidiyoruz.
- B) O, sınıfta öğretmenin verdiği ödevi yapıyor.
- C) Dün araba bozuluyor, o da tamirciye gidiyor.
- D) Dedem erken ölünce adını bana koyuyorlar.
- E) Teyzemler, haftaya buraya geliyormuş.

ÇÖZÜM

A'da gelecek zaman anlamı, B'de şimdiki zaman anlamı, C'de geçmiş zaman anlamı, D'de geçmiş zaman anlamı ve E'de gelecek zaman anlamı vardır.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Aşağıdaki fiillerden hangisi haber kipiyle çekimlenmemiştir?

- A) Yaşlandıkça bu tür hastalıklarla karşılaşacağız.
- B) Marketin önünde arabasını çizmişler.
- C) Sana anlattıklarımı sakın kimseye anlatma.
- D) Sabahları kahvaltıda mutlaka bir yumurta yer.
- E) Dün, tarih öğretmeni onu yanına çağırdı.

B. DİLEK (TASARLAMA) KİPLERİ

1. Dilek-Şart Kipi (-sa / -se)

Eylemin gerçekleşmesinin bir şarta bağlı olduğunu anlatan ve bir dilek bildiren kipe **dilek şart kipi** denir. Dilek-şart kipinin eki “-sa / -se”dir.

I. Tekil kişi	Al- sa -m
II. Tekil kişi	Al- sa -n
III. Tekil kişi	Al- sa
I. Çoğul kişi	Al- sa -k
II. Çoğul kişi	Al- sa -nız
III. Çoğul kişi	Al- sa -lar

- Kendine bir araba alsa işine rahat gider.

Bu cümlede sözü edilen kişinin işine rahat gitmesinin koşulu bir araba almasına bağlanmıştır. Dolayısıyla bu cümlede “alsa” fiili cümleye şart anlamı katmıştır.

- Keşke bütün insanlar birbiriyle dost olsa!

Bu cümledeki “olsa” fiili cümleye şart anlamı katmamıştır. Bu fiil bir dilek bildirmektedir. Cümleye söyleyen kişi dileğini ifade etmiştir.

Örnekler:

- Babamdan izin alsam geziye ben de katılırdım.
- Çok kitap okusanız bilgili ve kültürlü olurdunuz.

Bu cümlelerdeki altı çizili fiiller şart bildirmektedir.

Örnekler:

- Keşke kendime beni anlayan bir arkadaş bulsam!
- Kolay soruların hepsi bana sorulsa!
- Bir de işler plandığımız gibi gitse!

Bu cümlelerdeki altı çizili fiiller, dilek bildirmektedir.

2. Gereklilik Kipi (-malı / -meli)

Fiilin yapılması gerektiğini belirten, “-malı / -meli” ekiyle kurulan kipe **gereklilik kipi** denir. Bu kip gereklilik, mecburiyet, zorunluluk bildirir.

I. Tekil kişi	Al- malı -(y)ım
II. Tekil kişi	Al- malı -sın
III. Tekil kişi	Al- malı
I. Çoğul kişi	Al- malı -(y)ız
II. Çoğul kişi	Al- malı -sınız
III. Çoğul kişi	Al- malı -lar

Örnekler:

- Kimseye karşı ön yargılı olmamalısın.
- Elindekiler az da olsa paylaşmayı bilmelisiniz.
- Kimi zaman kendimize de iyilik yapmalıyız.

3. İstek Kipi (-a / -e)

Eylemin gerçekleşmesinin istendiğini anlatan kipe **istik kipi** denir. İstek kipinin eki “-a / -e”dir.

I. Tekil kişi	Al- a -(y)ım
II. Tekil kişi	Al- a -sın
III. Tekil kişi	Al- a
I. Çoğul kişi	Al- a -lım
II. Çoğul kişi	Al- a -sınız
III. Çoğul kişi	Al- a -lar

İstek kipinin bütün kişilere çekimi olsa da kullanımda genellikle birinci tekil ve çoğul kişi çekimleri kullanılmaktadır.

Örnekler:

- Sizin için de bir parça çalalım.
- İzin verin de yerime geçeyim.
- Akşam sahilde yürüyüşe çıkalım.

4. Emir (Buyruk) Kipi

Fiilin yapılmasını dilemek veya emretmek için kullanılan isteme kipine **emir kipi** denir.

⚡ SIKAK BÖLGE

Emir kipinin ayrı bir eki yoktur. Emir kipinde fiiller, doğrudan doğruya şahıslara bağlanır.

I. Tekil kişi	----
II. Tekil kişi	Al-
III. Tekil kişi	Al- sın
I. Çoğul kişi	----
II. Çoğul kişi	Al- ın(ınız)
III. Çoğul kişi	Al- sınlar

Örnekler:

- Siz de kendinize bir kahve alın.
- Lütfen sen aşağıda kal!
- Bir daha habersiz evden çıkma.

UNUTMA

Emir kipinin I. tekil kişi ve I. çoğul kişi çekimi yoktur.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L
I

FiİLLERDE ANLAM (ZAMAN / KİP) KAYMASI

Bir fiilin kipinin başka bir kipin anlamını karşılayacak şekilde kullanılmasına **anlam (zaman) kayması** denir.

- Birazdan ailecek yola çıkıyoruz. (çıkacağız)

Bu cümlede fiil, şimdiki zaman kipiyle çekimlenmiştir ama cümlelerin anlamından “yola çıkmak” eyleminin henüz gerçekleşmediği, ileri bir zamanda yani gelecekte gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. Buna göre bu cümledeki şimdiki zaman kipi, gelecek zaman kipinin anlamını karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

- Sabahları bir bardak sıcak süt içiyorum. (içerim)
Bu cümlede şimdiki zaman kipi, geniş zaman kipi yerine kullanılmıştır.
- Bazı şeyleri ileride daha iyi kavransın. (kavrayacaksın)
Bu cümlede geniş zaman kipi, gelecek zaman kipi yerine kullanılmıştır.
- Bir yaz sabahı Anadolu'da bir yiğit doğar. (doğdu)
Bu cümlede geniş zaman kipi, görülen geçmiş zaman kipi yerine kullanılmıştır.
- Annemin dayısının adını bana koyuyorlar. (koymuşlar)
Bu cümlede şimdiki zaman kipi, öğrenilen geçmiş zaman kipi yerine kullanılmıştır.
- Nasrettin Hoca bir sabah eşeğine atlar, pazara gider. (atlamış, gitmiş)
Bu cümlede geniş zaman kipi, öğrenilen geçmiş zaman kipi yerine kullanılmıştır.
- Sabah erken kalkar, evi temizlersin. (kalk, temizle)
Bu cümlede geniş zaman kipi, emir kipi yerine kullanılmıştır.

⚡ SICAK BÖLGE

Anlam kayması yalnız haber kiplerinde olmaz. Dilek kipleri de kendi anlamları dışında kullanılabilir.

- Allah size akıl versin!
Bu cümlede emir kipi, istek anlamında kullanılmış.
- Lütfen arkadaşlar ders sırasında konuşmayalım.
Bu cümlede istek kipi, emir kipi yerine kullanılmıştır.
- Bundan sonra kimse izinsiz konuşmayacak.
Bu cümlede gelecek zaman kipi, emir anlamında kullanılmıştır.
- Ondaki bazı davranışlar çocukluğundan kalmış olacak.
Bu cümlede gelecek zaman kipi, gereklilik kipi yerine kullanılmıştır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Okuduğum kitaplar beni daima etkiliyor. Sevgi dolu bir kitap sevgi kanatları takıyor bana. Delilik dolu bir kitap ise delilik kanatları... İnsanları delirten acıları yaşıyorum onlarla birlikte.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisinin örneği yoktur?

- A) III. tekil ve I. tekil kişili fiiller
- B) Kılış fiili
- C) Haber kipi
- D) Dilek kipi
- E) Kip kayması

ÇÖZÜM

Verilen parçaya göre “etkiliyor, takıyor” fiilleri III. tekile göre “yaşıyorum” fiili ise I. çoğula göre çekimlenmiştir. (A) “etkiliyor, takıyor” fiilleri kılış fiilidir. (B) “etkiliyor, takıyor, yaşıyorum” fiillerinde haber kipi vardır. (C) “etkiliyor, takıyor, yaşıyorum” fiillerinde şimdiki zaman kipi geniş zaman kipi yerine kullanılmıştır. (E) Verilen parçada dilek kipiyle çekimlenmiş fiil yoktur.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

- I. Her yaz buraya geliyor ve güzel bir tatil yapıyor.
- II. Evin bahçesindeki kümise tavuk alacak.
- III. Dünkü maçı bizim evde birlikte izledik.
- IV. Yola çıkmadan önce onu mutlaka arayalım.
- V. Çocuklar, hep birlikte bahçede oyun oynamakta.

Numaralanmış cümlelerdeki fiillerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I, anlam kaymasına uğramıştır.
- B) II, haber kipiyle çekimlenmiştir.
- C) III, duyulan geçmiş zamanla çekimlenmiştir.
- D) IV, dilek kipiyle çekimlenmiştir.
- E) V, şimdiki zamanla çekimlenmiştir.

31. GÜN BİTTİ.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, fiile eklenen “-mış / -miş, -muş / -mü” eki cümleye “başkasından duyulma, aktarılma” anlamı katmaktadır?

- A) Ben, patatesleri kızartalım dedim ama o haşlamış.
- B) Derse yetişemedim, sabahleyin uyuyakalmışım.
- C) Beklediğimiz maç biraz önce başlamış.
- D) Saçınız bir hayli uzamış, bence tıraş olun.
- E) Bahçedeki çiçekleri sulamayınca hepsi kurumuş.

2. Aşağıdakilerin hangisinde verilen cümlenin yüklemi, ayraç içindeki kiple çekimlenmemiştir?

- A) Nâzım Hikmet, doğal şiir yeteneği ile Türk şiirine yenilik getirdi. (Görülen geçmiş zaman)
- B) Bulutların doğuya doğru alçaktan alçaktan ve hızlı hızlı akını hâlâ devam ediyor. (Şimdiki zaman)
- C) Peri, rüzgârlı bir sonbahar günü abisinin düğünü için İstanbul'a gelmiş. (Öğrenilen geçmiş zaman)
- D) Bir kış akşamı büyük ateşin önünde büyük bir sandalyede oturduğumuzu hep hatırlarım. (Şimdiki zaman)
- E) Şirketimizin uluslararası kazanımları, memleket için de bir kazanım olacak. (Gelecek zaman)

3. I. Ben derdimi anlatamam kimseye.
II. Şu zavallının ihtiyacını giderin.
III. Biz kimseden korkmayız.
IV. İsteyene olanları tekrar anlatırız.
V. Onu burada bırakıp gidemezsin.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde eylem farklı kipte çekimlenmiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. (I) Bir şeyler yapmalıyız ki ters giden işler düzelsin. (II) O zaman yüzlerimiz gülecek. (III) Herkes gibi biz de işimize bakarız. (IV) Şimdi oturup neler yapmak gerektiğini düşünelim. (V) Çünkü ancak kafa kafaya verince sağlıklı kararlar alabiliyoruz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, dilek kipiyle çekimlenmiş fiiller vardır.
- B) II. cümledeki eylem, gelecek zaman kipiyle çekimlenmiştir.
- C) III. cümlede, geniş zamanlı eylem vardır.
- D) IV. cümlede, birden fazla çekimli eylem vardır.
- E) V. cümledeki eylem, şimdiki zaman kipiyle çekimlenmiştir.

5. (I) Keşke, akşamları zamanımızın bir kısmını sanatsal çalışmalara ayırabilsek! (II) Müzik dinlese, öykü okusak, şiir yazabilsek... (III) Hep böyle güzel hayaller kurup iyi dileklerimizizi söylüyoruz. (IV) Bunları bir yana koyup düşüncelerimizi harekete geçirmek için adım atmamız. (V) Örneğin kitabımızı okuyalım, kalemimizi elimize alıp düşlediklerimizi yazıya dökelim.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde haber kiplerinden biriyle çekimlenmiş eylem vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. Her an koşudan ayrılma olasılığını göz önüne alan insan, kendini o koşulara çok kaptırıyor.

Aşağıdakilerin hangisinde bu cümledekine benzer bir anlam kayması vardır?

- A) Adam, tedirgin bir şekilde elindeki telefona bakıyor.
- B) Tren İzmit'te durduğunda adam, trenden inmeyerek yoluna devam etti.
- C) Bilecik İstasyonundan kalkan tren, yüzlerce yolcusunu Konya'ya götürdü.
- D) Birikimlerini iyi kullanan insan, dünyadan ve yaşamdan neler beklediğini biliyor.
- E) Bu gezide ömrü boyunca düşünmediği, hayal bile edemeyeceği olaylar yaşayacak.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde oluş fiili vardır?

- A) Evine farklı özelliklere sahip özel bir kitaplık almıştı.
- B) Eve getirdiğinde yeşil olan limonlar bekledikçe sarardı.
- C) İnsanların birbirine girdiği ortamlardan hemen uzaklaştırdı.
- D) Akdeniz'in masmavi sularında birkaç saat tek başına yüzdü.
- E) Posta treni, dumanlarını savura savura gidiyordu.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiil, dilek kiplerinden biriyle çekimlenmemiştir?

- A) Keşke kitap okumak için daha çok zaman bulsak.
- B) Arada bir şehirlerden kaçıp kendimizi doğaya atalım.
- C) Bir karar alırken yüreğimizin sesini dinlemelisiniz.
- D) Birazdan güzel ve oldukça etkili bir program başlayacak.
- E) Bahçedeki işlerle uğraşmayı bırakıp hemen mutfağa gelsin.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi bir durum fiilidir?

- A) Aynı acının başkaları tarafından da yaşandığını bilmek, içini daha bir ferahlattı.
- B) Açık camdan sokulan rüzgâr, bana ne kadar unutkan ne kadar zavallı olduğumu fısıldadı.
- C) Sonra gidip çiçekleri kırmızı bir rüyanın ortasından topladım.
- D) Yanında getirdiği kitabı masanın üzerine koydu.
- E) O kadar çalışmanın ardından saatlerdir aralıksız uyuyor.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin kipinde anlam kayması olmuştur?

- A) Güneş henüz doğmadan vardık İstanbul'a.
- B) Sabahları temiz hava almak için terasa çıkmayı seviyorum.
- C) Aniden bastıran yağmurda fena ıslanmış.
- D) Çocuklarını gezdirmek için yarın İstanbul'a götürecektir.
- E) Yeni öykümde çiçek isimlerini de kullanacağım.

11. Aşağıdakilerin hangisinde verilen cümle, ayrıca içindeki kipi anlamını karşılamamaktadır?

- A) Sınavda başarılı olmak için kendini bir an önce toparlamalısın. (Gereklilik)
- B) İşlere ara vermeden çalışalım bir süre daha. (İstek)
- C) Okuduklarımdan anladıklarımı not defterime yazıyorum. (Şimdiki zaman)
- D) Birkaç kişi şu an yazarın son romanını enine boyuna tartışmakta. (Geniş zaman)
- E) Severek dinlediği o türküleri, çocukluğunda da dinlemiş. (Duyulan geçmiş zaman)

12. Hiçbir zaman kimsenin öyküsü kimseye benzemiyor. Herkes, kendi öyküsünü yaşıyor. Herkes kendi koşusunu koşuyor. Çocukluğun tatlı ve renkli günlerinin hemen ardından ailelerimiz bizi bu koşuya itiyor. Ailemizin iteklemesi ile acımasız bir hayatın tam ortasına atılıyor.

Bu metinde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Kılış fiili
- B) Anlam (zaman) kayması
- C) Şimdiki zaman kipi
- D) Olumsuz çekimli eylem
- E) Oluş fiili

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

EK FİİLLER

32.
GÜN

EK FİİL (EK EYLEM)

Ad soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapan ya da basit zamanlı fiilleri bileşik zamanlı yapan eklerle **ek fiil** denir.

- O, gelişmeleri yakından izleyen nitelikli bir okurdu. (okur i-di)

Bu cümlede isim olan “okur” sözcüğü, ek fiil olarak yüklem olmuştur.

- Her ay edebiyat dergilerini okurdu. (oku-r i-di)

Bu cümlede “oku-” fiili, önce geniş zaman kipinde çekimlenmiş, sonra ek fiil almıştır. Bu şekilde ek fiil almış fiillere “birleşik zamanlı fiil” diyoruz. Dolayısıyla bu cümlede ek fiil, basit çekimli bir fiile gelerek onu birleşik zamanlı bir fiil yapmıştır.

Ek fiilin dört çekimi vardır:

- A) Görülen geçmiş zaman (hikâye) çekimi: (idi)
- B) Öğrenilen geçmiş zaman (rivayet) çekimi: (imiş)
- C) Şart çekimi: (ise)
- D) Geniş zaman çekimi: (-ım/-im, -sın/-sin, -dır/-dir, -ız/-iz, -sınız/-siniz, -dırlar/-dirler)

A) GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN (HİKÂYE) ÇEKİMİ

Ek fiilin görülen geçmiş zaman çekimi, isim soylu sözcüklere “idi (-di)” getirilerek yapılır.

I. Tekil kişi	Öğretmen - i - di - m (Öğretmendim)
II. Tekil kişi	Öğretmen - i - di - n (Öğretmendin)
III. Tekil kişi	Öğretmen - i - di (Öğretmendi)
I. Çoğul kişi	Öğretmen - i - di - k (Öğretmendik)
II. Çoğul kişi	Öğretmen - i - di - niz (Öğretmendiniz)
III. Çoğul kişi	Öğretmen - i - di - ler (Öğretmendiler)

Yukarıdaki çekimde görüldüğü gibi çoğu zaman ek fiilin kendisi düşer, kip ve kişi ekleri ise isme eklenir.

Örneğin “Öğretmen idim” yerine “Öğretmendim” denmektedir. Eğer ek fiilden önceki sözcük ünlü ile bitiyorsa ek fiil düştüğünde ek fiilin yerine bir “y” kaynaştırma ünsüzü gelir.

- “Bizi gördüğü zaman öfkeli idi.” cümlesinde ek fiil düşünce cümle, “Bizi gördüğü zaman öfkeliydi.” biçiminde söylenir.

SICAK BÖLGE

Ek fiil, her türlü isim soylu sözcüğe gelerek onu yüklem yapabilir.

- Elleri ipek gibiydi.

Ek fiil, bu cümlede edat öbeğini yüklem yapmıştır.

- Buraya gelirken amacımız güzellikler yaşamaktır.

Ek fiil, bu cümlede fiilimsiyi yüklem yapmıştır.

- Yağmur yağmadan önce bulutlar kapkaraydı.

Ek fiil, bu cümlede pekiştirilmiş sıfatı yüklem yapmıştır.

- Yeni alınan evin salonu çok geniştir.

Ek fiil, bu cümlede sıfatı yüklem yapmıştır.

- Ülkemizin limon deposu Mersin’dir.

Ek fiil, bu cümlede özel adı yüklem yapmıştır.

- Size en büyük yardımı yapan kimdi?

Ek fiil, bu cümlede zamiri yüklem yapmıştır.

Örnekler:

- Sadece bana sorulan sorular zordu.
- O benim okumayı en çok sevdiğim kitaptı.
- Bu kent eskiden daha güzeldi.

B) ÖĞRENİLEN (DUYULAN) GEÇMİŞ ZAMAN (RİVAYET) ÇEKİMİ

Ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman çekimi, isim soylu sözcüklere “imiş (-miş)” eki getirilerek yapılır.

I. Tekil kişi Öğretmen - **i** - **miş** - **im** (Öğretmenmişim)

II. Tekil kişi Öğretmen - **i** - **miş** - **sin** (Öğretmenmişsin)

III. Tekil kişi Öğretmen - **i** - **miş** (Öğretmenmiş)

I. Çoğul kişi Öğretmen - **i** - **miş** - **iz** (Öğretmenmişiz)

II. Çoğul kişi Öğretmen - **i** - **miş** - **siniz** (Öğretmenmişsiniz)

III. Çoğul kişi Öğretmen - **i** - **miş** - **ler** (Öğretmenmişler)

Örnekler:

- Dostum, meğer yaşamak çok zormuş.
- Elektrik direğine çarpan adam dalgınmış.
- O zamanlar aklım başımda değilmiş.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekimlenerek yüklem olmuştur.

C) ŞART ÇEKİMİ

Ek fiilin şart kipindeki çekimi, isim soylu sözcüklere “ise (-se)” getirilerek yapılır.

I. Tekil kişi	Öğretmen - i - se - m	(Öğretmensem)
II. Tekil kişi	Öğretmen - i - se - n	(Öğretmensen)
III. Tekil kişi	Öğretmen - i - se	(Öğretmense)
I. Çoğul kişi	Öğretmen - i - se - k	(Öğretmensek)
II. Çoğul kişi	Öğretmen - i - se - niz	(Öğretmenseniz)
III. Çoğul kişi	Öğretmen - i - se - ler	(Öğretmenseler)

- Baban yorgunsa yarın akşam gelelim.

Bu cümlede ek fiil, eklendiği ismi temel cümlemin yüklemi yapmamış; ona şart anlamı katmıştır.

Örnekler:

- Aklın başındaysa yanlıştta ısrar etmezsin.
- Vaktiniz yoksa daha az iş almalısınız.

Bu cümlelerde de ek fiilin şart kipiyle çekimlenen isimler temel cümlemin yüklemi olmamıştır ancak cümleye koşul anlamı katmıştır.

D) GENİŞ ZAMAN ÇEKİMİ

Ek fiilin geniş zaman çekiminde, sözü edilen yargının her zaman geçerli olduğu anlatılır. Geniş zaman çekiminde diğer kiplerin aksine ek fiilin kendisi görülmez, sadece ek fiilin geniş zaman ekleriyle çekim yapılır. Ek fiilin geniş zaman kipi ekleri “-im, -sin, -dir, -iz, -sınız, -dirler” ekleridir.

I. Tekil kişi	Öğretmen - im	(Öğretmenim)
II. Tekil kişi	Öğretmen - sin	(Öğretmensin)
III. Tekil kişi	Öğretmen - dir	(Öğretmendir)
I. Çoğul kişi	Öğretmen - iz	(Öğretmeniz)
II. Çoğul kişi	Öğretmen - sınız	(Öğretmensiniz)
III. Çoğul kişi	Öğretmen - dirler	(Öğretmendirler)

Örnekler:

- Çok çalıştığım için her zaman yorgunum.
- Sen, bu hastanedeki en iyi doktorsun.
- Pazar günleri birçok işyeri kapalıdır.
- Siz sorumluluk sahibi, duyarlı bir annesiniz.

Bu cümlelerin yüklemeleri, ek fiilin geniş zamanıyla çekimlenmiştir.

UNUTMA

Ek fiilin geniş zaman III. kişi eki “-dır / -dir” isim cümlelerinde bazen düşer.

Örnekler:

- El ile gelen düğün, bayram. (bayramdır)
- Dostluk başka, alışveriş başka. (başkadır)
- Hayat sevince daha güzel. (güzeldir)

BİRLİKTE ÇÖZELİM**Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek fiil kullanılmıştır?**

- Bu filmi ben de hiç beğenmedim.
- Sizinle bir şey konuşmak istiyor galiba.
- Lafa dalınca onu aramayı unuttuk.
- Yaşlı kadının en sevdiği çiçek gülmüş.
- Bir şey söylese yapacağız ama söylemiyor.

ÇÖZÜM

Verilen cümleler incelendiğinde D seçeneğindeki “gül” ismine ek fiilin rivayeti olan “-imiş” getirildiği görülür.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

- En sevdiği ay, ağustos ayıymış.
- Güz mevsimi, benim için ayrılığın simgesidir.
- Okulu yeni taşındıkları eve çok yakındı.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde ek fiil, isim ya da isim soylu sözcüğü yüklem yapma görevinde kullanılmıştır?

A) Yalnız I	B) Yalnız II	C) I ve II
D) II ve III	E) I, II ve III	

UNUTMA

Ek fiillerin olumsuz çekimi “değil” sözcüğüyle yapılır. “var” isminin ise hem karşıtı hem de olumsuzu “yok” ismidir.

Örnekler:

- Onların evi şehir merkezine yakınmış. / Onların evi şehir merkezine yakın değilmiş.
- Ya o anda o hırsız ofisteyse... / Ya o anda o hırsız ofiste değilse...
- Öğrencilerle ilgili yeni düzenlemelerden memnunum. / Öğrencilerle ilgili yeni düzenlemelerden memnun değilim.
- Okuduğun şiir, iyiydi. / Okuduğun şiir, iyi değildi.

SICAK BÖLGE

“-ken” zarf-fiilinin olduğu her yerde ek fiil vardır:

- Hastayken (hasta iken) beni yalnız bırakma.
- Gülerken (güler iken) güller açar yüzünde.

BİRLEŞİK ZAMANLI (ÇEKİMLİ) FİİLLER

Filler birden çok zaman eki ile de çekimlenebilir. Bu durumda fiil birleşik zamanlı olur.

Basit zamanlı ve çekimli bir fiilin -di (i-di), -miş (i-miş), -se (i-se) gibi ek fiil eklerinden birini alarak bildirdiği zamana **birleşik zaman** denir.

- Görmüştü (gör-müş-i-di)
- Sevdidi (sevdi-y-di)

Yukarıdaki tanımda görüldüğü gibi fiilin birleşik zamanlı olması ek fiil ile gerçekleşir. Birleşik zamanlı fiillerde ek fiilin görülen geçmiş zamanı, öğrenilen geçmiş zamanı ve şart kipi kullanılır.

UNUTMA

Ek fiil (-idi, -imiş, -ise) almamış fiiller basit çekimlidir.

A) HİKÂYE BİRLEŞİK ZAMAN

Basit çekimli bir fiile ek fiilin görülen geçmiş zaman eki (-idi) getirilerek yapılır.

- Adam garip bir şekilde bize bakıyordu. (bakıyor idi)

Bu cümlelerin yüklemi birleşik zamanlıdır. Birinci zaman eki olarak şimdiki zaman eki “-(yor)” kullanılmıştır. İkinci zaman eki, görülen geçmiş zaman ekidir.

Örnekler:

- Ben o sırada bir roman okuyordum. (şimdiki zamanın hikâyesi)
- Yazları ailemin yanına giderdim. (geniş zamanın hikâyesi)
- Ninemden bana küçük bir eşya kaldıydı. (görülen geçmiş zamanın hikâyesi)
- Okuduğum ilk kitabı bana babam almıştı. (öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi)
- Yıl sonunda okulumuzda bir eğlence düzenlenecekti. (gelecek zamanın hikâyesi)
- Gençler yaşanan olaylardan ders almalıydı. (gereklilik kipinin hikâyesi)
- Dediklerinizi keşke o zaman yapsaydım. (şart kipinin hikâyesi)

Bu cümlelerdeki altı çizili fiiller farklı kiplerin hikâye bileşik zamanında çekimlenmiştir.

SICAK BÖLGE

Emir kipinin kip eki olmadığı için bu kipi birleşik çekimi yoktur.

B) RİVAYET BİRLEŞİK ZAMAN

Bir fiilin basit çekimine ek fiilin görülen geçmiş zamanı “i-miş” getirilerek yapılır.

- Babası akşamları yatmadan önce bir süre roman okuyormuş.

Bu cümledeki fiil, birleşik zamanlıdır. İkinci zaman eki olarak ek fiil olan öğrenilen geçmiş zaman eki “i-miş” getirilmiştir.

- O her zaman sulu şakalar yaparmış.

Bu cümledeki birleşik zamanlı fiil çekiminin adı, geniş zamanın rivayetidir.

⚡ SICAK BÖLGE

Görülen geçmiş zamanın rivayet çekimi yoktur. Çünkü insan gördüğü bir şeyi rivayet etmez. Emir kipinin kip eki olmadığı için emir kipiyle bileşik zamanlı fiil yapılamaz.

Örnekler:

- Bu masalı yıllar önce dedesinden dinlemişmiş. (Öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti)
- Çocukluğundan beri aynı dergiyi okuyormuşsun. (Şimdiki zaman rivayeti)
- Fırsat bulunca arkadaşlarını ziyaret edeceklermiş. (Gelecek zamanın rivayeti)
- Çeşmenin suyu yaz kış şırıl şırıl akarmış. (Geniş zamanın rivayeti)
- Babamın söylediği her sözü dinlemeliymişim. (Gerekliğin rivayeti)
- Zamanın değerini bilseymiş böyle yapmazmış. (Şartın rivayeti)
- Onu, on dakika önce arayaymış. (İstek kipinin rivayeti)

C) ŞART BİRLEŞİK ZAMAN

Şart bileşik zamanlı fiil, bir fiilin basit çekimine ek fiilin şart çekimi "ise" getirilerek yapılır.

- Tahtaya yazılanları okursan bizi anlarsın.

Bu cümledeki "oku" fiiline önce geniş zaman eki "-r" getirilmiş, ardından ikinci zaman eki olarak ek fiilin şart çekimi "-ise" getirilmiştir.

Bu bileşik zamanlı çekimin adı geniş zamanın şartıdır.

- Sonuna kadar okuyacaksan bu kitabı sana verebilirim.
- Bu cümledeki bileşik zamanlı fiil çekiminin adı, gelecek zamanın şartıdır.
- Bunları yapmanı istiyorsam mutlaka bir sebebi vardır. (Şimdiki zamanın şartı)
 - Biraz geç kalmışsam ne olmuş? (Öğrenilen geçmiş zaman şartı)
 - Filmi izlediysen söylediklerimi daha kolay anlarsın. (Görülen geçmiş zaman şartı)
 - Kitap okuyacaksan kütüphaneye gidebilirsin. (Gelecek zaman şartı)
 - Sen kendine saygı duymazsan insanlardan nasıl saygı görürsün? (Geniş zamanın şartı)

⚡ SICAK BÖLGE

Bir kip ekinden (-acak, -malı - yor - mış) sonra gelen "-dır - tır" ek fiili bileşik zaman oluşturmaz o kipe kesinlik ya da olasılık anlamı katar.

- Bu kişiyi herkes tanıyordur. (Bileşik zaman yok, olasılık var.)
- Bu kişiyi herkes tanıyordu. (Bileşik zaman var, şimdiki zamanın hikâyesi)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Karşı dağlardan kopup çıkan rüzgar serindi. Serin rüzgâr, vadedeki tek tük top ağaçların aralarından dolaşıp tepeye kadar gelirdi. Yeni yayılmış papatyaları hınçla sallardı. Sonra tepenin ardında uğultuyla gözden kaybolurdu.

Bu parçada ek fiil almış kaç sözcük vardır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

ÇÖZÜM

Verilen parçada serindi (serin idi), gelirdi (gelir idi), sallardı (sallar idi), kaybolurdu (kaybolur idi) sözcüklerinde ek fiil vardır.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek fiil diğerlerinden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Sakin bir yere gidip başımı dinlemek istiyordum.
B) Uykudan uyanırsa ona yanıma uğramasını söyle.
C) Eskiden ben de çok zengin olmak isterdim.
D) Saat 14.30 sularında gökyüzü kapkaraydı.
E) Antalya'daki evini satıp buradan ev alacaktı.

32. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 243, 245, 247, 258 ve 260. sayfalardaki testleri çözelim.

1. Ne yapıyor olursam olayım hep yaptığım işten kopup bir hikâye kurgulamaya başlıyorum.

Bu cümle ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Yüklem basit zamanlıdır.
B) Dilek kiplerinden biriyle çekimlenmiş fiil vardır.
C) Yüklemde zaman kayması vardır.
D) Ek eylem almış bir fiil vardır.
E) Fiillerden birisi oluş bildirmektedir.

2. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi ek eylem almış bir isimdir?

- A) "Ev" ve "sevgili" kelimeleri hayatın canlı oluşunun sebepleridir artık.
B) Geçmişin yolundan gitmeyenler, geleceği de tayin edemezler.
C) İç dünya modeli olarak nesnelerin her eylemi insana dair izler barındırır.
D) Yolları ne kadar seviyorsa otel odalarından da o derece nefret ediyordu.
E) Kimi zaman karanlık imgeleriyle birlikte kullanılan ışık, daha çok doğal ateşle karşımıza çıkıyor.

3. Birleşik zamanlı fiiller, kip eklerinin fiile geliş sırası gözetilerek isimlendirilir.

Aşağıdakilerin hangisinde birleşik zamanlı fiilin isimlendirilmesi yay ayraç içinde yanlış verilmiştir?

- A) Ya izlediği film, kahramanın haksızlığa uğradığı bir filmle sonuçlanırsa... (Geniş zamanın şartı)
B) Hafta sonları evden dışarı çıkmazdı. (Geniş zamanın hikâyesi)
C) Arabadan çıkan sarışın bir kadın avazı çıktığı kadar bağıırıyordu. (Şimdiki zamanın rivayeti)
D) Kör ve kimsesiz sokakları son bir ümide koşar gibi geçecekti. (Gelecek zamanın hikâyesi)
E) Gençler büyükleriyle geçinememiş fakat onları haklı görürmüş. (Görülen geçmiş zamanın rivayeti)

4. (I) Yüzyıllardır bozkırlarda sürüleriyle ora senin bura benim akıp duruyorlardı. (II) Çekik gözlüydüler; kiminin gözleri ela, kapkara, kimi çakır, kimi yemyeşildi. (III) Kocaların uzun sakalları tel teldi, sivri çeneli, ince uzun boyluydular. (IV) Kadınlarının yürüyüşü, çölde çok gezdiklerinden olacak, ceylana benzerdi. (V) İskân gerçekten Çayanlılara iyi gelmedi, yaşadıkları korktuklarının birkaç kat fazlasıydı.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede fiil, birleşik zamanlıdır.
B) II. cümlede, ek eylem almış birden çok sözcük vardır.
C) III. cümlede ek eylem, isimleri yüklem hâline getirmiştir.
D) IV. cümlede eylem, geniş zamanın hikâyesi ile çekimlenmiştir.
E) V. cümlede ek eylem, fiili birleşik çekimli yapmıştır.

5. Ad cümlelerinde kimi zaman ek eylemin 3. tekil kişi ekinin kullanılmadığı da olur.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir cümle vardır?

- A) Ömür sayfasından düşen takvim yaprakları gibidir yerdeki sarı yapraklar.
B) Ege adaları, Ege kıtasının parçalanıp çökmesiyle meydana gelmiştir.
C) Yüz ölçümü ve nüfusu itibarıyla Türkiye'nin en küçük illerinden biri Bayburt'tur.
D) O, Oxford Üniversitesinden elinde kalan birkaç fotoğraftan biri.
E) Bir kilometre kadar güneyde bodur gürgenlerle kaplı dik yamaçlar vardır.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek eylem almış birden çok sözcük vardır?

- A) Hikâyemin akışından kopmamak adına durumumu bozmuyordum.
B) Koyu bir sessizliği duyduğu, insanın tüylerini ürperten ayak sesleri işitiliyordu sadece.
C) Acaba elinde baston ya da bir şemsiye taşıyor muydu?
D) Kaygısı, endişesi, merakı giderek artmıştı adamın.
E) Hikâyemle bilgisayarımı ve kelimeleri buluşturmaya başlıyordum.

7. Nimet, alın yazısını kabullenirdi ama ufak tefek tüm aksilik-
I
lerin hep kendine gelirse deli olurdu. İşe geç kalmaması ge-
II
reken bir gün, ocağın oyunu da işte bu aksiliklerden biriydi.
III
Mercimeğin öğleye kadar pişemeyeceğini anlayınca aceley-
le bir kâğıda bir şeyler yazdı, aynanın önüne bıraktı. Tam
IV
çıkarken döndü, bir haber vereyim diye düşündü.
V

**Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerle ilgili aşağıdaki-
kilerin hangisi söylenemez?**

- A) I. sözcük, birleşik zamanla çekimlenmiştir.
B) II. sözcük, geniş zamanın şartı ile çekimlenmiştir.
C) III. sözcük, ek eylemin görülen geçmiş zamanıyla çe-
kimlenmiştir.
D) IV. sözcük, basit zamanlı bir fiildir.
E) V. sözcük, haber kipiyle çekimlenmiştir.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek eylem, farklı bir
işlevde kullanılmıştır?

- A) Uzun kış gecelerinde roman yazıyormuş.
B) Biz oradan ayrıldığımızda babam tek kaldıydı.
C) Okuduğum kitap öncekilerden çok farklıydı.
D) Üniversiteyi bitirince yurt dışına gidecekmış.
E) Dinleyiciler nakaratlarda sanatçıya eşlik ediyordu.

9. (I) İyileştikten sonra şirkete ancak iki hafta ya da üç haf-
ta gidebildi. (II) Sonra yine bir sabah, aşırı ter ve ateşle
uyandı. (III) Yataktan kalkacak gücü yoktu. (IV) Zor nefes
alıp veriyordu. (V) Hastanede birkaç gün yoğun bakımda
kaldıktan sonra normal odaya çıkarıldı.

**Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdaki-
lerden hangisi söylenemez?**

- A) I. cümlede yüklem, haber kiplerinden biriyle çekimlen-
miştir.
B) II. cümlede fiil, basit zamanlıdır.
C) III. cümlede ek eylem, isim soylu bir sözcüğü yüklem
yapmıştır.
D) IV. cümlede fiil, şimdiki zamanın rivayeti ile çekimlen-
miştir.
E) V. cümlede yüklemi türemiş yapılı ve basit çekimlidir.

10. (I) Süleyman Bey, bu konağı oturmak için yaptırmamıştı.
(II) Konağı, dayadı döşedi ama bir kerecik olsun içine girip
de içinde ne bir kere uyudu ne de oturdu. (III) Osmanlı-
dan adam geldikçe konağın kapıları açılıyor, onlar gittikten
sonra da iyice kilitleniyordu. (IV) Sarıoğlu Süleyman, büyük
beylik çadırını konağın geniş avlusuna kurdurmuş, onun
içinde oturuyordu. (V) Nedense bu konağa karşı içinde bir
soğukluk vardı.

**Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde ek
eylem almış sözcük yoktur?**

- A) I B) II C) III D) IV E) V

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hem basit zamanlı
(basit çekimli) hem birleşik zamanlı (birleşik çekimli)
fiil vardır?

- A) Havai fişekler gibi birbiri ardınca rengârenk yüzlerce
cümle uçurmuşlardı gökyüzüne.
B) Kafama üşüşen karıncalar yavaş yavaş yuvalarına çe-
kildi, sesler büyümeye başladı.
C) Ben yaklaşıyordum, köpeklerin havlamaları hırıltıya
dönüşüyordu.
D) Eğer başkalarının yanında ağlamaktan utanmasam
bunda bir iş olduğunu herkes anlardı.
E) Onun gülünce kızaran yanaklarında babamın yalnızlı-
ğını bulurdum.

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek eylem, farklı bir
işlevde kullanılmıştır?

- A) Ortamda her şeyin yolunda olduğunu gösterme çaba-
sının ele verdiği bir huzursuzluk hâkimdi.
B) Dilimde buruşmuş sözlerin esikliği, bir pınarın dilinden
suyun öyküsünü dinliyordum.
C) Kendi varlığını unuttuğu yerde insan, neleri daha unut-
tuğunu bilemiyormuş.
D) Sırların ağırlığını bizden başkasının kaldıramayacağı-
nı o an anlamıştık.
E) Görev dağılımında bahçedeki ceviz ağacına tırmanma
işini bize verecekmış.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

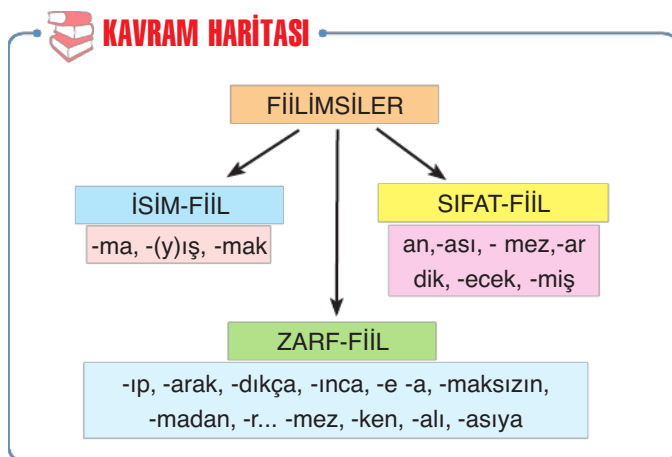
FİİLİMSİLER

33.
GÜN

FİİLİMSİLER

Fiil kök veya gövdelerine belli eklerin getirilmesiyle oluşan isim, sıfat ve zarflara **fiilimsi** denir. Bunlar fiillik anlamını koruyan, yani bir iş, oluş ve hareket bildiren ama isim, sıfat ve zarf görevi gören sözcüklerdir. Bunlar anlamca fiil olsalar da asla çekimli fiil olamazlar. Fiillerin fiil + kip + kişi olmak üzere üç ögesi vardır. Bu üç öğeden kip + kişi fiilimsilerde yoktur. Bunların yerine fiil kök ve gövdelerine belli ekler gelir.

Fiilimsiler, fiil köklerine veya gövdelerine gelen eklerle göre üçe ayrılır:

A) İSİM-FİİLLER (AD EYLEMLER)

"-ma / -me, -mak / -mek, -ış / -iş" eklerinden birisini alarak eylem adı olan sözcüklere **isim-fiil** denir. İsim-fiiller, bir bakıma eylemlerin ismidir. Master da denir. İsim-fiillerde kullanılan ekler "ma-(y)-ış-mak" kelimesiyle aklımızda tutulabilir.

- Şarkı dinlemek için sakın bir köşe buldu.

Bu cümlede geçen "dinlemek" sözcüğü isim-fiildir. Burada "dinle-" fiiline "-mek" isim-fiil (master) eki getirilerek isim-fiil yapılmıştır.

Örnekler:

- Çok dinlemek, az konuşmak gerekir.
- Kültürlü insan kitap okumayı sıradan bir iş olarak görmez.
- Soruların peş peşe gelmesi bizi rahatsız etmez.
- Senin bakışın pek iyi gelmedi bana.
- Araba sürüşünü herkes beğeniyor.

UNUTMA

Türkçede iki "-ma/-me" eki olmasından dolayı isim-fiil ile çekimli fiil karıştırılmaktadır. Bu eklerden biri isim-fiil ekidir, diğeri ise olumsuzluk ekidir.

- Çocuklara kitap okuma isteği küçük yaşlarda verilmeli.

Bu cümlede "oku" kelimesi, "-ma" isim-fiil eki almıştır. Bu ek; eklendiği "oku-" eylemini, isim görevinde kullanırmış, isim-fiil yapmıştır.

- Eline geçen her kitabı okuma bence.

Bu cümlede "okuma" sözcüğündeki "-ma" eki ise olumsuzluk ekidir. Bu ek, eklendiği fiilleri olumsuz yapar. Bu kelime isim-fiil değil, çekimli bir fiildir.

SICAK BÖLGE

Bir sözcükte kullanılan "-ma/-me" eki isim-fiil eki ise o sözcüğe bir tane daha "-ma/-me" eki getirilebilir ama sözcükteki ilk ek olumsuzluk eki ise oraya ikinci bir "-ma/-me" eki getirilemez. Bazen bir sözcükte art arda iki "-ma/-me" eki bulunabilir. Bu durumda birinci "-ma/-me" eki olumsuzluk eki ikinci "-ma/-me" eki ise isim-fiil ekidir.

- Programa katılmayı istiyorum.

Bu cümledeki "-ma" eki isim-fiil ekidir. Çünkü aynı sözcüğe bir tane daha "-ma" eki getirebiliriz. Bu durumda cümle şöyle olur: Yarışmaya katılmamayı istiyorum.

Bu durumda fiil olumsuz yapıldığı için ilk "-ma" eki olumsuzluk eki, ikinci "-ma" eki de isim-fiil ekidir.

- Tanımadığın kişilerin arasına katılma.

Bu cümlede geçen "katılma" sözcüğündeki "-ma" eki ise olumsuzluk ekidir. Çünkü bu sözcüğe ikinci bir "-ma" eki getirdiğimizde cümlemin anlamı bozulur.

B) SIFAT-FİİLLER (ORTAÇLAR)

Sıfat veya adlaşmış sıfat görevinde kullanılan fiilimsilere **sıfat-fiil** denir. Sıfat-fiiller, fiil köklerine "-an / -en, -ası / -esi, -maz / -mez, -ar / -er, -dık / -dik, -duk / -dük, -tık / -tik, -tuk / -tük, -acak / -ecek, -mış / -miş, -muş / -müş" eklerinden birisi getirilerek yapılır. Bu ekleri "an-ası mez-ar dik-ecek-miş" biçiminde ifade edebiliriz.

- İşini seven adam çalışırken yorulmaz.

Bu cümledeki "seven" sözcüğü sıfat-fiildir. Bu sıfat-fiil, "sev-" fiil köküne getirilen "-en" eki ile türetilmiştir.

Örnekler:

- Körle yatan şaşı kalkar.
- Pişmiş aşı soğuk su katılmaz.
- Anaların öpülesi elleri vardır.
- Onun her zaman yetistirecek bir işi vardır.
- Bu tencere paslanmaz çelikten yapılmış.
- Pazarda dolaşırken bildik kişilerle karşılaşırız.
- Onu ikna etmek için yapmadığım şey kalmadı.
- Hayatın anlamayacağımız yönleri çoktur.
- Közde kızarmış mısır yemeyi özledim.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Türkçeye çok eski zamanlarda giren bazı kelimeler dilimizde yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Bunlar âdeta Türkçeleşmiştir. Bu sözlerin yabancı olduğunun kimse farkında değildir. İşte bu kelimelerden biri de “sin” sözüdür. Bu söz Türkçeye Çince'den geçmiştir. Bu kelime Eski Anadolu Türkçesi döneminde yaygın olarak kullanılmıştır. Daha sonra yerini Arapça mezara bırakıp yazı dilinde unutulmuştur.

Bu parçada kaç sıfat-fiil vardır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 6 E) 7

ÇÖZÜM

Verilen parçada “giren ve olduğu” sıfat-fiildir.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

(I) Suskunluğun her yere çöküşü ağırlığını artırıyor. (II) Unutulmuşluk, uzaklık ve yabancılik da onunla beraber her yeri kaplayıp gitgide daha çok ağırlıklarını duyuruyor. (III) Bu yüzden daha hafif, çok hafif, kuş gibi uçuran bir günü şiddetle özlüyorum. (IV) Özlemim bir an umut dolu bir kuş oluyor, sonra gördüğüm umut dolu bir düş oluyor. (V) Hafiflik, hatırlanmak ve yakınlık; hepsi sesimle geri dönecek.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde sıfat-fiil kullanılmıştır?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve V
D) III ve IV E) IV ve V

SICAK BÖLGE

➔ Sıfat-fiil eklerinden bazıları çekimli fiillerde de kullanılır. Bunu ayırmak için o ekleri alan fiillerde kişi ve zaman anlamı var mı diye bakmak gerekir. Kişi ve zaman anlamı varsa çekimli fiildir, yoksa sıfat-fiildir.

- Çiftçinin tarlası iyi sulanmış.

Bu cümledeki “sulana-” fiili “-mış” ekini almıştır. Bu fiilde kişi ve zaman anlamı vardır. O hâlde bu, çekimli fiildir.

- İyi sulanmış ağacın meyveleri lezzetli olur.

Bu cümledeki “sulana-” fiili de “-mış” ekini almıştır ama bu kelimede kişi ve zaman anlamı yoktur. Sözcük sıfat görevindedir. Öyleyse bu sıfat-fiildir.

- Yapacak işlerimiz var bizim.

Bu cümledeki altı çizili sözcük de sıfat-fiildir.

➔ Sıfatlar genellikle çekim eki almaz ama sıfat-fiiller, çekim eki alabilir.

- Okuyacağınız kitapları iyi belirleyin.
- Yazdığım şiirleri bazı dergilere gönderdim.
- Yaptıkları işler yapacakları işlerin garantisiydi.
- “Gittiğin yağmurla gel” şarkısı sevebileceğin bir şarkıdır.

UNUTMA

Kimi zaman, sıfat-fiilin nitelediği isim düşebilir. Bu durumda sıfat-fiile **adlaşmış sıfat-fiil** denir. Bir cümledeki sıfat-fiil adlaşmış da olsa o cümlede sıfat-fiil vardır.

- Danışan, dağı aşmış; danışmayan yolu şaşmış.
- Bu atasözünde “danışan” ve “danışmayan” sözcüklerinin nitelediği isimler düşmüş ve bu sözcükler adlaşmış sıfat-fiil olmuştur.

Bu atasözünü, “Danışan adam, dağı aşmış; danışmayan adam yolu şaşmış.” diye söylersek bunu daha rahat görebiliriz.

DİKKAT

Fiilden türeyen her sıfat, sıfat-fiil değildir çünkü sıfat-fiil ekleri sadece yedi tanedir. Mesela çalışan kişi (sıfat fiil) çalışan kişi (sıfat ama sıfat-fiil değil)

C) ZARF-FİLLER (BAĞ-FİLLER)

Zarf görevinde (durum veya zaman zarfı) kullanılan fiilimsilere **zarf-fiil** denir. Zarf-fiiller, bir fiile “-ıp, -arak, -dıkça, -ınca, -e / -a, -maksızın, -madan, -r... -mez, -ken, -alı, -asıya” eklerinden biri getirilerek yapılır.

- Arkadaşıyla konuşarak sabahı buldu.

Bu cümledeki “konuşarak” sözcüğü “konuş-” fiiline getirilen “-arak” eki ile türetilmiş ve cümlede zarf görevinde kullanılmıştır. Dolayısıyla bu sözcük zarf-fiildir.

Örnekler:

- Bir şeye bakıp hemen çıkacağım.
- Kendini aldatarak daha ne kadar ilerleyebilirsin?
- O şarkıyı dinledikçe annemi hatırlarım.
- Bu kitabı bitirince senin söylediklerini daha iyi anlayacağım.
- Konuşa konuşa sahile kadar yürüdüler.
- Ara vermeksizin çalıştılar ve çok yorulular.
- Kimseye danışmadan hareket edersen elbette hata yaparsın.
- Yağmur başlar başlamaz sokak boşaldı.
- Sen eve giderken biz sahile inmiştik.
- Film başlayalı on dakika oldu, insanlar hâlâ susmadı.
- Acımasızlar, adamcağızı öldüresiye dövmüşler.

SICAK BÖLGE

- ➔ “-dık” sıfat-fiil ekine “-de”, “-den”, “-ince” eklerinden biri getirilerek ya da “-cesine / -casına” ekleriyle de zarf-fiil anlamlı sözcükler türetilir:

- Bir gün beni anladığında her şeyi kavrayacaksın.
- Yağmur, bardaktan boşanırcasına yağıyordu.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcüklerde eylem anlamı vardır ve bu sözcükler cümlede zarf görevinde kullanılmıştır. Aldıkları eklerle zarf-fiil anlamlı olmuşlardır.

- ➔ Zarf - fiiller, cümleye kattığı anlama göre “zaman” veya “durum” bildirir.

Zaman Bildiren Zarf-Fiiller

- Güz gelince hepiniz okullarınıza gideceksiniz.

Bu cümlede “gelince” zarf-fiili, fiile sorulan “ne zaman” sorusunun cevabı olmaktadır. Dolayısıyla zaman bildiren bir zarf-fiildir.

Örnekler:

- Konuklar sabah güneş doğarken otogara geldiler.
- Konser biteli beş dakika oldu.
- Seni her gördüğümde zihnimde bir şeyler canlanır.

Durum Bildiren Zarf-Fiiller

Bazı zarf-fiiller, eylemi durum bakımından tamamlar. Bu zarf-fiiller fiile veya fiilimsiye sorulan “Nasıl?” sorusuna cevap verir.

- Gide gide bir söğüde dayandım.

Bu cümledeki “gide gide” zarf-fiili “dayan-” fiilini durum yönünden tamamlamıştır. Fiile sorulan “nasıl” sorusunun cevabıdır.

Örnekler:

- Sorunlarımızı konuşarak çözebiliriz.
- Rakipleriyle öldüresiye bir kavgaya girdi.
- İşlerinize ara vermeksizin devam etmelisiniz.

SICAK BÖLGE

Bazı eylemsiler, eylemsi özelliğini büsbütün yitirip kalıcı isim olur; bir varlık ya da kavramı karşılar. Bu sözcükler, artık fiilimsi özelliği taşımaz.

- Evine ekmek götürmek bir babayı mutlu eder.

Bu cümledeki “ekmek” sözcüğü artık bir varlığın adı olmuştur ve eylem anlamı taşımamaktadır. Dolayısıyla bu sözcük, fiilimsi değildir.

- İşine erken gidenler dolmuşa biniyor.
- Yanında her zaman çakmak taşır.
- Bilgi almak için danışmaya gitti.
- Tatil öncesinde yiyecek, giyecek ve içecek aldı.
- Arkadaşım bağlamayı güzel çalar.
- Bahçede çalışırken kazma kullanır.
- Ekmek arası döneri çocuklar çok sever.

Bu cümlelerdeki altı çizili sözcükler, fiilimsi özelliğini yitirmiş, kalıcı isim olmuştur.

⚡ SICAK BÖLGE

“-a...-a, -e...-e” zarf-fiil eki genellikle ikilemeli biçimde zarf-fiil oluşturur:

- Düşe kalka bugünlere geldim.
- Buralarda geze toza akşam ettik.
- Yata yata zafere ulaşan tek canlı tavuktur.

Ama bu ek, şu beş kelimedeki ikileme oluşturmada da zarf-fiil oluşturmaktadır:

- Gel diye bağırdı.
- Bu işi ortaklaşa yaptık.
- Burada nöbetleşe bekleyin.
- Dokuza on dakika kala geldiniz.
- Yarın onu beş geçe bana uğra.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Geniş Asya bozkırlarında yüzyıllar boyunca at koşturan atalarımız, bir taraftan olumsuz doğa koşullarına karşı mücadeleler verirken öte yandan hayvanlarına otlaklar bulmak ve yurt tuttuk- ları coğrafyaları için sürekli savaşmaya zorlanmışlardır.

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerden hangisi fiilimsi değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

Verilen parçada II. sıfat-fiil, III. zarf-fiil, IV. sıfat-fiil, V. isim-fiildir. I. sözcüğün kökü isimdir. Bir sözcüğün fiilimsi olabilmesi için kök veya gövdesinin fiil olması gerekir.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde üç tür fiilimsinin üçü de kullanılmıştır?

- A) Sabahleyin gözleri uyku mahmurluğundan yeni yeni kurtuluyordu.
- B) Gazete okumaktan memnun görünen Arif, Suat'ı gizli gizli gülümserken yakaladı.
- C) Emniyet kemerini takıp geçtikleri yerleri seyre koyuldu.
- D) Sekizinci yaş günüm olan 10 Mart'ta babacığım güzel bir armağan vererek beni sevindirdi.
- E) Sımsıkı tuttuğu bıçağı görünce birine bir şey yapacak diye çok korktum.

33. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 249, 251, 262, 264, 266 ve 268. sayfalardaki testleri çözelim.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde geçen bağ-fiil cümle-ye zaman anlamı katmamıştır?

- A) Maç başlayalı daha beş dakika oldu.
- B) Işıklar kapanınca gökyüzündeki yıldız cümbüşünü fark ettiler.
- C) Konuşmasını önünde duran kâğıda bakmadan yapıyordu.
- D) Evde bir başına çalışırken annesini hatırladı.
- E) Ödevlerini tam bitirdiğinde dışarı çıkabilirsin.

2. Bazı eylemsiler, eylem bildirme özelliğini büsbütün yitirip bir varlık ya da kavrama ad olur.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir örnek vardır?

- A) Dede Korkut okurken belki bir on yıl sonra sindiremeyeceğiz hikâyelerdeki kelimeleri.
- B) Bu dolmuş, annesine kavuşmayı bekleyen yavruca- larla dolu.
- C) Türkiye’de Türkçeyi usulüyle konuşan bir insan, kına- yan bakışların hedefi hâline geliyor.
- D) Bir süre tutunmaya çabalıyor, yaslanacak bir omuz bu- lunca bir nebze rahatlıyor.
- E) Kelime dağarcığımız, teknoloji imparatorluğunun sesi çıkmayan mahkûmu oldu.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim-fiil ve zarf-fiil kullanılmıştır?

- A) Patronunun baskılarına dayanamayarak çok sevdiği işten ayrıldı.
- B) Asker, başını çevirdi; yapacağı işi anlayınca yere atla- dı.
- C) Yerinden kalkıp günlerdir kapalı duran pencereleri açtı.
- D) İstanbul, Asya ve Avrupa’yı birbirine bağlayan bir köp- rüdür.
- E) Mutfakta buz kovasını doldurmak, ekmek dilimlemek derken durmadan iş çıkardı.

4. Önünde yol kıyısındaki tütünlerin durumunu görünce Ali Onbaşı, tarlanın her yanının böyle olup olmadığını, işi yar- dımcısız yetiştirip yetiştiremeyeceğini sordu. Recep karşılık olarak tarlasının durumunu açıkladıktan sonra komşusu- nun tarlasının durumunu sordu. Onlar tütünü Receplerden bir hafta geç dikmişlerdi. Tarlası daha da kıra düşüyordu. Sonra tayfaları da kalabalıktı. Hatta iş hafif olduğu için bir haftadır güle oynaya kalaycının bağına çalışmaya gidiyor- lardı.

Bu parçada geçen aşağıdaki fiilimsilerden hangisi, zarf-fiil değildir?

- A) yetiştirip
- B) görünce
- C) açıkladıktan
- D) olarak
- E) güle oynaya

- 5. I. Çakıllı yoldan geldin, şen şakrak
- II. Nesneler anlam buldu seninle
- III. Benim güleç yüzlü, kara gözlü sevgilim
- IV. Saçlarını yüzüne dökerek konuş benimle
- V. Yerleri süpürdün, bahçeyi suladın da geldin

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde fiilim- si vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

6. Akşam saat dokuzda olacak seremoni için biraz vaktimiz vardı. Biz de bu arada hem alışveriş hem de bir şeyler atış- tırmak için dışarı çıktık. Dışarı çıkarken gördüğümüz de- vasa havuza bir zamanlar şairler şiirlerini bir kâğıda yazıp suyun üstüne bırakmış. Güzel olan şiirler, suyun üstüne çıkar ve yayımlanmaya hak kazanmış.

Yukarıdaki parçada kaç sıfat-fiil vardır?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4
- E) 5

7. I. Çiçeklerle gidilemeyen yollar bize çok uzaktır.
 II. Gecenin ağırlığında kaybolan ışık, masa örtüsündeki desenleri büyütüyor.
 III. Olayların nedenini iki noktada görünür kılmak mümkündür bence.
 IV. Oturduğu siyah kayanın üzerinden bakardı kendisine unutturulan dünyaya.
 V. Kitaplarını toplayarak hızla bahçeye çıktı.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde isim-fiil vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birden fazla fiilimsi vardır?**

- A) Memlekete giderken radyoyu açıp müzik dinlemek iyi geliyor.
 B) Aynı şeyi Makedonya'da da duyacağımdan emindim artık.
 C) Gözlerimi yumup ellerimi de sıkıca üzerine bastırmıştım.
 D) Şiirsel imgeyi kendi kendine hazırlayan hiçbir şey yoktur.
 E) Sadece tabelaları indirdiğimizde Türkçenin dertleri son bulmayacak.

9. Şimdi uzak bir ülkede, üstelik senin dünyanın da çok uza-
I
 ğında, kırmızı bir mutfak masasının pencereye dönük çi-
II
 çekli yerlerinden, abajurun mutfağı tam aydınlatamayan
III
sönük ışığına bakmadan yazıyorum bunları.
IV V

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerden hangileri fiilimsidir?

- A) I-II B) II-III C) II-IV D) III-IV E) III-V

10. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zarf-fiil (ulaç) kullanılmamıştır?**

- A) Beni buraya getiren hafıza, benim hatıralarıma ait değildi.
 B) Yarının güneşli olacağını müjdeleyen yıldızlardan aşağı doğru inerken gözlerim yakalandı.
 C) Kimi zaman şakaydı deyip hiçbir şey olmamış gibi devam ederiz sözlerimize.
 D) O resimden iki ay sonra ninemi ve kırkı çıkmadan demi yolcu etmiştim.
 E) Babamın sesi, kulaklarımda çınlayınca koşarak eve gittim hemen.

11. Güzel ve zengin Türkçemizin binlerce yılda damıtıp bize miras bıraktığı derin tesirli kelimeleri yaşarken başta gençlerimiz olmak üzere, toplumumuz ne diye acılarını ithal ettikleri kelimeleri kullanarak dile getiriyor?

Bu parçada geçen aşağıdaki fiilimsilerden hangisi, türü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) damıtıp B) yaşarken
 C) diye D) ettikleri
 E) kullanarak

12. **Aşağıdaki dizelerin hangisindeki altı çizili sözcükte "-acak / -ecek" eki ötekilerden farklı bir görevde kullanılmıştır?**

- A) Mahallede yeni açılacak parkı çocuklar dört gözle bekliyor.
 B) Karşılanacak konuklar birazdan uçaklarından iniyor.
 C) Masamda okunacak kitaplar küçük bir tepe oluşturdu.
 D) Yazdığı son şiiri okuyacak bu akşam ay ışığında size.
 E) Demet yapılacak çiçekleri seradan tek başıma getirdim.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

CÜMLENİN ASIL ÖGELERİ

1. DERS

34. GÜN

CÜMLENİN ASIL ÖGELERİ

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir hareketi, bir olayı, bir isteği tam bir hüküm hâlinde ifade eden kelimeye veya kelime dizisine **cümle** denir.

Cümle, değişik işlevlerdeki parçalardan meydana gelmiş bir bütündür. İşte cümleyi oluşturan bu parçalara **cümlenin ögeleri** denir. Bunlar yüklem, özne, nesne, zarf tümleci, dolaylı tümleçtir. Yüklem ve özne cümlenin temel ögeleri; nesne, zarf tümleci ve dolaylı tümleç ise tamamlayıcı ögelerdir.

Cümlenin ögeleri bulunurken dikkat edilmesi gereken kurallar şunlardır:

→ İsim tamlamaları bölünmez, tamlamanın tamamı tek ögedir.

Örnek:

- “Soru bankasının kapak tasarımı” ilginçti. (özne)

→ Sıfat tamlamaları bölünmez, tamlamanın tamamı tek ögedir.

Örnek:

- “Çalışkan, özverili ve disiplinli bir öğretmen”dir. (yüklem)

→ Ayrı yazılan birleşik kelimeler bölünmez, tek öge olur.

Örnek:

- O beni terk etti. (yüklem)
- Çocuk ders çalışmaya can atıyordu. (yüklem)

→ Fiilimsi öbekleri bölünmez, öbeğin tamamı tek ögedir.

Örnek:

- “Senelerce sonra hasret taşıyan bir gönül” de yanıyordu
Sıfat fiil öbeği = tek öge
aşk ateşi. (dolaylı tümleç)

→ Edat öbekleri bölünmez.

Örnek:

- “Yolun sonuna kadar” birlikte gideceğiz. (zarf tümleci)

→ Bağlama grupları bölünmez.

Örnek:

- “Hem sana hem bana” aynı ödevi vermiş. (dolaylı tümleç)

SICAK BÖLGE

Fiilimsilere bağlı ögeler, cümlenin ögesi olarak değerlendirilmez yani yan cümleye bağlı ögeler temel cümlenin ögesi alınmaz.

Örnek: “Okula giderken gördüğün çocuk düştü.” cümlesinde “okula” kelimesi “giderken” fiilimsisine bağlı olduğundan ayrı bir öge olarak değerlendirilmez.

→ Ayrılan her ögenin, temel cümlenin yüklemine bir yönden tamamlaması gerekir, yüklemle anlamlı bir ilişki kurmayan kelime veya kelime grupları yanlış ayrılmış demektir.

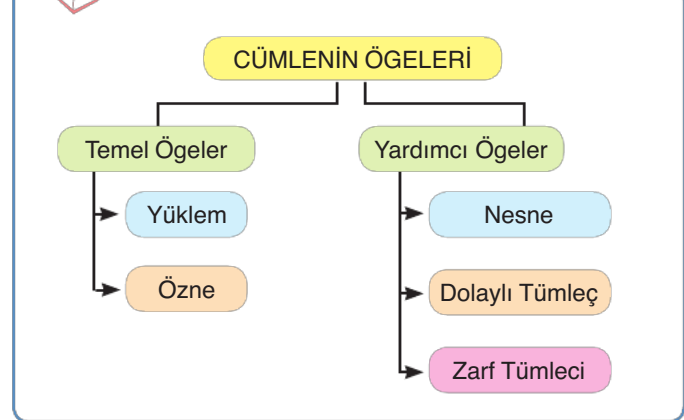
Örnek:

- Kitaptan okuduğu bölüm onu çok etkiledi.

Bu cümlede “kitaptan” kelimesini ayrı öge alır da yüklemle ilişkilendirsek “Kitaptan etkiledi.” gibi anlamsız bir yapı oluşur, bu da “kitaptan” kelimesinin cümlenin temel ögesi olmadığını göstermektedir.

KAVRAM HARİTASI

I. TEMEL ÖGELER

A) Yüklem

Yüklem, cümlenin temel ögesidir. Diğer ögeler, yüklem anlamını çeşitli yönlerden tamamlamak ve onu daha belirgin duruma getirmek için cümlede yer alır. Yüklem doğru tespit edilmesi çok önemlidir.

Çekimli fiiller veya ek fiil almış isim ya da isim soylu kelime ve kelime grupları yüklem olabilir.

SICAK BÖLGE

Fiil cümlelerinde yüklem ya tek kelimeden oluşur ya da birleşik fiildir.

Yüklemi isim olan cümlelere dikkat etmek gerekir. Yüklem bir tamlama veya söz grubu olabilir.

Örnekler:

Bu şiir beni çok etkilemişti.
Yüklem

Komşu kızı almak, kalaylı kaptan su içmek gibidir.
Yüklem

Ben, Mecnun değilim.
Yüklem

Gül dikiyorum bahçedeki boş yerlere.

Yüklem

Yarin dudağından getirilmiş

Bir katre alevdir bu karanfil.

Yüklem

İçimden dışarıya akseden bir yangındır bu.

Yüklem

Kimi günde seher yeli oldular.

Yüklem

Tanıştığımıza memnun oldum.

Yüklem

Sonbahar hem içinde eşsiz güzellikleri barındıran hem de hüznü yansıtan mevsimin adıdır.

Yüklem

B) Özne

Cümlelerin yüklemden sonra gelen en önemli ögesidir. Özne, fiil cümlelerinde yüklem bildirdiği işi, hareketi, oluşu, durumu yapan veya oluşun etkisinde kalan ögedir. Etken çatılı fiillerle kurulan cümlelerde özne “yapan”ı, olma ifadesi taşıyan fiil cümlelerinde ise “olan”ı temsil eder.

İsim cümlelerinde ise özne, yüklemde belirtilen yargının, durumun, özelliğin içinde bulunan varlık veya kavramdır. Fiil cümlelerinde fiile “-an / -en” ekleyerek “ne, kim?” soruları sorulur. İsim olan yüklemlere ise isim ile birlikte “olan ne, olan kim?” soruları sorulur.

Özne Çeşitleri

a) Gerçek Özne:

İsim cümlelerinde ve etken çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerdeki öznedir. İş yapan veya oluşun, durumun içinde bulunan ögedir.

Örnekler:

- Büyükbabam, savaş anılarını anlatırdı.
Yüklem
“anlat-an kim?” = Büyükbabam
Özne
- Gün, damla damla erir.
Yüklem
“eri-y-en ne?” = Gün
Özne
- Komşu hakkı, Tanrı hakkıdır.
Yüklem
“Tanrı hakkı olan ne?” = Komşu hakkı
Özne

b) Sözde Özne:

Edilgen çatılı fiillerle kurulan cümlelerdeki özneye denir. Sözde özne, nesnenin özne gibi görünmesidir. Sözde özne, işi yapan öge değil; yapılan işten etkilenen ögedir. Ama özne sorularıyla (...ne/kim?) bulunur.

Örnek:

Oğlum kalemini kırmış.

Gerçek Nesne Yüklem

Özne

“Kalem kırılmış.” “kırıl-an ne?” = kalem

S. Özne Yüklem

Bu cümlede “kalem” işi yapan değil, yapılan işten etkilenen öge olduğundan “sözde özne”dir.

SICAK BÖLGE

Sözde özne ile nesneyi karıştırmamak için daima önce özneyi bulmak gerekir. Sözde özne bulunan cümlelerde “nes-ne” olmaz.

Cam, büyük bir gürültüyle kırdı.

Sözde özne

Yüklem

Geçişsiz fiillerin edilgen çatıya sokulmasıyla oluşan fiillerin yüklem olduğu cümlelerde özne bulunmaz. Yani “ne-kim” soruları cevapsız kalır.

Örnek:

“Annem bana çok güldü.”

Yüklem (geçişsiz fiil)

“Anlatılanlara çok gül-ün-dü.”

Yüklem

cümlesinde “gül-” geçişsiz fiili “-ün” eki ile edilgen yapılmıştır. Bu cümlelerin öznesi yoktur.

c) Gizli Özne:

Gizli özne cümlede doğrudan bulunmayan, yüklemdeki kişi eklerinden çıkarılan öznedir. Gizli özne de gerçek ve sözde özne olabilir.

Örnekler:

- Şimdi başka bir ahenge bağlıyız.
Yüklem
“bağlı olan kim?” = Biz
Gizli Özne
- Bir yıl önce Çorum’a sürüldü.
Yüklem
“sürül-en kim?” = O
Gizli Özne

NOT: Son örnekte olduğu gibi bir özne hem gizli hem de sözde özne olabilir.

SICAK BÖLGE

- ➔ Cümlede “öge sayısı” sorulmuş sorularda gizli özne dikkate alınmaz.
 - ➔ Bir cümlenin öznesi tek bir kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir. İsim tamlaması, sıfat tamlaması, fiilimsi öbekleri özne olabilir.
 - Küçük Ağa'nın gençliğinde duyduğu hafifseme tamamen geçmişti.
Yüklem
- “geç-en ne?” = “Küçük Ağa'nın gençliğinde duyduğu hafifseme” (özne isim-fiil grubu)
Özne
- Tamamlanacaktır yarım kalmış rüyalar.
Yüklem Özne (sıfat tamlaması)
 - Kapının kolu kırılmış.
Özne Yüklem
(isim tamlaması)
 - ➔ Birden fazla yüklemi (sıralı ve bağlı) cümlelerde özne ortak kullanılabileceği gibi her yüklem için bir özne de kullanılabilir.
 - Romanda olay zinciri vardır, ayrıntı çoktur.
Ö. Y. Ö. Y.
 - Anadolu insanı, sanata düşkündür; her zaman sanatla iç içe yaşamıştır.
Ö. Y. Y.
 - Bisiklet, Avrupa'yı temsil eder; motorlu taşıtlar, Orta Doğu'nun bir sembolüdür.
Ö. Y. Ö. Y.
 - Bisiklete binmek; sağlıklı olmayı sağlar, çevre kirliliğini önler, israfı da engeller.
Ö. Y. Y. Y.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem yanlış gösterilmiştir?

- A) Badem bahçesinin yanı geniş bir bağdı.
- B) İstanbul'un havası güzel değildir.
- C) Burada gizlenen, Türkçenin hangi sırrıdır?
- D) Dün akşam pek bunalmıştım.
- E) Bu, içimden dışarıya akseden bir yangındır.

ÇÖZÜM

A seçeneğinde yüklem sıfat tamlamasıdır; B seçeneğinde yüklem yanlış gösterilmiştir. “değil” olumsuzluk edatı tek başına yüklem olmaz, cümlenin yüklemi “güzel değildir” söz öbeğidir. C seçeneğinde isim tamlaması yüklemidir. D seçeneğindeki yüklem çekimli fiildir. E seçeneğinde fiilimsi öbeği yüklemidir.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özne kelime grubu değildir?

- A) Bir büyük boşlukta bozuldu büyü.
- B) Kanlıca'nın ihtiyarları, bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları.
- C) Paçavralar içindeki yoksul beni yaralar.
- D) Dünyayı sele vermek çok kolaydı o an.
- E) Bizim garip Şeyhoğlu buradan dün geçmiş.

34. GÜN 1. DERS BİTTİ.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
24

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisi sadece yüklemden oluşmuştur?

- A) Çehov'un en sevdiğim hikâyesi olan Martı'yı okudum.
- B) Hatice Hanım, iri yapılı, yetmişlik bir ihtiyardı.
- C) Daha deniz görmemiş bir çoban çocuğuyum.
- D) Bu dağların eskiden aşinasıdır soyum.
- E) Buraların bekçileri gibiyiz, dedi delikanlı.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem kelime grubu değildir?

- A) Bu zavallı kadın, bu okulun eski hocasıymış.
- B) Ne çapkın komşumuzdun sen Fahriye Abla!
- C) Ben, gurbet akşamlarının bağı yanık yolcusuyum.
- D) Yazı dilinin kelimelerini değiştirmeye çalışmak manasızdır.
- E) Tepemde kanat germiş bir kartaldır yalnızlık.

3. Aşağıdaki cümlelerden hangisi sadece özne ve yüklemden oluşmuştur?

- A) Benim istediğim, ruhumun daima böyle kuvvetli olmasıdır.
- B) Benim doğduğum köyde üzüm bağları yoktu.
- C) Günler, elimin çizdiği yerlerden akardı.
- D) İnsan kalbi o zamanlarda da böyle yufkaydı.
- E) Okula birkaç erkek öğretmen geldi.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sözde özne kullanılmıştır?

- A) Yaşlı kadın, oğlunu görünce ağlamaya başladı.
- B) Hanife, zayıflığını az yemeye ve spor yapmaya borçludur.
- C) Adam, olup bitenlere bakıp durmadan söyleniyordu.
- D) Bu binalarda çok kötü malzeme kullanılmış.
- E) Düşman kuvvetleri ilk noktalarına çekildi.

5. "Padişahın yaveri göz açtırmıyordu."

Bu cümleyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Yükleme kelime grubudur.
- B) Gerçek özne vardır.
- C) Özne isim tamlamasıdır.
- D) Özne ve yüklemden oluşmuştur.
- E) Yükleme "açtırmıyordu" kelimesidir.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir isim tamlaması ek fiil olarak yüklem olmuştur?

- A) Senin buna karşı yaptığın çok ağırdı.
- B) Bir insanın ölümü insanlığın ölümüdür.
- C) Dedem, yetmiş yaşında olmasına rağmen dinçti.
- D) Bu haber karşısında yıkıldı genç borsacı.
- E) Bir lambanın ışığı aydınlatıyordu her yeri.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L

S
A
R
M
A
L

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özne ortaklığı vardır?

- A) Ödünç güle güle gider, ağlaya ağlaya döner.
- B) Duvarı nem, insanı gam yıkar.
- C) Abim, köyde kalmayı seçmiş; babam, şehre gelmiş.
- D) Bu karanlık sokakta sabah olmasın, gün doğmasın.
- E) Herkes elindeki işi bitirsin, kimse çıkmassın.

8. I. Bana düşmez can vermek yumuşak bir kucakta
II. Ben, bu kaldırımların emzirdiği çocuğum.

Bu dizelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. dizenin yüklemi "düşmez" kelimesidir.
- B) II. dizenin yüklemi "çocuğum" kelimesidir.
- C) I. dizenin öznesi isim-fiil grubudur.
- D) II. dizede gerçek özne kullanılmıştır.
- E) II. dize özne ve yüklemden oluşmuştur.

9. Yağız atlar kışnedi, meşin kırbaç şakladı
Bir dakika araba yerinde durakladı.

Bu dizelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Üç yüklem vardır.
- B) Sıfat tamlamasından oluşan özne bulunmaktadır.
- C) Üç özne vardır.
- D) Bütün özneler gerçek öznedir.
- E) Yüklem kelime grubudur.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin öznesi yoktur?

- A) Kaşlarının arasında çift benler var.
- B) Size güzel bir oda veririz.
- C) Dalgalar beni dinlendiriyor bu akşam saatinde.
- D) Düşün evinde sabaha kadar oturulmuş.
- E) Son aylarda yatırımlar iyice artırıldı.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ara söz öznenin açıklayıcısıdır?

- A) Çorum'u, o güzelim şehri, çok özleyorum.
- B) Mert'in arkadaşına, siz onu tanımazsınız, iş verdim.
- C) Şiir, o büyüdü dünya, herkese seslenmelidir.
- D) İstanbul fethedildiği zaman, 1453'te, çok harapmış.
- E) Gelecek hafta, bayramda yani, seni arayacağım.

12. Mustafa'nın dayısı, her gördüğü garibana yardım etmeye çalışan, iyiliksever bir insandı.

Bu cümle için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Özne ve yüklemden oluşmuştur.
- B) Yüklem, sıfat tamlamasıdır.
- C) Yüklemde isim-fiil ve sıfat-fiil vardır.
- D) Özne, bir isim tamlamasıdır.
- E) Sözde özneye yer verilmiştir.

34.
GÜN

2. DERS

CÜMLENİN YARDIMCI ÖGELERİ

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

A) NESNE

Yüklemde yapılan işten etkilenen, yüklem gösterdiği hareketten doğrudan etkilenen varlık veya kavramdır. Nesne, daima geçişli fiillerin bir ögesi olarak kullanılır.

SICAK BÖLGE

Geçişsiz fiillerle kurulan cümlelerde, etkilenme özneye geçtiğinden nesne bulunmaz. İsim cümlelerinde de nesne yer almaz.

Bir cümlede özne bulunmadan nesne aramamalıyız.

Özne bulunduğundan sonra "Özne" ile birlikte yüklem "Neyi, kimi, ne?" sorularını sormalıyız.

Özne + neyi + yüklem = Nesne
kimi
ne

Örnek:

Kalbinde dünyayı taşır bu milletin evlatları.
Nesne Yüklem Özne

Bu milletin evlatları "neyi" taşır? = dünyayı (Nesne)

Nesne belirtili ve belirtilsiz nesne olmak üzere ikiye ayrılır:

1. Belirtili Nesne:

Yüklem soruları "nereyi, neyi, kimi" sorularının cevabıdır. Belirtme hâli eki (-ı / -i, -u / -ü) almış kelimeler veya kelime gruplarıdır.

Örnek:

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
Belirtili Nesne Özne Yüklem

Oğlum, güzel başını göğsüme dayadı.
Özne Belirtili Nesne Yüklem

Dedemden yadigâr olan evi babam ben doğmadan satmış.
Belirtili Nesne Özne Yüklem

2. Belirtisiz Nesne:

Yüklem sorulan "ne" sorusu ile bulunur. Belirtme hâl ekini almamıştır. Belirtisiz nesne her zaman yüklem önünde yer alır. Yüklemle belirtisiz nesne arasına "da, de, dahi, bile" gibi kelimelerden ve soru ekinden başka öge girmez.

Örnek:

Yüzümdeki her çizgi derin bir yara saklar.
Özne Belirtisiz Nesne Yüklem

Oğlum, odasında kitap okuyor.
Özne B.siz Yüklem
Nesne

Biz = G.Ö Seninle iyi günler de geçirdik.
B.siz Yüklem
Nesne

Bizden daha genç öldü, diyecek kelebekler.
Belirtisiz Nesne Yüklem Özne

Ben = G.Ö Bir ya da birkaç şiir ezberleyebilirim.
Belirtisiz Nesne Yüklem

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde nesne kullanılmamıştır?

- A) Düşman askerleri bizleri dikkatle süzdü.
- B) Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri hatırladım.
- C) Her şeyimi, senin bir küçük işaretinle bırakırım.
- D) Çocuğun yüzünde acaip bir ifade vardı.
- E) Kimse ömrünü vefasızlar için heba etmesin.

ÇÖZÜM

- A) Düşman askerleri bizleri dikkatle süzdü.
Özne B.tili Yüklem
Nesne
- B) Ben Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri hatırladım.
Belirtili Nesne Yüklem
- C) Ben Her şeyimi, senin bir küçük işaretinle bırakırım.
Belirtili Nesne Yüklem
- D) Kimse ömrünü vefasızlar için heba etmesin.
Özne B.tili Yüklem
Nesne
- E) Cümlelerin yüklemi "vardı" kelimesidir ve kelime isimdir. İsim cümlelerinde nesne olmaz.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

(I) 1940'larda ortaya çıkan şiir akımı çok yadırgandı. (II) Bu kadar çok yadırganmasının nedeni, işlenen konulardı. (III) Bu akımın şairleri, şiirde ulvi şeylerden söz etme kuralını altüst ettiler. (IV) Şiirlerinde sokaktaki adamın nasırından, işinden atılışından, karısının vıvırından dem vurmaya başladılar. (V) Garip akımının temsilcileri arasında Orhan Veliler, Oktay Rıfatlar vardı.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin öge dizilişi "özne-nesne-yüklem" biçimindedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

B) DOLAYLI TÜMLEÇ (Yer Tamlayıcısı)

Dolaylı tümleş; cümlede yüklem bildirdiği hareket, iş veya oluşun yerini veya yönünü bildiren ögedir. İsmi yaklaşma (-a), bulunma (-da) ve uzaklaşma (-dan) hâl eklerinden birini alarak yükleme bağlanır.

Dolaylı tümleş "nereye, neye, kime; nerede, neyde, kimde; nereden, neyden, kimden?" sorularıyla bulunur.

Özne + neye, kime, nereye
neyde, kimde, nerede + yüklem
neyden, kimden, nereden

Örnekler:

- Bu yerlerde böyle işler olur mu?
D.T.
- Rastlamıştım duvarda bir şair arkadaşa.
Yüklem D.T. D.T.

SICAK BÖLGE

Bir cümlede birden fazla dolaylı tümleş olabilir. Farklı sorulara cevap verdiklerinde her biri ayrı ayrı değerlendirilir.

Örnek:

Ben Uzak diyarlardan hediyeler getirdim sana.
Dolaylı T. Nesne Yüklem D.T.

Bu cümlemin öge dizilişi

"D.T. – nesne – yüklem – D.T." şeklinde gösterilir.

- Bahçende akasyalar açardı.
D.T. Özne Y
- Hafız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış.
D.T. Özne Y
- Bizi en sert şekilde azarlamaktan çekinmezdi.
D.T. Y
- Biz İzmir'e giderken Afyon civarından geçiyorduk.
D.T. Y

SICAK BÖLGE

Yaklaşma, bulunma ve ayrılma hâl eklerini taşıyan tarz, zaman, miktar zarfları dolaylı tümleş olarak değil, zarf tümleci olarak değerlendirilir.

Örnekler:

Birden arkasına döndü.
Zarf T. D.T. Y

Kadın aniden fenalaştı.
Özne Zarf T. Yüklem

Doğrudan sana gelmişler.
Zarf T. D.T. Y

En sonunda sen de varmışsın ona.
Zarf T. Özne Y D.T.

Yeniden eski günlere dönmeliyiz.
Zarf T. D.T. Y

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde dolaylı tümleş sıfat-fiil grubundan oluşmuştur?

- A) Ders çalışan öğrenciler, İzmir'e dün gittiler.
- B) Herkes ağlasın sessizce can verenlere.
- C) Senin anlattığın öyküyü dedem de anlatmıştı bana.
- D) Bir tepeden İstanbul'un güzelliğine bakıyormuş şair.
- E) Senin dibinde öleceğim bir bahar gününde.

ÇÖZÜM

- A. Ders çalışan öğrenciler, İzmir'e dün gittiler.
Özne D.T. Z.T. Y
- B. Herkes ağlasın sessizce can verenlere.
Özne Y D.T. (Sıfat-fiil grubu)
- C. Senin anlattığın öyküyü dedem de anlatmıştı bana.
B.tili Nesne Özne Y D.T.
- D. Bir tepeden İstanbul'un güzelliğine bakıyormuş şair.
D. T. D. T. Yüklem Özne
- E. Senin dibinde öleceğim bir bahar gününde.
D.T. Y Z.T.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

(I) Balıkesir'de hiç unutamayacağım bir kadın gördüm. (II) Yazlık sinemaların moda olduğu o günlerde bir gün ailece sinemaya gitmiştik. (III) Filmin başlamasını beklerken ince uzun genç bir kadın girdi hole. (IV) Salt erkekten oluşan holdeki kalabalık saygıyla kenara çekildi. (V) Genç kadın bir masaya çantasını bıraktı.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin öge dizilişi "özne-dolaylı tümleş-nesne ve yüklem" biçimindedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

C) ZARF TÜMLECİ

Cümlede yüklem anlamını zaman, yer, durum, miktar, tarz, sebep, ölçü, soru, şart vb. yönlerden tamamlayan ögedir. Zarf tümlecisi yükleme yöneltilen "ne zaman, nasıl, niçin, ne kadar" sorularıyla bulunur.

Örnekler:

- Ağızlarında beyazımsı bir sakız çiğneyerek gidiyorlardı.
- Sevdiklerim göçüp gidiyorlar birer birer.
- Bayram sabahı güneş bile başka türlü doğar.
- Pazartesi sabahı okula gideceğim.
- Bu işi beraberce çözeceğiz.
- Gönlü kırıldığından onu uzun zaman hiç aramadı.
- Bir hışırtı duyduk mu irkiliyorduk.
- O konu çoktan unutulmuştu.
- Artık seni aramam.
- Ben seni çok seviyorum.
- Babam çok yorgun görünüyor.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zarf tümlecisi yoktur?

- A) Yaşlı öğretmen, yavaş yavaş anlatıyordu dersi.
- B) Oğlum ağlaya ağlaya gitti okula.
- C) Bu konuyu henüz işlemedik.
- D) O hızla dağları Ferhat yarıncı akmaya başladı.
- E) Sinemaya giderken karşılaştığım arkadaşım beni unutmuş.

ÇÖZÜM

- A) Yaşlı öğretmen, yavaş yavaş anlatıyordu dersi.
Özne Z.T. Yüklem Nesne
- B) Oğlum, ağlaya ağlaya gitti okula.
Özne Z.T. Y D.T
- C) Biz Bu konuyu henüz işlemedik.
Nesne Z.T. Y
- D) O hızla dağları Ferhat yarıncı akmaya başladı.
Z.T D.T. Y
- E) Sinemaya giderken karşılaştığım arkadaşım beni unutmuş.
Özne N Y

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

Ertesi sabah, aynı derecede terbiyeli bir jandarma subayı büyük bir nezaketle bizi karakola götürdü.

Bu cümlelerin öge dizilişi aşağıdakilerden hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Zarf tümleci - özne - nesne - yüklem
- B) Özne - nesne - yüklem - zarf tümleci
- C) Zarf tümleci - özne - zarf tümleci - nesne - dolaylı tümleş - yüklem
- D) Zarf tümleci - nesne - zarf tümleci - özne - dolaylı tümleş - yüklem
- E) Dolaylı tümleş - özne - dolaylı tümleş - yüklem

D) EDAT TÜMLECİ

Yükleme sorulan “ne ile, kim ile, ne için, kim için” sorularıyla bulunan ögelerdir.

SICAK BÖLGE

Edat (İlgeç) tümleci bazı dil bilgisi kitaplarında ayrı bir öge alınmayıp zarf tümleci içerisinde değerlendirilmektedir. ÖSYM sorularında “edat tümleci” ifadesi geçmektedir. Ancak edat tümlecinin, zarf tümlecinin içinde değerlendirilebileceğini de unutmayınız.

Örnekler:

- Ankara’dan İstanbul’a uçakla gitmiş.
E.T Y
(Z.T)
- Duvarı fırçayla boyadım.
E.T Y
(Z.T)
- Bu ev için çok para ödedim.
E.T N Y
- Bu arabayı oğlum için aldım.
E.T Y

SICAK BÖLGE

- ➔ Her edat grubu edat tümleci alınmaz. Sıfat ve zarf öbeği oluşturan edat grupları edat tümleci olmaz.

Örnekler:

- Buz gibi su içtim.
Nesne Y
- Tazı gibi koşuyor.
Z.T Y
- Hasta olduğu için gelmedi.
E.T (Z.T.) Y

- ➔ Soru cümlelerinde ve bu cümlelerin cevabı niteliğindeki kelime ve cümlelerde öge bulunurken şunlara dikkat etmeliyiz:

1. “mi” soru edatı ile kurulan cümlelerde sorunun cevabı olan öge “mi” ekinden önceki öge olur.

Örnekler:

- “Babam mı yarın okulda şiir okuyacak?”
Özne Z.T D.T N Y
Cevabı: Özne
- “Babam yarın mı okulda şiir okuyacak?”
Cevabı: Zarf tümleci
- “Babam yarın okulda mı şiir okuyacak?”
Cevabı: Dolaylı tümleş
- “Babam yarın okulda şiir okuyacak mı?”
Cevabı: Yüklem

2. Soru bildiren kelime, gizli veya açık ek fiil aldığında yüklem olur ve soruya verilecek cevap da yüklem olur.

Örnekler:

- “Dün nasıldım? = Dün iyiydin.
Y Y
- Söylediğiniz yer neredeydi? = Gölbaşı’ndaydı.
Y Y
- 3. Soru bildiren öge hangi ögeyse cevabı da o öge olur, cevabı soru kelimesinin yerine yazarak ögeyi belirleyebiliriz.

Örnekler:

- Hangi arabayı bana vereceksin?
↓
Şu arabayı sana vereceğim.
B. tli Nesne D.T Y
- Hangisi daha güzeldi?
↓
Bu daha güzeldi.
Özne
- Annene ne aldın? – Annene aldığın ne?
↓
Anneme çanta aldım.
B.siz Nesne

Cümle Dışı Unsur

Cümlelerin kuruluşuna doğrudan katılmayan ve şekil olarak yüklemle bağlanmayan kelime, kelime grupları veya cümlelerdir. Açıklama, pekiştirme, onaylama, ret, sıralama işlevleri vardır. Bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, hitap sözleri, bir ögeyi açıklayan ara sözler, cümle dışı unsurlar olarak kullanılır.

Örnek:

- Ah! Keşke bana bu arabayı alsaydı. (Ünlem)
- Arkadaşım, sen beni dinlemiyorsun. (Ünlem)
- Bu gelen adam, sesinden tanıdım, bizim muhtardı. (Ara cümle)
- Sen de şiir okumalısın. (Bağlaç)

Altı çizili olanlar cümle dışı unsurdur.

Ara Söz - Ara Cümle

Bir cümlede, bazen anlamı daha belirgin yapmak ve anlama açıklık kazandırmak için cümlelerin içine giren ve cümlelerin yapısında, öğelerinde değişiklik yapmayan kelime, kelime grubu veya cümle bulunur; bunlara "ara söz" veya "ara cümle" denir. Bunlar iki virgül veya iki kısa çizgi arasında yazılır.

Bir ögenin açıklayıcı durumundaki ara sözler, açıkladığı öğeyle birlikte öge olarak alınır. Ara cümleler ise konuyu bir başka yönüyle ilgili ek bilgi içerir ve bağımsız bir yargı niteliğinde olduğu için öge dışı unsurdur.

Örnek:

- Ahmet -komşunun büyük oğlu- askere gitti.
Özne
Ara söz, öznenin açıklayıcısı olarak kullanılmıştır.
- Ankara'yı, -gençliğimin geçtiği yeri- çok özledim.
Nesne
Ara söz, nesnenin açıklayıcısı olarak kullanılmıştır.
- Bir sabah erkenden oraya -olayın geçtiği yere- gittim.
D.T.
Ara söz, dolaylı tümlecin açıklayıcısıdır.
- Gemi hareket edince -siz hissetmediniz- biraz heyecanlandım.
Ara söz, bir ögenin açıklaması değildir ve cümle dışı unsurdur.

Cümlede Öge Vurgusu

1. İsim cümlelerinde yüklem vurgulu ögedir.

Örnek:

- Bu iş bizim için çok kolaydı.
Yüklem

2. Fiil cümlelerinde yüklemden bir önceki öge vurguludur. Yüklem en baştaysa yüklem vurguludur.

Örnek:

- Oğlum bu şiiri bize güzelce okudu.
Z.T. Y

3. Koşul cümlelerinde vurgu koşul kipini alan kelimedir yani zarf tümlecindedir.

Örnek:

- Ödevlerini yaparsan parka çıkarsın.
Z.T.

4. Soru cümlelerinde vurgu soru anlamını sağlayan kelimedir.

Örnek:

- Kimi gördün dün pazarda?
Nesne
- Bizim kayıp arabayı nerede görmüş?
D.T.

SICAK BÖLGE

Bazı bağlaçlar "de / da", "dahi / bile" ve "ki" kendinden önceki ögeyi vurgular:

1. Bu konuda bana bile çok fazla güvenmezdi. (D.T.)
2. Bu konuda bile bana çok fazla güvenmezdi. (D.T.)
3. Beni dahi sinemaya götürmedi. (Nesne)
4. Beni sinemaya dahi götürmedi. (D.T.)
5. Ben de bu işi öğrendim. (Özne)
6. Bu işi de bana babam öğretti. (Nesne)

34. GÜN 2. DERS BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 273, 275, 277 ve 279. sayfalardaki testleri çözelim.

1. Dar kapısından başka aydınlık girecek hiçbir yeri olmayan dükkânında gece gündüz kıvılcımlar saçarak çalışan Koca Ali, kafese konmuş terbiyeli bir aslanı andırıyordu.

Bu cümlelerin öğeleri aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Dolaylı tümleş-özne-zarf tümleci-yüklem
B) Özne-belirtili nesne-yüklem
C) Dolaylı tümleş-özne-yüklem
D) Dolaylı tümleş-zarf tümleci-özne-nesne-yüklem
E) Özne-yüklem

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birden fazla zarf tümleci kullanılmıştır?

- A) Millî benliğini bulamayan milletler başka milletlerin esiridir.
B) Dünyanın bize saygı duymasını istiyorum, dedi başkan.
C) Dalgın dalgın oynarken söğüdün dalı yavaşça kırıldı.
D) Senelerce sana hasret taşıyan bir gönülle ulaşırsam sana.
E) İki saat geçmeden eve geri dönen çocuk, çok açılmıştı.

3. Can evimden sana baktım İstanbul!

Bu cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenmez?

- A) Cümle dışı unsur vardır.
B) Gizli özne vardır.
C) Üç öğeli bir cümledir.
D) Zarf tümleci kullanılmıştır.
E) İsim tamlaması, yer tamlayıcısı olmuştur.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öğelere ayırmada yanlışlık yapılmıştır?

- A) Türkçe / yeni sözcük yapımı ve sözcükler arasındaki ilişkileri / büyük ölçüde / sözcük kök ve gövdelerine / eklerin getirilmesiyle sağlayan eklemeli dillerin tipik örneklerinden biridir.
B) Bu tiyatrocuları izlemek için evden kaçtığımı / hatırlıyorum / tiyatro ile ilgili haberleri duyunca.
C) Nobel Edebiyat Ödülü'nün yanı sıra Cafe Gijın, Planeta ve Ulusal Edebiyat ödülleri sahibi tanınmış İspanyol kadın yazar Ana Maria Matute / 1926 yılında / Barselona'da / dünyaya gelir.
D) Parlak ve siyah saçlarını kalın bir örgüyle ensesinde toplayan hizmetçi Maria / uzun boylu, iri yapılı bir kızdı.
E) Büyükbabamın mutfağına ancak onunla geçilebileceğini / herkes / çok iyi / biliyordu.

5. New York kentinde doğup büyüyen Dorothy Parker, edebiyat dünyasına eleştirmen olarak girdikten sonra ilk şiir kitabı *Enaugh Rope*'u 1926'da yayımlamıştır.

Bu cümlede aşağıdaki öğelerden hangisi bulunmamaktadır?

- A) Özne
B) Belirtili Nesne
C) Dolaylı tümleş
D) Zarf tümleci
E) Yüklem

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisi özne ve yüklemden oluşmuştur?

- A) Bir zamanlar Kara Orman'da, oduncunun kulübesinde küçük bir kız yaşıyordu.
B) Bir kenar mahalle tramvayının rayları üzerinde mavi ışıktan kurdelesıyla şafak söküyordu.
C) Bu, anlamı değişmiş bir plaj otelinin camları üzerindeki yağmurdur.
D) Dünyanın dört bir yanından insanlar bu güzel eseri görmeye geldiler.
E) Hep onun görüntüsüne alışmış olduğum kuruntusuna kapılıyorum.

7. Küçük bir çocukken Kuzey Michigan ormanlarında ve göllerinde babasıyla çıktığı av gezileri, Hemingway'ın ilk öykülerinin ana temalarını oluşturur.

Aşağıdakilerin hangisinde ögelerin sıralanışı bu cümledekiyle aynıdır?

- A) Yolun kenarında çelik çerçeveli gözlükleri ve tozlu giysileri olan yaşlı bir adam oturmaktaydı.
 B) Katırların çektiği arabalar, köprüden nehrin dik kıyısına güç bela tırmanmaya çalışırken askerler tekerleklerin çubuklarından inip yardım ediyorlardı.
 C) Zengin tarihe ve görülmeye değer doğal güzelliklere sahip olan Türkiye tarih ve doğa meraklılarını bekliyor.
 D) Evin tam karşısında bulunan terk edilmiş evler, kadının bakışlarına yıkık dökük görünümüyle karşılık veriyorlardı.
 E) Meydanın tam karşısından iki otobüs kayıtsızca geçip giderken ben arkalarından bakakaldım.

8. Bugün, Almanya'da yaşayan Türk asıllı birçok yazarın Almanca eserler verdiklerini, Alman edebiyatı içinde "işçi edebiyatı" denilen yeni bir edebiyat akımı ve anlayışı yaratıklarını görüyoruz.

Bu cümlelerin ögeleri aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Özne-zarf tümleci- dolaylı tümleç-nesne-yüklem
 B) Zarf tümleci-dolaylı tümleç-özne-yüklem
 C) Özne-nesne-yüklem
 D) Nesne-dolaylı tümleç-yüklem
 E) Zarf tümleci-nesne-yüklem

9. **Aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı özne de yüklem de değildir?**

- A) Beni arayan kimdi?
 – Babanızdı.
 B) Evlilik günümüz ne zamandı?
 – 28 Temmuz'du.
 C) Bu paketin içinde ne var?
 – İki yeni kitap.
 D) Kim bu soruyu çözer?
 – Oğuz.
 E) Sana ne verdi?
 – Para.

10. **Aşağıdaki cümlelerden hangisi ögelerinin sıralanışı yönünden "Buruşuk, yara iziyle dolu solgun yüzünde dağınık bir sakalı vardı." cümlesiyle aynıdır?**

- A) Antalya'dayken bana tavsiye edilen bir pansiyonda kaldım.
 B) Gerçeküstücülük akımının öncülerinden sayılan ünlü ozanın iki kitabı vardır.
 C) Lise arkadaşlarımla buluşmak için iki gün önceden yola çıktım.
 D) Çocukluğumun ve ilk gençliğimin geçtiği bu yerde bir anım var.
 E) Bahar yağmurları başlayınca bu küçük derenin suyu artardı.

11. I. Üç beş sene evvel bu dağın bir gülü vardı.
 II. Yaz günleri dinlendiğimiz yer bu pınardı.
 III. Bu dağlarda bir zamanlar yabani keçiler yaşarmış.
 IV. Oğuz'un anlata anlata bitiremediği yeni oyuncağı, son model, lüks bir otomobildi.
 V. Arkadaşıyla arasındaki bu hüzünlü konuşma daha uzun süre devam edecekti.

Numaralanmış cümlelerden hangileri ögelerinin sıralanışı yönüyle aynıdır?

- A) I ve II
 B) I ve III
 C) II ve III
 D) II ve IV
 E) III ve V

12. (I) Ben beş altı yaşındayken Büyükkada'da Yat Kulübüne bitişik bir konakta oturan İtalyan kökenli bir aile vardı. (II) Ailenin kızıl saçlı, çilli ve yakışıklı büyük oğlu beni çok severdi. (III) Beni sırtında taşıyan bu genç, çok iyi bir yüzücüydü. (IV) Düşmemek için suda koyulaşan kızıl saçlarına sıkı sıkı yapıştırdım. (V) Delikanlının adını çoktan unuttum.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede özne sıfat tamlaması şeklindedir.
 B) II. cümle dört ögelidir.
 C) III. cümlede nesne, özne ve yüklem bulunmaktadır.
 D) IV. cümlede ikileme zarf tümleci olarak kullanılmıştır.
 E) V. cümlede nesne isim tamlamasıdır.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

FİİLDE ÇATI

35.
GÜN

FİİLDE ÇATI

Fiilin, fiili yapanla ve yapılan işten etkilenen ile ilişkisine **çatı** denir. Fiili yapana özne, yapılan işten etkilenene ise nesne dendiğinden çatı konusu özneye göre nesneye göre olarak iki grupta incelenir.

KAVRAM HARİTASI

SICAK BÖLGE

Çatı özelliği fiillere özgü bir durumdur. Bu yüzden yüklemi isim olan cümlelerde çatı özelliği aranmaz.

A) ÖZNEYE GÖRE FİİLLER (ÖZNE - YÜKLEM İLİŞKİSİNE GÖRE ÇATI)

1) ETKEN ÇATILI FİİLLER

Özneleri yapılan işte etkili olan fiiller etken çatılıdır. Özne işi yapandır, gerçektir. Etken çatılı fiiller (-l, -n, -ş) çatı eklerini almamıştır.

Örnekler:

- Bakan, yeni programı açıkladı.
Özne Y
"açıklama işini yapan "Bakan" öznesidir.
- Dalgalar sahili dövüyor.
Özne Y
- Kuşlar güneye göçtü.
Özne Y

Bu cümlelerde özneler fiillerin anlattığı işi, oluş ve hareketi yapmaktadır, yapandır, gerçek öznedir.

2) EDİLGEN ÇATILI FİİLLER

Özneleri yapılan işten etkilenen fiillerdir. Özne yapan, eden değil; yapılan, edilenden etkilenendir. Bu fiillerin sözde öznesi vardır. Etken çatılı fiillere getirilen "-l, -n" eklerinden biriyle yapılır. Edilgen çatılı fiillerde özne işi yapan değildir, **işin başkası tarafından yapılması** anlamı vardır.

Örnekler:

- Yeni program açıklandı. (Açıklanan ne?)
(sözde özne) ↓ yüklem
(biri tarafından)

"Yeni program" öznesi, fiili yapan değil, yapılan fiilden etkilenen ögedir, iş başkası tarafından yapılmıştır.

- İstanbul surları 53 gün dövüldü.
S. özne Y
- Kitabımız bu ay içerisinde basılacak.
S. özne Y
- Törende şiirler okunuyor.
S. özne Y

SICAK BÖLGE

Edilgen fiillerle kurulan cümlelerde gerçek yani yapan özne belirtilmek istenirse örtülü özne şeklinde belirtilir ve bu öge "kim tarafından?", "ne tarafından?" soruları yardımıyla bulunur.

Bu sözler Ali tarafından söylendi. (Edilgen fiil)

Örtülü özne

Karar mahkemelerce onaylandı. (Edilgen fiil)

Örtülü özne

Geçişli fiillerdeki nesneler edilgen çatılı fiilde sözde özneye dönüşür. Yani edilgen çatıda "nesne", "özne" görünümündedir:

Kitabı okudu. (nesne)

Kitap okundu. (sözde özne)

Fakat geçişsiz fiil edilgen yapılsa bu fiillerde özne bulunmaz. "Ne? - Kim?" soruları cevapsız kalır:

- Dediklerime gülünmesin.
- Burada oturulmaz.

3) DÖNÜŞLÜ ÇATILI FİİLLER

Yapılan işin yapana döndüğünü gösteren fiiller dönüşlü çatılıdır. Özne gerçektir, yapandır. Fiillere getirilen “-l” veya “-n” ekleriyle yapılır.

Örnekler:

- Genç anne dövünüyor.
G.özne Y
- Arkadaşım söylendi.
G.özne Y
- Bu adam hep övünüyor.
G.özne Y
- Kızım iki saattir süsleniyor.
G.özne Y

SICAK BÖLGE

Edilgen ve dönüşlü fiiller aynı eklerle (-l, -n) yapılmaktadır. Bu nedenle böyle fiillerin kullanıldığı cümlelerde özneye bakmak gerekir. Aynı fiil kullanıldığı cümleye göre edilgen veya dönüşlü olabilir. Özne gerçekse fiil dönüşlüdür, sözde özne varsa fiil edilgendir.

Örnek:

- Silah atıldı. → edilgen
S.ö Y
- Oğlum ileriye atıldı. → dönüşlü
G.ö Y

4) İŞTEŞ ÇATILI FİİLLER

Fiillere getirilen “-ş”, isimleri fiil yapan “-laş” eklerinden biriyle yapılır. İşin, oluşun birden çok öznenin birlikte veya karşılıklı yapıldığı anlamı taşıyan fiillerdir. Özne gerçektir, yapandır.

Örnekler:

- Bülbüller ötüşür kırlarda. (birlikte)
Özne Y
- Çocuklar kaçıştılar. (birlikte)
Özne Y
- Kimisi ağlaşıyor, kimisi gülüşüyor. (birlikte)
Özne Y Özne
- Rakipler kucaklaştı. (karşılıklı)
Özne Y

SICAK BÖLGE

- ➔ barış-, güreş-, yarış- ... gibi fiiller -ş eki almadığı hâlde karşılıklı yapma anlamı taşıyan işteş çatılı kabul edilir.
- ➔ İsteş ve dönüşlü fiiller nesne almaz, geçissizdir, sadece birkaçı nesne alır, geçişlidir:
- Oğlum yeni elbiselerini giyindi. (dönüşlü-geçişli)
Özne Nesne Y
- Kalan parayı paylaştık. (isteş-geçişli)
N Y
- ➔ “-ş” veya “-laş, -leş” ekini almış bazı fiiller karşılıklı veya birlikte yapılma anlamı taşımayan fiiller ile oluş anlamı taşıyan fiiller işteş kabul edilmez.

Örnekler:

- Abim, sabah bize yetiştı. (Etken)
- Çocuk büyüdükçe esmerleşiyor. (Etken)
- Adam tamamen iyileştı. (Etken)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem, çatısı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- Yaşlı adam, oğlunun karşısında görünce sevindi.
- Çalınan araba, dün bulunmuş.
- Pozisyonun penaltı olup olmadığına bakılacak.
- Şehrin bozuk olan yolları sonunda yapıldı.
- Düğünün yapılacağı alan süslendi.

ÇÖZÜM

Verilen cümleler incelendiğinde B, C, D ve E’de yer alan yüklemelerin edilgen çatılı olduğu görülür. A’da ise eylem dönüşlü çatılıdır.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

- I. Bu haftaki ödevlerini erkenden yapmış.
- II. Çocuk, babasının geldiğini duyunca saklandı.
- III. Onunla en son geçen hafta görüşmüştük.
- IV. Çok utangaçtı ama zaman geçtikçe açıldı.
- V. Adama o saatte burada ne işi olduğu soruldu.

Numaralanmış cümlelerden hangilerinde yüklem, özne - yüklem ilişkisine göre dönüşlü fiildir?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve IV
D) II ve V E) IV ve V

B) NESNELERİNE GÖRE FİİLLER (NESNE - YÜKLEM İLİŞKİSİ)

1) GEÇİŞLİ FİİLLER

Nesne alabilen fiillerdir.

Örnekler:

- Oğlum şir okuyor.
Nesne Y
- Görevli kapıyı açtı.
Nesne Y

SICAK BÖLGE

- ➔ Geçişlilik cümlede nesne olup olmaması ile ilgili değildir. Geçişli bir fiilin kullanıldığı cümlelerde nesne kullanılmamış da olabilir; bu, fiilin geçişliliğini etkilemez.

Örnek:

- “İki günde ancak okudum.” cümlesinde nesne kullanılmamıştır ama “okumak” fiili nesne alabildiği için geçişlidir.

- ➔ Bir fiilin önüne “onu” kelimesini getirdiğimizde anlamlı bir cümle olursa fiil geçişlidir. Cümleler değil, fiiller geçişli olur.

Örnek:

- okudu → (onu) okudu → anlamlı olur, geçişli
- (onu) yaz -
(onu) diz -
(onu) sil -
(onu) boya -
- } geçişli fiillerdir.

2) GEÇİŞSİZ FİİLLER

Nesne alamayan fiillerdir.

Örnekler:

- Çocuk çok ağladı. ~~(onu)~~ ağladı → geçişsiz.
Y (neyi, kimi ağladı?)
- Erken yattım. ~~(onu)~~ yattı → geçişsiz
- Sabaha kadar uyumadı. ~~(onu)~~ uyumadı → geçişsiz
- Sen de yere otur. (onu) otur → geçişsiz

SICAK BÖLGE

- ➔ Edilgen, dönüşlü ve isteş fiiller, birkaç örnek hariç “geçişsiz” fiillerdir.

Örnek:

- Para basılacak. (onu basılacak = olmadı)
Y
- ➔ Bazı fiillerin geçişli mi geçişsiz mi olduğu “onu” sözcüğü getirilerek anlaşılmayabilir. Çünkü bazı fiiller kullanıldıkları cümleye göre geçişli veya geçişsiz olabilir:
- Yıllar çok çabuk geçti. (Geçişsiz)
- Son turda rakibimi geçti. (Geçişli)

3) OLDURGAN FİİLLER

Geçişsiz (nesne alamayan) fiillerin kök ya da gövdesine getirilen “-r, -t, -dır” fiilden fiil yapım eklerinden biriyle fiilin geçişli hâle (nesne alabilen) getirilmesidir.

geçişsiz fiil + -r, -t, -dır = geçişli = oldurgan

Örnekler:

Geçişsiz fiil		Oldurgan fiil
• ağla -	→	ağla - t -
• gül -	→	gül - dür -
• uyu -	→	uyu - t -
• yat -	→	yat - ır -
• yürü -	→	yürü - t -
• büyü -	→	büyü - t -
• piş -	→	piş - ir -
• kay -	→	kay - ır -

4) ETTİRGEN FİİLLER

Geçişli fiillerin “-r, -t, -dır” eklerinden biriyle geçişlilik dereceleri-
nin artırılmasıdır. Aynı zamanda işi başkasına yaptırma anlamı
katar.

geçişli + -r, -t, -dır = geçişli = ettirgen

Örnekler:

<u>Geçişli fiil</u>		<u>Ettirgen fiil</u>
• yaz -	→	yazdır -
• al -	→	aldır -
• boya -	→	boyat -
• ye -	→	yedir -
• oku -	→	okut -
• uyut -	→	uyuttur -

⚡ SIKAK BÖLGE

“-r, -t, -dır” eklerinden birini alan fiiller ya oldurgan ya da ettirgendir. Bunu anlamak için bu eki fiilden çıkarıp fiilin ön-
ceki hâline bakılır. Bu eklerden önceki hâli geçişsizse fiil
oldurgan, geçişliyse fiil ettirgendir.

- Terziye pantolon diktirdi.
onu dikti. → Geçişli
Sonuç: Ettirgen
- Treni kaçırdı.
onu kaçtı. → Geçişsiz
Sonuç: Oldurgan

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Geçişsiz fiillere “-r, -t, -dır/-tır” ekleri getirilerek geçişli yapılrısa
fiil, oldurgan çatılı olur.

**Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde oldur-
gan çatılı fiil vardır?**

- A) Marketten atıştırmalık bir şeyler aldırdı.
- B) Annem bize her sabah bir bardak süt içirirdi.
- C) Öğretmen, en zor soruları bize çözödü.
- D) Sabah sabah bizi durakta çok bekletti.
- E) Çok acıkmıştı, ben de ona yumurta pişirdim.

ÇÖZÜM

Verilen cümleler incelendiğinde A, B, C ve D seçeneklerindeki
fiillerin geçişliyken ek alarak geçişlilik derecesinin artırıldığı gö-
rülür. Ancak E’deki fiil, geçişsizken ek alarak geçişli olmuştur.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

- I. Yemeğini yedikten sonra dışarı çıkmış.
- II. Bu futbolcuyla sonunda anlaşmışlar.
- III. Küçük çocuğa birden ona kadar sayıları saydırdı.
- IV. Çok aç olduğundan yemeklerin hepsini bitirdi.
- V. Trenin kalkış saati galiba değiştirilmiş.

**Numaralanmış cümlelerdeki fiillerle ilgili aşağıdakilerden
hangisi yanlıştır?**

- A) I. cümledeki etken ve geçişsizdir.
- B) II. cümledeki karşılıklı işteştir.
- C) III. cümledeki ettirgen çatılıdır.
- D) IV. cümledeki oldurgan çatılıdır.
- E) V. cümledeki dönüşlü çatılıdır.

B İ L G İ
S A R M A L

B İ L G İ
S A R M A L

35. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından
254 ve 256. sayfalardaki testleri çözelim.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çatı özelliği aranmaz?

- A) Yolunu beklemekten gözlerimiz karardı.
- B) Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller.
- C) Bir merhamettir yanan, daracık odaların lambalarında.
- D) O güzelim manzara gözümde canlandı.
- E) Şimdi ağır ağır kaldır göz kapaklarını.

2. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi etken çatılı bir fiil değildir?

- A) Kendini suyun hafif akıntısına bırakarak yavaş yavaş uzaklaştı.
- B) Öykülerde anlatılan olayların hayatla bağlantılı olmadığını herkes biliyor.
- C) Adam, günden güne zayıflıyordu gözümüzün önünde.
- D) Eleştirmen, sanatçının önünde veya ardında olmama-
lı.
- E) Bu konu üzerine daha önce de birçok eleştiri yazısı yayımlandı.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde geçişsizken geçişli olmuş bir fiil vardır?

- A) Babam, köydeki araziye yeni bir ev yaptırdı.
- B) Beni karşısında görünce çok şaşırdı.
- C) Ben gelene kadar yemeği pişirmiş annem.
- D) Geçen hafta bu zamanlar denizde yüzüyorduk.
- E) Çocuklar dondurma istiyordu teyzesinden.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem, edilgen çatılı bir fiil değildir?

- A) Tasarruf yapılacağı için lojmanlar da satılacak.
- B) Yeni gelen çocuğa biraz takıldı öğretmenimiz.
- C) Okulun ilk günü buz kırma etkinliği yapılacak.
- D) Bütün suç, gariban bir insana yıkıldı.
- E) Bu kahramanın adı da taşlara kazındı.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isteş çatılı bir fiil kullanılmıştır?

- A) Bu bölgede iki günlük tatilde bile bronzlaşıyorsun.
- B) Konunun önemini belirten konuşmayı sen yapacaksın.
- C) Bir hafta sonu küçük bir kır evinde toplandık.
- D) Erkekler bir odada, kadınlar bir odada ağlaşıyor.
- E) Bu mesafeyi yirmi saniyede koştu sporcu.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem geçişli bir fiil değildir?

- A) Uzun süre kullanılan ip epey incelmışti.
- B) Kilitli olan kapıyı bir tel yardımıyla açtı.
- C) Hiç düşünmeden hemen orayı terk edin.
- D) Aç kalmamak için ormanda kuş avlıyordu.
- E) Sarı saçlarına deli gönlümü bağlamışım.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde işi başkasına yaptırma anlamı vardır?

- A) Doktorlar, hastayı bir süre daha uyutacak.
- B) Her zaman olduğu gibi bu konuyu da büyüttün.
- C) Bu dağ köyünün havası beni üşüttü.
- D) İçerideki toz beni de öksürttü çocukları da.
- E) Hafta sonları kesinlikle arabasını yıkatırdı.

8. İşteş çatılı fiiller kural olarak nesne almaz.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu genellemeye aykırı bir fiil kullanılmıştır?

- A) Parka çıkınca bütün çocuklarla selamlaşıyoruz.
- B) İki yıl bir Amerikalı ile mektuplaştık.
- C) Çocuklar ellerindeki bisküvileri bölüştüler.
- D) Bayram sabahı bütün küsler barışır.
- E) Kuşlar cıvıldaşarak uçuşuyordu.

9. Oğlum okulun ilk günü yeni elbiselerini giyinmişti.

Bu cümlelerin yüklemine çatı özelliği aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Etken - geçişsiz
- B) Etken - geçişli
- C) Dönüşlü - geçişsiz
- D) Dönüşlü - geçişli
- E) Edilgen - geçişsiz

10. Geçişsiz fiiller "-r, -t, -tır" eklerinden birini alarak geçişli hâle gelir, bu fiillere oldurgan çatı denir.

Aşağıdakilerden hangisinde bu açıklamayı örnekleyen bir fiil kullanılmıştır?

- A) Bu ülkede insanlar horozları dövüştürüyor.
- B) Bakanın açıklamasını merakla bekliyor öğretmenler.
- C) Defterin ilk sayfasına bir not bırakmış biri.
- D) Kızımız saçlarını bu kez de sarıya boyatmış.
- E) Masanın üstündeki notları tek tek okuttu.

11. "atılmak" fiili aşağıdaki cümlelerin hangisinde dönüşlü çatılı olarak kullanılmıştır?

- A) Tarlaya üç ton gübre atıldı.
- B) Dersin huzurunu bozanlar dersten atılacak.
- C) Kutlamalarda yüz pare top atıldı.
- D) Bu yemekler çöpe mi atılıyor?
- E) Mehmetçik, düşmanın üstüne atıldı.

12. I. Saat sekiz olmadan eve vardım.

II. Bu adam bizi her zaman severdi.

III. Sizin başarınıza çok sevindim.

IV. Köye giderken geçtiğimiz yıkık köprü yapılmıştı.

V. Bu binayı iyi bir ustaya yaptırıldım.

Numaralanmış cümlelerin hangisiyle ilgili belirleme yanlıştır?

- A) I. etken ve geçişsiz
- B) II. ettirgen ve geçişli
- C) III. dönüşlü ve geçişsiz
- D) IV. edilgen ve geçişsiz
- E) V. ettirgen ve geçişli

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

CÜMLE TÜRLERİ

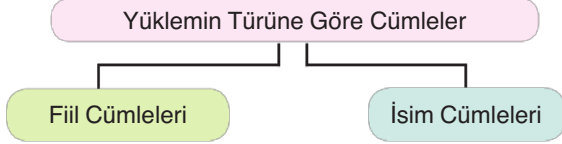
36.
GÜN

CÜMLE TÜRLERİ

A) YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

KAVRAM HARİTASI

1) FİİL CÜMLELERİ

Yüklemi çekimli fiil olan cümlelerdir.

Örnekler:

- Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkartır.
Yüklem
- Sana selam söyledi.
- Bir dakika araba yerinde durakladı.
- Bu gafil başı teşhir edeceğim.
- Senin korkularına hak veriyorum.

2) İSİM CÜMLELERİ

Yüklemi ek fiille çekime girmiş isim, isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olan cümleye **isim cümlesi** denir.

Örnekler:

- Onun kalbi kırıktı herkese.
- Siz galiba yorgunsunuz.
- Bu yaşlılar, buraların bekçileri gibidir.
- Hava çok soğuk. ("tur" ek fiil eki düşmüş.)
Yüklem
- Üç kıtada atımın izleri vardı.
- Bu, Şark ve Garp meselesidir.

SICAK BÖLGE

Fiilimsilerin de ek fiil olarak yüklem olduğu cümleler isim cümlesidir.

Örnek:

- Beni sevindiren, senin de gelmendi.
Yüklem
- Bu topu patlatan, şurada oynayanmış.
Yüklem

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki atasözlerinden hangisi yüklem türüne göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Gülü seven dikenine katlanır.
- B) Erken kalktım işime, şeker kattım aşıma.
- C) Her kapının bir anahtarı vardır.
- D) İki karpuz, bir koltuğa sığmaz.
- E) Gülme komşuna, gelir başına.

ÇÖZÜM

Verilen seçenekler incelendiğinde A, B, D ve E'deki cümlelerin yüklem türüne bakıldığında fiil cümlesi olduğu görülür. C'deki cümle ise isim cümlesidir.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

BİLGİ SARMALI

SIRA SENDE - 1

(I) O yıllara biz lisedeydik. (II) Hepimiz, okuma aşkıyla yanıp tutuşuyorduk. (III) Öğretmenlerimiz de çok iyiydiler. (IV) Derslerimize çok iyi çalıştığımız için notlarımız da hâliyle yüksekti. (V) Bir tek Selim'in notları bizimkilerden biraz düşüktü.

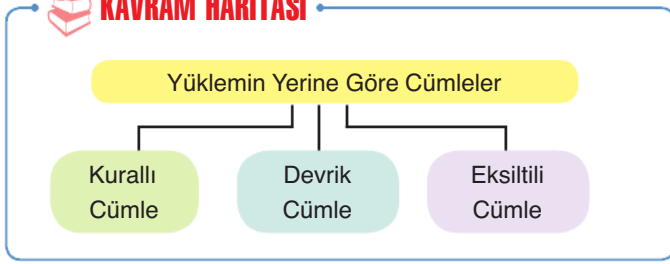
Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi, yüklem türüne göre diğerlerinden farklıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

B) YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

KAVRAM HARİTASI

1. KURALLI CÜMLE (Düz Cümle)

Yüklemi sonda bulunan cümleye **kurallı cümle** denir.

Örnekler:

- Artık sana kızgın değilmiş.
Yüklem
- Birden kıpkızıl birkaç satır yandı.
Yüklem
- Bu güzel araba sana yakışır.
Yüklem

2. DEVRİK CÜMLE

Yüklemi sonda bulunmayan cümleye **devrik cümle** denir.

Örnekler:

- Titrek bir damladır aksi sevincin.
Yüklem
- Arkadaşımız yemek yemedi bugün.
Yüklem
- Şarkılar taşırırsın dudaklarında.
Yüklem

3. EKSİLTİLİ CÜMLE

Yüklemi söylenmeyen, bitmemiş, tamamlanmamış cümlelerdir.

Örnek:

- Bu çocuğun öyle sözleri var ki...

UNUTMA

Eksilti cümlelerin sonuna üç nokta getirilir.

- Onu burada görürsem...
- Önce küçük bir mola... Sonra tekrar yola...
- Kız beşikte, çeyiz sandıkta...

BİRLİKTE ÇÖZELİM

(I) Mersin'e ağustos sonu eylül başı gibi dönmüştüm. (II) Bunalıcı sıcaklar bitti, diye düşünmüştüm ama yanılmışım. (III) Her gece ayrı bir sıcak oluyordu evin odaları. (IV) Neyse ki sıcaklar, çok uzun sürmedi. (V) Sonunda havalar serinlemeye başlayınca biz de rahat rahat nefes almaya başlamıştık.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi yüklem yeri göre ötekilerden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM

Numaralanmış cümleler incelendiğinde I, II, IV ve V numaralı cümlelerin kurallı, III numaralı cümlelerin ise devrik olduğu görülür.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

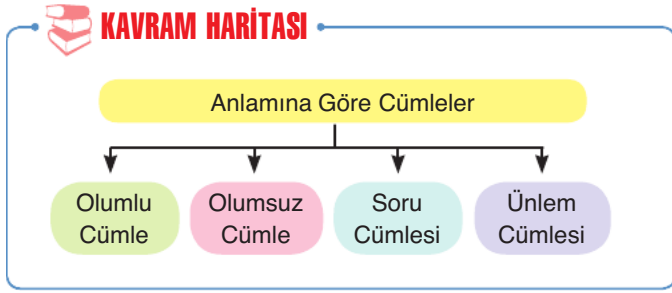

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki cümlelerden hangisi devrik bir fiil cümlesidir?

- A) Bu romandı beni okuma sevk eden.
B) Ormanda kestane toplarken görmüş onu.
C) Dün rüzgâr, evlerin çatılarını sökülüp atmıştı.
D) Toplantıya katılacak kişilerden biri de senmişsin.
E) Çok sevdiği mesleğini artık çırağına devretmişti.

C) ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

1. OLUMLU CÜMLE

Yargının gerçekleştiğini, gerçekleşeceğini bildiren cümlelerdir.

a) Yapıca ve anlamca olumlu cümle: Cümlenin yapısında -yüklemine- olumsuzluk eki veya kelimesi bulunmayan cümlelerdir. Bu cümleler anlamca da olumludur.

Örnekler:

- İstanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı.
- Dilimizde yabancı pek çok kelime var.
- Bunu milletin azmine borçluyuz.

b) Yapıca olumsuz, anlamca olumlu cümle: Olumsuzluk ifadesi taşıyan bir yüklemden sonra "değil" veya "yok" kelimesi getirilirse ya da sözde soru cümlesi yöntemiyle cümle olumlu bir anlam ifade eder.

Örnekler:

- Bu kötü günlerin geçeceğini bilmiyorum değilim.
(biliyorum)
- Biz onların söylediklerini sanki duymuyor muyduk?
(duyuyorduk)
- Onun bunu yapacak gücü yok değil.
(var)

SICAK BÖLGE

Olumluluk ve olumsuzluk, kelimelerin çağırışımı ile ilgili değildir. Yani bizde kötü bir şeyi çağırıştıran kelime olumsuzluk demek değildir, iyiyi çağırıştıran da olumlu demek değildir. Olumlu cümle, fiil cümlelerinde "fiilin gerçekleşmesi" demektir. İsim cümlelerinde ise "var olması" ile ilgilidir.

Örneğin "Bu adam para çalmış." cümlesinde "çal-" fiilinin çağırışımı bizim kültürümüzde kötüdür. Ama bu cümle anlamca olumlu cümledir. Çünkü eylem gerçekleşmiştir. Ya da "Sevilen şair ölmedi." cümlesinde eylemin çağırışımı iyidir ama bu cümle olumsuz bir cümledir çünkü eylem gerçekleşmemiştir.

2. OLUMSUZ CÜMLE

Yüklemi olumsuz yargı bildiren cümledir. Yani yargının gerçekleşmediğini, gerçekleşmeyeceğini bildiren cümlelerdir.

a) Yapıca ve anlamca olumsuz cümle: Yüklemi fiil olan ve yargının yapılmadığını, olmadığını bildiren cümlelerle yüklemi isim olan cümlelerde ismin olmadığını bildiren cümlelerdir.

"-ma / -me, -maz / -mez, -sız / siz" olumsuzluk ekleriyle "değil ve yok" sözcüklerini alan yüklemeler, anlamca olumsuzdur.

Örnekler:

- Güneş balçıkla sıvanmaz.
- Mum dibine ışık vermez.
- Bu bölgenin soğuğu yok.
- Ömer Seyfettin, küçük ruhlı değildi.
- Bu insanlar, parasızdı.
- Sen, yine de kimseye inanma.

b) Yapıca olumlu, anlamca olumsuz cümle: Yüklemine olumsuzluk eki ve kelimesi bulunmayan ama anlamlandırılırken olumsuz değerlendirilen cümlelerdir.

Örnekler:

- Ne bir köy ne bir ev var.
(köy ve ev yok)
- Gel de inan bu yalancıya!
(inanmazsın)
- Ben yalan söyler miyim hiç sana?
(söylemem)
- Bu saatte dükkân mı kapanır?
(kapanmaz)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde yüklem olumsuz olduğu hâlde cümlenin anlamı olumludur?

- A) Siz, benim ne çektiğimi nereden bileceksiniz?
- B) Bu maça yedeklerle çıkacağını bilmiyordum.
- C) Davete kimlerin gelmeyeceğini bilmez mi o?
- D) Bu konu hakkında konuşacak bir şey yok ki.
- E) Arsayı sattıktan sonra ne almayı düşünüyorsun?

ÇÖZÜM

C seçeneğindeki cümle, yanıt istenmeyen sözde soru cümlesidir. Yüklem, biçimce olumsuzdur ancak anlamca olumlu (bilir) şekildedir.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

Sevdiğim çağırır da ben ----?

Bu cümle aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanırsa cümle; biçimce olumsuz - anlamca olumlu, devrik bir fiil cümlesi olur?

- A) burada durur muyum daha
- B) onu görmeden durur muyum
- C) gitmez miyim yanına
- D) onu bekletir miyim hiç
- E) gelemiyorum der miyim

3. SORU CÜMLESİ

Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelerdir.

Örnekler:

- Bu kitabı nereden temin edebilirim?
- Hafta sonu neler yapacaksınız?
- Makalenin içeriğini anlatır mısınız?

SICAK BÖLGE

Soru cümlelerinden bazıları cevap istemez çünkü cevabı içindedir. Bu tür cümlelere sözde **soru cümlesi** denir.

Örnekler:

- Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
- Nasıl yaşayacağım ey deniz senden uzakta?
- Kim demiş suya vurulmaz perçin?

4. ÜNLEM CÜMLESİ

İçinde ünlem bulunan veya ünlem anlamı veren cümlelere **ünlem cümlesi** denir.

Örnekler:

- Eyvah, ne yer ne yâr kaldı!
- Ah, zannımca bütün insanlık güneşsiz!
- Ona o kadar kızgınlım ki inanamazsınız!
- Hay Allah, çocuk yine ağlıyor!

36. GÜN BİTTİ.

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

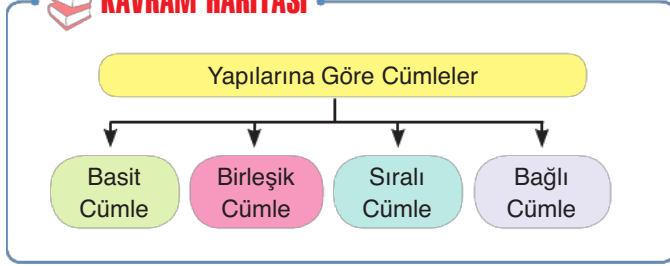
CÜMLE TÜRLERİ

37.
GÜN

D) YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

KAVRAM HARİTASI

Cümledeki yargı sayısı cümle yapısını belirler. Yargı bildiren kelimenin görevine ve yargı sayısına göre cümleler türlere ayrılır.

SICAK BÖLGE

Çekimli fiiller, fiilimsiler (yan yargı) ve ek fiille çekime girmiş isim ve isim soylu kelimeler yargı bildirir. Bir cümlede bu kelimelerden kaç tane varsa o cümlede o kadar yargı vardır. Örneğin, "Benimle gel, dedi en yakınım olan arkadaşım." cümlesinde üç yargı vardır. "Beni dinleyen kişi çok sakindi." cümlesinde de iki yargı vardır.

1. BASİT CÜMLE

Kuruluşunda tek yüklem bulunan, içinde tek yargı barındıran cümlelerdir.

Örnekler:

- Bütün kötülüklerin anası cehalettir.
Yüklem
- İki karpuz bir koltuğa sığmaz.
- Benim sadık yârim kara topraktır.
- Yolun kenarındaki kayanın üstüne küfesini koydu.
- Anadolu insanının cana yakınlığını, Anadolu kültürünün güzelliklerini, Anadolu'nun coğrafyasının etkilerini dile getiriyordu sık sık.

2. BİRLEŞİK CÜMLE

İçinde esas yargının bulunduğu bir temel cümle ile onu anlam ve görev bakımından tamamlayan bir veya birden fazla yan cümleden oluşan cümlelere **birleşik cümle** denir.

SICAK BÖLGE

Bir cümlede esas yargının bildirildiği cümleye **temel cümle** denir.

Birleşik cümlelerde tek yüklem vardır ve yüklem dışında cümlede fiil, fiilimsi veya iç cümleden oluşan bir yan cümle vardır. Bu yan cümle yüklem bir ögesi durumundadır.

Yan Cümle: Temel cümle yüklemi dışında yargı bildiren öğelere denir. Yan cümle temel cümle belirttiği yargıyı şarta, sebebe, zamana, dileğe vb. bağlayan öğelerdir.

Birleşik cümleler yan cümle oluşumuna göre şu türlere ayrılır:

a) Girişik Birleşik Cümle: Yan cümlesi ya da cümleleri fiilimsi ile oluşan cümlelerdir.

Örnekler:

- Gülmenin faydalarını anlatıyordu.
Nesne Yüklem
Yan cümle: Nesne görevindedir.
- Oğlum, karnesini alınca koşa koşa bana gelmiş.
Özne Zarf tümlecisi Zarf tümlecisi DT Yüklem
Yan cümle: Zaman belirten zarf tümlecisi ve durum bildiren zarf tümlecisi.
- Aşure yemeye giden kaşığı yanında taşır.
Özne N DT Y
Yan cümle: Özne görevindedir ve iki yan cümle birlikte bir öge oluşturmuştur.

b) Şartlı Birleşik Cümle: Şart ifadesine dayalı bir yan cümle ile bir temel cümleden meydana gelen birleşik cümlelerdir.

Örnekler:

- Ağılda oğlak doğsa yazıda otu biter.
ZT (Yan cümle)
- Havaya bakarsan çukura düşersin.
ZT (Yan cümle)
- Sınavım iyi geçerse sana hediye alacağım.
ZT (Yan cümle)

c) İç İçe Birleşik Cümle: Bir cümlelerin bir öge olarak başka bir cümlelerin içinde yer almasıyla oluşan birleşik cümlelere denir.

Örnekler:

- O buradan zaferle geçti, dediler.
Nesne (Yan cümle)
- Henüz bana “Yolun sonu budur!” denmedi.
Özne (Yan cümle)
- “Ben öğretmenliği başka türlü anlıyorum.” dedi.
Nesne (Yan cümle)

d) Ki’li Birleşik Cümle: Yan cümlesi “ki” bağlacı ile kurulan cümlelerdir. Bu cümlelere ilgi cümlesi de denir.

Örnekler:

- Beni dinlemiyor ki başarılı olsun.
- Anladım ki bu iş böyle gitmeyecek.
- Anlaşıyor ki bunun sonu gelmeyecek.

3. SIRALI CÜMLE

Arka arkaya sıralanmış cümlelerden oluşur. Birden fazla cümlelerin noktalama işaretleri (virgül, noktalı virgül) ile art arda sıralanmasıyla oluşur.

Sıralı cümleler ikiye ayrılır:

a) Bağımsız Sıralı Cümle: Bu cümlelerde sıralı cümleyi oluşturan cümlelerin ögeleri ayrı ayrıdır, cümleler arasında öge ortaklığı yoktur.

Örnekler:

- Açılan bir gülsün sen, ben aşkımla bahar getirdim sana.
Y Öz Öz ZT N Y DT
- Kar yağdı, yollar kapandı; okullar tatil edildi.
Öz Y Ö Y Öz Y
- Herkes yere yatsın, kimse kıpırdamasın!
Özne DT Y Öz Y

b) Bağımlı Sıralı Cümle: Ögelerinden en az biri ortak olan cümlelerden oluşan sıralı cümlelerdir.

Örnekler:

- Duvarı nem, insanı gam yıkar.
N Öz N Öz Y
“yıkar” yüklemi ortaktır.

- Ödünç, güle güle gider; ağlaya ağlaya döner.
Özne Y Y
“Ödünç” öznesi ortaktır.
- Mendilini aradı, bulamadı.
N
Hem “O” öznesi hem “mendilini” nesnesi ortaktır.
- Ateşe su at, barut atma.
DT Y Y
Hem özne, hem dolaylı tümleç ortaktır.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapıca basit bir cümledir?

- Dağa çıkarken yanında bulundurman gereken tek şey su değil.
- Bayram tatili için köye gittik, dedemin kabrini ziyaret ettik.
- Sürüden ayrılan koyunu kurt kapınca diğer koyunlar sevinir mi?
- Müzik öğretmenimizin ablası, yeni bir arabayla okula geldi.
- Kral gibi yaşamak için köle gibi çalışmak gerekir, dedi.

ÇÖZÜM

A’da “çıkarken, bulundurman, gereken” fiilimsidir ve girişlik birleşik cümle vardır. B’de iki cümle virgülle bağlandığı için sıralı bir cümledir. C’de “ayrılan” ve “kapınca” fiilimsidir ve cümle, girişlik birleşik yapıdadır. E’de ise iç içe birleşik cümle vardır.

Doğru cevap (D) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapıca diğerlerinden farklıdır?

- Türkiye’nin en gözde tatil beldelerinde bir hafta ücretsiz tatil yapacaksınız.
- Yapılan kazılarda bozulmamış şekilde bir ok ucu da bulundu.
- Yöresel yemekleri seviyorsanız bu teyzenin yanına gidin.
- Benden habersiz bir yere gidemezsin, dedi oğluna annesi.
- Şiir okurken tonlamaya ve vurguya dikkat etmeniz gerekir.

SICAK BÖLGE

Ortak olmayan ögeyi ortak almak anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnek:

- Beni seviyor, her gün çiçek alıyordu.
N Y Y

Bu cümlede “beni” kelimesi ortak nesne olmadığı hâlde ortak öge gibi değerlendirilmiştir, bu ise anlatım bozukluğuna yol açmıştır.

4. BAĞLI CÜMLE

En az iki cümlemin bağlaçlarla birbirine bağlanması ile oluşan cümlelerdir.

Bağlı cümleler ikiye ayrılır:

a) Bağımsız Bağlı Cümleler: Öge ortaklığı olmayan bağlı cümlelerdir.

Örnekler:

- Salih Bey evine gitti ama söylediği söz
Özne DT Y Özne
aklıma takıldı.
Y
- Onun bir ümidi yoktu çünkü durum kötüydü.
Özne Y Bağlaç Öz. Y

b) Bağımlı Bağlı Cümleler: Ögelerinden en az biri ortak olan bağlı cümlelerdir.

Örnekler:

- Adam, adamdan korkmaz ama utanır.
Özne DT Y Bağlaç Y
Öznesi ve dolaylı tümleci ortaktır.
- Küçük çocuk, kitabı aldı ve iyice inceledi.
Özne N Y ZT Y
Öznesi ve nesnesi ortaktır.

SICAK BÖLGE

Sıralı cümle ile bağlı cümlemin arasındaki tek fark cümlelerin bağlaçla bağlanıp bağlanmamasıdır.

Örnekler:

- Her gün okula gidiyorum, onu okulda göremiyorum. (Sıralı)
- Her gün okula gidiyorum ama onu okulda göremiyorum. (Bağlı)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapısı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- Allah bilir ama kul da sezer.
- İşten artmaz, diştten artar.
- Taş ıslanmaz, deli uslanmaz.
- Körün istediği bir göz, Allah vermiş iki göz.
- Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan.

ÇÖZÜM

Seçeneklere bakıldığında B, C, D ve E'nin sıralı cümle olduğu görülür. A'nın ise “ama” bağlacıyla bağlandığı yani bağlı cümle olduğu görülür.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 5

(I) Edebiyatımızda dört aruzculardan biri şeklinde de tanıtılır Yahya Kemal. (II) XX. yüzyılda yaşamış olmasına rağmen şekil bakımından divan şiirinin geleneğini ve o geleneğin ölçüsü olan aruzu en iyi şekilde kullanmayı başarmış ender şairlerimizdendir. (III) Aruzu Türkçeye ustalıkla uygulayan şair, divan şiiri ile Batı şiirini büyük bir ustalıkla birleştirmiştir. (IV) Şiirleri, geçmiş ile geleceği birbirine bağlaması cihetiyle büyük bir ehemmiyet kazanmaktadır. (V) Kaleme almış olduğu şiirleriyle divan edebiyatıyla modern şiir arasında dinamik bir bağlantı kurmuştur ve Tanzimat'tan evvel ekseriyetle tercih edilen aruzu tekrardan şekle büründürmüştür.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- I. cümle, basit yapı, devrik bir fiil cümlesidir.
- II. cümle, birleşik yapı, kurallı bir cümledir.
- III. cümle, sıralı bir fiil cümlesidir.
- IV. cümle, yan cümlesi olan girişlik birleşik cümledir.
- V. cümle, bağlı bir fiil cümlesidir.

37. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 281, 283, 285, 287 ve 292. sayfalardaki testleri çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
27

1. Aşağıdakilerden hangisi yüklem türüne göre diğerlerinden farklı bir cümledir?

- A) Bugünlerde Ankara'da havalar çok sıcak.
- B) Ağaçtaki diğer kuş da yaralıymış.
- C) Kuşburnu çayı nefes için yararlıymış.
- D) Yüzündeki leke çok belirgin değildi.
- E) Yeni evimizi bir türlü benimsemedi.

2. Aşağıdakilerden hangisi devrik bir isim cümlesidir?

- A) Çok da zor değilmiş bu trafikte araç kullanmak.
- B) Biz biliyorduk bu işin böyle sonuçlanacağını.
- C) O bizim kahramanımızdı, dedi yaşlı nine torununa.
- D) Son iki yıldır emeklerimin karşılığını aldım buradan.
- E) Benzemez kimse sana, diyen sanatçı da yok.

3. Aşağıdakilerden hangisi yapıcı olumsuz, anlamca olumlu bir cümledir?

- A) Babam, gençken de çok sinirli değildi.
- B) Bu köyün halkı çok yalancıymış o zamanlar.
- C) İsteddiği arabayı ve evi almamış değilim.
- D) Benim yaptıklarımı eleştirmeni istemiyorum.
- E) Bazı insanların ikinci bir şansı olmuyormuş.

4. Aşağıdakilerden hangisi girişik birleşik cümle değildir?

- A) Sözünü ettiğiniz mağarayı biz de gezdik.
- B) Gülmek, birçok hastalığın tedavisinde kullanılan, masrafsız bir ilaçtır.
- C) Bilenler bizimle gelsin, öğrenmek isteyenler de sınıflara dağılsın.
- D) Bizi aramayı unutma oraya gidince.
- E) Hayatın gerçeklerini bire bir vermek sanat mıdır?

5. Ertesi gün, yine gece yarısından az evvel eve döndüm ve masama oturdum.

Bu cümleyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Bağlı cümledir.
- B) Özne ortaklığı vardır.
- C) İki yargı vardır.
- D) Yüklemli isimdir.
- E) Kurallı cümlelerden oluşmuştur.

6. Sınıf başkanı, çöp kovasını derslerden sonra okulun arkasındaki çöplüğe dökmüş.

Bu cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenbilir?

- A) Kurallı isim cümlesidir.
- B) Olumsuz, devrik fiil cümlesidir.
- C) Basit yapılı, kurallı bir fiil cümlesidir.
- D) Birleşik yapılı, kurallı bir fiil cümlesidir.
- E) Sıralı cümledir.

B
İ
L
G
İ
S
A
R
A
M
A
L

S
A
R
A
M
A
L

7. Aşağıdaki cümlelerden hangisi bağımsız sıralı bir cümledir?

- A) Ben yaşantımı şiire, şiirimi de bu sevgiye verdim.
- B) Göz bir penceredir, gönüllere bakar.
- C) Tarih bilinci geçmişi yaşar; tarih bilgisi, kültürü yaşatır.
- D) Dün çok çalıştığından epeyce yorulmuştu, sarsılmıştı.
- E) Türk milleti misafirperverdir, cömerttir.

8. Aşağıdakilerden hangisi “birleşik, devrik, olumlu bir isim” cümlesidir?

- A) Şiir kitabının sayfa sayısı fazlaydı bize göre.
- B) Beklerken zor geçen zaman, her şey iyiyken hızlı geçmiş.
- C) Çirkin, bürünür; güzel, görünür.
- D) Bu hikâyeyi kitaplardan okuduğunda çok şaşırmıştım.
- E) Bu okulun yeni müdürüymüş kürsüye çıkan şık giyimli genç.

9. Aşağıdaki cümlelerden hangisi nesnesi ortak sıralı bir cümledir?

- A) Gelin binmiş deveye, gör kısmeti nereye.
- B) Yüksek makamlar yüksek tepeler gibidir, koşarak çıkanlar nefes darlığı hisseder.
- C) Bu hâline herkesin dikkat ettiğini sanıyor ve etrafına bakamıyordu.
- D) Ağacın altındaki çantayı ürkererek aldı, inceledi.
- E) Bu adama çok güveniyor, bütün mallarını emanet ediyordu.

10. Çöl, tozlu kuzey rüzgârlarını yüzüne üfürüyordu şiddetle.
Bu cümlelerin nitelikleri aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Basit – olumlu – devrik – fiil
- B) Birleşik – olumsuz – devrik – fiil
- C) Basit – olumlu – kurallı – isim
- D) Sıralı – olumlu – devrik – fiil
- E) Birleşik – olumlu – devrik – fiil

11. Aşağıdaki cümlelerden hangisi, öznesi ortak sıralı bir cümledir?

- A) Öğretmen dersini anlatıyor, öğrenciler onu dikkatle dinliyorlardı.
- B) Okuldan aceleyle çıktık, koridorda kimsecikler yoktu.
- C) Esnaftan bazıları, koşu koşu geldi; bahçe kapısının önünde durdu.
- D) Şehrin en güzel semtine bakıyorum; binalar, sisten görünmüyor.
- E) Sokaktaki kalabalık artıyor, kimse kimseyle konuşmaya cesaret edemiyordu.

12. Kavak, uzaya uzaya göğe çıkmaz; tepesinden kurumaya başlar.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapıca bu cümle ile özdeşir?

- A) Yıldızların yanıp sönmeye bana bir göz işareti değildir.
- B) Boş tabutu çakanlar onu bir gün kendilerinin de dolduracağını bilir.
- C) “Nişanlımın gözleri yolda kalmasın.” dedi arabacı.
- D) Köşede gazete okuyan ihtiyar cildiye doktoru gazetesini bıraktı.
- E) Türk subayı, bizleri dikkatli süzdü; başıyla selamladı.

38.
GÜN

ANLATIM BOZUKLUĞU

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

ANLATIM BOZUKLUĞU

Anlatım bozukluğu konusu aslında başlı başına bir konu değildir. Bu konu, diğer dil bilgisi ve anlam konularıyla ilgilidir. Dil bilgisi kurallarına uymamak veya Türkçeyi anlam inceliklerine uygun kullanmamak dil yanlışlığına ve anlatımda bozukluğa neden olmaktadır.

Anlatım bozukluklarını iki temel başlıkla ele almak konunun öğrenilmesine daha fazla yardımcı olmaktadır.

ANLAMLA İLGİLİ ANLATIM BOZUKLUKLARI

1) Gereksiz Kelime Kullanılması

Bir cümlede kullanılan kelime veya kelime öbeklerinden herhangi birinin anlamı, o cümledeki başka bir kelimedede varsa bu cümlede gereksiz kelime kullanılmıştır. Bu durum “duruluk” ilkesine aykırıdır. Gereksiz olduğu belirlenen kelimeler cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamında değişme, daralma, bozulma olmaz.

Örnekler:

- Annesinin kulağına alçak sesle fısıldadı.

“fısıldamak” zaten alçak sesle yapılan bir fiil olduğundan bu cümlede “alçak sesle” kelime öbeğine gerek yoktur, bunu cümleden çıkardığımızda cümlelerin anlamı değişmez.

Bundan sonraki örneklerde gereksiz kelimelerin altı çizilmiştir.

- Doğum günümde bana beklenmedik sürpriz bir kutlama hazırlamışlar.
- Yerel seçimlerin tarihi yaklaştıkça partilerin faaliyetleri gittikçe artıyor.
- Yüz adet battaniye gönderilecek.
- Bunları yaşanmış deneyimlerime dayanarak söylüyorum.
- Bu gazete bir gün süreyle geçici olarak dağıtılmayacak.
- GAP Projesi sayesinde ekonomi canlandı.
- Her dönemde ve devirde bu insanlara rastlanır.
- İki yıl karşılıklı yazıştık.
- Bu ilacı iki günde bir güneşirisi kullanmalısınız.

SICAK BÖLGE

Bazen cümlede kullanılan bir ek, o cümledeki bir kelimenin anlamını yüklenabilir. Bu durumda ek ya da kelime gereksiz olur ve birinin cümleden çıkarılması gerekir.

Örnek:

- Sınavlara katılabilmek için Devlet Memurları Kanunu’nun 48. maddesindeki yazılı nitelikleri taşımak gerekir.

Bu cümlede “maddesindeki” kelimesinin sonundaki “-ki” eki gereksizdir. Çünkü “yazılı” sözcüğü onun yerini tutmaktadır. Cümledeki “-ki” korunursa “yazılı” kelimesine gerek kalmaz ve onu atmak gerekir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- Eski öğrencilerin de olduğu görkemli bir tören düzenlendi.
- Halı sahadaki maçın iptal olduğunu hiç olmazsa haber verseydin bari.
- Konuşmasını bitirince herkese teşekkür ederek yerine geçti.
- Biz biraz gecikince beğendiğimiz evi, başka biri satın almış.
- Bugün onunla buluşup ona bendeki kitapları vermeyi düşünüyorum.

ÇÖZÜM

B seçeneğindeki cümlede aynı anlama gelen “hiç olmazsa ile bari” sözcükleri birlikte kullanılmıştır.

Doğru cevap (B) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 1

Yurt dışında çalışan işçilerin Türkiye’de üretilen taşıt araçlarını
 I II III
 sıra beklemeden dövizle almalarını sağlamak amacıyla yeniden
 IV
 düzenlenen tebliğin bugün yürürlüğe girmesi bekleniyor.
 V

Bu cümledeki anlatım bozukluğu numaralanmış kelimelerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

SICAK BÖLGE

Gereksiz yardımcı fiil kullanmak da anlatım bozukluğuna yol açar. Türkçede, zorunlu olmadıkça yardımcı fiille kelime oluşturulmaz. Türetme yoluyla elde edilecek kelime varken birleşik fiil oluşturulmaz.

Örnek:

- yenilgi aldık = yenildik
Gereksiz
- alkış aldı = alkışlandı
Gereksiz
- kuşku ediyorum = kuşkulaniyorum
Gereksiz y. fiil
- artış oldu = arttı
Gereksiz

2. Kelimenin Yanlış Anlamda Kullanılması

Kelimelerin anlam inceliklerine dikkat etmeden kelimeyi anlamca bağdaşmadığı cümlelerde kullanmak anlatım bozukluğuna yol açar.

Genellikle benzer kökten türemiş kelimeler, bu tip örneklerde birbirini yerine kullanılmaktadır.

Örnekler:

- Ona çok farklı bir soru yönlendirdim.
(yönelttim) → doğru
- Zirvede tarafların çekişeceği en önemli konuların başında anayasal sorunlar ve buna bağımlı olarak başkanın yetkileri bulunuyor.
(bağlı) → doğru
- Rapordaki istatistikler iç açıcı nitelikte görülüyor.
(görünmüyor) → doğru

- Domatesin fiyatı çok pahalandı.
(yükseldi) → doğru
- Roman ve hikâye arasındaki ayrıcılığı görmüyordu.
(ayrımı) → doğru
- Çocuğun sınıf geçmesini güçlendiren birçok neden var.
(güçleştiren) → doğru
- Okuyanın kültür düzeyi artar.
(yükselir) → doğru
- Adamın saçı sakalı bir hayli büyümüştü.
(uzamıştı) → doğru

3. Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması (Sıralama Hatası)

Sözcüklerin cümle içerisinde bulunmaları gerekenden başka bir yerde bulunması yanlış bir tamlama oluşmasına veya anlam bulanıklığına yol açtığından anlatım bozukluğuna neden olur.

Bu örneklerde kelime olması gereken yere alınarak anlatım bozukluğu giderilir.

Örnekler:

- Televizyonlar, tekrar tekrar ölen sivilleri gösteriyor. (yanlış)
Televizyonlar, ölen sivilleri tekrar tekrar gösteriyor. (doğru)
- Yeni doğan abimin oğlu için bir hediye aldım.
(Abimin yeni doğan oğlu için...)
- Çok güneşte kaldığı için hastalandı.
(Güneşte çok kaldığı için...)
- Tevfik Fikret’in 64. ölüm yıldönümüydü.
(Tevfik Fikret’in ölümünün 64. yıldönümüydü.)

4. Deyim - Atasözü Yanlışları

Deyimler, atasözleri, ikilemeler kalıplaşmış kelimelerdir. Bunları anlamına uygun kullanmamak, kelimelerinin yerlerini değiştirmek, kelimelerini eş anlamlarıyla değiştirmek anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnekler:

- Halkın tepesinde boza pişiren sermaye sınıfı dersini almalı.
Deyim “tepesinde boza pişirmek” değil “ensesinde boza pişirmek”tir.
- Yönetim, üyelerin bu çok haklı itirazına göz yummuştur.
“Göz yummak” bir kusuru görmezlikten gelmek demektir. Burda ise kusur yok, haklı itiraz vardır. “Kulak tıkamış” deyimini kullanılmalıdır.

5. Anlamca Çelişen Kelimelerin Bir Arada Kullanımı

Kesinlik ve olasılık bildiren iki ayrı kelimenin aynı cümlede kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnekler:

- Eminim bugünlerde zor durumda olmalı.
- Sınavı bu tempoyla kesinlikle kazanabilir.
- Şimdi, kuşkusuz o da seni düşünüyor olmalı.
- Yangında sabotaj ihtimali kesinleşti.

6. Anlam Belirsizliği

Farklı biçimlerde anlaşılan cümlelerdir.

Örnekler:

- Çiçeklerini ben suladım.
(Senin çiçeklerini mi onun çiçeklerini mi?, tamlayan eksikliği)
- Öğretmene bir hediye aldı, bu onu çok mutlu etti.
(“Onu” derken öğretmenimi, kendisini mi kastetti?)

7. Mantık Hatası

Karşılaştırmanın yanlış olması, sıralamanın mantığa uymaması anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnekler:

- Ayşe, bırak soğan doğramayı yemek bile yapamaz.
(Yemek yapmak, soğan doğramaktan daha önce söylenmelidir.)
- Kardeşim çikolata yemeyi benden çok seviyor.
(“Kardeşim çikolata yemeyi benim sevdiğimden çok seviyor.” olmalıydı.)

BİRLİKTE ÇÖZELİM

- O esnada ilk aklıma gelen sen oldun.
- 3 Kasım 1928 yılında Latin alfabesine geçildi.
- Anlattıklarından kimse, bir şey anlamadı.
- Onunla aşağı yukarı tam beş yıl önce burada tanışmıştık.

Numaralanmış cümlelerde aşağıdaki anlatım bozukluklarından hangisi yoktur?

- Çelişen sözcüklerin bir arada kullanılması
- Yanlış anlamda sözcük kullanımı
- Anlam belirsizliği
- Yanlış yerde sözcük kullanımı
- Mantık hatası

ÇÖZÜM

I'de “ilk aklıma değil” “aklıma ilk gelen” olacaktı (D), II'de “yılında” değil “tarihinde” olacaktı (B), III'te onun anlattıklarından mı yoksa senin anlattıklarından mı belli değil (C), IV'te “aşağı yukarı” tahmin bildirirken “tam” kesinlik bildirir (A). Numaralanmış cümlelerde mantık hatası yoktur.

Doğru cevap (E) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- Her çiçeğin kendine özel bir kokusu olurmuş.
- İstanbul'un rüyası gerçekleşiyor, trafik sorunu çözülüyor.
- Yazarın sahilde geçen çocukluğunu öykülerinde görmek mümkün.
- Çocuk, tedavi edildi ve bu sabah taburcu edildi hastaneden.
- Kirli kan, bu iki damarla kalbin sağ kulakçığına gider.

38. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 300. sayfadaki testi çözelim.

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Törende iki öğretmen, yirmi öğrenci ve bu öğrencilerin velileri görev aldı.
- B) Bu işten kurtulmanın bundan başka çaresi yok gibi görünüyor.
- C) Yeni doğan halamın kızı için bir beşik almak istiyordum.
- D) Bu ayrılık konusunda, bildiklerimi size kısaca anlatacağım.
- E) Hafızam çok güçlüdür, o yüzden kitap adlarını da kolay kolay unutmam.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu yoktur?

- A) Dilimiz yeni kelime türetilmesine son derece elverişli ve müsaittir.
- B) Çocuk kitapları; körpe insanlara sevgiyi, merhameti, kurtuluş aşkını öğretmelidir.
- C) O iyi futbolcu ama çok topla oynuyor.
- D) Bunun sebebi, Amerika'da hayatın insanüstü süratli ve gürültülü olmasındandır.
- E) O gün aşağı yukarı elli lira civarında para harcadık.

3. Biz, uğradığımız haksızlıklardan bir an önce kurtulmayı umut ediyoruz.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu cümledekine benzer bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Ülkemizin bir başka sorunu da gençliğe gereken önemin verilmeyişidir.
- B) Bu konuyu kafana fazla takıyorsun, hastalanacaksın.
- C) Konuşma dilini yazıya en iyi aktaran Orhan Veli'dir.
- D) Kocaman fabrikalar yapılırken ekonomiye nasıl etki edeceğini kimse araştırıyor.
- E) Cumhurbaşkanı, petrol üreten dört ülkeyi bir hafta içinde gezecek.

4. Eminiz ki sinirlerine hakimiyeti herkesçe bilinen Oğuz, bu olaylar karşısında en çok acı duyan kimse olsa gerek.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gereksiz kelime kullanılması
- B) Anlamca çelişen kelimeler kullanılması
- C) Kelimenin anlamına uygun kullanılması
- D) Deyimin yanlış kullanılması
- E) Sıralama yanlış

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu yoktur?

- A) Yazdıklarına çok büyük özentisi gösterse de sağlam bir anlatıma ulaşamıyordu.
- B) Ev kiralının pahalılaşması, kiracıları kara kara düşündürüyor.
- C) Herkesin bildiği gibi "Dokuzuncu Hariciye Koşusu" Peyami Safa'nın otobiyografik öğeler taşıyan romanıdır.
- D) Sizin sınavı kazanmak için çektiğiniz emeğe çok büyük bir saygı duyuyorum.
- E) Kâinatın daha nice bilinmeyen, gizli sırra sahip olduğunu unutmayalım.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Gece yarısından biraz evvel eve dönmüş ve hemen masama yönelmişim.
- B) Bu hikâyeyi sana başından anlatmalıyım ki her şeyi açık açık öğrenebilesin.
- C) Olayın sabotaj olduğu kesinleşince polise haber verildi.
- D) Bu konuda gençleri küçümsemek doğru değil.
- E) Ülke gündemini işgal eden sorunları ana hatlarıyla kısaca incelemek iyi olur.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Adamın saç, sakalı bir hayli uzamıştı.
- B) Kitabı kitaplığımda nereye koyduğumu bir türlü hatırlayamadım.
- C) Tatil dönüşünde arabamızın fren sistemi aksadı.
- D) Yaşamı bütünüyle kavramaya çalışıyorum.
- E) Hastanın sağlık durumu tamamen düzeldi.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Sınıflardaki öğrenci sayılarının kalabalık olması eğitimin kalitesini etkiliyor.
- B) Bunu, insan olmanın kendisine yüklediği bir ödev sayıyordu.
- C) Her sanatçının kendine özgü düşünceleri ve üslubu vardır.
- D) Öteki kentler gibi bu kent de çirkin bir görüntüye büründü.
- E) Bütün bu güzellikleri senin sayende yaşadım.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Yönetimin bu konuda pasif kaldığını iddia etti.
- B) Öğretmen, sınıfa girer girmez kendini tanıştırdı ve öğrencileri tanımak istediğini söyledi.
- C) Yaşamının en verimli döneminde bulunan yazar, trafik kazası yapmış.
- D) Mimarınız ya da mimarlıkla ilgileniyorsanız bu filmi izleyin.
- E) Ekonomik gelişmelerin bütün yurttta uyandırdığı olumlu hava sürüyordu.

10. Aşağıdakilerin cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu yapılmamıştır?

- A) Şair ya da şairlikle ilgileniyorsanız bu kitabı okumalısınız.
- B) Babamın engellemeleri sayesinde çok yetenekli olduğum futboldan uzaklaştım.
- C) Ondan gördüğüm ilgisizlik, beni bu ilişkiden iyice soğutmuştu.
- D) Her sanatçının bence kendine özgü bir tarzının olması gerektiğini düşünüyorum.
- E) Küçük harflerle yapılan kısaltmalarda kelimenin okunuşu esas alınır.

11. GAP Projesi tamamlandıktan sonra bölgedeki yüzbinlerce araziye sulama imkânı olacak, bu da ülke ekonomisine katkı sağlayacak.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yanlış anlamda kelime kullanılması
- B) Anlamca çelişen kelimeler kullanılması
- C) Kelimenin yanlış yerde kullanılması
- D) Gereksiz kelime kullanılması
- E) Anlam belirsizliği

12. I. Sınava girmek isteğinde bulunanların acele etmeleri gerekiyor.

- II. Birçok şirket ihalelere başvuru yapıyor.
- III. Sınır bölgesine on bin tane asker gönderdik.
- IV. Akşamki maç anında naklen yayınlanacak.
- V. Bu okul bana anılarımı hatırlatıyor.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Karekodu okut, ders videolarına ulaş.

ANLATIM BOZUKLUĞU

39.
GÜN

YAPIYA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI

1. ÖZNE - YÜKLEM UYUMSUZLUĞUNDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

A. TEKİLLİK - ÇOĞULLUK UYUMU

- a. Özne, insan dışındaki varlığın, kavramın çoğulu da tekili de olsa yüklem tekil kişiyle çekimlenir. Bu durumda yüklemde çoğul şahıs kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnekler:

- Dışarıdan gelen bağrısmalar, artıyorlardı. (artıyordu)
Özne Yüklem
- Düşünceleri tutarlıydılar. (tutarlıydı)
- Bahçedeki çiçekler kurudular. (kurudu)
- Kediler açlıktan miyavlıyorlardı. (miyavlıyor)

Yukarıdaki örneklerde yüklemelerin çoğul kişiyle çekimlenmesi anlatım bozukluğuna neden olmuştur.

- b. Özne; belgisiz zamir, belgisiz sıfat ve sayı sıfatı ile kurulmuşsa yüklem tekil olur. Bu durumda yüklemde çoğul eki kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnekler:

- Öğrencilerin birkaçı dışarı çıkmışlardı. (çıkılmıştı)
Özne
- Üç çocuk, saklambaç oynuyorlar. (oynuyor)
Özne
- Yükleme "var", "yok", "gerek", "değil" olan isim cümlelerinde yüklem tekil olur.

Örnekler:

- Bu ülkeye çalışkan insanlar gerekler. (gerek)
- Kitaplar yerinde yoklardı. (yoktu)
Y

B. Kişi UYUMU

Özne ile yüklemdeki kişinin uyumlu olması gerekir. Uyumsuzluk anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnekler:

- Ali, Ahmet ve ben sınava girdim.
(girdik) → doğru

Özne; içerisinde birinci kişi (ben-biz) bulunan bir gruptan oluşmuşsa yüklem I. çoğul kişiye (biz) göre çekimlenmelidir.

- Sen, arkadaşın ve o birlikte yapacak.
yapacaksınız.

İkinci kişi (sen-siz) ve 3. kişi (o - onlar - Ali - Hatice) birlikte özneyse yüklem, ikinci çoğul kişiye (size) göre çekimlenir.

C. OLUMLULUK - OLUMSUZLUK UYUMU

- a. "Herkes, her, tüm, bütün" sözleriyle kurulan özneler, hem olumlu hem olumsuz yüklemelerin ortak öznesi olamaz:

- "Herkes, ona yardım ediyor; onu yalnız bırakamıyordu."

→ Noktalı virgülden sonra olumsuz bir özne (kimse, hiç kimse vb.) getirilmeli.

- b. "Kimse, hiçbir, hiçbiri, hiç kimse" sözleriyle kurulan özneler, olumsuz ve olumlu yüklemelerin ortak öznesi olamaz:

- "Bu konuda hiç kimse ona gereken cevabı vermiyor, göstermelik birtakım sözler söylüyordu."

→ Virgülden sonra "herkes olumlu bir özne (herkes, bütün insanlar vb.) getirilmeli."

NOT: Bu tarz cümlelerde hem özne - yüklem uyumsuzluğu hem de özne eksikliği söz konusudur.

2. CÜMLENİN ÖGELERİYLE İLGİLİ ANLATIM BOZUKLUKLARI

Ögelerle ilgili yanlışlıklar basit yapıli cümlelerde bulunmaz. Bu tip yanlışlıklar birleşik, sıralı ya da bağıli cümlelerde bulunur yani birden fazla yargı bulunan cümlelerde olabilir.

a. Özne Eksikliğinden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Cümlede özne bulunmaması ya da özne olmayan bir kelimenin özne gibi kullanılması durumlarında anlatım bozukluğu oluşmaktadır.

Örnekler:

- Cephane nöbetçisinin silahı elinden alındı ve soyuldu.
Özne Y Y

“Özne” her iki yüklem için ortak kullanılmış ama özne olan kelime grubu ikinci yüklem ile uyumlu değildir, bu nedenle ikinci cümleye özne getirilmelidir. “ve” bağlacından sonra “nöbetçi” ya da “cephanelik” öznesi getirilerek cümle düzeltilir.

- Arkadaşımın sinirleri bir hayli bozulmuş ve epey üzülmüştü.
Özne Y Y

“ve” bağlacından sonra “arkadaşım” öznesi getirilmelidir.

b. Yüklem Eksikliği veya Yanlışlığından Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Ortak alınan yüklem, birden fazla kullanılan ögelerden biriyle (özne, zarf tümleci, nesne vb.) uyumsuzsa o cümlede yüklem eksikliği oluşur.

SICAK BÖLGE

Fiilimsiler de yan cümleliin yüklemi olduğundan fiilimsi eksikliklerini de bu başlık altında değerlendirebiliriz.

Örnekler:

- Evde yemek yapımıyla ben, bulaşıklarla Oğuz ilgilileniyor.
Özne Özne Y

“ilgilileniyor” yüklemi hem “Oğuz” hem “ben” özneleri için ortak kullanılmıştır ama bu yüklem “ben” öznesi ile uyumlu değildir. Cümleye virgülden önce “ilgilileniyorum” yüklemi getirmeliyiz.

- Hikâyeyi az, romanı hiç sevmem.
Y

Doğrusu → Hikâyeyi az severim, romanı hiç sevmem.

- Kuzu eti tam sağlıklı ve yaşlı olmayan kimselerce yenmelidir.
Doğrusu → Kuzu eti tam sağlıklı olan ve yaşlı olmayan kimselerce yenmeli.

c. Nesne, Tümleç Yanlışları veya Eksikliklerinden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Birleşik, sıralı ve bağıli cümlelerde ortak olmayan bir tümleci ortak öge almak anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnekler:

- Buna ancak okurlar karar verir, uygular.
DT Özne Y Y

“Buna” dolaylı tümleci iki yüklem için ortak kullanılmıştır. Ama “buna” kelimesi ikinci yüklem (uygular) ile uyumlu değildir. Bu uyumsuzluğu gidermek için ikinci cümleye (virgülden sonra) “bunu” kelimesi getirilmelidir. Getirilen bu öge nesne olduğundan “Bu cümlede nesne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır.” denir.

- Sanır mısınız ki bu sözleri millet dinler ve inanır?
Doğru → (..... ve bu sözlerle inanır?)
DT

- Takımın yönetimine katılınız ve destekleyiniz.
Doğru → (..... ve onu destekleyiniz.)
Nesne

- Düşman kenti bombalamış ama girememiş.
Doğru → (..... ama (kente))
DT

- Bu güçlüklerle nasıl göğüs gerdi, nasıl başa çıktı?
Doğru → (..... (güçlüklerle) nasıl başa çıktı?)
ET (ZT)

- Olup bitenlere bu gözle bakmak, böyle değerlendirmek gerekir.
Doğru → (..... olup bitenleri böyle)
Nesne

- Her zaman bunları düşünüyor, bunun aksi bir fikri aklından bile geçirmiyordu.
Doğru → (..... hiçbir zaman bunun aksi)
ZT

- Niçin en çok şairlere kızarlar, korkarlar?
Doğru → (..... şairlerden korkarlar?)
DT

3. TAMLAMA YANLIŞLARI

a. Sıfatın ve İsmi Ortak Tamlanana Bağlanması

Bir sıfatla bir ismin ortak tamlanana bağlanması anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnekler:

- Serüven ve tarihî romanlar okuyorum.
tamlayan tamlayan tamlanan
isim (sıfat) (isim)

Bu örnekte olduğu gibi bir isim ile bir sıfat ortak bir tamlanana bağlandığında (tarihî roman - serüven roman) anlatım bozukluğu oluşur. (Serüven romanı ve tarihî roman, şeklinde olmalı.)

- Ekonomik ve kültür bakımından geri kalmış
Sıfat isim tamlanan
yörelere yatırım yapılacak.
(ekonomik bakımından - kültür bakımından)
yanlış tamlama

Bu iki örnekte tamlanan eksikliği olarak adlandırılabilir anlatım bozuklukları vardır. Ayrıca bunu farklı türden sözcüklerin **ortak tamlanana bağlanma hatası** da denir.

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- Bu yasadan özel ve kamu kuruluşlarında çalışanlar yararlanacak.
- Parlak ve siyah saçlarını kalın bir örgüyle toplamıştı.
- Tiyatrocuları izlemek için evden kaçtığı o günü hatırladım.
- Kavun tezgâhı olan adamın ufak bir köpeği vardı.
- Görüş ve önerilerimde hiçbir değişiklik yoktur.

ÇÖZÜM

A seçeneğinde geçen “özel ve kamu kuruluşları” tamlaması hatalıdır. “özel” kelimesi sıfat, “kamu” kelimesi “isim”dir ve her ikisi de aynı tamlanana bağlanmıştır. Bu cümle “..... özel kuruluşlar ve kamu kuruluşları...” şeklinde düzeltilir.

Doğru cevap (A) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 3

Aşağıdakilerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- Öğrenciler, fen ve sosyal bilimler bölümündeki soruları çözecek.
- Yaz tatilini iyi değerlendirmek için bir plan yapmak zorundayız.
- Açıklama yapılana kadar eski açıklamaya uygun hareket edeceğiz.
- Kar yağışı yüzünden okullar tatil edildi.
- Çocuklara yönelik bir program hazırlamayı düşünüyoruz.

b. Tamlayan - Tamlanan Eksikliği

Örnekler:

- Evi beğendim ama kirası fazlaydı.
↓
(evin)
tamlayan eksikliği
- Benim ve senin kardeşin birlikte yapacaklar.
↓
(kardeşim)
tamlanan eksikliği

c. Tamlayan - Tamlanan Ekinin Eksikliği

Örnekler:

- Her öğrenci ödevlerini zamanında yapması gerekir.
↓
(-nin)
↓
tamlayan eki eksikliği
- Ahmet Bey, mahalle derneğimizin üye ve ikinci başkanıdır.
↓
(-si)
↓
tamlanan eki eksikliği
- Bu kitap, yazarın toplumsal sorunlara çözümler öneren değerli bir eserdir.
“yazarın” tamlayanı atılmalı ya da “eserdir” kelimesi “eseridir” şeklinde yapılmalı yoksa tamlanan ekinin eksikliği sebebiyle anlatım bozukluğu oluşmaktadır.

4. EK FİİL EKSİKLİĞİ

Birden fazla yüklemi olan cümlelerde ek fiil ortaksa ek fiilin yüklemelerin birinde kullanılması yeterlidir. Ama ek-fiil ortak değil de ortak alınmışsa anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnekler:

- Kitaplar oldukça pahalı, alınabilecek gibi değildi.
Bu örnekte “pahalı” yüklemine ek fiil kullanılmamıştır. İkinci cümledeki “... gibi değildi” yüklemine ek fiil kullanılması olumsuz çekimi ortak alınmış ve “pahalı değildi ... gibi değildi” şeklinde bir anlam çıkmıştır. Bu da anlatılmak istenen anlam olmadığından cümlede anlatım bozukluğu oluşmuştur.
- Yarışmada Baybars başarılı, Ali başarılı değildi.
↓
(-ydı)
ek-fiil eksik
- Boyu uzun, ama zayıf değildi.
↓
(-du)
ek-fiil eksik

Sıralı ve bağlı cümlelerde birleşik zamanlı fiillerde ek fiilin ortak kullanımı anlatım bozukluğuna yol açar.

- Geçen hafta sen benimle ilgilenmemiş, ben de kendimi
↓
(-tin)
çok yalnız hissetmiştim.
- Öğretmenimiz bizler için çabalamış, biz ise hiçbir şey
↓
(-ti)
yapmamıştık.

5. ÇATI UYUMSUZLUĞU

Cümlede kullanılan fiil veya fiilimsilerin çatıları uyumlu olmalıdır. Etken ve edilgen fiil veya fiilimsilerin aynı cümlede kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur.

Örnekler:

- Evin etrafındaki otları yolarak bir yere yığılmalıdır.
etken edilgen
- Bu cümledeki anlatım bozukluğu iki kelimenin de ya edilgenlikte ya da etkenlikte ortak hâle getirilmesiyle giderilir.
- 1. otları yolunarak yığılmalıdır.
edilgen edilgen
- 2. yolarak yığılmalıdır.
etken etken

- Mahalledeki komşuları arayıp düğüne davet edildi.
etken edilgen
- Mahalledeki arayıp davet etti.
etken etken

6. BAĞLAÇLARLA İLGİLİ YANLIŞLIKLAR

Örnekler:

- Haymana'nın havası temiz ama suyu da çok şifalıdır.

“Ama” bağlacı iki karşıt yargı arasında kullanılan bir bağlaçtır. Bu cümlede böyle bir karşıtlık ilişkisi olmadığı için bağlaç yanlış kullanılmıştır.

⚡ SICAK BÖLGE

Bağlaçlar anlamsız kelimeler olarak tanımlansa da onların anlam özellikleri vardır.

Örnekler:

- lakin
ama
fakat
ancak
ne var ki
gelgelelim } karşıtlık ve koşul bildiren durumlarda
- ya da
veya } tercih yapılan durumlarda
- çünkü
zira } sebebi açıklama durumlarında
- ve
ile } bağlama, eşitlik durumlarında
- nitekim } önceki yargıyı kanıtlayan bir sonuç veya örnek vermek için kullanılır.

- Ankara'ya gidersen Etnografya ya da Kurtuluş Savaşı Müzelerini gezmelisin.
- “ya da” tercih yaptıran bağlaçtır ama bu cümlede tercih değil, bağlama (her ikisi de) anlamı vardır. Yani “ve” bağlacı kullanılmalıdır.
- Çok zeki bir çocuk nitekim puanlarını bir türlü yükseltmiyor.
- Burada “nitekim” bağlacının yerine “ama-fakat” grubundan bir bağlaç getirilmelidir.

7. FİİLİMSİ YANLIŞLIKLARI

Örnekler:

- Baharın geldiği dalların yeşerdiğinden belliydi.
“dalların yeşerdiği” ifadesinde yanlış fiilimsi eki kullanılmıştır.
“Dalların yeşermesinden” şeklinde düzeltilebilir.
- Beni en çok sevindiren senin geldiğindir.
(gelmendir.)

8. EKLERLE İLGİLİ YANLIŞLIKLAR

Örnekler:

- Akşam oturup film izlemesini seviyorum.
(izlemeyi)
↓
gereksiz iyelik eki
- Her türlü işleriniz yapılıdır.
(işiniz)
↓
gereksiz çoğul eki
- Adam başı beşer milyon toplandı.
(beş)
↓
gereksiz yapım eki
- Manavcılık yapıyor.
(manavlık)
↓
gereksiz - yanlış türetme

BİRLİKTE ÇÖZELİM

Çöp tenekesi ve küllüklerde yırtıp atılmış bir müsvedde yoktu.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tamlama yanlışlığı
- B) Özne eksikliği
- C) Çatı uyumsuzluğu
- D) Dolaylı tümleç eksikliği
- E) Özne - yüklem uyumsuzluğu

ÇÖZÜM

Verilen cümlede çatı uyumsuzluğu vardır. Çünkü “yırtıp” eken fiilimsiyken “atılmış” edilgen fiilimsidir. Doğrusu “yırtılıp atılmış” şeklinde olmalı.

Doğru cevap (C) seçeneğidir.

SIRA SENDE - 4

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç içinde belirtilen anlatım bozukluğu yoktur?

- A) Bazı çocuklar çok az ya da hiç çalışmadan sınava girdi. (fiilimsi eksikliği)
- B) Hangisinin başarılı hangisinin başarılı olmadığını sınavlar belirleyecek. (yan cümle yüklemine eksikliği)
- C) Şiirin tanımı şairden şaire göre değişiklik gösterir. (gereksiz edat kullanımı)
- D) Her sanatçının kitap, okumak ve gündemi takip etmek zordur. (gereksiz tamlayan eki)
- E) Şiir ve hikâye türlerinde başarılı, roman türünde başarılı dendi. (tamlama yanlışlığı)

39. GÜN BİTTİ.

Şimdi, **BİLGİ SARMAL Türkçe Soru Bankası** kitabından 298, 302, 304. sayfalardaki testlerle simülasyon testlerini çözelim.

DİJİTAL DESTEK TESTLERİ

TEST
29

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu insanların ne kavgayla ne hırgürle işleri yoktu.
- B) Arkadaşlarımın hiçbiri bana inanmamış, hepsi beni yalancılıkla suçlamıştı bu konuda.
- C) Kitabın baskısı eylülde bitecek, kitap ekimde piyasaya çıkacak.
- D) Divan şiirinin karşısında olanlar, bu şiirin anlaşılma-ğından yakınıyorlar.
- E) Yerelden yola çıkmak, evrensele ulaşmak için doğru bir başlangıçtır.

2. Reşat Nuri'nin *Yaprak Dökümü* romanını bugün yazılmış gibi okuyorum, çağdaş mesajlarla doludur.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Özne eksikliğinden
- B) Nesne eksikliğinden
- C) Dolaylı tümleş eksikliğinden
- D) Çatı uyumsuzluğundan
- E) Tamlayan eksikliğinden

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde dolaylı tümleş eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) İçeri girip herkesi tek tek selamladı.
- B) Adana'nın bereketli toprakları herkesi zenginleştiriyor, böylece yaşama sevinci veriyor.
- C) Okula orada gidip arkadaşlarımla buluşacağım.
- D) Gençlere spor yaptırmak için çabalayınız.
- E) Sessiz sessiz oturuyor, kimseyle konuşmuyordu.

4. Kâğıt, mürekkep ve kalem gerektiğini, bunların alınmasını istemişti.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nesne eksikliği
- B) Dolaylı tümleş eksikliği
- C) Yüklem eksikliği
- D) Çatı uyumsuzluğu
- E) Fiilimsi yanlışlığı

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Eve gidip evden iki ekmek getir.
- B) Yalnızlık her insanın harcı değil.
- C) Niteleme ve belirtme sıfatlarını işledik.
- D) Kardeşim bana çok imreniyor ve galiba kıskanıyor.
- E) Çok çalışırsan sınavı rahatça kazanırsın.

6. Her zaman ailesini düşünüyor, ailesinin dışında bir fikri aklından bile geçirmiyordu.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisi ile giderilir?

- A) "bile" kelimesi atılarak
- B) "Her zaman" yerine "sürekli" sözcüğü getirilerek
- C) "fikri" yerine "düşünceyi" sözcüğü getirilerek
- D) "düşünüyor" sözcüğünü "düşünür" yaparak
- E) Virgülden (,) sonra "hiçbir zaman" kelimesi getirilerek

B
İ
L
G
İ
S
A
R
M
A
L

7. Onu ikna etmeye ne senin ne onun gücü yeter.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tamlayan eksikliği
- B) Çatı uyumsuzluğu
- C) Yüklem eksikliği
- D) Tamlanan eksikliği
- E) Özne - yüklem uyumsuzluğu

8. Bu çocuğun boyu uzun ama kilosuna ideal oranlarda değildi.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) I. cümlede ek fiil kullanılmamasından
- B) Tamlama yanlışlığından
- C) Çatı uyumsuzluğundan
- D) Gereksiz kelime kullanılmasından
- E) Kelimenin yanlış yerde kullanılmasından

9. Bu kurumdaki eğitim görmüş herkes; saygılı, hoşgörülü ve esnek olmayı öğrenmişti.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisiyle giderilir?

- A) -ki eki atılarak
- B) "görmüş" yerine "almış" getirilerek
- C) "ve" bağlacından sonra "biraz" getirilerek
- D) "erdemler" kelimesindeki "çoğul eki" atılarak
- E) "herkes" kelimesi yerine "hiç kimse" getirilerek

10. I. Elektrikli veya gaz sobası almamız gerekiyor.

II. Bu kitabı mutlaka oku, sana çok şey katacak.

III. Sizin fedakarlıklarınızın ve özverinizin karşılığı bu olmamalıydı.

IV. Çocuksu hareketleriniz sayesinde size duyulan güveni yok ettiniz.

V. Boyu uzun, fakat boyunun uzunluğu bir avantaj değildi.

Numaralanmış cümlelerde aşağıdakilerden hangisiyle ilgili anlatım bozukluğuna yer verilmemiştir?

- A) Tamlama yanlışlığından
- B) Ek fiil eksikliğinden
- C) Özne eksikliğinden
- D) Gereksiz sözcük kullanılmasından
- E) Çatı uyumsuzluğundan

11. Çok önemli bir kurumun genel müdürü olmuş bu adam, konuşmasını da dinlemesini de bilmiyordu.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İyelik ekinin gereksiz kullanılması
- B) Ek fiil eksikliği
- C) Özne - yüklem uyumsuzluğu
- D) Dolaylı tümleş eksikliği
- E) Gereksiz kelime kullanılması

12. I. Üniversite tercihi konusunda ben onu, o da beni etkilemek istemez.

II. Yasalara göre paranın üzerine yazı yazmak, yırtmak yasaktır.

III. Beni en çok sevindiren senin gelmendi.

IV. Fıkralar, yazınsal ve gazete fıkrası olmak üzere ikiye ayrılır.

V. Öğrenciler, kitap okuyor; biz, sohbet ediyorduk.

Yukarıda numaralanmış cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu yoktur?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

39 GÜNDE TYT TÜRKÇE
VIDEO DERS KİTABI
SIRA SENDE
CEVAP ANAHTARI

Karekodu okut, ders
videolarına ulaş.

Sözcükte Anlam

Sıra Sende - 1 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 8
Sıra Sende - 2 <i>Cevap: C</i>	Sayfa: 8
Sıra Sende - 3 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 9
Sıra Sende - 4 <i>Cevap: B</i>	Sayfa: 10
Sıra Sende - 5 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 12
Sıra Sende - 6 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 14
Sıra Sende - 7 <i>Cevap: C</i>	Sayfa: 15
Sıra Sende - 8 <i>Cevap: C</i>	Sayfa: 17

Söz Öbeklerinde Anlam

Sıra Sende - 1 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 23
Sıra Sende - 2 <i>Cevap: A</i>	Sayfa: 24
Sıra Sende - 3 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 25
Sıra Sende - 4 <i>Cevap: C</i>	Sayfa: 26

Cümle Düzeyinde Anlam

Sıra Sende - 1 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 32
Sıra Sende - 2 <i>Cevap: B</i>	Sayfa: 33
Sıra Sende - 3 <i>Cevap: A</i>	Sayfa: 34
Sıra Sende - 4 <i>Cevap: C</i>	Sayfa: 39
Sıra Sende - 5 <i>Cevap: B</i>	Sayfa: 40
Sıra Sende - 6 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 41
Sıra Sende - 7 <i>Cevap: C</i>	Sayfa: 46
Sıra Sende - 8 <i>Cevap: B</i>	Sayfa: 47
Sıra Sende - 9 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 48
Sıra Sende - 10 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 53
Sıra Sende - 11 <i>Cevap: A</i>	Sayfa: 55
Sıra Sende - 12 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 61
Sıra Sende - 13 <i>Cevap: B</i>	Sayfa: 64

Anlatım Biçimleri	
Sıra Sende - 1 Cevap: A	Sayfa: 68
Sıra Sende - 2 Cevap: E	Sayfa: 72
Sıra Sende - 3 Cevap: B	Sayfa: 75
Sıra Sende - 4 Cevap: C	Sayfa: 76
Sıra Sende - 5 Cevap: B	Sayfa: 79

Paragraf Düzeyinde Anlam	
Sıra Sende - 1 Cevap: B	Sayfa: 83
Sıra Sende - 2 Cevap: A	Sayfa: 86
Sıra Sende - 3 Cevap: D	Sayfa: 87
Sıra Sende - 4 Cevap: D	Sayfa: 91
Sıra Sende - 5 Cevap: B	Sayfa: 91
Sıra Sende - 6 Cevap: A	Sayfa: 92
Sıra Sende - 7 Cevap: A	Sayfa: 93
Sıra Sende - 8 Cevap: A	Sayfa: 95
Sıra Sende - 9 Cevap: E	Sayfa: 96
Sıra Sende - 10 Cevap: C	Sayfa: 96
Sıra Sende - 11 Cevap: B	Sayfa: 97
Sıra Sende - 12 Cevap: B	Sayfa: 97

Ses Bilgisi

Sıra Sende - 1 <i>Cevap: B</i>	Sayfa: 102
Sıra Sende - 2 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 103
Sıra Sende - 3 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 104
Sıra Sende - 4 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 105
Sıra Sende - 5 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 106
Sıra Sende - 6 <i>Cevap: C</i>	Sayfa: 108
Sıra Sende - 7 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 109
Sıra Sende - 8 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 109

Yazım Kuralları

Sıra Sende - 1 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 112
Sıra Sende - 2 <i>Cevap: B</i>	Sayfa: 113
Sıra Sende - 3 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 114
Sıra Sende - 4 <i>Cevap: B</i>	Sayfa: 114
Sıra Sende - 5 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 115
Sıra Sende - 6 <i>Cevap: A</i>	Sayfa: 116
Sıra Sende - 7 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 117
Sıra Sende - 8 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 119
Sıra Sende - 9 <i>Cevap: E</i>	Sayfa: 121
Sıra Sende - 10 <i>Cevap: A</i>	Sayfa: 125
Sıra Sende - 11 <i>Cevap: D</i>	Sayfa: 126
Sıra Sende - 12 <i>Cevap: A</i>	Sayfa: 128
Sıra Sende - 13 <i>Cevap: C</i>	Sayfa: 128

Noktalama İşaretleri

Sıra Sende - 1 Cevap: D	Sayfa: 131
Sıra Sende - 2 Cevap: E	Sayfa: 133
Sıra Sende - 3 Cevap: C	Sayfa: 133
Sıra Sende - 4 Cevap: C	Sayfa: 134
Sıra Sende - 5 Cevap: A	Sayfa: 135
Sıra Sende - 6 Cevap: C	Sayfa: 137

Sözcüğün Yapısı

Sıra Sende - 1 Cevap: B	Sayfa: 142
Sıra Sende - 2 Cevap: E	Sayfa: 144
Sıra Sende - 3 Cevap: E	Sayfa: 147
Sıra Sende - 4 Cevap: C	Sayfa: 148

**Sözcük Türleri
İsimler**

Sıra Sende - 1 Cevap: E	Sayfa: 154
----------------------------	------------

**Sözcük Türleri
Sıfatlar**

Sıra Sende - 1 Cevap: C	Sayfa: 159
Sıra Sende - 2 Cevap: C	Sayfa: 161

**Sözcük Türleri
Zamirler**

Sıra Sende - 1 Cevap: E	Sayfa: 166
----------------------------	------------

**Sözcük Türleri
Zarflar**

Sıra Sende - 1 Cevap: C	Sayfa: 170
Sıra Sende - 2 Cevap: D	Sayfa: 173

**Sözcük Türleri
Tamlamalar**

Sıra Sende - 1 Cevap: E	Sayfa: 179
Sıra Sende - 2 Cevap: D	Sayfa: 180

**Sözcük Türleri
Edat - Bağlaç - Ünlem**

Sıra Sende - 1 Cevap: B	Sayfa: 186
Sıra Sende - 2 Cevap: D	Sayfa: 188

**Sözcük Türleri
Fiillerde Kip ve Kişi**

Sıra Sende - 1 Cevap: C	Sayfa: 194
Sıra Sende - 2 Cevap: C	Sayfa: 196

Sözcük Türleri Ek Fiil

Sıra Sende - 1 Cevap: E	Sayfa: 200
Sıra Sende - 2 Cevap: D	Sayfa: 202

Sözcük Türleri Fiilimsi

Sıra Sende - 1 Cevap: D	Sayfa: 206
Sıra Sende - 2 Cevap: B	Sayfa: 208

Cümlelerin Öğeleri

Sıra Sende - 1 Cevap: A	Sayfa: 213
Sıra Sende - 2 Cevap: C	Sayfa: 217
Sıra Sende - 3 Cevap: E	Sayfa: 218
Sıra Sende - 4 Cevap: C	Sayfa: 219

Fiilde Çatı

Sıra Sende - 1 Cevap: C	Sayfa: 225
Sıra Sende - 2 Cevap: E	Sayfa: 226

Cümle Türleri

Sıra Sende - 1 Cevap: B	Sayfa: 229
Sıra Sende - 2 Cevap: B	Sayfa: 230
Sıra Sende - 3 Cevap: C	Sayfa: 232
Sıra Sende - 4 Cevap: A	Sayfa: 234
Sıra Sende - 5 Cevap: C	Sayfa: 235

Anlatım Bozuklukları

Sıra Sende - 1 Cevap: C	Sayfa: 239
Sıra Sende - 2 Cevap: A	Sayfa: 240
Sıra Sende - 3 Cevap: A	Sayfa: 245
Sıra Sende - 4 Cevap: E	Sayfa: 247

NOTLARIM

Handwriting practice area consisting of 30 horizontal dotted lines.